JULIAN

BARNES

privind în soare

BABEL

colecție coodonată de Dana Ionescu

BABEL

Julian Barnes s-a născut în Leicester, Anglia, în 1946. A studiat la City of London School între 1957 și 1964, apoi la Magdalen College, Oxford, absolvind (cu onoruri) în 1968 secția de limbi moderne. După încheierea studiilor, a lucrat ca lexicograf pentru *Oxford English Dictionary* timp de trei ani. Din 1977, a devenit redactor literar și a semnat recenzii în *New Statesmen* și *New Review*. Între 1979 și 1986 a realizat cronici de televiziune, mai întâi pentru *New Statesmen* și apoi pentru *Observer*.

Opera lui Julian Barnes numără peste cincisprezece volume de proză, povestiri scurte și eseuri, cariera sa literară fiind încununată de numeroase premii și distincții: Somerset Maugham Award pentru *Metroland* (1981), Geoffrey Faber Memorial Prize (1985), Prix Médicis pentru *Papagalul lui Flaubert* (1986), E.M. Forster Award (decernat de American Academy and Institute of Arts and Letters, 1986), Gutenberg Prize (1987), Grinzane Cavour Prize (1988), Prix Femina pentru Trois (1992). A fost de trei ori finalist la Booker Prize: în 1984 pentru *Papagalul lui Flaubert*, în 1998 pentru Anglia, Anglia și în 2005 pentru *Arthur & George*. Statul francez i-a acordat în 1988 titlul de Chevalier des Arts et des Lettres, în 1995 a fost numit Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres, iar în 2004 a primit titlul de Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres. De asemenea, în

1993 a primit Shakespeare Prize acordat de fundația FVS, iar în 2004 a primit Premiul Statului Austriac pentru Literatură Europeană. În prezent locuiește la Londra.

În 2011, i-a fost decernat Man Booker Prize pentru romanul *Sentimentul unui sfârșit* (Editura Nemira, 2013).

JULIAN

BARNES

privind în soare

Ediția a II-a

Traducere din limba engleză
MIHAI MOROIU

NEMIRA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BARNES, JULIAN
Privind în soare / Julian Barnes ; trad.: Mihai Moroiu. Ediția a 2-a. - București: Nemira Publishing House, 2014
ISBN print: 978-606-579-152-7
ISBN epub: 978-606-758-461-5
ISBN mobi: 978-606-758-462-2

I. Moroiu, Mihai (trad.)

821.111-31=135.1

Julian Barnes
STARING AT THE SUN
© Julian Barnes, 1986

© Nemira, 2011, 2014
Coperta: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU
Ilustrația copertei: Irina Dobrescu
Redactor: Dana MOROIU
Tehnoredactor: Corneliu ALEXANDRESCU
Tehnoredactor ebooks: Mihai Eftimescu

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

CUPRINS

Despre autor
Unu
Doi
Trei
Note

Pentru Pat

Iată ce s-a întâmplat. Într-o noapte calmă și întunecată din iunie 1941, sergentul-pilot Thomas Prosser ieșise la braconaj deasupra nordului Franței. Avionul lui, un Hurricane IIB, era vopsit în culoare neagră de camuflaj. Lumina roșie a tabloului de bord din interiorul carlingii se așternea blând peste mâinile și obrajii lui Prosser, dându-i aerul înflăcărat al unui răzbunător. Zbura cu capota trasă, privind când spre pământ, în căutarea luminilor unui aerodrom, când spre cer, după strălucirea eșapamentului vreunui bombardier. În această ultimă jumătate de oră dinaintea zorilor, Prosser aștepta un Heinkel sau un Dornier, ce trebuia, întorcându-se din raidul asupra unui oraș englez oarecare, să fi ocolit între timp tirul tunurilor antiaeriene, să fi driblat publicitatea oferită de proiectoare, să fi evitat baloanele de baraj și atacurile nocturne ale aviației de vânătoare; în mod normal, acum totul revenise la calm, echipajul se gândea la cafeaua fierbinte cu gustul pervertit de cicoare, trenul de aterizare cobora scârțâind și trosnind… și, chiar atunci, asupra lui se abătea pedeapsa vicleană a braconierului singuratic.

În noaptea aceea nu se alesese cu nicio pradă. La 3.46, Prosser a pus cap spre bază. A traversat coasta franceză la o înălțime de șase mii de metri. Poate că dezamăgirea îl împinsese să-și amâne întoarcerea mai mult decât de obicei și atunci când s-a uitat de-a lungul Canalului

Mânecii, spre est, a văzut cum soarele începe să răsară. Văzduhul era pustiu și senin, în vreme ce globul portocaliu se înălța calm și hotărât peste bariera galbenă și vâscoasă a orizontului. Prosser îl urmărea cum se expune lent atenției lui. Instinctul bine antrenat îl făcea să-și întoarcă privirea la fiecare trei secunde, dar cu puține șanse să detecteze un avion german de vânătoare, chiar dacă ar fi apărut vreunul. Tot ceea ce putea el să panorameze era soarele răsărind din mare: maiestuos, inexorabil, aproape comic.

Când, în sfârșit, bila oranj s-a așezat pompos pe polița valurilor îndepărtate, Prosser și-a abătut privirile. Redevenise conștient de primejdie; în lumina dimineții, avionul lui negru era la fel de bătător la ochi ca un animal de pradă arctic, surprins într-o blană de culoare nepotrivită la schimbarea de anotimp. Pe când executa un viraj și se întorcea, pentru ca apoi să descrie un nou viraj și o nouă întoarcere, a zărit sub el o dâră prelungă de fum întunecat. Un vapor solitar, poate, în primejdie. A coborât repede spre valurile miniaturale, până ce, în sfârșit, a reușit să distingă limpede nava comercială greoaie, îndreptându-se spre apus. Dar fumul încetase și totul părea în regulă; poate că vălătucii negri fuseseră stârniți de alimentarea cu combustibil.

La înălțimea de trei mii de metri, Prosser a trecut la zbor drept și a pornit iarăși spre bază. Ajuns pe la jumătatea Canalului, și-a permis, la fel ca și echipajele germane de pe bombardiere, să se gândească la ceașca de cafea fierbinte și la sendvișul cu șuncă, pe care avea să-l mănânce după raport. Și atunci s-a întâmplat ceva. Viteza mare cu care coborâse alungase din nou soarele dincolo de orizont și, privind către est, l-a văzut răsărind din nou: același soare ivindu-se din același loc, de dincolo de aceeași mare. Și, înfruntând orice risc, a urmărit din nou spectacolul: globul portocaliu, bariera galbenă,

polița orizontului, aerul senin și urcarea lină, lipsită de efort, a soarelui ieșind din valuri – pentru a doua oară în dimineața aceea. Era un miracol din cele obișnuite, pe care nu avea să-l uite niciodată.

UNU

„Mă întrebi ce este aceea viață? E ca și cum ai întreba ce este un morcov. Un morcov este un morcov și mai mult de-atât nu se știe.“

Cehov către Olga Knipper, 20 aprilie 1904

Alții consideră că este un efort extenuant să privești înapoi, de-a lungul celor nouăzeci de ani. O senzație de tunel, li se pare; ca printr-un pai. Dar nu e așa. Uneori trecutul apare ca și cum ar fi fost filmat cu o cameră portabilă; uneori se înalță monumental în interiorul unui arc din avanscena cu ghirlande modelate în ipsos și cortină șifonată; uneori defilează liniștit, o poveste de dragoste din epoca mută, plăcut, neclar și absolut implauzibil. Iar uneori apare doar o serie de stop-cadre împrumutate din memorie.

Incidentul cu Unchiul Leslie – cel dintâi Incident din viața ei – a venit ca o succesiune de diapozitive ale unei lanterne magice. O moralitate în tonuri sepia; adorabilul personaj negativ avea până și o mustață. La momentul respectiv, ea împlinise șapte ani; se întâmpla de Crăciun; Leslie era unchiul ei preferat. Diapozitivul numărul 1 îl arată aplecându-se de la înălțimea lui semeață, ca să-i dea un cadou. Zambile, i-a șoptit, întinzându-i un vas de culoarea biscuiților, adăpostit într-o mitră din hârtie cafenie. Pune-le în dulapul pentru rufărie și prosoape și așteaptă până la primăvară. Dar ea voia să le vadă acum. Vai, nici nu răsăriseră încă! De unde putea fi atât de sigur? Mai târziu, Leslie a deschis pe furiș un colț al învelișului din hârtie cafenie și a lăsat-o să se uite înăuntru. Surpriză! Răsăriseră, *într-adevăr.* Patru vârfuri subțiri, maronii, lungi cam de un centimetru

și jumătate. Unchiul Leslie s-a silit să râdă, ca un adult luat prin surprindere de câte știe un copil, dar i-a explicat că era un motiv în plus ca să nu umble la flori până la primăvară: lumina în exces le-ar fi putut face să crească mai mult decât le stătea în puteri să se susțină.

Atunci a pus zambilele la loc în dulap, așteptând să le vină vremea. Se gândea adesea la ele și se întreba cam cum o fi arătând o zambilă.

Și a sosit și momentul pentru diapozitivul numărul 2. La sfârșitul lui ianuarie, s-a dus în baie cu o lanternă, a stins lumina, a coborât vasul, a desfăcut puțin hârtia, a potrivit lanterna și s-a uitat repede înăuntru. Cele patru vârfuri promițătoare erau în același loc, lungi tot de un centimetru și jumătate. Cel puțin știa că lumina pe care o lăsase să pătrundă de Crăciun nu le făcuse niciun rău.

La sfârșit de februarie, s-a uitat din nou: era limpede că vremea creșterii nu sosise încă. Trei săptămâni mai târziu, Unchiul Leslie s-a oprit pe la ea, în drum spre o partidă de golf. În timpul prânzului, s-a apropiat puțin și a întrebat-o pe un ton conspirativ:

– Ei, micuța mea Jeanie, au crescut zambilele?

– Mi-ai spus să nu mă uit.

– Așa am făcut. Așa am făcut.

Fata s-a uitat din nou la sfârșitul lui martie, apoi – diapozitivele 5 până la 10 – în aprilie, pe 2, 5, 8, 9, 10 și 11. Pe 12, mama ei a fost de acord să cerceteze vasul mai îndeaproape. Au întins pe masa din bucătărie ziarul de c-o zi înainte, un *Daily Express*, și au desfăcut cu

grijă hârtia cafenie. Cele patru vârfuri subțiri, maronii, nu se dezvoltaseră câtuși de puțin. Doamna Serjeant s-a arătat neliniștită.

– Cred că am face bine să le aruncăm, Jean.

Oamenii mari aruncă mereu lucrurile. Fără îndoială, asta trebuie să fie una din marile diferențe. Copiilor le place să păstreze.

– Poate cresc rădăcinile.

Jean s-a grăbit să răsfire pământul adunat bine în jurul vârfurilor.

– În locul tău, nu aș face asta.

Dar era prea târziu. Jean dezgropa, unul câte unul, patru suporturi din lemn pentru mingea de golf, întoarse invers.

Straniu, dar Incidentul nu a făcut-o să-și piardă încrederea în Unchiul Leslie. În schimb, și-a pierdut încrederea în zambile.

Privind în urmă, Jean credea că în copilărie avusese prieteni; dar nu reușea să-și aducă aminte nici de acea confidentă specială cu zâmbet tâmp, nici de jocurile din curte, cu coarda și cu ghindele, nici de bilețelele trecute de la o bancă pătată cu cerneală la alta, în școala sătească, nici de inscripția amenințătoare săpată în piatră, deasupra porții. Poate că avusese și ea parte de toate astea; sau poate că nu. Dacă se gândea la trecut, prietenia Unchiului Leslie îi fusese suficientă. Avea păr ondulat, întotdeauna bine uns cu briantină, și un bluzon bleumarin cu insigna unui regiment, prinsă pe buzunarul de la piept. Se pricepea să confecționeze pahare de vin din hârtie și, ori de câte ori se ducea la clubul de golf, spunea că „se repede până la Vechiul Rai Verde“. Unchiul Leslie era genul de bărbat cu care ar fi vrut să se căsătorească.

La scurtă vreme după Incidentul zambilelor, a început să o scoată la Vechiul Rai Verde. Ajunși acolo, o punea să se așeze pe o bancă plină de mucegai din apropierea parcării și o instruia, cu prefăcută severitate, să-i păzească bine crosele.

– Eu mă duc puțin să mă spăl după urechi.

Douăzeci de minute mai târziu, porneau împreună spre prima gaură, Unchiul Leslie ducându-și crosele și duhnind a bere, Jean purtând pe umăr crosa specială de nisip. Aceasta era o stratagemă născocită de Leslie, menită să le aducă norocul: cât Jeanie ținea pregătită crosa pentru nisip, trăsnetul îi ocolea, iar el evita capcanele traseului.

– Să nu lași capul crosei să se încline, repeta el, dacă nu – ne vom trezi în mijlocul unui vârtej de nisip mai mare decât se iscă în Deșertul Gobi, într-o zi vântoasă.

Atunci ea își așeza crosa corect pe umăr, ca pe o pușcă. Odată, simțindu-se obosită pe când urcau spre gaura numărul 15, târâse crosa după ea, pe lângă traseu, iar cea de a doua lovitură a Unchiului Leslie țintise aiurea, drept într-un obstacol, la vreo cincisprezece metri.

– Ia uită-te ce ai făcut, o dojenise el, deși părea la fel de mulțumit pe cât părea de supărat. Pe chestia asta trebuie să-mi faci cinste după gaura numărul 19.

Unchiul Leslie îi vorbea adesea într-un cod comic, pe care ea se prefăcea a-l înțelege. Oricine știe că pe un traseu de golf nu sunt decât optsprezece găuri și că ea nu avea niciun chior, dar dădea hotărât din cap, de parcă întotdeauna ar fi cumpărat oamenilor una –

ce anume, nici ea nu știa – după gaura numărul 19. Când va crește, cineva îi va explica înțelesul codului; dar, între timp, se simțea destul de fericită și așa, fără să știe. Și anumite frânturi chiar le înțelegea. Dacă mingea nu asculta și o lua razna, dispărând în pădure, Leslie mormăia uneori: „S-a dus după zambile“, singura aluzie pe care o făcea la darul de Crăciun.

Dar remarcile lui o depășeau de obicei. Mărșăluiau cu hotărâre pe gazonul tuns, el cu o geantă plină de crose lovindu-se încet între ele, ea încovoindu-se sub greutatea crosei pentru nisip. Nu-i era îngăduit să vorbească: Unchiul Leslie îi explicase că vorbăria ei îl împiedica să se gândească la următoarea lovitură. El însă avea voie să discute; și, în vreme ce înaintau de-a lungul traseului, se oprea din când în când, se apleca și îi șoptea secretele sale. La gaura numărul 5, i-a povestit că roșiile constituiau cauza îmbolnăvirii de cancer și că soarele nu va apune niciodată deasupra Imperiului; la numărul 10, că bombardierele reprezintă viitorul și că bătrânul Musso o fi el un retrograd, în schimb știe bine cum se întoarce foaia. Odată se opriseră lângă scurtătura spre gaura numărul 12 (o nemaipomenită serie de trei lovituri) și Leslie declarase cu gravitate: „Apoi, pe *evreul* vostru nici măcar nu-l *amuză* golful.“

Pe urmă, își continuaseră drumul spre obstacolul din stânga gazonului, în vreme ce Jean își repeta acest adevăr care-i fusese dezvăluit pe neașteptate.

Îi plăcea să străbată Vechiul Rai Verde; niciodată nu puteai ști exact ce avea să se petreacă acolo. Într-un rând, când terminase să se spele după urechi mai temeinic decât de obicei, Unchiul Leslie se refugiase în desișul de ferigi din dreptul găurii numărul 4. Îi spusese să se întoarcă cu spatele, dar ea auzise oricum ropotul prelung al unui

șuvoi, trădând un volum remarcabil. Iscodise pe sub cotul ridicat (nu se punea că s-ar fi uitat) și văzuse aburi înălțându-se din tufele înalte până la brâu.

Apoi mai era scamatoria lui Leslie. Între găurile numărul 9 și numărul 10 se afla o căbănuță din lemn ca o colivie rustică pentru păsări, înconjurată de o plantație de mesteceni tineri, argintii. Aici Unchiul Leslie își făcea uneori demonstrația, dacă vântul bătea din direcția potrivită. Extrăgea o țigară din buzunarul de la piept al sacoului său de tweed cu cotiere din piele, o așeza pe genunchi, își trecea mâinile pe deasupra, ca un magician, o punea între buze, îi făcea discret cu ochiul lui Jeanie și aprindea un chibrit. Stătea alături de el, încercând să-și țină respirația și să nu se fâțâie. Gălăgioșii și nervoșii stricau scamatoriile, așa-i spusese Unchiul Leslie, la fel și cei care se foiau pe scaun.

După un minut sau două arunca o privire precaută spre el, având grijă să nu facă mișcări bruște. Țigara avea scrum lung de trei centimetri, iar Unchiul Leslie trăgea mai departe. Apoi, ținea capul dat pe spate, când jumătate din țigară era numai scrum. Din acel moment, Unchiul Leslie nu se mai uita la ea și se concentra, lăsându-se încet pe spate, la fiecare nou fum pe care îl trăgea. În final, capul său ajungea la unghi drept față de spinare, iar țigara, transformată în scrum, cu excepția chiștocului, se înălța vertical spre acoperișul uriașei colivii. Scamatoria reușise.

Atunci el întindea mâna stângă și o atingea pe umăr; ea se ridica tăcută, încercând să nu respire, să nu risipească scrumul pe sacoul cu cotiere din piele, și o pornea înainte, spre gaura numărul 10. Două minute mai târziu, Leslie o urma, zâmbind ușor. Nu-l întrebase

niciodată cum de-i reușea scamatoria; o bătea gândul c-ar fi refuzat să-i spună.

Și apoi mai era urlatul. Asta se întâmpla mereu în același loc, într-o poiană din spatele triunghiului de fagi umezi și mirositori, aflat pe contorsionatul traseu spre gaura numărul 14. De fiecare dată, Unchiul Leslie lovea așa de anapoda, încât erau nevoiți să cerceteze cel mai puțin vizitată porțiune din pădure, acolo unde trunchiurile aveau mușchi pe ele și stratul de gogoși de fag se așternea gros. Prima oară au nimerit lângă un pârleaz jilav, deși nu plouase de zile întregi. Au trecut dincolo și au început să caute prin fâneața în pantă. După ce a tot lovit cu crosa prin iarbă, mai mult la întâmplare, Leslie s-a aplecat spre ea și a spus:

– Ce-ar fi să tragem niște urlete sănătoase?

Fetița i-a răspuns cu un zâmbet. I se părea limpede, urletele sănătoase erau exact modul în care obișnuiau să se poarte oamenii în asemenea ocazii. În definitiv, e cât se poate de supărător să nu-ți găsești mingea. Leslie i-a oferit și câteva explicații:

– Când ai terminat de urlat, trebuie să cazi la pământ. Acestea sunt regulile.

Apoi și-au lăsat capul pe spate și s-au pornit să urle spre cer. Unchiul Leslie – profund și gutural, ca un tren ieșind dintr-un tunel; Jean – înalt și tremurat, nesigură de cât avea să o țină respirația. Caști ochii larg – și asta părea o regulă, chiar dacă nu fusese menționată – îți ațintești privirea la cer, provocându-l să-ți răspundă. Apoi respiri încă o dată și urli din nou, mai încrezător și mai insistent. Și încă o dată, iar în pauza necesară pentru fiecare nouă respirație auzea larma, ca de tren, făcută de Leslie; extenuarea o cuprindea pe

neașteptate, rămânea fără glas și cădea la pământ. Ar fi căzut oricum, chiar dacă n-ar fi fost o regulă; oboseala i se răspândea fulgerător prin corp, ca un val provocat de maree.

Unchiul Leslie se prăvălea și el alături, cu zgomot surd, și își îndreptau amândoi privirile la cerul tăcut. La jumătatea drumului până la cer, câțiva norișori se mutau încet dintr-un loc într-altul, ca și cum ar fi fost priponiți cu de-a sila; și poate că mișcarea asta le era transmisă de gâfâitul celor două forme întinse pe spate. Nu încăpea îndoială că regulile permiteau să gâfâi cât doreai de tare.

După o vreme, l-a auzit pe Leslie tușind.

– Ei bine, a zis el, cred că o să-mi permit o lovitură liberă.

Și au pornit înapoi, peste pârleazul jilav, printre gogoșile de fag care le trosneau sub tălpi și până la cotul traseului spre gaura numărul 14, unde Unchiul Leslie, după ce s-a uitat în jur ca să nu fie vreun spion, a înfipt calm o crosă în iarbă, a așezat o minge nou-nouță și, lovind-o cu un baston cu vârful de aramă, a trimis-o la vreo șaizeci de metri, până în mijlocul gazonului. Și asta cu toate că urlase până la capătul puterilor, și-a zis Jean.

Nu urlau decât atunci când Leslie lovea mingea total aiurea, scoțând-o din traseu, ceea ce se întâmpla, aparent, doar când terenul era pustiu. Și nici nu au făcut-o prea des, pentru că, după prima repriză, Jean s-a îmbolnăvit de tuse convulsivă. Treaba asta nu fusese trecută în rândul Incidentelor, în schimb cheta Unchiului Leslie primise acest statut. Sau, mai degrabă, rezultatul chetei.

Se afla în pat, într-a patra zi de boală, scoțând din când în când un croncănit gutural, ca de pasăre exotică rătăcită pe un cer străin, când

și-a făcut apariția și el, în vizită. S-a așezat pe pat; era îmbrăcat în bluzonul său obișnuit, cu insignă, mirosind ca și cum s-ar fi spălat puțin după urechi și, în loc să o întrebe cum se simte, i-a murmurat:

– Nu le-ai povestit despre urlat?

Bineînțeles că nu le povestise.

– Doar că, vezi tu, este vorba de un secret. Chiar un secret foarte valoros, din câte mi se pare mie.

Jean a încuviințat. Era cu adevărat un secret valoros. Poate că urlatul provocase tusea convulsivă. Mama ei îi spunea mereu să se ferească de surescitare. Poate că își surescitase gâtul prin urlat și, ca urmare, se declanșase tusea convulsivă. Unchiul Leslie se purta de parcă ar fi avut un sentiment de vinovăție. Când începea să scoată urletele acelea de pasăre speriată, Leslie avea un aer prefăcut.

Peste două zile, doamna Serjeant a rânduit pe marginea patului lenjeria de iarnă, apoi o rochie groasă, paltonul, un șal și o pătură. Părea nemulțumită, dar resemnată.

– Haide, Unchiul Leslie a făcut o chetă.

Cheta Unchiului Leslie, a constatat Jean, includea și o călătorie cu taxiul. Pentru ea, era prima. În drum spre aeroport s-a străduit să-și ascundă emoția. Ajunși la Hendon, mama a rămas în mașină. Jean a prins mâna tatălui ei, în timp ce acesta îi spunea că părțile din lemn ale aparatului De Havilland erau confecționate din esență de molid. Molidul este un lemn foarte tare, aproape la fel de tare ca piesele din metal ale aeroplanului, așa că nu trebuie să fie îngrijorată; și chiar nu fusese câtuși de puțin îngrijorată.

Un tur de vizionare a Londrei în șaizeci de minute; plecări la fiecare oră fixă. Printre ceilalți doisprezece pasageri mai erau doi copii, ambalați ca niște colete, deși nu era decât august; poate că și unchii lor făcuseră chetă. Tatăl său stătea pe cealaltă parte a culoarului și a oprit-o imediat ce a vrut să se aplece și să se uite afară, pe lângă el: scopul zborului, i-a deslușit, era medical, și nu educativ. Apoi el a rămas întreaga călătorie cu privirea ațintită în spatele scaunului de răchită din fața lui, ținându-se de rotule. Ca-n pragul unei iminente crize de nervi. Când De Havillandul a făcut un viraj, Jean a reușit să vadă, dincolo de motoarele lui grăsane și de încâlceala lonjeroanelor, ceva care aducea cu Tower Bridge și s-a întors spre tatăl ei.

– Șșșt, a făcut acesta. Mă concentrez ca să te faci bine.

Abia peste un an, ea și Unchiul Leslie au ajuns din nou la urlat. Între timp au mai mers la Vechiul Rai Verde, desigur, însă nu se știe cum, Leslie reușise să dobândească o precizie mult mai mare a loviturilor la traseul cotit dinaintea găurii numărul 14. Iar atunci când, în sfârșit, vara următoare a lovit cu latul bastonului sub minge, aceasta s-a înălțat mult, șuierând, și a căpătat efect, părând să știe exact unde trebuie să se ducă. La fel și ei: dincolo de terenul accidentat, traversând pădurea umedă de fag, sărind pârleazul jilav până la fâneața în pantă. Au urlat în aerul cald și apoi s-au lăsat să cadă pe spate. Jean s-a surprins cercetând cerul, în căutarea unui avion. Și-a rotit ochii de jur împrejur. Nu existau nori și nici avioane: era ca și cum ea și Unchiul Leslie goliseră cerul cu zgomotul lor. Nimic, doar văzduhul albastru.

– Ei bine, a spus Leslie, cred că o să mă răsplătesc cu o lovitură liberă.

Nu căutaseră mingea în drumul lor prin pădure și nici la înapoiere.

A treia oară când s-au dus la urlat, zbura un avion. Jean nu-l remarcase cât timp urlaseră spre ceruri; dar, când gâfâiau întinși pe spate, iar norii se legănau prinși de pripoanele lor, a sesizat un bâzâit îndepărtat. Prea uniform ca să fie al unei insecte; venind în același timp și de aproape, și de departe. Și-a făcut o apariție scurtă și mai zgomotoasă între doi nori, apoi a dispărut, a reapărut și a zumzăit încet spre orizont, pierzând înălțime. Și-a imaginat motoarele durdulii, lonjeroanele vâjâind și copiii ambalați ca niște colete.

– Când Lindbergh a traversat Atlanticul, a zis Leslie din apropiere, a avut cinci sendvișuri cu el. Nu a mâncat decât unul și jumătate.

– Și ce s-a întâmplat cu celelalte?

– Care celelalte?

– Celelalte trei și jumătate.

Unchiul Leslie s-a ridicat în picioare; părea abătut. Poate că nu-i era permis să discute, chiar dacă nu se aflau pe traseul propriu-zis. În fine, străbătând zona acoperită cu gogoși de fag, de această dată căutând mingea, el a mormăit iritat:

– Probabil că se găsesc într-un muzeu al sendvișurilor.

Un muzeu al sendvișurilor, s-a minunat Jean în sinea ei: oare există asemenea locuri? Dar s-a ferit să mai pună vreo întrebare. Treptat, de-a lungul traseului, starea de spirit a lui Leslie s-a îmbunătățit. La gaura numărul 17, după o privire scurtă aruncată în jur, a luat din nou un aer conspirativ.

– Vrei să ne jucăm de-a șiretul?

Nu-i mai vorbise niciodată despre acest joc, iar ea a acceptat pe loc.

Unchiul Leslie a lovit ostentativ mingea, expediind-o în zona accidentată de lângă traseu. Ajunși lângă ea, s-a aplecat și și-a scos pantofii lui, albi cu maro, complici. A așezat încrucișat capetele libere ale șireturilor, în mijlocul părții interioare a tălpii, s-a uitat la ea și i-a făcut semn din cap. Și-a scos și ea pantofii negri și a procedat la fel. L-a urmărit cum își vâră cu pedanterie comică mai întâi degetele și apoi restul piciorului în pantof. L-a imitat; apoi i-a făcut discret cu ochiul, s-a lăsat într-un genunchi, ca un curtezan, a bătut-o pe gambă și a tras încet ambele șireturi de sub talpa moale a piciorului ei stâng. Jean a chicotit. Era nemaipomenit. La început gâdila, treptat gâdila și mai tare, și se adăuga o înțepătură plăcută, urcând până în stomac. A închis ochii, iar Unchiul Leslie a smuls în joacă șireturile de sub talpa dreaptă. Cu ochii închiși era chiar și mai bine.

Apoi a venit rândul Unchiului Leslie. S-a ghemuit la picioarele lui. De aproape, pantofii arătau imenși. Ciorapii aveau un vag iz de grajd.

– Eu vreau pe rând, unul câte unul, a șoptit el.

Jean a prins primul șiret aproape de locul în care pătrundea în capsă. A tras: nu s-a întâmplat nimic; a tras din nou, mai brusc; Leslie și-a mișcat piciorul, iar șiretul s-a eliberat pe neașteptate.

– Nu-i bine, a zis el. Prea repede. Pune-l la loc!

Și-a arcuit piciorul, iar ea a vârât șiretul lung și maroniu la loc, în pantof, între șoseta umedă și branț. Apoi a tras iarăși, mai uniform; șiretul a ieșit afară ușor și, judecând după liniștea de deasupra ei,

făcuse treaba corect. Rând pe rând, a tras și celelalte trei capete de șiret, iar Leslie a mângâiat-o pe cap.

– Cred că ar merge un șapte mic din metal, ce părere ai? O arunc în sus, cu puțin efect invers, să nu-mi zici pe nume!

– Putem să repetăm?

– Cu siguranță, nu.

S-a concentrat asupra mingii, târșâind picioarele de parcă ar mai fi avut încă șireturile sub tălpi și a pendulat crosa cu mișcări largi, din încheieturi.

– Trebuie să lăsăm să ni se încarce din nou bateriile, nu?

Ea a încuviințat; el a împins mingea câțiva centimetri, pe o zonă cu iarbă mai moale, ca mușchiul, unde stătea bine, apoi și-a potrivit puțin picioarele, a trimis-o cu o lovitură bine țintită în direcția steagului și a pornit pe traseu.

– Șireturile! a strigat peste umăr, iar Jean s-a aplecat să și le lege.

S-au mai jucat de-a șiretul, destul de des. Nu întotdeauna la Vechiul Rai Verde; uneori, pe neașteptate și pe furiș, când se aflau acasă. Regulile erau întotdeauna aceleași: Unchiul Leslie trăgea primul de ambele șireturi; urma ea, și trăgea pe rând, unul câte unul. Odată a încercat să joace și singură, dar nu era același lucru. Se întreba dacă jocul poate să te îmbolnăvească. Se zice că toate lucrurile bune te îmbolnăvesc. Ciocolata, prăjiturile, smochinele îți fac rău; de la urlat te alegi cu tuse convulsivă. Dar jocul șiretului ce rău o da?

Era de presupus că va descoperi destul de repede răspunsul la această întrebare. Apoi, pe măsură ce creștea, avea să descopere celelalte răspunsuri. Răspunsuri la tot felul de întrebări. Cum să te decizi ce crosă anume să folosești. Dacă există sau nu un muzeu al sendvișurilor. De ce nu-i amuză golful pe evreii voștri. Dacă tatălui ei îi fusese teamă în De Havilland sau, pur și simplu, chiar se concentra. Cum de știa Musso acela cum se întoarce foaia. De ce arată mâncarea complet altfel când iese pe cealaltă parte a trupului. Cum să fumezi o țigară fără să i se scuture scrumul. Dacă Raiul era în susul hornului, așa cum bănuia ea în taină. Și de ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire.

Nici măcar nu pricepea ce anume se înțelege prin această din urmă propoziție; dar, cu timpul, putea să descopere întrebarea, iar mai târziu chiar și răspunsul. Auzise de nurci datorită litografiilor Mătușii Evelyn. Erau două la număr, lăsate lor cu mulți ani în urmă – cu promisiunea că vor primi și cealaltă parte a colecției – mutate ulterior de pe un perete pe altul. În cele din urmă, fuseseră plasate în camera lui Jean. Tatăl ei se întreba dacă nu cumva una din ele ar fi nepotrivită, dar mama insistase ca tablourile lui Evelyn să rămână împreună. Așa era cinstit, susținea ea.

Tabloul orizontal reprezenta doi bărbați într-o pădure de cine știe unde; purtau haine și pălării demodate. Cel cu barbă ținea de ceafă un dihor, iar celălalt, fără barbă, se sprijinea în pușcă. La picioarele lui zăceau o grămadă de dihori morți. Dar nu erau dihori, titlul tabloului fiind *Vânătorii de nurci;* iar dedesubt urma o poveste pe care Jean o citise de nenumărate ori.

„Nurca, la fel ca guzganul cu miros de mosc, la fel ca hermina, nu are multă istețime, fiind lesne de capturat în orice fel de capcană; ea este prinsă în curse de oțel și în curse în formă de cutie, dar mai ales în ceea ce se numește capcană cu greutate. Este atrasă de orice fel de carne, însă, de obicei, se folosește ca momeală cap de potârniche gulerată, rață sălbatică, găină, gaiță sau de orice altă pasăre. Nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire și poate fi descoperită încă vie sub greutatea capcanei, adică un par care-i apasă corpul cu șaptezeci și cinci de kilograme, după o zbatere de aproape douăzeci și patru de ore.“

Că „își apără viața cu extraordinară îndârjire“ nu era singurul lucru pe care încă nu îl înțelegea. Ce o fi aceea o potârniche gulerată? Sau un guzgan cu miros de mosc? Știa ce înseamnă rață sălbatică și văzuse o pereche de gaițe zgomotoase primăvara trecută, în dumbrava de fagi de lângă gaura numărul 14, iar duminica aveau la prânz găină, dacă tatăl ei făcea un serviciu vreunui client. Cu asemenea prilejuri, doamna Baxter venea la mama ei de dimineață, ca să smulgă penele și să scoată măruntaiele, și revenea cam pe la ora cinci după-amiază, să ia un hartan, împachetat în hârtie prin care nu trecea grăsimea. Taică-său obișnuia să glumească pe seama hartanului doamnei Baxter, în timp ce tranșa pasărea; glume care o făceau pe fată să râdă, iar pe soție să se bosumfle.

– A primit doamna Baxter și capul? a întrebat odată Jean.

– Nu, draga mea. De ce?

– Ce faci cu el?

– Îl arunc la gunoi.

– N-ar fi bine să-l păstrezi ca să-l vinzi vânătorilor de nurci?

– Cheamă-i tu să ne facă o vizită, fata mea, i-a răspuns taică-său jovial. Cheamă-i tu.

Litografia verticală din camera lui Jean arăta o scară sprijinită de un arbore, cu cuvinte pictate pe trepte. SÂRGUINȚĂ scria pe prima treaptă; TEMPERANȚĂ zicea cea de a doua, deși de fapt nu se putea citi decât TEMPERAN, deoarece ultimele două litere erau tăiate de genunchiul celui care urca pe scară. Urmau apoi: PREVEDERE, CINSTE, ECONOMIE, PUNCTUALITATE, CURAJ și, pe treapta cea mai de sus, PERSEVERENȚĂ. În prim-plan, oamenii stăteau la coadă ca să se urce în copacul cu globuri de Crăciun agățate de frunze, pe care erau scrise alte cuvinte: Fericire, Onoare, Ocrotirea lui Dumnezeu și Bunăvoința Oamenilor. În fundal, se aflau alți oameni care nu doreau să urce; se ocupau cu jocuri de noroc, înșelau, făceau pariuri, greve și intrau într-o clădire mare, numită Bursă.

Jean înțelegea intenția generală a tabloului, deși uneori confunda din neatenție copacul cu Arborele Cunoașterii, de care auzise din Scriptură. Limpede, putea fi un păcat să te cațări în Arborele Cunoașterii; în schimb, putea fi și un lucru de laudă, chiar fără să pricepi cu adevărat toate cuvintele de pe trepte ori cele două zugrăvite pe lateralele scării: MORALĂ, spunea unul, și ONESTITATE, celălalt. Considera că înțelege totuși ceva. Onestitate înseamnă să păstrezi amândouă tablourile de la Mătușa Evelyn și să nu-ți muți mingea într-o poziție mai bună, atunci când nu se uită nimeni; punctualitate, adică să nu întârzii la școală, economie e ceea ce face tata la magazin și mama acasă; curaj – ei bine, curaj se cheamă

să zbori cu avionul. Nu se îndoia că avea să înțeleagă și celelalte cuvinte, cu timpul.

Jean a împlinit șaptesprezece ani la începutul războiului, iar evenimentul i-a dat un soi de ușurare. Toate evenimentele fuseseră luate din mâinile sale și nu mai avea de ce să se simtă vinovată. În ultimii ani, tatăl ei preluase ferm toată greutatea diverselor crize politice; de fapt, asta și era datoria lui de Stăpân al Casei. Obișnuia să le citească știrile din *Daily Express*, cu pauze după fiecare paragraf, și să le explice buletinele informative de la radio. De multe ori, Jean avea sentimentul că părintele ei era proprietarul unei mici afaceri de familie, amenințate de o bandă de străini cu nume exotice, cu metode specifice interlopilor și cu un sistem ucigător de prețuri. Mama ei știa toate răspunsurile potrivite; știa ce sunete anume trebuie să scoată atunci când se pomeneau nume ca Beneț, Daladier și Litvinov și când sosea momentul potrivit să ridice brațele, în semn de încurcătură, lăsându-l pe tata să-i explice din nou totul, de la început. Jean asculta cu atenție, dar totul îi suna ca o poveste veche, chiar dinainte de nașterea ei, pe care niciodată nu avea să o cunoască pe deplin. La început, obișnuia să rămână tăcută la auzul numelor acelor siniștri afaceriști străini, cu camioanele lor de biscuiți dietetici furați și fazani braconați; dar nici măcar tăcerea nu o ținea la adăpost – sugerând lipsa unei preocupări adevărate – așa că, din când în când, punea întrebări. Problema e de unde poți ști ce anume întrebări se cuvine să pui? Nu te afli în postura potrivită să pui o întrebare cu adevărat corectă, decât atunci când cunoști răspunsul și, în condițiile astea, ce rost mai are? Cândva, ieșind dintr-o stare de

plictis, îl întrebase pe tata despre noul prim-ministru al Austriei, femeia aceea pe nume Ann Schluss [1]. Ceea ce se dovedise o greșeală.

Războiul era treaba bărbaților, desigur. Bărbații îl purtau și tot ei – scuturându-și pipele ca niște directori de școală – îl explicau. Ce făcuseră femeile în Marele Război? Adunaseră fulgi albi pentru perne, aruncaseră cu pietre după cotei germani, plecaseră ca asistente medicale în Franța. Mai întâi îi trimiseseră pe bărbați la luptă, ca apoi ele să-i cârpăcească. Oare de data asta avea să fie altfel? Probabil că nu.

Chiar și așa, Jean încerca sentimentul vag că, din cauza neputinței sale de a pricepe ce-i cu criza europeană, aceasta va continua. Se simțea vinovată din cauza evenimentelor de la München. Se simțea vinovată din cauza regiunii sudete. Se simțea vinovată din cauza pactului de neagresiune sovieto–nazist. De-ar fi reușit să-și amintească dacă te poți bizui pe francezi sau nu! Polonia era, oare, mai importantă decât Cehoslovacia? Și care era problema cu Palestina? Palestina se afla în deșert și evreii doreau să se ducă acolo. Ei bine, asta, cel puțin, confirma ceea ce spunea Unchiul Leslie despre evrei: că oricum nu-i amuză golful. Nimeni, dacă nu-i place golful, nu s-ar duce de bunăvoie să trăiască în deșert. Ar fi ca și cum ai juca mereu din mijlocul unui obstacol. Poate că terenurile de golf de acolo aveau trasee făcute din nisip și obstacole din iarbă.

Prin urmare, atunci când a început războiul, Jean s-a simțit ușurată. Era doar vina lui Hitler; ea nu avea niciun amestec. Și, cel puțin, se întâmpla ceva. Războiul intra în categoria Incidentelor: așa l-a considerat ea la început. Bărbații au fost mobilizați, mama a intrat în WVS [2], iar lui Jean i s-a permis, în sfârșit, să-și taie coada aceea groasă, șatenă, care îi atârna pe spate de atâția ani. Tata s-a plâns de

pierderea ei, dar a fost convins că economia de săpun și apă avea să contribuie semnificativ la ușurarea eforturilor pe timp de război. Cu un gest sentimental, a cerut coada atunci când a fost tăiată și a păstrat-o pe un raft din cămara lui vreme de mai multe săptămâni, până ce mama i-a aruncat-o.

În familia Serjeant avuseseră loc discuții secrete, dacă Jean trebuie să-și ia o slujbă sau nu; dar odată ce mama intrase în WVS, s-a considerat că mai bine s-ar ocupa ea de casă.

– E o practică bună, îi spusese tata, făcându-i cu ochiul.

O practică bună: nu că s-ar fi simțit la înălțimea lucrului pentru care se presupunea că s-ar pregăti, indiferent care ar fi fost acela. Când se uita la părinții ei, se speria: cât de maturi arătau! De câtă vreme ar fi nevoie să ajungă și ea la fel de matură?

Știau ce vor să facă; aveau opinii, puteau să distingă binele de rău. Ea trăia sentimentul că nu poate deosebi binele de rău fiindcă fusese des sâcâită cu diferențele respective; opiniile ei erau mormoloci vulnerabili, tremurători, în comparație cu broaștele trâmbițătoare – părerile părinților săi; cât despre a ști ce anume să vrea, acesta chiar părea un proces tulburător. Cum să știi ce vrei, fără să-ți folosești propria minte ca să descoperi, în primul rând, exact ceea ce ai în propria minte? Ca un câine fugărindu-și coada tăiată. Pe Jean o obosea numai gândul.

Cealaltă fațetă a maturizării era să ajungi să arăți a cineva. Tata, care administra băcănia de la Bryden, arăta exact ca un om care administrează o băcănie: rotund și bine îngrijit, își ridica mânecile cu o pereche de benzi elastice din oțel, era amabil, păstra o rezervă de severitate – genul care știe că un kilogram de făină înseamnă un

kilogram de făină, și nu o mie de grame – și reușea să-ți spună ce biscuiți anume se află în cutare cutie pătrată de tablă, fără să se uite la etichetă, și putea să-și țină mâna aproape, vai, atât de aproape de mașina automată de tăiat șuncă, fără să-și pună pielea în pericol.

Și mama arăta a cineva, cu nasul ei ascuțit și ochii albaștri, destul de bulbucați, cu părul strâns într-un coc în timpul zilei, când își purta uniforma verde cu bordo de la WVS, sau despletit, seara, când îl asculta pe tata și știa exact ce întrebări să-i pună. Participase la acțiuni de salvare și ajutase la colectarea a mii de conserve; petrecuse săptămâni întregi cosând benzi de pânză colorată prin plasele de camuflaj („Exact cum ai face un covor uriaș, Jean"); legase hârtia în baloturi, făcuse de serviciu la cantina ambulantă, împletise scuturi vegetale pentru detectoarele de mine. Nu era de mirare că știa ce vrea; nu era de mirare că arăta a cineva.

Jean se uita uneori în oglindă, cercetându-se în căutarea unor semne de schimbare; dar părul ei lins stătea lipit pe cap, iar ochii ei albaștri rămâneau întunecați. Un articol din *Daily Express* dezvăluia că multe stele de la Hollywood se umpluseră de succes pentru că aveau fața în formă de inimă. Ei, în privința asta nu mai exista de acum nicio speranță: oasele maxilarului său erau mult prea proeminente. Vai, dacă aceste detalii ar începe să se lege între ele! Am să mă descurc eu, șoptea uneori la oglindă. Mama o prinsese odată, pe când se examina, și comentase:

– Nu ești frumoasă, dar ai să te descurci.

„Am să mă descurc", gândea ea. „Așa cred părinții mei. Dar ce vor spune alții?" Îi era dor de Unchiul Leslie. Acum nu mai aveau voie să vorbească despre acest subiect, dar se gândea adesea la el; fusese întotdeauna de partea ei. Cândva, străbăteau lungul drum spre

gaura numărul 10 de la Vechiul Rai Verde, iar Jean căra crosa pentru nisip în poziția menită să aducă noroc.

– Ce voi face când am să cresc mare?

Părea lucrul cel mai natural să întrebe, să presupună că el avea mai multă cădere să știe răspunsul. Unchiul Leslie, cu pantofii lui alb cu maro, complici, și crosele zuruind liniștit, apucase capul crosei și-l clătinase încolo și încoace pe umărul ei. Apoi, își lăsase mâna pe ceafă și-i murmurase:

– Cerul este limita, micuța mea Jeanie. Cerul este limita.

În primele momente, nu s-a întâmplat mare lucru în război sau cel puțin așa i se părea ei; dar apoi treaba s-a pus pe roate și au început să moară oameni. Și ea a prins să-l înțeleagă mai bine: cine anume încerca să distrugă afacerile lui taică-său și numele prefăcuților lui asociați. Era înverșunată împotriva acestor străini și a șiretlicurilor lor. Vedea aievea un deget gros cu unghia murdară, apăsând talerul balanței. Poate că ar trebui să se ofere și ea voluntară. Dar tata a fost de părere că făcea mai mult bine acolo unde se găsea acum.

– Să nu lași să se stingă focul din cămin, spusese el.

Apoi, războiul îl adusese pe Tommy Prosser. Fără îndoială, acesta era un Incident. Ordinul de încartiruire a sosit într-o marți, miercurea a fost petrecută în proteste că nu există loc nici pentru ei trei, darămite pentru patru, iar joi și-a făcut apariția Tommy Prosser. Era un tip scund și zvelt, în uniformă de RAF, cu părul castaniu, dat cu briantină și o mustață mică și neagră. Cufărul de sub brațul său era prins într-o curea de piele. I-a aruncat o privire piezișă lui Jean, când

i-a deschis ușa, apoi s-a uitat în partea cealaltă, zâmbind spre perete, și a anunțat, ca și cum s-ar fi prezentat unui superior:

– Sergent-pilot Prosser.

– Ah, da. Așa ni s-a spus și nouă.

– Foarte frumos din partea dumneavoastră.

Tonul lui era lipsit de expresie, dar accentul din nord, cu care Jean nu era familiarizată, o deranja, ca o cămașă aspră.

– O, da. Mama se întoarce acasă la ora cinci.

– Ați prefera să revin atunci?

– Nu știu.

De ce nu știa nimic? Va locui împreună cu ei, așadar, ar fi fost nimerit să-l invite înăuntru. Dar ce ar fi urmat? S-ar fi așteptat să-l servească poate cu ceai sau ceva de genul ăsta?

– Foarte bine. Am să mă întorc la ora cinci.

A privit-o puțin, și-a îndreptat atenția într-o parte, a zâmbit spre perete și s-a îndepărtat, coborând poteca. De la fereastra bucătăriei, Jean l-a văzut stând pe bordură, de cealaltă parte a drumului, fixându-și cufărul. La patru a început să plouă și l-a chemat în casă.

Fusese mutat de la West Malling. Nu, nu știa pentru câtă vreme. Nu, nu putea să-i spună de ce. Nu, nu Spitfire, ci Hurricane. Biata de ea, de pe acum punea întrebări aiurea. I-a arătat scara care urca spre camera lui, derutată dacă era nepoliticos să nu-l însoțească sau îndrăzneț să urce împreună. Lui Prosser nu părea însă să-i pese. În

afară de numele său, nu oferise nicio informație, nu pusese nicio întrebare, nu făcuse niciun comentariu, nici măcar despre curățenia și mirosul frumos din jur. Îi puseseră la dispoziție debaraua. Desigur, nu avuseseră vreme să o aranjeze, dar atârnaseră pe un perete tablourile de la Mătușa Evelyn.

Stătea la el în cameră mai tot timpul, apărea punctual la masă și răspundea întrebărilor tatălui ei. Era straniu să fie doi bărbați în casă. La început, tata adoptase o atitudine plină de deferență față de sergentul-pilot Prosser; se interesa cu admirație plină de tact despre viața unui aviator, vorbea cu dispreț camaraderesc la adresa lui „Jerry“ și o îndemna în glumă pe mama să „îl servească încă o dată pe al nostru erou al stratosferei“. Dar Prosser părea să nu răspundă întrebărilor tatei în spiritul cuvenit; accepta completarea porțiilor fără mulțumirile repetate la care mama, era limpede, se aștepta; și, deși a ajutat cu amabilitate la punerea perdelelor de camuflaj, lăsa impresia că nu-l interesează prea tare discuțiile despre strategia din nordul Africii. Jean își dădea prea bine seama că Prosser era o dezamăgire pentru tatăl ei; iar tânărul știa asta și nici nu-i păsa. Poate că pur și simplu nu-i puneau încă întrebările potrivite. Poate că eroii care zburau pe avioane Hurricane aveau nevoie de întrebări speciale. Sau poate totul se petrecea astfel pentru că venea dintr-o altă regiune a țării: de undeva din Lancashire, din apropiere de Blackburn, după cum le spusese. Poate că acolo aveau alt fel de a se purta.

Uneori, când rămâneau singuri acasă, Prosser cobora, se sprijinea de ușa bucătăriei și o urmărea cum călca rufe, sau cum făcea pâine, sau cum lustruia cuțite. La început o stânjenea, pe urmă s-a mai obișnuit; faptul că avea un martor la îndeplinirea îndatoririlor ei o făcea să se simtă mai utilă. Cu toate acestea, nu-i venea câtuși de puțin la-

ndemână să-i vorbească atunci când părinții nu erau de față. El nu-i răspundea întotdeauna la întrebări, uneori se aricea sau pur și simplu se uita în altă parte și zâmbea, ca și cum și-ar fi adus aminte de o manevră aeriană oarecare, pe care ea nu ar fi fost în stare să o priceapă.

Într-o bună zi, când ea curăța cuptorul, a anunțat-o cu supărare:

– Sunt consemnat la sol, îți dai seama?

Jean și-a ridicat privirea, dar înainte să-i poată răspunde, el a continuat:

– Mi se spunea Soare-Răsare. Soare-Răsare Prosser.

– Îmi dau seama.

Iată un răspuns care părea sigur. A continuat să ungă interiorul cuptorului cu pastă maronie specială. Prosser a plecat cu pași îndesați spre camera lui.

Vreme de mai multe săptămâni, în casă a domnit o atmosferă tulbure. Exact ca Războiul Ciudat, gândea Jean; doar că la sfârșitul lui probabil nu va fi nicio luptă. Așa s-a și întâmplat. Tata își împărtășea din ce în ce mai mult părerile despre desfășurările militare, dar numai mamei, iar din când în când îi sugera lui Jean că nu trebuie să te porți prietenos cu cineva doar pentru că locuiește sub același acoperiș cu tine. E suficient să fii politicos.

Tommy Prosser și-a făcut apariția într-o după-amiază, la ora patru. Jean pregătea un vas cu ceai.

– Dorești ceva de mâncare? a întrebat ea, încă nesigură în legătură cu regulamentul de încartiruire.

– Ce-ai zice de un sendviș All Clear [3]?

– Cum vine asta?

– Nu ai auzit niciodată de un sendviș All Clear?

Jean a clătinat din cap.

– Când ai la îndemână toate ingredientele necesare?! Tu vezi de ceai, în vreme ce eu mă ocup de restul, i-a propus Prosser.

A trântit câteva uși și s-a pus pe treabă, fluierând, întors cu spatele la ea. Și au rezultat două sendvișuri care tronau pe o farfurie. Pâinea arăta de parcă ar fi fost tăiată cu stânga. Jean gândea că mâncase sendvișuri mult mai bune la viața ei; a încercat totuși să fie cinstită, dar să-l și încurajeze.

– De ce al meu are frunze de păpădie?

– Pentru că este un sendviș All Clear. Prosser i-a zâmbit, apoi și-a întors privirea. Pastă de pește, margarină și frunze de păpădie. Desigur, calitatea frunzelor de păpădie de aici ar putea să nu se ridice la înălțimea pretențiilor. Dacă nu-ți place, poți să-l trimiți înapoi la bucătărie.

– Este… minunat. Sunt *sigură* că am să mă deprind cu gustul.

– Sunt *sigur* că voi zbura din nou, i-a răspuns, ca și cum ar fi pronunțat o replică dintr-o glumă.

– O, sunt *sigură* că vei zbura.

– *Eu* sunt *sigur* că voi zbura, a repetat el brusc, pe un ton sarcastic, de parc-ar fi vrut să o pălmuiască.

– Vai de mine!

Jean s-a rușinat toată, simțindu-se proastă de-a dreptul. Și-a coborât privirea în farfurie, apoi s-a așternut tăcerea.

– Ai știut că Lindbergh, când a traversat Atlanticul, a luat cu el cinci sendvișuri?

Prosser a mormăit ceva.

– Și că nu a mâncat decât unul și jumătate?

Prosser a mormăit iarăși. Fără vreo curiozitate deosebită în voce, s-a interesat:

– Ce s-a întâmplat cu restul?

– Mereu am vrut să aflu asta. Poate că se află într-un muzeu al sendvișurilor, pe undeva.

Tăcere. Jean simțea că stricase povestea. Era una dintre cele mai bune din colecție, iar ea o stricase. Nu avea să mai fie niciodată în stare să i-o spună din nou. Ar fi trebuit să o păstreze pentru o stare de spirit mai bună. Era numai greșeala ei. Tăcerea stăruia.

– Bănuiesc că știi unde se află avionul lui Lindbergh, a încercat ea într-un târziu, pe un ton vesel, ca la o lecție de conversație. Vreau să spun, cel puțin *acesta* ar trebui să se găsească într-un muzeu.

– Nu este un avion. Niciodată avion. Este un *aeroplan.* Aeroplan. Da?

– Da, s-a învoit ea.

Mai bine ar fi pălmuit-o. Aeroplan, aeroplan, aeroplan.

În cele din urmă, Prosser a tușit scurt, zgomot caracteristic trecerii de la enervare sau jenă într-o altă zonă a simțirii.

– Am să-ți spun cel mai frumos lucru pe care l-am văzut în viața mea, a reluat el cu o voce încordată, aproape țâfnoasă.

Jean, așteptându-se pe jumătate la cine știe ce compliment iscusit, a rămas cu fruntea plecată spre pământ. Încă nu-și terminase cel de-al doilea sendviș.

– Făceam acțiuni nocturne. În vară… prin iunie. Zburam cu capota trasă, totul era negru și liniștit. Mă rog, atât cât se poate vorbi de liniște. Este… Tu nu știi ce înseamnă vederea nocturnă, nu?

Jean și-a înălțat capul. Tonul lui era amabil de această dată. Nu avea nicio importanță dacă nu știa; nu era ca atunci când spusese avion, în loc de aeroplan.

– Pentru asta trebuie să mănânci o grămadă de morcovi, a îndrăznit ea, auzindu-l cum chicotește.

– Da, mâncăm. Așa ni se și zice uneori, mâncătorii-de-morcovi. Dar, de fapt, nu are nimic de-a face cu asta. E o chestiune pur tehnică. E

vorba de culoarea luminilor tabloului de bord. Trebuie să fie roșii, înțelegi. În mod normal, sunt verzi și albe, dar verdele și albul îți distrug capacitatea de a vedea noaptea. Nu mai distingi nimic. Trebuie să fie roșii… roșul este singura culoare care merge. Îți dai seama, acolo sus totul este negru și roșu. Noaptea e neagră, aeroplanul negru, în carlingă totul e roșu – până și mâinile și fața ți se fac roșii – și cauți afară tot niște eșapamente roșii. Apoi, ești singur. Pe de-o parte, asta e bine. De capul tău, solo, deasupra Franței. Exact în momentul când bombardierele li se întorceau din misiunile de aici. Rămâneai în preajma unui aeroport de-al lor sau, eventual, făceai naveta între două, dacă se aflau suficient de aproape. Așteptai să aprindă luminile de aterizare – sau poate întrezăreai ceva din luminile de navigație. Un Heinkel sau un Dornier, în mod normal. Dar te puteai alege și cu o ciudățenie de Focke-Wulf. Uite cum se face, a continuat Prosser, râzând scurt. Înainte să aterizeze, dădeau mai întâi o roată, întotdeauna. Uite așa: coborau, se apropiau, zburau paralel cu pista, făceau o roată spre stânga, întotdeauna spre stânga, veneau din nou și aterizau.

Cu brațul stâng, Prosser schița traiectoria bombardierului german.

– Dacă erai obraznic, apăreai cam în același timp, iar când își făcea ocolul spre stânga, executai și tu unul, spre dreapta.

Cu celălalt braț, Prosser a descris drumul urmat de Hurricane.

– Apoi, taman când își termina ocolul, cu flapsurile coborâte, puțin peste viteza minimă de portanță, și se gândea la ultima bucată a virajului și la cum să pună hardughia în siguranță pe pistă, îți încheiai și tu cercul.

Mâinile curbate s-au oprit una în fața celeilalte, scuipând foc din degete, de la foarte mică distanță.

– Bum! Victimă sigură. Simplu ca bună ziua. Tocmai când poponarii ăia credeau că au ajuns cu bine acasă. Braconaj, așa numim noi chestia asta. Braconaj.

Jean se simțea vag flatată că-i povestea despre zilele când zbura, dar s-a ferit să o arate. Nu i-a dezvăluit nici ce credea ea – că braconajul e un procedeu inechitabil. Chiar și dacă Heinkelul ar fi fost plin de speculanți care se întorceau dintr-un bombardament asupra Londrei sau de la Coventry sau de oriunde. Era împotriva braconajului de când văzuse pentru prima oară pe perete litografia Mătușii Evelyn – cu vânătorii de nurci. Considera corect că o atârnaseră în camera lui Prosser. Oare și Heinkelul își apără viața cu extraordinară îndârjire?

– După ce doborai câte unul, o ștergeai repede. Te pândeau multe necazuri, dacă mai zăboveai. În orice caz, nu aveai la dispoziție în total decât vreo douăzeci de minute de pândă.

S-ar fi zis că povestea lui Prosser se sfârșise; dar, brusc, omul și-a adus aminte ce anume intenționase să spună.

– Oricum, într-o noapte, nu adulmecasem nimic. Trăsesem linia. Terminasem treaba. Am traversat Canalul la o înălțime mai mare decât de obicei, cam la vreo șase mii de metri. Pesemne că pornisem mai târziu decât se cuvenea, pentru că începuse să se lumineze. Poate și nopțile se tot scurtau. În orice caz, stăteam acolo și mă uitam la Canal, iar soarele tocmai începea să răsară. Era una din diminețile acelea… Ei, e greu să le descrii cuiva care nu a urcat niciodată acolo.

– Am zburat într-un De Havilland, ca să-mi treacă tusea convulsivă, a intervenit Jean, foarte mândră. Dar asta s-a întâmplat acum multă vreme. Când aveam opt sau nouă ani.

Prosser nu s-a arătat jignit de întrerupere.

– E atât de limpede, e mai limpede decât pot descrie cuvintele. Niciun nor, parfumul aerului dimineții și uriașul soare portocaliu care iese din ape. Am stat și m-am uitat, iar după câteva minute, minunea se petrecuse – portocala aia uriașă se pusese deasupra valurilor, părând cât se poate de mulțumită de sine. Eram așa de fericit, încât aș fi putut să mă trezesc cu un 109 în coadă, și nu aș fi băgat de seamă. Pur și simplu mă plimbam, uitându-mă la soare. Așa că am scrutat bine de jur împrejur. Nimic, doar eu și soarele. Nici măcar urmă de nor, și vedeam bine până jos, pe Canal. Acolo era un vas, doar cât un bob minuscul, din care ieșeau vălătuci mari de fum negru; atunci am verificat nivelul combustibilului și am coborât s-arunc o privire. Era o navă comercială.

Furat de amintiri, Prosser și-a mijit ochii.

– Cam de zece mii de tone, cred. În orice caz, nu păție nimic. Probabil că doar alimentase focul cu combustibil. Am pornit-o din nou spre bază. Pesemne pierdusem cam jumătate din înălțime, ajunsesem pe la vreo două mii cinci sute sau trei mii de metri. Și atunci, ce crezi că s-a întâmplat? Coborâsem așa de repede, îți dai seama, încât totul s-a petrecut încă o dată: soarele mare și portocaliu a început iarăși să apară de sub orizont. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. O luase de la capăt. Ca și cum aș fi dat filmul înapoi și-l vizionam din nou. Aș mai fi făcut-o și a treia oară și aș fi ajuns acasă la înălțime zero, dacă nu aș fi sfârșit-o în apă. Nu-mi doream să mă înrolez la submarine cu așa viteză.

– Sună nemaipomenit.

Jean nu știa sigur dacă-i era permis să pună întrebări. Se simțea ca pe vremuri, la Vechiul Rai Verde, împreună cu Unchiul Leslie. Apoi, a reluat:

– Și ce… ce altceva îți lipsește?

– O, nu-mi lipsește *asta,* a răspuns el, destul de grosolan. Nu-mi *lipsește* asta. Nu-i nicio scofală să văd *asta* din nou. E un miracol, nu? Nu ai de ce să-ți dorești să vezi din nou niște miracole, nu? Sunt bucuros că l-am văzut atunci. „Am văzut soarele răsărind de două ori“, așa aș zice. „O, da, poți să iei cealaltă jumătate.“ Mi se spunea Soare-Răsare Prosser. Așa îmi spuneau unii. Până ce ne-au mutat.

S-a ridicat apoi și a înfulecat sendvișul de pe farfuria ei, fără să-i ceară voie.

– Ceea ce-mi *lipsește,* a pronunțat el cu emfază, dacă vrei să știi, este să omor nemți. Chestia asta îmi făcea plăcere, îi fugăream până ce ajungeau prea jos ca să se mai parașuteze și apoi le-o trăgeam. Îmi dădea o satisfacție grozavă.

Prosser se hotărâse să pară brutal:

– Odată am intrat în dispută cu un 109, deasupra Canalului. Putea să întoarcă ceva mai strâns, dar în rest eram cam de forțe egale. Ne-am hărțuit reciproc, dar niciunul nu a reușit să se apropie suficient ca să apese pe buton. Așa că, după o vreme, el a ieșit din joc, m-a salutat legănând din aripi și a pornit spre bază. Dacă nu ar fi dat din aripi, nu m-ar fi supărat așa de tare. Cine te crezi? Vreun afurisit de cavaler în armură? Suntem cu toții prieteni și ne distrăm excepțional? Am

luat ceva înălțime. Oricum, soarele nu mă ajuta, dar nici el nu se aștepta să-l urmăresc. Credea c-o să mă duc direct acasă, ca un tip de treabă, să trag o masă pe cinste și să fac o partidă de golf. Și, încetul cu încetul, l-am ajuns din urmă – poate că făcea economie de combustibil, cine știe. Ține seama, când l-am luat în colimator, mă hurducam ca un marfar. Am tras vreo opt secunde, așa zic. Am văzut cum îi zboară bucăți din aripi. Nu l-am doborât, ăsta-i păcatul, dar consider că a simțit ce credeam eu despre el.

Soare-Răsare Prosser s-a răsucit pe călcâie și a ieșit din încăpere, călcând apăsat. Jean a dibuit o fărâmă de păpădie dintre dinți și a mestecat-o. Just. Avea cu adevărat gust acru.

Apoi Prosser luase obiceiul să coboare și să stea de vorbă cu ea. De obicei, ea își vedea de treburi, în vreme ce el rămânea proptit de ușă. Asta părea să le dea mai multă siguranță amândurora.

– Eram la Eastleigh, a început odată, pe când ea stătea ghemuită lângă grătarul căminului, răsucind fitile din foi rupte din *Express,* ca să aprindă focul. Mă uitam cum decolează un Skua micuț. Cam sufla vântul, dar nu suficient să se oprească zborurile. Skua, nu cred că știi, decolează cu o tehnică destul de comică, ținând coada coborâtă și mi-am făcut socoteala să stau să mă uit, să mă distrez puțin. Ei bine, străbătea rapid pista și se apropia de viteza de zbor când, deodată, a sărit în aer și apoi s-a răsucit, prăbușindu-se pe spate. Nu arăta prea rău, se întorsese doar cu fundul în sus. Câțiva dintre noi am luat-o la fugă pe pistă, socotind că vom putea să-i scoatem de acolo pe băieți. După ce am străbătut jumătate din drum, am văzut ceva pe beton. Era capul pilotului.

Prosser s-a uitat la Jean, dar ea rămăsese cu spatele și continua să răsucească hârtia de ziar.

– Atunci ne-am mai apropiat și am observat altul. Se întâmplase probabil când s-a răsucit aparatul. Nici nu-ți dai seama ce impecabil fuseseră secționate. Unul dintre tipii cu care eram nu-și mai revenea din uimire. Un velș, nu-i mai tăcea gura: „Ca niște măciulii de păpădie, Soare-Răsare, este?“ îmi zicea. „Mergi pe drum și lovești un șir de păpădii cu un băț și te gândești – dacă sunt cu adevărat deștept, sunt în stare să le retez și să le las să plutească fără să deranjez puful.“ Așa-și închipuia el. Ce ajunge să te obsedeze… nu te-ai aștepta ca asta să existe, de fapt. Am avut colegi doborâți doar la câțiva metri de mine. Am asistat când au intrat în vrie, am strigat la ei prin radio, am știut că nu pot sări, i-am însoțit până jos și i-am văzut pierind, gândindu-mă: sper să mă petreacă și pe mine cineva, când îmi va veni rândul. Te cutremură în momentele respective, puțin și după aceea, dar nu ajunge să te obsedeze. Te obsedează cu adevărat când nu există niciun pic de demnitate, fir-ar al naibii! Te rog să mă scuzi. Am să o încasez și eu, te gândești, iar uneori aproape că te obișnuiești cu ideea; dar încă ai vrea să se întâmple în condițiile stabilite de tine. Deși nu ar trebui, contează, totuși… Am auzit de un biet băiat de la Castle Bromwich. Încerca un Spitfire. A decolat, a îndreptat în sus vârful aparatului și a început să urce cât putea. A ajuns până la vreo cinci mii de metri – și ceva a mers prost. A venit înapoi pe aceeași direcție: de la cinci mii de metri, direct pe pista de pe care decolase. Au săpat destul de mult. Apoi au controlat ceea ce rămăsese din el, ca nu cumva să fi fost niște monoxid de carbon din rezerva de oxigen sau ceva de genul ăsta, prin urmare au adunat tot ceea ce au reușit să găsească și au trimis la analize. Într-o *cutie de bomboane.* A făcut o pauză, apoi a continuat: Asta contează.

Jean, de fapt, nu era capabilă să urmărească toată această oroare. Măciulii de păpădie, cutii de bomboane – desigur, suna jalnic. Poate pentru că totul avea un aer prea domestic, lipsit de suficientă

măreție. Dar a fi doborât sau a te lovi de un perete stâncos sau a fi ars de viu în carlingă nu avea în sine nimic frumos sau demn. Poate că era prea tânără ca să înțeleagă atâtea despre moarte și despre superstițiile legate de ea.

– Și atunci, care ar fi cel mai bun mod ca să… o încasezi?

– Obișnuiam să mă gândesc la asta tot timpul. Tot timpul. Când a început războiul, mă visam pe undeva pe lângă Dover. Soare, pescăruși, bătrânele stânci albe strălucind – ca în filme. Oricum, eu mă aflam în acest peisaj, fără muniție, cu foarte puțin combustibil și deodată apărea o escadrilă întreagă de Heinkeluri. Ca un imens roi de muște. Eu executam interceptarea, mă vâram chiar în mijlocul lor, cu fuzelajul ca o strecurătoare, apoi mi-l stabileam ca țintă pe comandantul grupului, zburam drept spre el și-i zdrobeam coada aparatului. Cădeam amândoi, împreună. Foarte romantic.

– Îmi sună ca o faptă vitejească.

– Nu, nu-i deloc o faptă vitejească. Doar un gest stupid și, în orice caz, pornit dintr-o socoteală proastă. Unul de-ai lor pentru unul de-ai noștri nu e un raport satisfăcător.

– Și acum, ce se întâmplă? a murmurat Jean, pe jumătate surprinsă și ea de întrebare.

– Ah, acum. Acum gândesc mai realist. Treacă de la mine. Acum mi-ar plăcea să o pățesc în felul în care au pățit-o mulți piloți – în special cei tineri – prin anii ’39–’40. Ăsta-i unul dintre lucrurile bizare pe care le observi. Nu poți să devii mai bun fără experiență, dar tocmai când ești pe cale să câștigi experiență, ai cele mai mari șanse să fii doborât. E cel mai probabil ca pe începători să nu-i mai vezi la

sfârșitul unei misiuni. Așa că, pe măsură ce înaintează războiul, într-o escadrilă bătrânii îmbătrânesc mai mult, iar tinerii întineresc și ei, la rândul lor. Apoi, o parte din cei bătrâni sunt retrași, pentru c-au devenit prea valoroși ca să mai riști să-i pierzi și, în final, rămâi cu și mai puțini oameni experimentați decât la început. Oricum, imaginează-ți că ești acolo, sus, la o înălțime chiar foarte mare. Când ajungi la peste opt mii de metri, pătrunzi în altă lume. În primul rând, e foarte rece, iar aeroplanul se lasă altfel condus. Urcă mai lent și derapează încolo și încoace pe cer, pentru că elicele nu mai au în ce să se înfigă și totul alunecă puțin când încerci să dai comenzi. Apoi, ți se acoperă de ceață și geamul Perspex și nu mai vezi prea bine. Să zicem că n-ai mai participat la multe misiuni și ți-e puțin teamă și urci. Urci drept spre soare, pentru că îți închipui că e mai sigur. La acea înălțime, totul e mai plin de strălucire. Îți ridici mâna în dreptul ochilor și-ți desfaci degetele foarte lent și te uiți printre ele. Continui să urci. Te uiți la soare printre degete și observi că, pe măsură ce urci, ți-este tot mai frig. În mod normal, ar trebui să te îngrijoreze, dar nu se-ntâmplă așa. Nu te-ngrijorează, pentru că ești fericit. Motivul pentru care ești fericit: cam pierzi oxigen. Nu bănuiești că ar fi ceva în neregulă; reacțiile ți se încetinesc, dar tu crezi că sunt cele normale. Apoi, energia îți slăbește puțin; nu mai miști capul în toate direcțiile atât cât ar fi nevoie. Nu te doare nimic, nu mai simți nici măcar frigul. Nu vrei să mai ucizi pe nimeni – tot acest sentiment s-a scurs odată cu oxigenul. Te simți *fericit*. Și atunci se întâmplă una din două. Fie se năpustește asupra ta un 109, trage o rafală scurtă, val de flăcări, și „la revedere“, frumos și curat. Fie, nu se petrece nimic, urci tot mai mult prin aerul subțire și albastru, te uiți la soare printre degete, cu gheață pe Perspex, dar plin de căldură pe dinăuntru, fericit și golit de orice gând, până când mâinile îți pică în poală, îți cade și capul și nici măcar nu bagi de seamă cum se lasă cortina…

Ce răspuns puteai să dai la așa ceva, se minuna Jean. Nu mergea să strigi: „Nu o face!“, ca și cum Prosser ar fi fost un sinucigaș cățărat pe parapet. Nu mergea nici să afirmi că totul e plin de frumusețe și de curaj, chiar dacă acesta era adevărul. Trebuia să aștepți, pur și simplu, să povestească mai departe.

– Uneori, sunt de părere că nu ar mai trebui să mă lase să zbor. Chiar mă văd făcând ce ziceam, într-o bună zi. Atunci când o să mă satur. Neapărat deasupra mării, de la sine înțeles, altfel riști să cazi pe cine știe ce teren minier. S-ar putea să-i împiedici să Sape pentru Victorie.

– Asta nu s-ar cuveni.

– Nu, deloc nu s-ar cuveni.

– Și… și nici nu te-ai săturat.

Jean își dorise să fie o remarcă plină de blândețe, dar, la jumătatea ei, intrase în panică și restul sunase autoritar și sigur de sine. Drept răspuns, și Prosser a asprit tonul.

– Ei, știi foarte bine să asculți, micuță domnișoară, așa-i, dar habar n-ai de lucruri elementare. Habar n-ai de lucruri elementare!

– Cel puțin știu că n-am habar, a continuat Jean, spre surprinderea ei, dar și spre surprinderea lui Prosser, din a cărui voce a dispărut imediat iritarea, continuând ca într-o reverie:

– Chiar este cu totul altceva acolo, crede-mă! Adică, de-ai fi zburat așa de mult ca mine, ți-ai fi dat seama că ți se poate face, brusc și definitiv, lehamite. Cred că are de-a face cu nervii – ai fost prea multă vreme încordat și apoi te relaxezi puțin și nici nu-ți mai

trebuie altceva. Dacă ai chef să auzi niște povești bizare, discută cu băieții de pe navele astea zburătoare.

Avea chef să audă povești bizare? Nu, dacă în ele era vorba despre cutii de bomboane și măciulii de păpădie; dar Prosser nu i-a lăsat șansa de a spune nu.

– Un prieten al meu zbura pe un Catalina. Pe ele poți să stai de serviciu și câte douăzeci–douăzeci și două de ore la rând. Te scoli la miezul nopții, mic dejun, decolezi la două dimineața și nu te întorci până la opt sau nouă seara. Zbori deasupra aceleiași porțiuni de mare ore întregi: asta-i chestia. Nici măcar nu pilotezi – treci pe pilot automat majoritatea timpului. Doar te uiți la mare, cauți submarine și aștepți următorul pahar de ceai. Atunci, ochii încep să-ți joace feste. Prietenul ăsta al meu se afla odată deasupra Atlanticului și nu se întâmpla mare lucru, dar deodată a tras de manșă până la capăt. A crezut că în fața lui se ivise un munte.

– Poate că era un nor din aceia care seamănă cu munții.

– Nu. După ce a revenit la zbor orizontal și l-au mustruluit cu toții, pentru că-și vărsaseră paharele, s-a uitat bine în jur. Nimic, nici măcar un nor pe cer, absolut limpede… Apoi, un alt tip cu care am stat de vorbă a pățit-o chiar mai ciudat. Crezi că poți ghici? Se găsea la vreo șase sute cincizeci de kilometri depărtare de Coasta de Vest a Irlandei; s-a uitat în jos, și ce crezi c-a văzut? Un individ pe motocicletă, ca la plimbare, duminica după-amiază.

– Prin aer?

– Sigur că nu! Nu fi proastă! Nu ai cum să mergi pe motocicletă în aer. Nu, respecta regulile de circulație și mergea în linie dreaptă,

deasupra valurilor. Avea ochelari, mănuși de piele, iar din spate ieșeau gaze de eșapament. Era și nemaipomenit de vesel.

– Mergea pe ape. Ca Iisus, a chicotit Jean.

– Te rog să nu spui așa ceva, i-a tăiat-o Prosser dezaprobator. Nu am astfel de înclinații, dar insist să nu rostești blasfemii de față cu cei care sunt pe cale să o pățească.

– Te rog să mă ierți!

– Desigur!

– Cine ești dumneata?

– Sunt un polițist.

– Vorbești serios?

– Da.

– Serios-serios? Nu arăți a polițist.

– Trebuie să fim maeștri în deghizare, domnișoară.

– Dar dacă te deghizezi prea bine, nimeni nu va ști că ești polițist.

– Întotdeauna poți să-ți dai seama.

– În ce fel?

– Vino ceva mai aproape și am să-ți arăt.

Bărbatul stătea lângă poarta din față, impregnată cu creozot, ce avea în jumătatea de sus motivul răsăritului de soare; ea rămăsese în mijlocul aleii betonate, pregătindu-se să pipăie rufele întinse. Era un tip înalt, cu capul rotofei și gâtul ca de școlar; avea un aer stângaci, iar mantaua maro-înspicată îi ajungea aproape până la glezne.

– Picioarele, a spus el, arătându-i-le.

Ea a privit în jos. Nu, nu erau niște enorme lăboanțe ca de curcan, ci dimpotrivă. În schimb, aveau ceva ciudat… Să fie dispuse invers? Da, asta era – ambele tălpi se îndreptau spre exterior.

– Ți-ai pus pantofii viceversa? a întrebat ea, puțin prea strident.

– Cu siguranță că nu, domnișoară. Așa sunt picioarele oricărui polițist. Scrie și la regulament.

Ea încă era la un pas să-l creadă.

– Unora dintre recruți, a adăugat el, cu o voce care te ducea cu gândul la umede donjoane, trebuie să li se facă operații.

Acum nu-l mai credea, a râs, apoi a hohotit iarăși, când bărbatul și-a adus picioarele în rânduiala lor firească, făcând un gest teatral, pe sub mantaua generoasă.

– Ai venit să mă arestezi?

– Am venit din cauza camuflajului.

Privind în urmă, făcuse cunoștință, într-un mod absolut bizar, cu viitorul său soț. Dar există ciudățenii și mai mari. În comparație cu

alte situații, fusese de-a dreptul promițător.

Apoi s-a arătat din nou, tot în legătură cu camuflajul. A treia oară se întâmplase doar să treacă pe acolo.

– Nu ai vrea să te fac un local, să mergem la o cafenea, la o plimbare, într-un parc, într-o călătorie, să-i cunoști pe părinții mei?

– Presupun că unul din lucrurile astea va fi pe placul maică-mii, a râs ea.

Ceea ce s-a și întâmplat și au început să se întâlnească. A descoperit că avea ochii căprui-închis, că era înalt și puțin imprevizibil; dar, în primul rând, înalt. El, în schimb, o găsea atrăgătoare, încrezătoare și neștiutoare până la limita dojenii.

– Nu poți să o îndulcești cu zahăr? întrebase ea, gustând pentru prima oară dintr-o jumătate de bere slabă și amară.

– Te rog să mă ierți, am uitat cu desăvârșire. Am să-ți comand altceva, în schimb.

Altă dată, a cerut pentru ea tot o jumătate de bere slabă și amară, apoi i-a întins un pachețel de hârtie. Ea a pus zahărul în pahar și a început să țipe când berea s-a umflat, revărsându-se; a curs spre ea, făcând-o să sară de pe scaun.

– E o poantă cu efect sigur, nu-i așa, domnule? a chicotit proprietarul, ștergând berea de pe suprafața barului.

Michael râdea. Jean se simțea jenată. O credea proastă, nu? Nu se îndoia că și proprietarul credea asta.

– Știi câte sendvișuri a avut Lindbergh cu el când a traversat Atlanticul?

Michael a fost luat prin surprindere, atât de tonul ei brusc autoritar, cât și de întrebare. Poate că era o ghicitoare. Exact; prin urmare, a intrat în joc:

– Nu știu. *Câte* sendvișuri a avut Lindbergh cu el când a traversat Atlanticul?

– Cinci, i-a răspuns ea cu emfază, dar nu a mâncat decât unul și jumătate.

– Aha, a fost tot ce i-a trecut prin minte să zică.

– De ce crezi că nu a mâncat decât atât?

Poate că era totuși o ghicitoare, până la urmă.

– Nu știu. *De ce* nu a mâncat decât atât?

– Nu știu.

– Aha.

– Mă așteptam să știi tu, i-a spus ea dezamăgită.

– Poate că nu a mâncat decât un sendviș și jumătate pentru că le cumpărase de la ABC și erau vechi.

Și au râs amândoi, mai ales în semn de recunoștință că discuția lor nu se blocase total.

Jean a ajuns foarte repede să-și închipuie că îl iubește. Pesemne, așa era, nu? Se gândea la el tot timpul; zăcea trează și prin fața ochilor i se perindau tot felul de visuri; îi plăcea să se uite la figura lui, care i se părea plină, interesantă și înțeleaptă, nu rotofeie, cum o găsise la început, iar roșeața din obraji era un semn de caracter; se temea, oarecum, să nu-l nemulțumească și considera că e genul de bărbat care ar avea grijă de ea. Dacă asta nu-i dragoste, atunci ce-i?

Într-o seară o însoțea spre casă, sub un cer înalt și senin, un cer lipsit de nori și de aeroplane. Fredona încetișor, ca pentru sine, cu accent american internațional, nedeterminat:

Cap, ne căsătorim, scumpa mea,
Pajură, facem o croazieră;
A căzut cap, spune-le vestea alor tăi…

Apoi a continuat să lălăie doar melodia, iar ea își imagina cum se repetă cuvintele. Asta a fost tot, până au ajuns la poarta impregnată cu creozot, cu motivul răsăritului în jumătatea de sus; Jean s-a strâns la pieptul lui și apoi s-a retras și a fugit înăuntru. Poate că doar o tachina într-un chip crud, la fel ca Unchiul Leslie. Fredona și ea melodia, încet, ca și cum ar fi vrut să afle răspunsul, dar zadarnic; nu era decât o melodie minunată, nimic mai mult.

Seara următoare, când au ajuns în același loc pe uliță, și cerul se arăta la fel de blând, Jean și-a stăpânit cu greu respirația năvalnică. Fără să-și întrerupă pașii, Michael repeta istoria:

Cap, facem șase copii,
Pajură, ținem o pisică;

A căzut cap, deci știi ce vasăzică…

Nu știa ce să zică. Nu reușea deloc să gândească limpede.

– Michael, trebuie să te întreb ceva.

– Da?

Și s-au oprit în loc, amândoi.

– Când ai venit prima oară, în ziua aceea… Nu era nimic în neregulă cu camuflajul nostru, nu-i așa?

– Nu.

– Mi-am închipuit eu. Apoi mi-ai servit gogoșile alea despre picioarele polițiștilor.

– Sunt vinovat de acuzațiile care mi se aduc.

– Nu mi-ai spus *nici* că în bere nu se pune zahăr.

– Nu, doamnă.

– De ce m-aș căsători eu cu o asemenea persoană?

Și Jean s-a oprit brusc. El a luat-o de braț, gândindu-se la un răspuns.

– Păi, dacă aș fi venit la tine acasă și ți-aș fi spus: „Nu aș vrea decât să-ți comunic faptul că perdelele tale de camuflaj corespund perfect și, apropo, picioarele mele stau corect, dacă vrei poți să le inspectezi“, nu mi-ai mai fi aruncat a doua privire.

– Poate că nu.

Michael a luat-o în brațe.

– Dacă tot le punem pe toate la punct, te-aș mai întreba ceva.

El s-a aplecat ușor înainte, ca și cum s-ar fi pregătit să o sărute, dar ea a insistat. Nu era vorba decât de una dintre întrebările ei din copilărie, însă avea sentimentul că ar trebui rezolvate fără excepție, înainte să înceapă viața de adult.

– De ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire?

– Asta e o altă ghicitoare?

– Nu, pur și simplu vreau să aflu.

– De ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire? Ce mai întrebare comică, a murmurat Michael, pornind din loc, presupunând că ea nu dorește încă să fie sărutată. Nurcile sunt niște mici creaturi răutăcioase și crude, asta sunt, a lămurit-o el, nu foarte mulțumit.

– De-asta își apără viața cu extraordinară îndârjire?

– Probabil. Micile creaturi răutăcioase și crude luptă mai mult pentru viață decât cele mari și molatice.

– Hmm!

Aștepta alt răspuns. Ar fi dorit ceva mai concret. Dar, pentru moment, era suficient și și-au continuat plimbarea. Uitându-se la cerul înalt și senin, pătat doar cu câțiva nori ușori și răzleți, de seară, Jean a rupt tăcerea:

– Păi, atunci când ne căsătorim?

El i-a zâmbit, a dat din cap și a început să fredoneze încetișor melodia lui.

Probabil că era bine să-l iubească pe Michael. Sau, dacă nu era bine, tot trebuia să-l iubească. Sau, chiar dacă nu-l iubea, trebuia să se mărite cu el. Nu, nu, sigur că-l iubea, și sigur că așa era bine. Michael rămânea răspunsul, oricare ar fi fost întrebarea.

Nu avusese curtezani aproape deloc, dar asta nu o deranja. Curtezan era un cuvânt atât de prostesc, încât și bărbații care curtează trebuie, la rândul lor, să fie niște proști. „Îi făcea curte cu insistență.“ [4] Auzise undeva expresia sau o citise și întotdeauna considerase că tocmai asta era în neregulă cu așa-numiții curtezani. Oare li se zicea așa pentru că își călcau mereu costumele? Îi plăcea ca bărbații să arate elegant, în schimb, nu-i suporta pe cei spilcuiți.

I-a aliniat în mintea ei pe toți bărbații pe care îi cunoștea, pregătindu-se să-i compare. Poate că se împărțeau în curtezani și în soți. Leslie și Tommy Prosser se pricepeau probabil la curtat, dar ar fi fost o greșeală să te căsătorești cu ei. Se purtau oarecum ca niște fanfaroni și nu te puteai bizui pe explicațiile lor. În vreme ce tata și Michael puteau fi niște soți buni; nu arătau ca niște fanți spilcuiți și rămâneau cu picioarele pe pământ. Da, mergea să judeci și din punctul acesta de vedere: bărbații fie aveau picioarele pe pământ, fie trăiau cu capul în nori. Când îl întâlnise pentru prima oară, Michael îi atrăsese atenția asupra picioarelor, nu se găseau ele în ordinea cuvenită, dar stăteau bine fixate pe pământ.

Judecați după noul criteriu, cei patru bărbați pe care îi cunoștea puteau fi categorisiți în același fel. Deodată, a încercat să se imagineze sărutându-l pe Tommy Prosser, iar gândul la mustața lui a

cutremurat-o: făcuse cândva un test cu o perie de dinți, iar rezultatul îi confirmase cele mai vii temeri. Michael era cel mai înalt dintre ei și avea Perspective de Avansare, o expresie căreia mama ei îi atribuia întotdeauna litere mari. Poate puțin ponosit pe sub mantaua sa generoasă, recunoștea Jean, dar, după război, îl va face ea mai elegant. Acesta și era rolul femeii într-un mariaj, nu? Să-i salveze pe bărbați de la slăbiciunile și viciile lor. Da, gândea ea, zâmbind: Am să-i *calc costumul.*

Și lucrurile păreau lămurite. Dacă asta nu-i dragoste, atunci ce-i? Dar el o iubea? Desigur! Doar i-o spunea de câte ori se sărutau, la despărțire. Tata susținea că poți să ai întotdeauna încredere într-un polițist.

Exista însă un subiect în legătură cu care Michael devenea furios: Tommy Prosser. Poate că era vina ei. Vorbea cam mult despre Tommy, considerând absolut normal, nu-i așa? Ea stătea acasă tot timpul, iar Tommy rămânea și el pe acasă, de-o vreme; când apărea Michael ca să o scoată la plimbare și o întreba ce mai făcuse, păi, nu era prea interesant să-i înșire cum unsese grătarul căminului și cum atârnase rufele la uscat, nu? Prin urmare, îi povestea ce mai spusese Tommy Prosser. Odată chiar l-a întrebat dacă știe ce înseamnă un sendviș All Clear.

– Mereu mă întrebi de sendvișuri. *Sendvișuri.*

– E cu păpădie.

– De-a dreptul dezgustător.

– Nu era prea bun la gust.

– E prefăcut, asta nu-mi place la el. Nu se uită în ochii tăi. Întotdeauna își întoarce privirile. Mie îmi plac bărbații care ți se uită în ochi.

– Nu e așa de înalt ca tine.

– Și ce-are a face, fraiera!

– Păi, poate din cauza asta nu se uită în ochii tăi.

– Nu are nicio legătură.

Foarte bine. Probabil făcuse foarte bine că nu-i spusese că Prosser era consemnat la sol, chiar dacă nu se cuvine să ai secrete față de soțul tău. Nu-i spusese nici că i se zicea Soare-Răsare.

Prosser nu se înfuria când îi vorbea despre Michael; chiar dacă nu-i împărtășea întotdeauna entuziasmul.

– O să fie în regulă, acesta era răspunsul lui obișnuit.

– Crezi că e o idee bună, ce zici, Tommy?

– Foarte bună, drăguțo! Am să-ți zic o chestie: e o partidă bună.

– Dar, dacă te căsătorești, ești fericit?

– N-am stat acasă destul ca să-mi dau seama.

– Nu, așa este. Dar îți place Michael?

– O să fie în regulă. Nu eu mă căsătoresc cu el.

– Nu-i așa că-i înalt?

– E destul de înalt.

– Dar ești de părere că va fi un soț minunat?

– O dată tot trebuie să te arzi. Trebuie să încerci, doar să nu te arzi și a doua oară.

N-a prea priceput această remarcă, dar oricum s-a supărat destul de tare pe Tommy Prosser.

Doamna Barrett, una dintre cele mai energice și mai moderne neveste din sat, i-a făcut o vizită când rămăsese singură acasă și i-a oferit un pachet micuț.

– *Eu, una,* nu mai am nevoie de ea, dragă.

Asta a fost tot ce i-a zis.

Mai târziu, în pat, Jean a scos din pachet o carte de culoare castanie, cu coperte legate în pânză, în care se găseau sfaturi pentru tinerele cupluri. La început, o listă a lucrărilor precedente ale autoarei. Scrisese: *Flora cretacică* (în două părți), *Plante din vechime, Studiul vieții plantelor, Un jurnal din Japonia,* o piesă în trei acte, cu titlul *Struții noștri,* și o duzină de cărți reunite sub titlul generic de *Sexologie.* Una dintre ele se chema *Primele cinci mii.* Primele cinci mii *de ce?*

Jean nu pricepea cum să citească volumul și, de fapt, nici dacă trebuie să o facă sau nu. Nu era mai bine să învețe asemenea lucruri de la Michael? Imposibil ca el să nu știe majoritatea chestiilor din carte, nu? Sau poate că nu? Nu era un domeniu despre care să fi stat

de vorbă între ei. În mod normal, bărbații știau, iar femeilor nu le rămânea decât să se prefacă discret că nu le pasă pe ce cale aflaseră. Pe Jean chiar nu o interesa: ar fi fost o prostie să se frământe din pricina vieții duse de Michael până să-l întâlnească ea. Oricum, toate acestea păreau teribil de departe – se petrecuseră înainte de război. Cuvântul *prostituată* i s-a insinuat în minte ca o femeie fatală în sânul familiei. Bărbații se duc la prostituate ca să se descotorosească de dorințele lor animalice, apoi, mai târziu, se căsătoresc – așa se întâmpla, nu? O fi nevoie să bați drumul până la Londra după prostituate? Bănuia că da. Majoritatea lucrurilor neplăcute care aveau de-a face cu sexul se petreceau la Londra, își imagina ea.

În prima seară a răsfoit neglijent cartea, sărind peste capitole întregi, numite Somnul, Copiii, Societatea și Apendicele. Procedând astfel, nici nu se spunea că ar fi citit. Chiar așa. Anumite expresii ieșeau însă din pagini și se prindeau ca niște scaieți în cămașa ei de noapte din tricot. Unele o făceau să râdă, altele o nelinișteau. Cuvântul *turgescent* apărea mereu, ca și *criză;* nu-i plăcea cum sună cei doi termeni. *Mărit și rigidizat*, a citit ea; *lubrifiat prin intermediul mucusului; turgescent*, din nou; *moale, mic și lăsat* (pfui!); *nepotrivire între formele și pozițiile relative ale organelor, absorbție parțială a secrețiilor bărbatului; congestionarea vaginului.*

La coada cărții era inclusă o reclamă pentru piesa autoarei, cea intitulată *Struții noștri,* „pusă în scenă în premieră la Royal Court Theatre, la 14 noiembrie 1923". *Punch* scria că este „plină de umor și ironie, admirabil interpretată". *Sunday Times* spunea că „suscită interes de la început și până la sfârșit". Jean s-a surprins chicotind și, deodată, a simțit un șoc din cauza propriei sale reacții. Ce minte murdară! Dar a izbucnit din nou în râs imaginându-și o altă cronică, în care s-ar fi putut citi: „Admirabil turgescentă."

I-a povestit lui Michael despre cartea dăruită de doamna Barrett.

– E grozavă, a spus el, uitându-se în altă parte. Nici eu nu eram lămurit cu toate astea.

S-a gândit să-l întrebe despre prostituate, dar se apropiau de porțiunea aceea de drum unde el fredona și a hotărât că nu-i momentul cel mai potrivit. Dar era limpede că, după părerea lui, putea fi o idee bună să citească toată cartea; în seara respectivă, s-a întors la lectură cu mai multă hotărâre. Și chiar a rămas uimită cât de des cuvântul *sex* părea să fie împreunat cu un alt cuvânt oarecare: *atracție-sexuală, ignoranță-sexuală, flux-sexual, viață-sexuală, funcție-sexuală.* O groază de cratime, la tot pasul. Cratime-sexuale, i-a trecut imediat prin minte.

Cu toată silința, tot nu reușea să înțeleagă mare parte din cele expuse în carte. Autoarea pretindea sus și tare că ar scrie clar și direct, dar Jean a simțit că se pierde aproape de la bun început. *Structurile sufletului,* a mai citit ea, și *despicătura din lăută,* la care nu prea se simțea îndemnată să se gândească. Apoi, *clitorisul corespunde din punct de vedere morfologic penisului bărbatului.* Asta ce-o mai fi însemnând? Cât despre glume, nici nu întâlneai. *Regina Aragonului a decretat că de șase ori pe zi – asta era justa măsură într-o căsătorie legitimă. O femeie cu înclinații sexuale atât de anormale ar reuși astăzi să ucidă, probabil prin extenuare, o armată de soți…* aici se apropia cel mai tare.

Până și pasajele pe care putea să le înțeleagă fără dificultate nu păreau să aibă vreo legătură cu experiența ei. *Ocaziile pentru un flirt pașnic și romantic sunt în zilele noastre mai puține într-un oraș, cu metrourile și cinematografele lui, decât în pădurile și grădinile unde culesul de rozmarin sau levănțică poate servi drept dulce subterfugiu pentru o lentă și profundă trezire reciprocă a pasiunilor.* Desigur, era vreme de război,

dar în privința culesului de levănțică Michael și cu ea ar fi putut la fel de bine să locuiască la oraș, căci lui nici nu-i trecuse vreodată prin cap să-i propună una ca asta. Iar așa, pe nepregătite, chiar nu-i venea în minte pe unde o fi crescând planta aceea, în împrejurimi. Și de ce nu se sugerau decât ierburi? Florile nu erau și ele potrivite?

Apoi, mai urma ceva denumit Periodicitatea Repetării, un fel de grafic arătând felul în care apărea și dispărea dorința femeii, de-a lungul unei luni. Erau două diagrame: una reprezenta Curba Dorinței Normale la Femeia Sănătoasă, iar cea de a doua – Excitarea Greoaie și Debilă a Femeii Suferinde de Oboseală și Surmenaj. La sfârșitul celui de-al doilea grafic, Nivelul de Dorință Potențială începea deodată să urce și să coboare ca o minge de ping-pong în jetul unei arteziene. Legenda lămurea: „Cu scurt timp înainte și în timpul vârfului *d,* vitalitatea subiectului a fost redobândită cu ajutorul aerului alpin."

În fine, a mai remarcat un sfat în secțiunea intitulată Decență și Idilă. *Întotdeauna evadează. Evadează din tot ceea ce este josnic, trivial, sordid. Pe cât posibil, admite ca soțul tău să se apropie de tine numai atunci când întâlnirea voastră va fi o încântare. Dacă starea financiară o permite, ar fi ideal ca soțul și soția să posede dormitoare separate; în lipsa acestora, trebuie să existe o perdea care să poată fi trasă după dorință, separând camera pe care o împart cei doi.*

La următoarea întâlnire cu Michael, avea trei întrebări.

– Ce înseamnă *morfologic?*

– Las-o baltă. Are vreo legătură cu sendvișurile?

– Ți-a venit vreodată cheful să ieșim și să căutăm levănțică și rozmarin?

Michael a privit-o ceva mai serios:

– Nu cumva bate vântul dinspre balamuc?

– Și am putea avea camere separate?

– Nu e puțin cam brusc? Încă nu te-am atins nici măcar cu un deget, draga mea.

– Dar tu trebuie să fii vânătorul care visează pururi să se apropie pe nesimțite de Diana, în inima codrului.

– Și ea adună levănțică și rozmarin?

– Așa cred.

– Atunci, cel mai bine mi-aș face rost de o liră.

Au râs amândoi, apoi Michael a adăugat:

– În orice caz, de ce mi-aș dori-o pe Diana în inima codrului, dacă o am pe Jean lângă gardul viu?

În seara aceea, a abandonat cartea. Era limpede, nu conținea decât prostii. Peste trei zile, Michael a anunțat-o pe un ton degajat:

– Ah, apropo, ți-am stabilit o întâlnire.

– Cu cine?

– La Londra. Doamna e o persoană foarte simpatică, se pare. Așa mi s-a spus.

– Este… dentistă?

– Nu.

Michael s-a uitat într-o parte:

– Ea o să… te consulte, cum s-ar zice.

– Am nevoie de vreun consult?

Jean nu era atât jignită, cât surprinsă. Probabil, toată lumea trebuia să facă un asemenea consult.

– Și ai să mă alungi dacă îmi găsesc un defect?

– Nu, nu, categoric nu, draga mea, a asigurat-o el, strângând-o de mână. Nu e vorba decât de un lucru pe care… trebuie să-l facă femeile. Vreau să spun că-l fac, în zilele noastre.

– Nu am mai auzit să fie cineva trimis la Londra pentru consult.

Jean era foarte supărată. Cum or fi procedat oare oamenii de la țară înainte să apară calea ferată?

– Vai, nu e vorba de asta, draga mea, nu numai de asta. E vorba de… cum ar fi copiii.

Era rândul ei să se uite într-o parte. Vai de mine, s-a gândit ea. De ce nu își luau bărbații asupra lor această răspundere? Nu cumva chiar asta însemna referirea din carte la *responsabilitate?* Și i-au năvălit în minte alte cuvinte: *turgescent*, și *despicătura din lăută*, și *lubrifiat prin*

intermediul mucusului. Toată povestea asta i se părea o idee îngrozitoare.

– Nu putem să rămânem doar prieteni? a întrebat ea.

– *Suntem* prieteni acum. D-aia ne și căsătorim. După ce ne căsătorim, vom rămâne în continuare prieteni; dar vom fi… căsătoriți. Asta-i toată chestia.

– Înțeleg.

De fapt nu înțelegea și se simțea ca vai de lume.

– Dacă totuși am vreun defect, mă duci să respir niște aer alpin? s-a interesat ea.

– De îndată ce ne va permite recrutul Hitler, a promis el. De îndată ce ne va permite recrutul Hitler.

Doctorița Headley ar fi fost un stomatolog excelent, a hotărât Jean. Avea o manieră de comportament strașnică, profesională, comunicativă, articulată, prietenoasă și de-a dreptul înspăimântătoare. Purta un halat alb-strălucitor, deasupra unui costum care ar fi putut foarte bine să fie o uniformă. A așezat-o pe Jean pe o canapea și a liniștit-o, făcându-i conversație pe tema bombardamentelor aeriene masive. Lui Jean i se părea că totuși ceva nu este în regulă, și a mărturisit dintr-odată:

– Am venit la consult.

– Sigur că da. Vom face consultul astăzi și montarea peste o săptămână. Am constatat că majorității fetelor nu le place să grăbească lucrurile.

– Înțeleg.

Ce fel de montare? Vai de mine!

Apoi doctorița Headley a pus întrebări despre Jean și Michael, o parte dintre ele părând extrem de amănunțite.

– Și ce știi despre actul sexual? Spune-mi cinstit!

Jean i-a menționat cartea cu coperte legate în pânză de culoare castanie, scrisă de femeia a cărei piesă despre struți suscita interes de la început și până la sfârșit.

– Splendid, înseamnă că știi deja aproape totul. Întotdeauna e bine să te pregătești cu lecturi. Și ce crezi despre actul sexual… în general, mă refer?

Jean căpătase între timp mai multă încredere. Nimic nu ar fi putut să o șocheze pe doctorița Headley. Părul ei era bine strâns și adunat într-un coc ordonat, dar înclinat într-o parte, amintind de o pâine de casă.

– Consider că este nostim.

– Nostim? Vrei să spui bizar. Da, poate să fie. Dar pe urmă te obișnuiești.

– Nu, nostim. Adică te face să râzi.

Turgescent, i-a trecut prin minte; *despicătura din lăută; levănțică; Regina Aragonului.* Și și-a permis să chicotească.

– Nostim, fata mea, este singurul atribut care nu i se potrivește.

„Vai de mine“, a cugetat Jean.

– Este cât se poate de serios. Este frumos și poate fi și complicat, *dar nu nostim.* Ai înțeles?

Jean a încuviințat, roșind din cauza gafei sale, convinsă totuși doar pe jumătate.

– Acum du-te în spatele paravanului și dezbracă-ți hainele de la brâu în jos.

Ascultătoare, Jean s-a conformat. Pantofii au pus-o în încurcătură. Făceau și ei parte din categoria hainelor? Să-i încalțe din nou? Vai de mine! Nu trebuia să-i iasă pe gură cum că sexul ar fi nostim. Era foarte posibil să nu se dovedească așa. Poate că Periodicitatea Repetării va fi uimitoare în cazul ei; poate că nu va avea nevoie de aer alpin. Oricât încerca să evite, nu reușea să nu se gândească la penisul lui Michael. Nu la acel obiect în sine, pe care nu putea decât să și-l imagineze, nici vorbă să-l vadă cu ochii; ci doar ca idee. Lucrul care avea să le unească trupurile… cratima-sexuală.

A ieșit din spatele paravanului. I s-a cerut să se întindă și apoi… Vai de mine. Draci vărgați! Liniștea era teribilă. Jean a început să fredoneze încet, pentru sine: „Cap, ne căsătorim, scumpa mea…“ Apoi s-a oprit, stânjenită. În mod sigur, doctoriței Headley nu-i plăcea să fredoneze cineva, chiar dacă melodia era nimerită.

– S-ar putea să fie puțin cam rece.

Jean s-a încordat. Oare intenționa să o pună sub un șuvoi de apă rece, ca pedeapsă pentru ușurința de care dăduse dovadă atunci când se pornise să fredoneze? Nu: nu era decât… a încetat să se mai

gândească la regiunile ei de mai jos de brâu. Și-a închis ochii strâns, ca pe niște perdele de camuflaj bine trase; dar printre pleoape pătrundea licărirea roșiatică a vieții de afară. Negru și roșu, culorile războiului: culorile războiului lui Tommy Prosser. Tommy Prosser în Hurricaneul său negru, plutind în noaptea neagră, cu capota trasă, cu lumina roșie a tabloului de bord din interiorul carlingii așternându-i-se blând peste mâini și obraji. Tommy Prosser în Hurricaneul lui negru, căutând strălucirea roșie a eșapamentelor bombardierelor aflate pe drumul de întoarcere. Negru și roșu…

– Ei bine, camera copiilor este în ordine, și camera de joacă se prezintă bine, a spus pe neașteptate doctorița Headley.

– O, ce bine!

Despre ce anume vorbea?

Doctorița Headley a tras un sertar și a scos trei cutii rotunde, cu numere scrise pe ele. Le-a pus deoparte pe cele două mai mari, aruncând un jovial „nu trebuie să speriem caii", și a deschis-o pe a treia. O ceață de talc s-a înălțat când a scos capacul.

– Acum n-am să-ți arăt decât principiul de funcționare, iar săptămâna viitoare poți să încerci și singură.

Doctorița Headley a extras diafragma și a scuturat-o de pudră.

– E foarte simplu, vezi? Are un arc jur-împrejur – a comprimat obiectul până a obținut o formă simplă, în opt – flexibilă, rezistentă, absolut sigură dacă o montezi cum trebuie, încearcă și tu.

Jean a luat diafragma. Arăta enormă. Unde trebuia pusă? Poate că o înfășurai în jurul cratimei-sexuale ca pe o bucată de pânză de cort și

apoi o prindeai cu o frânghie. I-a strâns marginile, cu titlu de încercare. Părea suficient de rezistentă. Apoi a întins-o pe registrul din fața ei și a încercat iarăși. Arcul a cedat și s-a trezit în palmă cu un inel din cauciuc negru și umflat. A scos un țipăt. Jean avea îndoielile ei. Pentru Michael era în stare de orice, desigur; dar nu ar fi fost mai bine să rămână prieteni, și atât?

– Ai să te obișnuiești foarte repede. Iar aceasta este crema lubrifiantă.

În mâna doctoriței Headley apăruse, ca prin farmec, un tub. Vai de mine. Ce s-o fi întâmplat cu *lubrifiat prin intermediul mucusului?*

– Să nu… este… necesar?

Doctorița Headley a pufnit în râs și nu s-a ostenit să-i răspundă.

– Am crezut că ați zis că nu este nostim.

Jean era supărată pe femeia asta, mai ales că fusese ademenită să o viziteze.

– Nu râdeam de actul sexual, ci de tine. Voi, fetele, sunteți greu de mulțumit; vă dați în vânt după plăceri, dar fugiți de răspundere.

Pronunțând cuvântul *răspundere,* a început să ungă cu cremă în jurul inelului diafragmei, apoi în locașul central moale, din cauciuc. A făcut o scurtă demonstrație, apoi i-a întins-o:

– Nu, apuc-o temeinic, n-o să te muște. Nu, mai tare. Strânge între degete, între degete. N-ai făcut niciodată o păpușă din mănuși?

Jean a lăsat-o jos înainte să-i scape de sub control și să împroaște în toate părțile. Pentru astăzi îi era mai mult decât suficient.

Așteptându-și trenul, la Paddington, Jean a descoperit o mașinărie greoaie, vopsită în verde, cu un cadran mare, ca de ceas. În locul orelor apăreau literele alfabetului. Răsuceai o limbă din metal masiv, iar contra unui peny imprimai cincisprezece litere pe o bandă subțire de tablă. O placă gravată din email sugera că ai putea transmite un mesaj unui prieten, pe această cale. Jean a hotărât că nu are niciun mesaj de transmis. Nu era suficient de încrezătoare în sine ca să se autocompătimească; se simțea pur și simplu pierdută. A mișcat anevoios limba metalică de la o literă la următoarea, a apăsat o manetă și a imprimat JEAN, apoi SERJEANT. Îi mai rămâneau astfel trei litere de rezervă; tatăl ei, chiar dacă de la bun început ar fi considerat necuvenită cheltuiala pe care o făcea, ar fi dorit, probabil, să o vadă profitând de toți banii investiți.

Numele, gradul și numărul, asta era deviza, nu? Jean nu avea grad și nici număr. După ce s-a gândit puțin, a bătut XXX, a tras bucățica de tablă dintr-o parte a mașinăriei și a vârât-o în poșetă.

Jean avea vaga impresie că lui Tommy Prosser i se întâmplase pesemne ceva în ultimul an; ceva concret și identificabil, înainte, fusese un viteaz pilot pe Hurricane, acum era consemnat la sol, nenorocit și speriat. Nu trebuia decât să depisteze cauza temerii, să-l facă să-i vorbească despre cine știe ce incident teribil și înfricoșător, iar pentru el va începe însănătoșirea. Atât înțelegea și Jean din principiul psihanalizei.

Într-o după-amiază, stătea la masa din bucătărie cu o cutie de Silvo și cu furculițele aliniate înaintea ei, ca la armată. Prosser avea un aer

mai puțin belicos decât de obicei. A început să-și amintească despre 1940, ca și cum ar fi fost vorba despre Mons sau Ypres: ceva îndepărtat, care nu i se întâmplase lui.

– Prima oară când am zburat în luptă a fost ca la operetă. M-am hârjonit puțin cu vreo două 109 deasupra Mării Nordului. Lucrurile nu arătau prea roz la un moment dat, așa că am fugit într-un nor, m-am ascuns puțin și am pornit-o spre bază. Cât de repede puteam. Dacă vrei să zbori repede, trebuie să cobori, înțelegi? Oricum, am făcut manevra și, deodată, mitraliere. Unul mă urmărise probabil. Am tras fulgerător de manșă și am intrat într-un luping larg. M-am uitat bine în jur, dar n-am zărit pe nimeni. Și am crezut că mă descotorosisem de el. Așa că am început să cobor iarăși, pornind în direcția bazei. Repede, tot mai repede. Și atunci, ce să vezi, alte zgomote de foc. Trag înapoi de manșă și zgomotul încetează. Urcam din răsputeri și căutam norul – când mi-a picat fisa. Plonjonul te scutură destul de zdravăn și strânsesem manșa cu tot mai multă forță. Butonul e chiar în capătul manșei. Deci, eu singur trăgeam din mitraliere și mă speriam de moarte. Mă fâțâiam pe cer ca un prost sadea.

– Când ai aterizat le-ai povestit celorlalți? a întrebat Jean cu un zâmbet.

– Nu, la început nu. Până nu a mărturisit altcineva o gafă și mai grozavă. Dar atunci și-au imaginat că vreau neapărat să am și eu o replică.

– Oamenii recunosc întotdeauna atunci când lucrurile nu merg cum trebuie?

– Sigur că nu.

– Ce anume nu recunoașteți?

– Ce nu recunoaștem? Păi, chestiile obișnuite. Că ne cuprinde teama. Teama că nu sari în ajutorul colegilor. Gândul că nu te mai întorci. Ține minte, întotdeauna poți să citești limpede semnele când pe cineva îl muncește ideea că nu se mai întoarce. De exemplu, stăteam cu toții în popotă și remarcam cum cineva este foarte politicos. Vreau să spun cu adevărat și brusc politicos. Și atunci realizai că se poartă așa de mai multe zile, că întotdeauna dă, atent, zahărul mai departe, că vorbește cu voce scăzută, că nu stă cu spatele. Dar el se gândește tot timpul că nu se va mai întoarce. Vrea să-l țină minte lumea ca pe un băiat de treabă. Habar n-are că se poartă așa, bineînțeles – nu are nici cea mai vagă idee.

– Ți s-a întâmplat și ție?

– De unde să știu? Nu-ți dai seama când te apucă. Poate că eu mă manifestam altfel – zornăiam mărunțișul în buzunare sau cine mai știe cum.

– Nu-i permis să recunoști că ți-e frică?

– Sigur că nu. Așa ceva nu se face. Chiar dacă ești conștient că băieții își dau seama.

– Pot să te întreb ceva?

– Deja m-ai întrebat destule, nu? i-a răspuns Prosser zâmbind, ca și cum ar fi vrut să spună: da, astăzi sunt mai binedispus.

Jean și-a coborât privirea: se simțea de parcă ar fi fost surprinsă zornăind mărunțișul în buzunar.

– Dă-i drumul, a îndemnat-o Prosser.

– Păi, mă întrebam cum este să fii curajos.

– Să fii *curajos!*

La una ca asta chiar că nu se așteptase.

– De ce-ți trebuie să știi așa ceva?

– Mă interesează. Adică, e-n regulă dacă nu…

– Nu… numai că… e dificil. Adică, depinde. Poți să faci ceva normal și băieții să fie de părere că ai fost curajos, ori tu poți să-ți închipui că ai fost grozav, iar ei nici măcar nu suflă o vorbă.

– Și atunci, cine decide ce înseamnă să fii curajos? Ei sau tu?

– Nu știu. Cred că într-un fel decizi singur; însă, dacă e vorba de decorații și așa mai departe, ei hotărăsc. De fapt, nici nu stai să te gândești în felul ăsta, înțelegi?

– Acum ești modest.

Jean remarcase tresele de pe uniforma lui Soare-Răsare Prosser. Așa ceva nu primești pe degeaba.

– Nu, nu. Nu sunt. Vreau să spun că nu hotărăști singur: „Acum am să fiu curajos“, nici nu stai și te gândești: „Mamă, ce viteaz am fost!“

– Dar niște hotărâri trebuie totuși să iei. Dacă vezi pe cineva la ananghie, îți zici: „Am să-l ajut.“

– Nu. Spui niște lucruri care nu prea merită să fie consemnate. Și apoi o faci. Nu seamănă cu o decizie pe care o iei în viața civilă. E ca un val în mijlocul căruia te arunci. Uneori, lucrurile sunt mai limpezi și ai răgaz să cântărești, dar ceea ce gândești este, de fapt, ceea ce ai fost antrenat să gândești în timpul pregătirii, iar, alteori, ești puțin în ceață, ca și cum ți-ar fluiera cineva o comandă, dar, cel mai des, pur și simplu te arunci în val și gata.

– Oh!

– Îmi pare rău că trebuie să te dezamăgesc. Probabil că e total diferit în cazul altora. Deci, n-am cum să-ți explic ce înseamnă să fii curajos. Nu e un lucru pe care să-l poți ține în mână și studia. Chiar dacă el există, nu ai indicii să-l simți. Nu te tulbură, nu te amețește, nu nimic. Poate că ai sentimentul că știi ce faci mai mult decât de obicei, dar cam asta-i limita. Nu poți vorbi despre ea. Dacă încerci să îl atingi, nu îl găsești nicăieri, a turuit el, dând semne de enervare. Adică, de fapt, nu este calea înțeleaptă, nu? În mod normal, ar trebui să-ți fie așa de frică, încât să cadă pantalonii de pe tine. Asta ar fi reacția *sănătoasă.*

– Și este ceva diferit? Vreau să spun, atunci când ți-e frică e ca și cum ai avea ceva?

– Ah, *frica.* Da, e cu totul altceva.

Părea că se calmează la fel de repede pe cât se înfierbântase.

– Este foarte diferit. Vrei să știi și asta?

– Da, te rog.

Brusc, Jean a devenit conștientă: cât de mare era deosebirea între a discuta cu Prosser și a discuta cu Michael! Într-un fel era mai dificil, dar…

– În primul rând, când te cuprinde, știi. În al doilea rând, știu și toți ceilalți. În al treilea rând, ești conștient ce te împinge să faci în clipa când faci.

– Și ce anume te împinge să faci?

– Tot soiul de lucruri. La început, nu prea multe. Te uiți ceva mai des în oglindă. Zbori ceva mai sus sau ceva mai jos decât ar fi nevoie. Te molipsești de microbul propriei siguranțe. Te retragi dintr-o bătălie mai repede ca de obicei. Faci puțin pe nebunul în popotă. Descoperi ceva mai multe defecțiuni ale aeroplanului decât înainte. Nimicuri care te fac să te întorci puțin mai devreme sau te obligă să pierzi legătura cu formația de zbor. Urmează faza în care începi să remarci și tu. Probabil din cauză că te prinzi că și alții bagă de seamă. Te întorci și echipa de la sol face exact ceea ce face mereu – se uită dacă s-a tras cu mitralierele, încă înainte să cobori din carlingă. Și dacă nu s-a tras de câteva ori la rând, îți imaginezi că-i auzi murmurând ceva. Întotdeauna îți imaginezi că auzi același cuvânt: *speriat.* Speriat. Prin urmare, te gândești: n-am să le permit să mă facă speriat; și atunci s-ar putea să te îndepărtezi de formație, să găsești un nor în care să te ascunzi și să tragi cu mitralierele. Dacă tragi suficient de mult, termini muniția și trebuie oricum să te întorci acasă. Iar când aterizezi și rulezi pe pistă, le arăți degetul celor din echipa ta de sol și le zici că ești foarte sigur de un Heinkel – scotea fum din greu și, chiar dacă nu l-ai văzut căzând, ești sigur că în Germania nu vor mai ajunge decât pe jos – iar băieții se pun pe urale, începi și tu să crezi pe jumătate și te întrebi dacă să consemnezi asta în raport și îți dai

seama că e obligatoriu; dacă află cineva că te lauzi cu loviturile tale în fața echipei de la sol fără să le spui și celor de la Informații? Prin urmare, raportezi și, înainte să-ți dai seama pe ce lume ești, ai și doborât întreaga Luftwaffe, care, în mod sigur, se afla în trecere prin norul acela, când trăgeai tu cu mitralierele.

– Și așa ai făcut?

– Așa s-a sfârșit a doua oară, atunci când m-au mutat. Prima oară au fost câteva semne, nu eram sigur, nici ei, așa că m-au scos de pe ordinul de zbor pentru câteva zile. Dar, când s-a întâmplat din nou, am știut. Și atunci mi-am dat seama ce se petrecuse și prima oară.

– Prima oară nu a fost decât o chestiune de nervi.

– Da, exact. Nervii, teama, spaima, lașitatea, exact. Știi cum se spune, nu? Un bărbat care s-a ars de două ori e terminat.

Jean și-a amintit că folosise exact aceeași expresie când îl întrebase despre căsătoria ei cu Michael.

– Sunt sigură că asta e o poveste de babe.

– Babele știu și ele câte ceva, a râs el. Întreab-o pe a mea!

– Spune-mi cum este când ți-e frică.

– Ți-am spus. Îți vine să fugi. Te trec fiorii.

– Dar cum este pe dinăuntru?

Prosser a căzut pe gânduri. Știa prea bine cum este. Visa și noaptea cum este când ți se strecoară teama în suflet.

– Ei bine, în parte sunt simptome obișnuite. Cum ar fi mâini tremurânde, gură uscată și tensiune în tâmple; astea toate fac parte din încordarea zdravănă prin care treci înainte de o misiune, în mod obișnuit. Dar nu întotdeauna. De obicei, sesizezi toate astea înaintea misiunii, apoi, după ce ai decolat, dispar; și pot reapărea când se întrevede o acțiune de luptă, dar, când te apropii, dispar iarăși. Dar, după o vreme, se pot instala permanent, chiar și atunci când te-ai întors și ești în siguranță, iar ăsta e un semn rău. Atunci începe să se instaleze cu adevărat teama.

S-a oprit și s-a uitat la Jean. Aceasta i-a susținut privirea, iar Prosser a continuat:

– Imaginează-ți că înghiți ceva acru, cum ar fi oțetul. Imaginează-ți că nu-l simți doar în gură, ci în tot corpul. Imaginează-ți cum gustul ți se risipește în gură, în gât, în piept, în stomac. Apoi, imaginează-ți că îngheață foarte lent între piept și gât. Îngheață foarte lent. Ca un griș pregătit cu oțet, al cărui gust te copleșește. Acru în gură. Umed și lânced în stomac, înghețând ca un griș între gât și piept. Și nu mai poți avea încredere în voce. Astfel, susții uneori că s-a stricat radioul; alteori, pretinzi că traversezi o nesfârșită zonă de tăcere. Îți ții gura închisă și lași acreala să ți se încleștеze în gât. Jumătate din trup ți-e plină de voma asta acră și, simțind-o tot timpul, îți închipui că poți să o verși și să scapi. Dar nu ești în stare. Ea rămâne acolo, rece, acră, înghețată și nu există niciun motiv valabil ca să dispară vreodată. Niciodată. Este îndreptățită să se afle acolo.

– S-ar putea să dispară totuși, a îndrăznit ea, cu falsă voioșie, ca și cum l-ar fi bătut pe umăr pe un amputat, asigurându-l că picioarele lui vor începe să crească în curând.

– Ars de două ori, i-a răspuns liniștit.

– Sunt convinsă că poți redobândi ce ai pierdut, a continuat ea, cu voce optimistă, ca o moașă de cartier. Vei bracona din nou deasupra aeroporturilor… cum vei vrea tu.

– Asta a fost înainte. Pe vremea când toată lumea tricota haine kaki, oriunde te uitai. Ți-aduci aminte?

– Eu mai păstrez și acum împletitura mea. De terminat nu am reușit niciodată s-o termin.

– Ăsta era cuvântul de ordine. Tricotaje kaki. Urăște-i pe nemți! Alungă-i pe invadatori! Totul arăta limpede și frumos și eram fericiți. Te gândeai că s-ar putea să mori, dar asta nu părea atât de important; și nu te întrebai cam cât va dura, nici alte asemenea lucruri, pur și simplu mergeai mai departe. Și, oricum, toate erau noi. Iar anumite frânturi păreau cele mai frumoase din viața ta.

– Cum ar fi să vezi soarele răsărind de două ori.

– Cum ar fi să vezi soarele răsărind de două ori. Cum ar fi să zbori cu un bombardier dincolo, spre țintele lor, să ajungi și comitetul de recepție să-ți arunce tot felul de murdării, iar tu să stai și să te uiți – lumini verzi, galbene și roșii, atârnând în aer – și nici să nu-ți treacă prin minte că ți-ar putea face rău, să te gândești că arată ca niște serpentine de hârtie de la o petrecere de sâmbătă seara. Acum este altceva. Nu poți să o ții așa o veșnicie.

– Și nu-i mai urăști pe germani la fel de mult?

Jean considera că se apropiau de o concluzie. Poate curajul provine din ură sau, cel puțin, o fi alimentat de ea. Soare-Răsare își pierduse ura, asta era tot. Nimic rușinos, ba dimpotrivă.

– Nu, nu. Îi urăsc la fel de mult. Tot atât de mult. Poate din motive diferite, însă ura a rămas aceeași.

– Ah! S-a… s-a întâmplat ceva? Ceva teribil? Ceva care te-a făcut să nu mai fii curajos?

Prosser a zâmbit grijuliu, ca și cum ar fi dorit cu adevărat să nu complice lucrurile pentru Jean. Dar, din păcate, asta nu se putea.

– Îmi pare rău. Nu este așa. Băiatul devine bărbat peste noapte. Bărbatul devine erou. Eroul clachează. Sosesc băieți noi, se formează noi eroi, a turuit el, necăjind-o acum, dar într-un fel cum nu o mai făcuse nimeni. De fapt, nu este așa. Nu am clacat sau cel puțin nu așa cum consideră toată lumea. Lucrurile pur și simplu se consumă după o vreme. Stocurile se epuizează. Nu mai rămâne nimic. Ți se spune că e vorba doar de o pauză, în care să-ți încarci din nou bateriile. Dar există o mulțime de baterii care nu se încarcă. Sau nu se *mai* încarcă.

– Nu fi atât de pesimist, l-a îndemnat ea, fără pic de convingere în vocea-i veselă. Îți mai place și acum să zbori, nu-i așa?

– Îmi mai place să zbor.

– Și încă îi mai urăști pe germani?

– Încă îi mai urăsc pe germani.

– Și atunci, domnule Prosser?

– Și atunci, viitoare doamnă Michael Curtis, mi-e teamă că nu ai ajuns la un *quod erat demonstrandum.*

– Vai! Vai, dar sunt sigură! Pur și simplu știu. Gândește-te la răsăriturile de soare!

– Ei bine, a spus Prosser, nu sunt sigur că mai vreau. Vezi soarele răsărind de două ori – te arzi de două ori. Mie mi se pare suficient de corect. O dreaptă împărțeală. Cel mai bine m-aș împăca totuși cu ideea. Sau aș spăla putina.

– Nu, te rog să nu te împaci cu ideea.

– Nu vorbeam serios.

Săptămâna următoare, Jean s-a dus din nou la doctorița Headley. Și-a promis ca nimic să nu i se mai pară nostim. Nu că ar fi existat șanse prea mari în această privință.

Cutia rotundă și-a făcut din nou apariția, s-a risipit un alt norișor de talc, din nou i s-a demonstrat utilizarea cremei, iar Jean din nou s-a gândit *lubrifiat prin intermediul mucusului.* Poate că era un tub cu cremă-mucus. Apoi, a fost pusă cu picioarele în sus, de parcă ar fi ales, în mod nefericit, să se suie într-o anumită mașinărie de bâlci și i s-a ordonat să se relaxeze. S-a relaxat plutind, pornind în zbor departe de ceea ce i se întâmpla. Se afla într-un Hurricane negru și norii defilau pe lângă ea. Soare-Răsare Prosser mai instalase un scaun de răchită la el în carlingă și o scosese la plimbare; nu numai tusea convulsivă putea fi tratată prin zbor, îi explica el. Și avea să-i arate scamatoria lui. Unchiul Leslie știa una bună cu țigara, dar Prosser avea una și mai bună, cu soarele. Gata, ia uită-te acolo, dincolo de umărul meu, peste aripa neagră, urmărește-l cum răsare,

urmărește-l cum răsare. Și acum coborâm, coborâm trei mii de metri și așteptăm, urmărește, soarele răsare încă o dată. Se petrece un miracol obișnuit. Să repetăm? Nu, doar dacă nu vrei să te înrolezi la submarine.

– Încearcă și tu.

Relaxarea ușurase demonstrația doctoriței Headley; singura problemă era că Jean nu auzise nici măcar o vorbă din explicații. Acum a apucat, de probă, diafragma alunecoasă, a comprimat-o obținând un opt și a început s-o vâre în ea fără să aibă o orientare foarte clară asupra direcției, dar în același timp s-a concentrat și s-a încordat. Doctorița Headley stătea pe un scăunel și o ținea de încheietura mâinii, încercând să o ghideze. Hai să terminăm o dată cu toată povestea, s-a gândit Jean la un moment dat, și a apăsat cu putere. Aoleo. *Aoleo!*

– Nu, nu, fetiță proastă ce ești! Uită-te ce-ai făcut! Nu-i nimic, a curs doar puțin sânge.

Doctorița Headley a șters-o cu un prosop și cu puțină apă caldă. Apoi, după o vreme, i-a spus:

– Vrei să mergem mai departe?

Jean a plonjat din nou într-o dimineață luminoasă și senină, deasupra Canalului Mânecii, ascultând-o pe doctorița Headley ca la radio. Cu partea asta în sus, un opt, gâtul uterului, inelul se așază frumos, confortabil, mai târziu, degetul făcut cârlig, tras. Instrucțiuni pentru o manevră aeriană oarecare. Astfel, totul i se părea mai puțin umilitor, ca și cum ar fi avut mai puțin de-a face cu persoana ei.

– S-ar putea să mai sângereze puțin, a liniștit-o doctorița Headley.

Jean a primit apoi instrucțiunile finale de folosire a diafragmei. Când s-o pună înăuntru, la câtă vreme s-o scoată, cum s-o spele, s-o usuce, s-o pudreze și s-o pună la loc în cutie, până data viitoare. Asta i-a amintit de tata și de pipa lui: întotdeauna arăta ca și cum ar fi petrecut mult mai mult umplând-o, curățând-o și lustruind-o, decât fumând din ea. Probabil la fel se întâmpla cu toate plăcerile.

În trenul camuflat de la Paddington s-a surprins întrebându-se dacă nu cumva își pierduse virginitatea, după cum era înclinată să bănuiască. Oare și-o pierduse? Se simțea ca și cum – sau, mai degrabă, așa cum își imagina că ar trebui să se simtă dacă – ar fi procedat în mod firesc. Se simțea ca și cum s-ar fi deschis o rană în ea, ca și cum ar fi fost vătămată. *Despicătura din lăută* – nu știa exact ce însemna asta, dar sugestia i se părea corectă. Avea în poșetă o cutiuță din carton; nu știa exact ce să creadă despre ea. O fi un instrument de protecție sau de agresiune? O fi un instrument de protecție care îi ajută pe agresorii ca Michael? Își pierduse virginitatea din cauza acelei chestii – sau a unei rude din același lot de la fabrică? Se purta prostește și melodramatic? Oricum, făcea totul pentru Michael. Nu era răul cel mai mare care i se putea întâmpla. Existau rele și mai mari, dar în primul rând bărbații sufereau de pe urma lor. Trebuia să plătești și tu umilul tău tribut, nu?

Cutia din poșetă o intimida; din cauza ei, controlorul de bilete din gară căpătase dimensiunile unui vameș. Aveți vreun articol de contrabandă la dumneavoastră, domnișoară? Nu, nu am nimic de declarat. Un dispozitiv exploziv. O lăută despicată. Un articol de lenjerie pentru partea de jos a corpului, cu o mică pată de sânge.

Doctorița Headley și cutia făceau ca totul să pară cert și imuabil. Dar această certitudine nu aducea și încredere. Nu se gândea câtuși de puțin cu nerăbdare la perspectiva de a se afla în același pat cu Michael. Sigur că îl iubea, sigur că mergea bine, sigur că el va ști tot ce trebuie să știe, iar instinctul avea să compenseze acolo unde amândoi erau ignoranți. Va fi minunat, ba chiar înălțător, cum spuneau unii; dar ce păcat că trebuia ca anumite momente să fie atât de prozaice. Acest prozaism avea, oare, să interfereze cu răspunsurile pe care ea le aștepta? Putea Cutia să afecteze Periodicitatea Repetării?

Spre surprinderea ei, când a ajuns acasă, Jean a recurs din nou la cărticica legată în scoarțe castanii a doamnei Barrett. S-a oprit asupra capitolului intitulat „Freamătul fundamental“, încercând cu toată seriozitatea să descopere cum va fi acea lucrare a făgăduinței. Unii oameni, scria acolo, nu o considerau decât un simplu model-val, cu suișuri și coborâșuri; însă era mai complicat de atât. Autoarea *Struților noștri* explica astfel:

„Am urmărit cu toții clipocitul cadențat al valurilor mării spărgându-se de malul de nisip, remarcând că afluxul unui alt curent de apă poate forma un al doilea sistem de valuri, dispus în unghi drept față de primul, tăind de-a curmezișul lor, astfel încât cele două serii de valuri trec una prin cealaltă.“

Jean nu fusese în viața ei la mare, dar încerca să-și imagineze cum venea treaba cu clipoceala încrucișată. Auzea țipătul pescărușilor și vedea aievea nisipul neînceput. Părea destul de îmbietor. Îmbietor, dar nu și foarte important. Să fi fost, cu adevărat, *doar nostim?*

Unchiul Leslie nu s-a arătat la nuntă. Unchiul Leslie spălase putina. Părinții lui Jean erau de față, și mama lui Michael, cea înaltă și cu nasul lung, fie stângace, fie condescendentă, greu de precizat, și un prieten al lui Michael, tot polițist, cavaler de onoare [5], care îi șoptise, înainte de ceremonie: „Dacă eu sunt cel mai bun, de ce te căsătorești cu celălalt?“ (o remarcă nelalocul ei, desigur), și un văr al lui Michael din Țara Galilor, care venise special; dar Unchiul Leslie nu s-a arătat. O familie mică se unea cu o altă familie mică: șapte oameni care nu se știau prea bine între ei încercau să stabilească nivelul cuvenit la care era cazul să sărbătorească o căsătorie civilă, la vreme de război. Unchiul Leslie ar fi ignorat protocolul și ar fi insistat să se distreze cu adevărat; ar fi ținut poate un discurs sau ar fi executat oarece scamatorii. Poate că îi lipsea și mai mult tocmai pentru că plănuise să se mărite cu el, în copilărie. Absența lui i se părea o dublă dezertare. Dar Unchiul Leslie spălase putina.

În orice caz, așa interpretase tatăl ei evenimentele. După ce trăise toată viața lui în Anglia, Unchiul Leslie se urcase pe un vapor cu destinația New York, la scurt timp după întoarcerea lui Chamberlain de la München. Aprecierea pe care Leslie o făcea asupra situației, dezvăluită lor într-o mult dezbătută scrisoare de la Baltimore, suna astfel: Chamberlain proclamase că vremurile noastre se vor bucura de pace. Leslie înțelesese că nu mai este așa de tânăr și se hotărâse să vadă lumea, nu la mult timp după ce ajunsese în America războiul izbucnise absolut pe neașteptate, el era (cu puțin) prea bătrân ca să mai îmbrace o uniformă, nu avea niciun rost să mai aducă încă o gură de hrănit atâta drum peste Atlantic, cel mai bun lucru care îi rămânea de făcut era să expedieze pachete cu alimente de îndată ce se fixa într-o slujbă, și desigur că se va înrola în Armata Americană, dacă yankeii se amestecau și ei în păruială, presupunând că îl vor

primi și, apropo, credea că își lăsase un bluzon la ultima lui locuință și ar fi mare păcat să-l mănânce moliile.

Cu totul altfel suna viziunea tatei asupra faptelor, expusă mamei: am știut întotdeauna că frate-tău e un soi de pierde-vară, prea bătrân ca să mai intre în armată. Prostii! Ce, în Garda Civilă nu putea să intre sau în paza contra incendiilor, sau să fi lucrat într-o fabrică de muniții, nu, că lui frate-tău nu i-a plăcut niciodată să-și murdărească mâinile ori să pună osul la treabă, crede că dacă trimite niște pachete cu alimente e-n regulă, ce avem la cină în seara asta, mamă, puțină Plăcintă spre Ușurarea Conștiinței, urmată de o felie de Budincă spre Ușurarea Conștiinței, păi, putem să înfulecăm chestiile alea chiar dacă o să ne pice strâmb, dar cum îi trece prin minte să-i trimită lui Jean a noastră lenjerie fină, de-abia și-a tăiat coada, nu vreau s-o văd pe fiică-mea purtând lucruri din astea cât timp zboară bombardierele peste capetele noastre, nu-i decent, dacă se înrolează el în Armata Americană trec Marea Nordului înot, poate că Eroul Stratosferei din dreapta mea ar mai avea chef de o bucată de Budincă spre Ușurarea Conștiinței, chiar dacă are gust acru, nu merită să o lăsăm să se strice.

În primii doi ani de război au mâncat o groază de Plăcintă spre Ușurarea Conștiinței. Tata a confiscat lenjeria, dar i-a înapoiat-o lui Jean la măritiș. A fost unicul cadou de nuntă din partea Unchiului Leslie; ea îi scrisese și îi anunțase vestea, dar nu primise răspuns. Unchiul Leslie a păstrat tăcerea până la sfârșitul războiului. Speculațiile tatei în legătură cu asta nu erau mereu bine primite de mama.

Când s-a căsătorit, Jean știa următoarele lucruri:

cum să facă patul cu colțuri ca la spital;
cum să coasă, să cârpească și să împletească;
cum să pregătească trei feluri de budincă;
cum să facă focul și să ungă grătarul căminului;
cum să scoată din nou la lumină monedele vechi, înmuindu-le în oțet;
cum să calce o cămașă bărbătească;
cum să împletească părul într-o coadă;
cum să introducă o diafragmă;
cum să pună fructe la borcan și să facă gem;
cum să surâdă, când nu are chef să surâdă.

Era mândră de aceste realizări, chiar dacă nu le considera o zestre absolut adecvată. Și-ar fi dorit, de exemplu, să cunoască următoarele:

cum să danseze vals, foxtrot și polcă, pentru care nu o prea trăsese ața;
cum să fugă fără să-și încrucișeze automat brațele la piept;
cum să știe de la bun început dacă remarcile ei sunt prostești sau inteligente;
cum să prezică vremea cu ajutorul unei bucăți de iarbă-de-mare atârnate;
cum să-și dea seama din ce cauză a încetat o găină să mai facă ouă;
cum să adulmece dacă oamenii râd de ea;
cum să se lase ajutată să îmbrace o haină fără să se fâstâcească;

cum să pună întrebările cuvenite.

Michael a făcut rost de niște benzină și și-au petrecut luna de miere într-un restaurant din New Forest, care avea și câteva camere deasupra barului. Au pornit într-acolo sâmbătă după-amiază târziu. Pe măsură ce se apropiau de Basingstoke, se întuneca și și-au continuat drumul cu luminile de poziție din pricina camuflajului. Jean se tot întreba cum o sta Michael cu vederea nocturnă; el nu fusese antrenat, ca Prosser. Se temea: în primele luni ale războiului, mai mulți oameni muriseră pe șosele decât din cauza inamicului. La un moment dat, și-a pus mâna pe brațul lui Michael; dar el a interpretat greșit gestul și a mărit viteza.

Când au fost conduși la ei în cameră, pe Jean au speriat-o dimensiunile patului. Arăta enorm, amenințător, vioi ca un animal. Părea că-i șoptește măscări, umilind-o și înspăimântând-o în același timp. Murmure sporadice se insinuau prin podea, de la barul de dedesubt. Și-a vârât capul în umărul lui Michael și i-a șoptit:

– Putem să rămânem doar prieteni în seara asta?

A urmat o pauză și apoi o ușoară tensiune a mâinii înlănțuite de gâtul ei. Și a venit răspunsul:

– Desigur, am avut o călătorie lungă.

A mângâiat-o puțin pe păr, apoi s-a dus să se spele. În timpul cinei s-a purtat jovial și destins; îi telefonase mamei sale și o rugase să transmită și familiei Serjeant că sosiseră cu bine. Jean și-ar fi dorit să vorbească ea cu maică-sa – un raport final înaintea operațiunii – dar cum procedase Michael era, evident, cel mai bine. Îl iubea foarte

mult, ceea ce îi și spusese, interesându-se dacă poate să intre în pat și să stingă lumina în timp ce el se afla la baie. Stătea întinsă între cearșafuri, cu mirosul de spălătorie în nări, întrebându-se ce îi rezervă viitorul. Afară era noapte fără nori și o lună plină, de vară, atârna pe cer ca o rachetă luminoasă pentru cercetare; o lună pentru bombardiere, așa i se zicea.

A doua zi de dimineață, s-au plimbat pe jos – nu se cuvenea să risipești benzina, nici în luna de miere – s-au întors la restaurant pentru prânz, au pornit din nou la plimbare după-amiază, s-au spălat și s-au schimbat; când coborau la cină, Jean a întrebat:

– Putem să rămânem prieteni diseară?

– Dacă merge tot așa, trebuie să te violez, i-a răspuns el cu un zâmbet.

– De asta mi-e și mie teamă.

– Ei bine, diseară va trebui să mă lași să te sărut. Fără să ne rostogolim.

– Bine.

– Și cu lumina aprinsă.

În cea de a treia seară, Jean a zis:

– Mâine, poate.

– *Poate!* Pentru numele lui Dumnezeu, a trecut jumătate din afurisita asta de lună de miere. Mai bine am fi mers în drumeție sau ceva de soiul ăsta.

Privind-o, fața lui se congestiona văzând cu ochii. Jean era speriată: nu numai pentru că-l supărase, dar pricepea că se poate supăra și mai tare. Drumeție, ce bine sună, s-a mai gândit ea.

– Foarte bine, mâine.

Dar în seara următoare au cuprins-o niște crampe la stomac imediat după cină, și chestiunea a trebuit din nou să fie amânată. Simțea cum Michael se supăra tot mai tare. Auzise de undeva că bărbații au nevoie de o ușurare fizică, mult mai mult decât femeile. Ce se întâmpla dacă acest lucru le era refuzat? Explodau, ca un radiator de mașină? În cea de a cincea seară, au stat mai puțin de vorbă în timpul cinei. Michael a comandat un coniac. Deodată, Jean i-a șoptit:

– Vino sus în douăzeci de minute.

Jean a înhățat Cutia și a zbughit-o la baie. S-a întins pe podea, și-a pus călcâiele pe marginea căzii și a încercat să introducă diafragma. Dar cu mușchii ei se petrecea ceva neplăcut. S-a întrebat, o clipă, dacă n-ar fi mai bine să stingă lumina și să se gândească la Prosser în Hurricaneul lui negru, cu o paloare roșiatică pe obraji și pe mâini; poate ar fi reușit să se relaxeze. Știa însă c-ar fi fost un lucru rău. I-a venit ideea să se lase pe vine; dar, când era cât pe ce să reușească, diafragma a sărit afară, murdărind covorul din baie. A încercat iarăși cu picioarele ridicate; începuse să o doară. A spălat monstrul din cauciuc negru, l-a uscat și l-a pudrat, apoi l-a pus la locul lui în cutie.

S-a întins pe pat și a ascultat tumultul vocilor în barul de dedesubt. Părea că Michael zăbovea o veșnicie. Poate o mai bea încă un coniac. Poate o fi fugit cu vreuna care nu era *defectă.*

Michael nu și-a mai pierdut vremea cu mersul la baie, ci s-a mulțumit să-și scoată hainele pe întuneric; ea a încercat să ghicească, după zgomot, la care nasturi anume se descheia. Apoi a auzit scârțâitul unui sertar și și-a imaginat că-și îmbracă pijamaua. Din bar urca până în cameră un val de conversație. Bărbatul s-a suit în pat, a sărutat-o pe obraz, s-a rostogolit deasupra ei, i-a ridicat repede cămașa de noapte din tricot și a tras de șiretul pantalonilor de pijama, pe care de-abia îl legase. *Cratima-sexuală,* și-a amintit ea deodată.

Crema lubrifiantă îi lăsase un surogat de umezeală, care părea să-l flateze. După oarecare hăituială, a pătruns în ea cu mai puțină greutate decât își imaginase – atât el, cât și ea. Chiar și așa, tot a durut-o. Zăcea întinsă pe spate, așteptând un cuvânt din partea lui. Când, în loc de asta, el a început să se miște în sus și în jos în interiorul ei. Jean i-a murmurat atunci, extrem de politicos:

– Mi-este teamă că nu am reușit să montez obiectul acela, dragul meu.

– Oh, a zis el, cu voce stranie, neutră, o voce pe care o folosea la slujbă. Oh.

Nu părea supărat, nici dezamăgit, după cum se așteptase, în schimb, a prins să se împingă mai tare și tocmai când ea începea să intre în panică din cauza asaltului, a scos un șuierat nazal ascuțit, s-a retras și i-a ejaculat pe pântece. Totul s-a petrecut în mod neașteptat. Ca și cum ar fi vomat cineva pe ea, i-a trecut prin minte.

Când Michael se rostogolise pe jumătate, îndepărtându-se, i-a spus:

– Sunt leoarcă. M-ai udat leoarcă.

– Întotdeauna se simte ca și cum ar fi mai mult decât în realitate, i-a răspuns el. Ca sângele.

Au amuțit amândoi după această replică, din cauza implicațiilor ei și mai ales că se menționase sângele. El gâfâia încet. Se simțea mirosul de coniac. Jean a rămas culcată, murmurul din bar continuând dedesubt, ca și cum nicăieri în lume nu s-ar fi întâmplat nimic; zăcea în beznă, cugetând la sânge. Negru și roșu, negru și roșu, culorile universului lui Prosser. Dacă te gândeai foarte bine, poate că erau singurele culori din lume.

– Am să-ți aduc o batistă, i-a spus Michael, în cele din urmă.

– Să nu aprinzi lumina.

– Nu.

S-a auzit scârțâitul unui alt sertar, iar el i-a întins o batistă. Ai fi zis că are dimensiunile unei năframe. A așezat-o peste pântece, și-a pus mâna deasupra și a frecat ușor, cu o mișcare circulară. Gestul pe care îl folosesc copiii ca să spună că le este foame. Numai că peste ea tocmai vomase cineva. A strâns batista ghem, a aruncat-o jos din pat, și-a tras cămașa de noapte și s-a răsucit pe partea ei.

A doua zi a rămas cu ochii închiși când l-a auzit pe Michael trezindu-se. S-a întors fluierând din baie, îmbrăcat, i-a aruncat o privire, i-a tras o palmă amicală peste coapsă și i-a murmurat:

– Ne vedem jos, draga mea.

Poate că era bine așa. S-a îmbrăcat repede și s-a grăbit să coboare. Da, s-ar fi zis că totul este în regulă, judecând după cum o servea din

belșug cu pâine prăjită și cum îi umplea ceașca înainte să o fi golit. Poate n-o considera defectă; poate n-o va alunga.

Ea avea totuși ceva de zis despre asta. Un lucru firesc în orice căsnicie, la o adică. În seara aceea, când se îmbrăcau să coboare la cină, și-a făcut curaj într-un moment când Michael stătea cu spatele la ea:

– Îmi pare rău pentru ieri-seară.

El nu i-a răspuns. Probabil că era totuși supărat. A încercat din nou:

– Sunt sigură… sunt sigură că data viitoare…

El a făcut un ocol, a venit în dreptul locului în care ea stătea pe pat și s-a așezat pe jumătate alături, pe jumătate în spatele ei. Apoi i-a pus unul din degetele lui mari pe buze.

– Șșș, e-n regulă. Mi se pare normal să fii atât de încordată într-un asemenea moment. Nu am să te mai supăr până plecăm de aici.

Nu era deloc ceea ce și-ar fi dorit ea să audă. Chiar dacă suna suficient de amabil, tot trăda intenția de a schimba subiectul. Trebuia să încerce din nou. În definitiv, nu erau la fel ca părinții lor: citiseră cărți, iar Michael, pesemne, fusese la bordelurile din Londra. I-a îndepărtat degetul de pe buze.

– Data viitoare am să mă descurc, l-a asigurat ea, începând să tremure puțin, dar poate din cauză că Michael o strângea foarte tare de umăr.

– Despre asta nu stăm de vorbă, i-a zis el, ferm. Basta, acum. O să faci față.

Și-a pus ambele palme peste fața ei, într-o mângâiere în care se simțea mirosul de săpun. Una îi acoperea fața de la frunte și până la vârful nasului; cealaltă, gura și bărbia. Puțină lumină pătrundea printre două degete mari, ușor îndepărtate. Și a ținut-o așa o vreme, în colivia blândă a mâinilor sale.

În ultimele două seri ale lunii lor de miere n-a mai tulburat-o. S-au întors acasă și s-au mutat în cele două camere pe care mama lui Michael, scofâlcita aceea, le pusese la dispoziția lor, în casa ei rigidă și rece. Prima săptămână nu a fost un succes. Uneori constata, după o luptă dată între degetele ei lipicioase și diafragmă, că Michael întârzia la discuții cu mama lui sau chiar nu-și bătea capul, și se trezea cu el lipindu-se cu înfocare de trupul său. Atunci se ducea la baie, se lupta din nou și intra în panică, apoi se întorcea și-l găsea adormit sau prefăcându-se că doarme.

– Michael, a îndrăznit ea, a doua oară când se întâmplase asta. Michael, ce s-a întâmplat?

– Nimic, a mormăit el, cu o voce care trăda contrarul.

– Spune-mi… Haide… Nu am cum să ghicesc singură…

Într-un târziu, el a catadicsit să-i răspundă cu voce plictisită:

– Așa ceva trebuie, în mod normal, să se petreacă spontan.

– Vai de mine!

Seara următoare, cu ajutorul câtorva pahare, Michael chiar a dezvoltat subiectul. Dacă nu e ceva spontan, nu are nicio valoare; în lipsa unor informații mai bune, de fapt în lipsa oricăror informații, ea s-a arătat de acord. Când totul e pregătit minuțios, arată îngrozitor. E

o greață să apuci să te înfierbânți, scuze de expresie, ca apoi să fii nevoit să te răcești puțin, vreme de vreo zece minute; ea s-a arătat de acord, roșind în sinea sa și întrebându-se oare de cât aveau nevoie alte femei. Nu se putea să trăiască în șarada asta, mereu în contratimp, ca meteorologii și ceasul cu cuc; ea s-a arătat din nou de acord. Probabil că lucrurile ar fi mers mai bine – numai pentru început, până ce apucau să se cunoască și ei cât de cât – dacă ar fi căzut de acord asupra unor zile când să-și… monteze lucrul acela; desigur, asta nu însemna neapărat că…; ea s-a arătat de acord. Dacă se gândea bine, după părerea lui, sâmbăta ar fi fost momentul cel mai cuvenit, pentru că urma întotdeauna și o duminică dimineață, dacă se simțea prea obosit sâmbătă seara; și poate și joia, cel puțin atât timp cât tura lui rămânea la fel. Ea era de acord, era de acord. Sâmbăta și miercurea, și-a zis ea, sâmbăta și miercurea vom fi spontani.

Sistemul funcționa destul de bine. Ea mânuia cu tot mai multă pricepere Cutia; Michael nu-i provoca dureri; se obișnuise și cu zgomotele scoase de el – zgomote care de obicei te duc cu gândul la mamiferele mici. Incontestabil, sexul are ceva frumos în sine, a hotărât ea, ceva ce ține de îngemănarea dintre soț și tine prin cratima-sexului, de felul în care el se transformă într-un copil în brațele tale.

Chiar și așa, îi rămânea la dispoziție foarte mult timp de gândire. La urma urmei, nu a fost perioada în care l-a iubit cel mai mult pe Michael; ar fi vrut, dar n-a fost să fie. Cât despre senzațiile din locul la care doctorița Headley s-ar fi referit drept regiunea ei de sub brâu… păi, unde erau toți acei curenți încrucișați făgăduiți? Unde era țipătul pescărușilor, unde era nisipul neînceput, ce purta acum numai un șir de urme de pași – urme ale căror degete mari băteau în

afară? Nu semăna cu niciunul din lucrurile pe care le cunoscuse până atunci. Sau poate că da. O amintire i se limpezea încet în minte. Da: când se afla la Vechiul Rai Verde, împreună cu Unchiul Leslie, jucându-se de-a șireturile. Era la fel: senzația de gâdilat și plăcerea, faptul că era nostim și cu totul altfel.

S-a pomenit râzând nostalgic, dar cum asta îl tulbura pe Michael, s-a prefăcut că tușește. Ce coincidență! Dar ea știuse de fapt totdeauna că sexul este nostim. Asta îi spusese și doctoriței Headley. Proasta de doctoriță Headley!

Cam asta era situația, cugeta ea într-o noapte, sub Michael. Cam asta era viața ei. Nu exista nici urmă de autocompătimire, ci doar recunoaștere, și atât. Te naști, crești, te căsătorești. Oamenii pretind – poate chiar cred cu adevărat – că mariajul înseamnă începutul vieții. Dar se înșală. Căsătoria este un sfârșit, nu un început: altfel, de ce se termină atâtea filme și cărți la altar? A te căsători e un răspuns, nu o întrebare. Nu că s-ar fi plâns, făcea doar o simplă observație. Te căsătorești și cu asta, te-ai aranjat.

A aranja. Cuvânt foarte des folosit. Te-ai aranjat într-un loc, ți-ai aranjat conturile, ai aranjat apele. Ce altceva mai aranjezi? se întreba Jean. Desigur, un cont. Datorezi niște bani, și atunci aranjezi conturile. Așa este și atunci când crești. Părinții s-au îngrijit de tine și au așteptat ceva în schimb, chiar dacă nimeni nu a definit această așteptare. Există o notă care trebuie plătită. Căsătoria aranjează acest cont.

Asta nu înseamnă că vei fi pururi fericit. Nu înseamnă așa ceva. Nu înseamnă decât că ești aranjat. Vei face față: Michael îi spusese asta, la fel și mama. Vei face față. Trecuse un test oarecare. Chiar dacă ești nefericită, cineva se va ocupa și de tine. Asta se întâmplase, asta

constatase ea. Vor apărea și copiii, desigur, și ei îl făceau întotdeauna mai responsabil pe bărbat. Nu că Michael n-ar fi responsabil: doar e polițist de meserie, la o adică. Iar ea îl va face să arate mai îngrijit. Vor avea și o casă. Vor apărea și copiii. Războiul se va încheia. Acum e femeie în toată firea. Mai e încă – mai putea fi încă – fetița lui Michael; dar asta-i altceva. E matură. Copiii vor confirma. Neputința lor va demonstra că ea e matură, că se aranjase la locul său.

A doua zi de dimineață, rămasă singură, s-a privit în oglindă. Păr castaniu, care își pierduse nuanța blondă din copilărie. Ochi albaștri umbriți de o nuanță nedeterminată, lânoasă. Un maxilar pătrățos, care n-o mai nemulțumea. A încercat să-și zâmbească, dar nu prea i-a ieșit. Va face față, nu e frumoasă, nu e mulțumită de sine, dar va face față.

Privind în oglinda de unde îi răspundeau ochii de culoarea lânii, Jean avea sentimentul că acum știe toate secretele; toate secretele vieții. Se afla înaintea unui dulap pentru rufărie și prosoape, întunecos; scosese de acolo ceva greu, învelit în hârtie cafenie. Nu mai avea niciun rost să trișeze; nu era nevoie să facă o găurică prin care să se uite înăuntru cu o lanternă. Acum e matură. Poate desface hârtia cu toată grija și seriozitatea. Știe ce va găsi înăuntru. Patru vârfuri subțiri, maronii. Suporturi pentru mingea de golf. Bineînțeles. La ce altceva te-ai fi așteptat? Numai un copil ar fi putut să le ia drept zambile. Numai un copil ar fi așteptat să dea în floare. Oamenii maturi știu că suporturile pentru mingea de golf nu înfloresc niciodată.

DOI

„*Trei* bărbați înțelepți – vorbești serios?”

graffiti, cca. 1984

Michael scăpăra scântei cu tocurile. Așa avea să și-l amintească Jean în anii târzii ai vieții. În magazia cu scule păstra un calapod de cizmărie – un obiect greu, metalic, pe trei picioare, care te trimitea cu gândul la blazonul cine știe cărei țări năstrușnice – unde bătea cu ciocanul blacheuri de oțel în tocurile fiecărei perechi de pantofi noi pe care o cumpăra. Apoi mergea înaintea ei, puțin prea repede, încât la fiecare câțiva pași ai lui era nevoită să schițeze un soi de fugă stângace. Iar pe drum, Jean auzea mereu scrâșnetul metalic, ca de cuțit ascuțit pe o treaptă de ciment, iar din pavaj săreau scântei.

Căsnicia lui Jean a durat douăzeci de ani. După dezamăgirea vinovată a lunii de miere, a urmat disperarea, picurată lent și nesfârșit, a conviețuirii. Poate că ea își imaginase cu prea multă stăruință că va fi ca și cum nu ar fi locuit împreună: că viața cerurilor înalte și diafane, a norilor ușori și răzleți, va continua – o viață de sărutări înainte de culcare, de dulci îmbrățișări, de jocuri copilăroase și speranțe nerostite, îndeplinite apoi în mod miraculos. Acum descoperea că speranțele trebuie să fie rostite dacă dorești să le dai vreo șansă să se realizeze, iar jocurile par mult prea copilăroase atunci când le urmezi ritualul de unul singur; cât despre dulcile îmbrățișări, ele călcau atât de strâns pe urmele sărutărilor de noapte

bună și cu atâta consecvență, încât le-ar fi venit greu să se mențină treze. Nu încăpea îndoială că și Michael trăia aceleași stări.

Dar o uimea foarte mult faptul că poți să conviețuiești cu cineva fără să se stabilească vreun sentiment special de intimitate – sau ceea ce își imaginase ea întotdeauna că ar însemna intimitate. Locuiau, mâncau, dormeau împreună, făceau între ei glume pe care nimeni altcineva nu le-ar fi înțeles, se cunoșteau până în cele mai mici amănunte; dar nu rezultau de aici decât simple tipare comportamentale mai degrabă, nici gând de acea familiaritate atât de prețioasă. Jean își imaginase – nu era așa? – că socul se va împleti în jurul gherghinului, că butașii plantați alături unul de celălalt se vor împreuna, formând un arc, că perechea de îndrăgostiți își va contopi siluetele, că din doi se va face unul. Gândire prostească, de carte cu poze, înțelesese ea. Putea încă să-l iubească pe Michael, chiar dacă nu era capabilă să-i citească gândurile sau să-i prevadă reacțiile; el putea încă să o iubească, fiindu-i chiar indiferentă viața ei interioară. Dar o piatră tare nu face casă bună alături de una moale, asta-i totul. Fusese o greșeală să-și imagineze că mariajul poate modifica regulile matematicii. Unu plus unu fac întotdeauna doi.

Bărbații se schimbă odată cu însurătoarea; asta îi dezvăluiseră femeile satului. Așteaptă tu, numai, fată, mai spuseseră ele. Prin urmare, Jean nu se mirase prea mult de dispariția treptată a oricărei bucurii, nici de instalarea bădărăniei ostenite. Cu adevărat o speria faptul că doar amintirea blândeții și a bunei-cuviințe, arătate de Michael cât timp îi făcuse curte, devenise pentru el motiv de enervare. Că Jean s-ar fi așteptat să se poarte cu ea ca înainte de căsătorie, ei bine – asta-l supăra; iar supărarea devenea la rândul ei motiv de supărare în plus. Ia uită-te, părea el să spună, crezi că te-am înșelat și nu mi-am arătat adevărata mea față, nu-i așa? Greșit.

Atunci nu eram supărat și acum sunt; cum îndrăznești să mă acuzi de lipsă de onestitate? Dar Jean considera că are prea puțină importanță dacă fusese sau nu onest înainte, dacă acum era supărat.

Bineînțeles, în mare măsură putea fi chiar vina ei. Bănuia că-i normal ca neputința de a rămâne gravidă să declanșeze furiile inexplicabile ale lui Michael. Le considera inexplicabile, nu pentru că neputința ei nu ar fi fost o cauză – sau măcar o justificare – suficientă, ci pentru că furiile lui se stârneau periodic și din cer senin, pe când neputința ei era permanentă.

La început, Michael dorise să o trimită la un specialist. Dar ea și-a amintit imediat de cum fusese ultima oară când o convinsese – ba nu, o păcălise – să se ducă la Londra. O specialistă ca doctorița Headley îi era suficient pentru o viață. Și a refuzat.

– Poate că nu am nevoie decât de niște aer alpin.

– *Ce anume* vrei să spui cu asta?

– Vitalitatea subiectului a fost redobândită cu ajutorul aerului alpin.

Citase propoziția de parcă ar fi fost un proverb.

– Jean, draga mea, a început el prinzând-o strâns de mâini, ca și cum ar fi avut de gând să-i șoptească vorbe de amor. Ți-a mai zis cineva vreodată cât de înfiorător de proastă ești?

Jean a întors capul; continua să-i strângă încheieturile și știa că va fi nevoită să-l privească – sau cel puțin să-i răspundă – ca să o elibereze. Ce rost avea să se poarte urât cu ea? Probabil că era proastă, deși avea o bănuială că nu ar fi tocmai așa; și chiar să fi fost, de ce să se supere din cauza asta? Nu fusese cu nimic mai inteligentă

când o cunoscuse și atunci nu-i păsase. Brusc, a simțit o durere în pântece.

Într-un târziu, i-a replicat, nu fără urmă de sfidare, dar evitându-i privirea:

– Mi-ai promis că nu ai să mă alungi, chiar dacă sunt defectă.

– Cum?

– Când am mers la control la doctorița Headley, te-am întrebat dacă mă vei alunga, în caz c-aș fi defectă. Mi-ai promis că nu.

– Și ce legătură are asta?

– Păi, dacă ești de părere c-aș fi defectă, poți să mă alungi.

– Jean!

A strâns-o și mai tare de încheieturi, dar ea refuza în continuare să-i privească figura mare și roșie, cocoțată pe un gât ca de copil.

– Hristoase, uite ce este, a reluat el, exasperat. Uite ce este, eu te iubesc. Hristoase, uite ce este, te iubesc. Numai că, uneori, mi-aș dori să fii… altfel.

Altfel. Da, pricepuse că asta dorea de la ea. Pentru că era înfiorător de proastă și nu făcea copii. Michael și-ar fi dorit să fie deșteaptă și însărcinată. Lucru cât se poate de simplu. *Cap, facem șase copii, Pajură, ținem o pisică.* Trebuia să-și cumpere o pisică.

– Mă doare, a scâncit ea.

– Te iubesc, i-a răspuns el, aproape urlând.

Pentru prima oară după cinci ani de căsnicie, această informație n-o mai mișca deloc. Nu că nu i-ar fi dat crezare, dar întreaga poveste trecuse cu mult dincolo de granița unde mai conta doar sinceritatea.

– Mă doare, a repetat ea.

Faptul că nu putea să se uite în ochii lui îi lăsa sentimentul că se poartă ca o lașă, iar durerea ei îl făcea probabil să o disprețuiască și mai mult.

Într-un târziu, a eliberat-o din strânsoare. Dar după câteva luni el a abordat din nou chestiunea respectivă, propunându-i să „o vadă un specialist". Jean era de acord cu această terminologie vagă, chiar dacă în sinea ei repeta lucruri pe care le citise în vreme ce Soare-Răsare Prosser sforăia în camera alăturată. *Nepotrivire a organelor,* își amintea ea, *congestia vaginului.* Congestie – și mintea a dus-o imediat la instalatorul venit să desfunde oarece conducte. S-a cutremurat. Sterp, acesta era cuvântul nimerit, cuvântul biblic. Sterp. Și nerodnicie. Nerodnicia a trimis-o cu gândul la Deșertul Gobi și de acolo a ajuns la Unchiul Leslie. Să nu lași capul crosei să se încline, dacă nu, ne vom trezi în mijlocul unui vârtej de nisip mai mare decât se iscă în Deșertul Gobi într-o zi vântoasă. Vedea un jucător de golf în groapa cu nisip de pe teren, lovind, lovind, lovind cu crosa, fără ca mingea să iasă la iveală.

Uneori totuși se întreba dacă starea sănătății ei era chiar meteahna care, evident, îl preocupa pe Michael. Pe vremea când îi făcea curte, Jean se crispa ori de câte ori venea vorba de copii. Fiecare lucru la timpul său, gândea ea. Și apoi, prima experiență o făcuse oarecum sceptică în legătură cu a doua.

Poate că nu era stearpă, ci doar anormală. Sau și una, și alta. Înfiorător de proastă, stearpă și anormală: cam așa arăta ea probabil din afară. Din interior însă se simțea altfel. Putea foarte simplu să alunge acuza că ar fi stearpă și anormală, ridicând nepăsător din umeri, dacă așa o considerau oamenii. Cât despre faptul că ar fi înfiorător de proastă, înțelegea punctul de vedere al lui Michael, dar vedea și dincolo de el. Jean considera că inteligența nu e o caracteristică atât de pură, de inalterabilă, pe cât se crede îndeobște. A fi inteligent este tot aia cu a fi bun: poți să fii virtuos în compania unei persoane și rău alături de altcineva. Poți la fel de bine să fii inteligent cu o persoană și prost cu alta. Asta avea, în parte, de-a face și cu încrederea. Deși Michael era soțul ei, care o condusese pe drumul de la virginitate și adolescență spre nubilitate și maturitate (sau cel puțin așa era mersul lumii), care o protejase fizic și financiar, care îi atribuise numele de Curtis, în locul celui de Serjeant, dar care, în chip straniu, nu reușise să-i insufle și încredere. Într-un fel, avusese mai multă încredere la optsprezece ani, pe când era o mucoasă. La douăzeci și trei de ani, cu Michael, se simțea mai puțin încrezătoare și, prin urmare, mai puțin inteligentă. Părea o întorsătură nedreaptă a evenimentelor: deci, Michael o făcea mai puțin inteligentă, apoi o disprețuia pentru că era exact cum o făcuse el.

Poate că tot el o făcuse și stearpă. O fi fost posibil? Orice era posibil. Și la următoarea lor dispută pe tema respectivă, ea și-a ridicat privirea, l-a fixat și, repede, înainte să-i piară curajul, s-a pomenit zicând:

– Mă duc, dacă te duci și tu.

– Ce vrei să spui?

– Mă duc, dacă te duci și tu.

– Jean, nu vorbi ca un copil. A repeta nu echivalează cu a explica.

– Poate că tu ești cel defect.

Atunci s-a întâmplat să o lovească. De fapt, prima și ultima dată și nici măcar nu fusese o lovitură, ci mai degrabă un ghiont stângaci, dintr-o mișcare semicirculară, în locul în care se confundă umărul cu gâtul; dar în clipa aceea, ea nu era în măsură să judece astfel. A fugit imediat din încăpere, dar cuvintele lui o împroșcau din toate direcțiile. *Cățea*, a auzit pentru prima oară, apoi *imbecilo* și *femeie*, acesta din urmă bătut și ascuțit până ce căpătase un tăiș în stare să rănească.

Cuvintele continuau să se prăvălească și după ce închisese ușa în urma ei. Dar prezența acelei bariere le golea de sens: cinci centimetri de scândură bine fasonată pot descompune o analiză violentă asupra caracterului tău în simple zgomote. Avea sentimentul că Michael aruncă după ea obiecte care făceau, toate, același zgomot atunci când loveau ușa: fusese aceasta o farfurie, o călimară, o carte, un cuțit sau un tomahawk împodobit cu pene și încă foarte ascuțit, în ciuda mulțimii de victime pe care apucase să le facă? Nu putea să știe cu exactitate.

Era recunoscătoare pentru asta, gândindu-se la incident următoarele câteva zile, după ce acceptase scuzele lui Michael și-i respinsese mângâierile. Pietre și bețe groase / pot să mă frângă la oase / cuvintele nicicând / nu vor fi așa dureroase: de ce formulau oamenii, oare, asemenea proverbe, dacă nu se temeau prea tare tocmai de contrar? Durerile se tămăduiau, știa bine (acea primă rană din pântecele ei trecuse în mai puțin de o oră), în schimb, cuvintele

produceau infecții. *Femeie,* strigase Michael după ea, făcând sunetul ghem mai întâi, ca să-l poată zvârli cât mai departe și mai precis. *Femeie,* cuvântul în sine nu purta nici pic de venin, otrava toată fusese inclusă în ton. *Femeie,* trei silabe anodine, pe care el le redefinea pe înțelesul ei; *tot ceea ce mă exasperează* este sensul cel nou.

De atunci, au încetat să mai discute despre copii. De-a lungul anilor au continuat să facă dragoste, poate o dată pe lună sau cel puțin de câte ori părea să și-o dorească Michael; dar Jean păstra o atitudine pasivă. Când se gândea la Michael și la sex, avea imaginea unui rezervor de apă care se umple peste poate și trebuie golit din când în când; nu prea des și nu era neapărat o pacoste, făcea, pur și simplu, parte din gospodărirea casei. Cât despre relația ei cu sexul, prefera să nu se gândească. Uneori, se prefăcea mai încântată decât era în realitate; un gest de politețe, nimic mai mult. Sexul nu i se mai părea nostim, ci un lucru obișnuit, atât. Și se gândea la toate acele cuvinte pe care le învățase odată – cuvinte prostești, aț‌âț‌ătoare, care păruseră să cocheteze cu ea – care veneau acum dintr-un trecut extrem de îndepărtat, din insula copilăriei. Insula pe care nu puteai să o părăsești fără să te uzi. Și-a amintit de cele două șiruri de valuri care se întâlneau în unghi drept și s-a simțit puțin vinovată. Cât despre sloganurile vechi – acela legat de curba dorinței normale și celălalt, cu excitarea slabă și de scurtă durată a femeii suferinde de oboseală și surmenaj – ele îi păreau graffiti șterse, zărite în fugă într-o stație de autobuz de la țară.

Nu avea nevoie de niciun aer alpin; iar surmenajul de care suferea nu era de origine fizică. Vedea de gospodăria lui Michael; se ocupa de grădină; creștea tot felul de animale de casă, conștientă că satul le considera înlocuitoare ale copiilor. Ținuse un porc care scăpa afară și mânca buruieni în mijlocul drumului. Avea înțelegerile ei secrete cu

animale sălbatice, care veneau doar atunci când nu le stătea în cale. Uneori, când se întindea în pat, auzea ariciul zdrăngănind capacul de borcan în care-și primise laptele, ca și cum i-ar fi mulțumit, și atunci Jean zâmbea.

Vreme de douăzeci de ani a jucat un rol normal în viața satului ei; primea și se ducea în vizită la ceai; ajuta și făcea donații; devenise, după mintea ei, cât se poate de anonimă. Nu se simțea nefericită, dar nici nu se putea spune că ar fi fost fericită; era destul de iubită, fără să facă vreodată parte din vreun grup conspirativ central al satului; ajunsese, după cum remarcase încetul cu încetul, o persoană cât se poate de obișnuită. În orice caz, Michael o socotea obișnuită. Dar existau și lucruri mai rele. În copilărie, sperase uneori să devină o ființă deosebită sau cel puțin soția unui om deosebit; dar, dacă te gândeai mai bine, toți copiii sperau asta, nu? Surplusul de carne îndulcise unghiurile feței sale. Cerul coborât, cenușiu, pe care norii erau greu de deosebit unul de altul, amenința mereu cu ploaia.

Din când în când, de-a lungul anilor, se tot întrebase dacă Michael o fi avut vreo legătură amoroasă cu altcineva. Nu dăduse peste gulere pătate cu ruj, nici peste fotografii pitite, niciodată nu-l surprinsese punând grăbit telefonul în furcă; dar, dacă te gândeai la profesiunea lui, nu te puteai aștepta să-l surprinzi. Singura dovadă era felul în care se uita uneori la ea, ca și cum ar fi contemplat de la șase mii de metri înălțime o navă comercială fumegândă. Ea nu l-a întrebat niciodată; nici el nu i-a spus vreodată ceva. Cine s-ar fi apucat să povestească despre o altă existență?

S-au stins din viață și părinții ei. La treizeci și opt de ani a încetat să-i mai vină ciclul, un lucru care nici n-a surprins-o, nici nu l-a regretat: existența ei, simțea, încetase de mult să se mai definească. O apuca

uneori dorința să urle în miez de noapte? Pe cine nu apucă? Era suficient să se gândească la viețile altor femei ca să priceapă că lucrurile pot merge și mai rău. I-au apărut primele fire albe în păr și nici c-a făcut ceva să le șteargă urma.

Aproape la un an după ce-i încetase ciclul a rămas însărcinată. L-a rugat pe medic să-i facă analiza de două ori, înainte de a accepta decizia lui. Acesta a asigurat-o că exista precedent, murmurându-i nedeslușit și politicos despre trenurile în direcția Londra. Jean i-a mulțumit cu vioiciune și s-a grăbit acasă să-l înștiințeze pe Michael.

Nu fusese cu adevărat conștientă că îl va pune la încercare, deși peste ani recunoscuse, în forul ei interior, că asta făcuse. La început, se arătase supărat, într-un mod neobișnuit, aproape supărat pe sine; poate că și-ar fi dorit să o acuze de o relație cu altcineva, dar nu a fost în stare, fie din lipsă totală de probe, fie din cauza propriei lui conștiințe încărcate. Apoi, i-a spus răspicat că e prea târziu să mai aibă copii și că trebuie să scape de el. Și a mai făcut niște remarci despre întorsătura bizară pe care o luaseră evenimentele după douăzeci și ceva de ani. A comentat că istoria asta e foarte curioasă și a chicotit pe înfundate cu gândul la ce surpriză vor avea băieții. Într-un târziu, pe figura lui s-a așternut o expresie relaxată, bovină, și a amuțit; poate că juca în minte scurte scenete de comportament patern. Brusc, s-a întors spre Jean și a întrebat-o ce părere avea.

– Ah, voi naște copilul și te voi părăsi.

Nu avusese nici cea mai mică intenție să-i spună una ca asta; dar, nu știa cum, cuvintele, pronunțate instinctiv și fără pic de curaj conștient, nu au surprins-o câtuși de puțin.

Aparent, nu l-au surprins nici pe Michael, care s-a mulțumit să râdă:

– Așa, fetița mea.

Vorbise cu un accent bizar, pe care în mod obișnuit ea l-ar fi considerat penibil; acum, nu era decât mirată. Clar, Michael nu înțelegea nimic despre nimic.

– Dar cred că mai degrabă te părăsesc și apoi fac copilul. Mi se pare mai bine să procedez invers.

Din nou, cuvintele nu au surprins-o câtuși de puțin; acum, când le repeta, păreau nu numai incontestabile, ci aproape o banalitate. Nici măcar speriată nu se simțea, chiar dacă se aștepta ca Michael să se supere.

Dar el a bătut-o pe braț, asigurând-o:

– Vom discuta despre asta mâine-dimineață.

Apoi a început să-i relateze despre o serie de furturi de haine dintr-un magazin universal din localitate, caz care a fost, în sfârșit, rezolvat. Montaseră o oglindă falsă în cabina de probă la doamne, iar un sergent-detectiv, ghemuit într-un dulap, ieșise rapid și-l prinsese asupra faptului pe un hoț travestit, care-și îndesa bluzele în sutien.

Jean ar fi vrut să-i spună: „Uite ce este, asta nu are câtuși de puțin de-a face cu tine; e hotărârea mea, adică. Vreau o viață mai dificilă, asta-i tot. Ceea ce-mi doresc este o viață de calitatea întâi. S-ar putea să nu reușesc, dar unica șansă pe care o am este să renunț la viața mea de calitatea a doua. S-ar putea să ratez totul, dar vreau să încerc. Este un lucru care ține exclusiv de mine, tu nu ești amestecat; deci, nu-ți face griji.“

Dar nu va rosti nimic din toate acestea. Trebuie să respecți o anume decență, la fel ca vălul care acoperă taina lui Michael – o avea sau nu o relație? Trebuie să te conformezi anumitor reguli, să permiți anumite forme de supărare, să recunoști anumite forme de minciună; trebuie să faci apel la anumite sentimente ale celuilalt, despre care amândoi pretind că există, chiar dacă tu bănuiești că nu. Și asta făcea parte, desigur, din ceea ce ea numea viață de calitatea a doua.

A înțeles că pe Michael l-ar putea răni plecarea ei; dar, în loc să renunțe, a simțit un dispreț și mai mare. Nu era deloc mândră de reacția ei, dar nici n-o putea nega. Pentru prima oară în căsnicie, avea, în mod conștient, o anumită putere asupra lui. Și e foarte posibil ca puterea să încurajeze întotdeauna disprețul – de aceea probabil o considerase el înfiorător de proastă. Dacă da, cu atât mai mult avea motive să-l părăsească.

Ar fi vrut să plece de îndată, dar s-a stăpânit. Era cel mai bine pentru copil, a hotărât ea, dacă dormea primele lui câteva luni fără prea multe reverberații tumultuoase dinspre viața care îl aștepta, dinspre viața din afară; să nu-l tulbure înainte să fie cu adevărat nevoie. Și apoi trebuia să aibă puțină considerație și față de modul în care se va despărți de Michael. Dacă dispărea acum, însărcinată în câteva luni, în sat s-ar fi bârfit că fugise să se unească te miri cu ce iubit, cine știe ce gigolo, specialist în ceaiuri dansante sau acrobat de circ. În schimb, dacă pleca după naștere, ori chiar înainte, nu vor mai ști ce să creadă. Poate că a înnebunit. Femeile își pierd adesea mințile, se spune, după ce nasc; și cu atât mai mult la vârsta ei.

Vecinele i-au zis că un copil născut la bătrânețe este un copil binecuvântat. Medicul a avertizat-o, fără să facă mult caz, de

mongolism, și a pomenit din nou de trenurile în direcția Londra. Michael o urmărea prudent, pendulând între mulțumire de sine infantilă și frică difuză. Simțea frica lui și nu făcea nimic să o astâmpere; în schimb, se folosea de ea. Știa că, de obicei, femeia însărcinată se închide în sine, că mama și copilul nenăscut formează o republică autonomă și că vechile instincte tribale îi îndeamnă pe bărbați să-și schimbe comportamentul, pe măsură ce nevestele lor se umflă – îi învață să se poarte cu o venerație exprimată adesea prin sentimentalism.

Deci, Jean s-a decis că e bine să pară mult mai interiorizată. A început să se poarte și capricios, de vreme ce și asta-i era permis, pe jumătate. Uneori, chiar cădea pradă poftelor – mirosul bogat, de făină, degajat când amesteca hrana păsărilor, o împingea să ducă găleata la buze și să guste; dar păstra tăcerea despre aceste ciudățenii normale pentru starea ei. În schimb, în lungile plimbări de după-amiază, pe sub cerul cenușiu și mohorât, dezvolta capriciul la scară largă. Se purta, cu bună știință, contrar firii și sentimentelor ei. Se descoperea capabilă să-și exprime supărarea și plictiseala față de Michael, deși nu-și arătase niciodată aceste trăiri când le-nfruntase cu adevărat; pur și simplu le testa când avea ea chef.

Sarcina-i dădea speranțe tot mai îndrăznețe, iar felul ei de-a fi, tot mai hachițos, șoptea, ca o adiere, că firea omului e schimbătoare. Nu o bucura prea tare această fază lipsită de onestitate, dar o considera importantă; nu era încă suficient de curajoasă ca să fie de-a dreptul cinstită. Poate că asta avea să vină odată cu viața ei cea nouă, cu cea de-a doua viață. Și-a amintit de Unchiul Leslie și de zambilele lui dezolante. Ei bine, poate că un suport de mingi putea înmuguri, în cele din urmă. În definitiv, era din lemn.

Sub cerul turtit, indiferent, al toamnei, măturat de un vânticel care-i despărțea poalele impermeabilului, dezvăluindu-i pântecele, se gândea uneori la sergentul-pilot Prosser. Plecarea lui se petrecuse cu câteva săptămâni înaintea nunții. Stătea lângă poarta impregnată cu creozot, ce avea în partea de sus motivul răsăritului de soare, trecându-și greutatea de pe un picior pe celălalt, uitându-se brusc în jos, atent la cufărul de sub braț; în cele din urmă, a zâmbit, fără să o privească, și a luat-o din loc, călcând apăsat. Jean dorise să-l invite la nuntă, dar Michael se încruntase. Ce se întâmplase oare cu Prosser? A ridicat privirea spre cer, așteptându-se poate să primească răspuns.

Prosser fusese curajos. Spusese că este speriat, că s-a ars, dar nu asta era important. Nu există curaj fără frică și fără să recunoști că frica există. Curajul bărbaților e diferit de al femeilor. Curajul bărbaților constă în a pleca în lume și a fi la un pas de moarte. Curajul femeilor – sau cel puțin așa zice toată lumea – constă în rezistență. Bărbații își arată curajul prin izbucniri violente, femeile prin eforturi răbdătoare. Asta se potrivește naturii fiecăruia: bărbații sunt mai țepoși, mai irascibili decât femeile. Poate că trebuie să fii mânios ca să fii curajos. Bărbații pleacă în lume și se poartă curajos; femeile stau acasă și-și arată curajul, îndurându-le absența. Apoi, mai gândea Jean ironic, bărbații se întorc și se poartă urât, iar femeile își demonstrează curajul îndurându-le prezența.

Era însărcinată în șapte luni când l-a părăsit pe Michael; iar în dimineața respectivă i-a făcut cumpărăturile. Vor apărea dificultăți, fără îndoială, cum ar fi… păi, taxa pe venituri; dar, spre deosebire de timpurile când doar intuiția o îndemna să se teamă de greutăți și de

tensiunea provocată de ele, oprind-o să plece, acum le găsea pe toate lipsite de importanță. Nu se simțea mai înțeleaptă datorită sarcinii, doar unghiul ei de percepție se schimbase; deși chiar și asta poate fi în sine o formă de înțelepciune. Gândindu-se la celelalte căsnicii din sat, a ei nu fusese cea mai rea. Doamna Lester, care uneori nu ieșea din casă zile în șir dacă vânătăile persistau, îi zisese odată: „Știu că e puțin dificil să-l controlezi, dar cine i-ar spăla rufele dacă eu plec?“ Logica doamnei Lester era perfect melancolică; iar la momentul respectiv Jean aprobase din cap și gândise că doamna Lester o fi puțin cam simplă, dar nu neapărat cât părea la prima vedere.

Femeile din sat – iar Jean nu se excludea dintre ele – își dirijau bărbații. Îi hrăneau, îi serveau, curățau și spălau în urma lor, se plecau înaintea lor; acceptau interpretarea pe care bărbații o dădeau lumii. În schimb, primeau bani, un acoperiș, siguranță, copii și o promovare ireversibilă în ierarhia satului. Părea un târg suficient de bun; și odată ce se bucurau de el, își tratau condescendent soții, îi numeau copii, discutau despre micile lor manii. Bărbații, la rândul lor, gândeau că ei își dirijează nevestele; trebuia să fii ferm, dar corect, spuneau ei, să le arăți cine e șeful; le dădeau banii trebuincioși pentru casă și nu le dezvăluiau cât păstrau pentru bere, și atunci lucrurile mergeau ca unse.

Partenerul care pleacă e întotdeauna considerat vinovat. „Pur și simplu femeia aia s-a ridicat și a plecat“; „a lăsat-o cu buzele umflate“. A pleca înseamnă a trăda; a pleca înseamnă a renunța la drepturile tale; a pleca arată slăbiciune de caracter, îți cari povara până la capăt; tragi targa pe uscat; ca dracu’; și bune, și rele; n-o să dureze o veșnicie. De câte ori auzise asemenea expresii, rostite cu voioșie și crezute cu voioșie? Cine fuge, spuneau oamenii, e lipsit de curaj. Jean se întrebase mereu dacă opusul o fi la fel de adevărat.

„Înfiorător de proastă“, îi strigase Michael. Dacă sunt înfiorător de proastă, nici tu nu ai fost așa de deștept că te-ai căsătorit cu mine. Asta ar fi trebuit să-i răspundă. Sau, mai degrabă, da, sunt înfiorător de proastă, dacă te-am suportat atâta vreme. Cu toate că nu fusese chiar așa de rău – doamna Lester o pățise mult mai groaznic. Dar când Michael îi urlase *femeie,* iar cuvântul respectiv își răspândise schijele prin toată încăperea, ar fi trebuit să-i răspundă și ea calm, *bărbate.* Vrând să spună: desigur că te porți astfel, probabil că-ți vine greu, mi-e milă de tine. De bărbați trebuie să-ți fie milă; să-ți fie milă de ei și să-i părăsești. Femeile au fost educate să creadă că bărbații sunt răspunsul. Ei bine, nu sunt. Nu sunt nici măcar o simplă întrebare.

Ți-am spus că așa voi face. Doar atât a scris în bilet. Trebuia să-i lase ceva scris, altfel Michael putea să-și facă cine știe ce idee greșită și să înceapă să dragheze iazurile prunduite. Dar nu era obligată să dea explicații; și, mai presus de orice, n-avea de ce să se scuze. *Ți-am spus că așa voi face.* Cuvintele, înșirate pe o coală de hârtie liniată cu albastru, lăsată pe masa din bucătărie, erau însoțite de cele două inele ale ei: cel de logodnă, din argint cu un singur granat (de la mama lui Michael), și cel de căsătorie, din platină. Pe când trenul o purta departe, își repeta: *Ți-am spus că așa voi face.* De prea multă vreme ascultase, încuviințase și pronunțase un *noi* în care nu credea. Acum rămăsese doar *eu.* Deși curând, presupunea ea, va exista iarăși un *noi;* dar diferit, de această dată. Mamă și copil: ce fel de *noi* era acesta? A căutat în poșetă și a găsit o bandă îngustă din tablă. JEAN SERJEANT XXX scria pe ea, ceea ce a avut darul să o liniștească.

În timpul nașterii lui Gregory n-a știut de nimic. E mai bine așa, i-a spus; la femeile de vârsta dumitale, pot apărea complicații. N-a obiectat. Când și-a revenit a aflat că are un băiat chipeș.

– Este… Este cumva… defect?

Părea că înaintează, șovăielnic, în acea parte a creierului care mai dormea încă.

– Alungați-vă acest gând, doamnă Serjeant, a venit răspunsul, pe ton mustrător, ca și cum niște copii sub nivelul de perfecțiune ar fi reprezentat o pată pe blazonul spitalului. Să vă fie rușine! Nu-i lipsește absolut nimic.

Arăta foarte asemănător cu alți copii, dar Jean, aidoma multor mame, îl găsea perfect, dincolo de orice descriere a poeților. Era un miracol din categoria celor obișnuite: un amestec de vulnerabilitate și de împlinire, care o făcea să oscileze mereu între teamă și mândrie. Când capul cel greu îi cădea pe spate, ținut de gâtul lui prea subțire, ca o tulpină de varză, o înjunghia spaima; când degetele lui miniaturale îi apucau degetul mare, ca un atlet prinzându-se de spaliere, simțea că plutește de fericire. La început, i se părea că e foarte mult de curățat de pe urma lui: fiecare orificiu al organismului se afla într-un fel de competiție, eliminând cele mai diverse secreții; doar urechile aveau un comportament rezonabil. Dar s-a obișnuit curând, ca și cu toate mirosurile noi pe care le adusese cu sine bebelușul. O lua de la capăt, acesta era lucrul principal pe care trebuia să nu-l uite; Gregory îi oferise șansa de a o lua de la capăt. Și-l va iubi cu atât mai mult.

A învățat sunetele care îl calmau, unele împrumutate din zilele când ținea animale. Jean cloncănea și ciripea; uneori, ca să mai schimbe, scotea un bâzâit, ca al unei insecte sau al unui aeroplan îndepărtat. Și i-a crescut și cel dintâi dinte, eveniment mondial, mai ceva decât primul Sputnik.

Până să meargă la școală, îl lua peste tot cu ea. Jean lucra în cârciumi, în restaurante ieftine și prin fast-food-uri. Își amintea de duhoarea de ceapă prăjită care i se insinua în scutece; își amintea cum îl adăpostea într-o cameră din spate, la Duke of Clarence, ca pe un bețivan în vârstă de doi ani; își amintea de privirile lui răbdătoare și vioaie când își făceau apariția un bucătar asudat, un chelner istovit, un camionagiu furios, care înjura. Patronii îi dăruiau de multe ori mâncare aleasă pentru micuț. Îl îmbrăca din ajutorul sporadic al Unchiului Leslie, întors din America și stabilit la Luton, care acum îi trimitea pachete cu îmbrăcăminte, în loc de alimente. Unele hăinuțe aveau nevoie de ceva modificări. Când Gregory a împlinit cinci ani, a primit un costum de seară la două rânduri, mărimea 42, o cămașă de seară cu model ca pielea de gâscă și o cingătoare purpurie.

Gregory avea prea puține motive de nemulțumire. Crescuse și devenise un băiat liniștit, retras, care își reținea curiozitatea de frică; prefera să se uite cum se joacă alți copii, decât să participe și el. Se mutau din târg în târg – acel tip de orășel unde găsești un garaj de autobuze, dar nu și o catedrală; Jean nu avea încredere în viața de sat, dar se ferea și de marile orașe. Închiriau camere; trăiau relativ izolați. Iar Jean încerca să-l uite pe Michael. Gregory nu se plângea niciodată de existența lor peripatetică; iar când întreba de tatăl său, primea răspunsuri suficient de exacte, care făceau aluzie la profesorii severi de la școlile lăsate în urmă.

La început, se mutau foarte des dintr-un loc într-altul. Arareori, Jean trecea pe lângă un polițist fără să se gândească la Michael, presupunând îngrijorată că întregul efectiv de oameni ai ordinii îi transmite mesaje. Dacă un agent de pe stradă vorbea aplecat la aparatul său de emisie-recepție fixat la rever, Jean îl și vedea pe Michael stând într-un cartier-general subteran, ca Winston Churchill.

Își și imagina figura prezentată pe afișe luminate de o lampă slabă, albastră. Michael știa exact unde se aflau și avea să pună să fie aduși înapoi. Avea să-i aducă la el într-un car deschis. De gât le vor fi atârnate niște plăci și toți sătenii vor ieși s-o huiduie pe nevasta fugară. Jean își amintea ca prin vis sfatul pe care îl întâlnise în cartea ei despre căsnicie: *întotdeauna evadează.*

Dacă nu, Gregory îi va fi luat; de-asta îi era cu adevărat frică. Michael avea să spună că fugise de acasă și că nu e capabilă să-și crească fiul; desigur, în cele din urmă tot va reuși s-o declare defectă. Va susține că este iresponsabilă, că avusese tot felul de aventuri. Gregory îi va fi luat, dus să trăiască alături de Michael, Michael își va găsi o amantă, pretinzând că-i este menajeră. Satul îl va lăuda că-și salvase fiul de la o viață de vagabondaj și prostituție. Vor spune că în venele ei curge sânge țigănesc.

Deci, erau mereu pe fugă. Siliți să fugă mereu, mai departe, dar Jean nu putea să se atașeze de nimeni. Nu că și-ar fi dorit asta; poate chiar se temea de orice legătură – nu vorbise Prosser despre cei care se ard de două ori? Desigur, se temea și că, dacă ar fi avut o asemenea relație, Gregory i-ar fi fost smuls. Cazuri de genul acesta apăreau prin ziare. Când bărbații încercau o apropiere ori dădeau semne că ar vrea să o facă, mai ales atunci când și ea și-ar fi dorit cât de cât, devenea, brusc și fără explicații, inabordabilă; atunci începea să se joace cu verigheta din alamă cumpărată de la o prăvălioară din târg și îl chema pe Gregory. Nici nu se mai îngrijea foarte tare de înfățișarea ei, iar părul începuse să îi încărunțească. Pe de-o parte aștepta, ca pe o ușurare, vremea când nu va mai trebui să-și bată capul cu toate astea.

Dar Michael nu a urmărit-o. Mulți ani mai târziu, a descoperit că obișnuia să-i telefoneze destul de des Unchiului Leslie, îl punea să-i făgăduiască tăcerea și îi cerea vești. Unde locuiau, cum îi mergea lui Gregory cu școala. Nu le-a cerut niciodată să se întoarcă. Nu și-a găsit amantă, nici măcar menajeră. A murit în urma unui atac de cord la cincizeci și cinci de ani, iar Jean, cerând să intre în posesia moștenirii, a considerat-o un fel de pensie de întreținere retroactivă.

De Crăciun, când avea zece ani, Gregory a primit în dar de la Unchiul Leslie un avion de jucărie, de asamblat. După război, Leslie se întorsese în Anglia cu tot felul de povești – totul era să ai chef să-l asculți – despre fapte de vitejie cu totul năstrușnice și temerare: basme la al căror început obișnuia să bată cu degetul într-o parte a nasului, în semn că tot ceea ce urma era încă strict secret. Însă Jean descoperea că se săturase de tot felul de fapte de bărbăție. Sau poate că depășise stadiul Unchiului Leslie: era o lege nemiloasă, dar nu aveai cum să rămâi același unchi o veșnicie. Ținea la Leslie, dar jocurile de copii dintre ei nu-și mai găseau rostul; tot mai des se surprindea spunând: „Vai, Leslie, te rog să taci“, când îi relata lui Gregory cum, prin ’43, pilotase un submarin de buzunar pe sub Canalul Mânecii, strangulase un străjer german pe plaja de lângă Dieppe, se cățărase pe o stâncă, dinamitase uzina de apă grea din localitate, coborâse în rapel pe același drum și se făcuse nevăzut. Când Leslie descria noaptea fără stele și undele lăsate la suprafață, atunci când submarinul de buzunar se strecura pe sub apele negre, Jean murmura: „Vai, Leslie, te rog să taci“, deși nu se simțea în largul ei văzându-i atât de dezamăgiți. De ce, oare, îl frustra pe Gregory de bucuria aceea pe care chiar ea o trăise alături de Unchiul Leslie? Pentru că nu era adevărat, presupunea. Leslie avea acum în jur de șaptezeci de ani, deși n-ar fi recunoscut decât că i-a slăbit vederea.

Mai mergea la Vechiul Rai Verde doar să se spele după urechi. Poate că atâta spălat îi afectase, în cele din urmă, simțul adevărului.

Deci, primise un aeromodel, un Lysander, iar Gregory a muncit la el mai multe zile înainte de a descoperi că trenul de aterizare și o parte din ampenaj lipseau. Poate că darul provenea dintr-unul din complicatele trocuri practicate de Leslie, pentru că el părea să considere banii un mijloc de schimb cât se poate de primitiv. Jean s-a dus atunci la un magazin specializat, după piese de schimb; dar respectiva linie de produse își încetase fabricarea cu mai mulți ani în urmă.

Drept consolare, i-a cumpărat lui Gregory un set de Hurricane și l-a urmărit cu mândrie cum tăia primele lonjeroane din lemn de balsa. Băiatul lucra în tăcere, lumina oglindindu-se, din când în când, în cuțitașul din bronz cu lama curbă. Cel mai mult i-a plăcut aeroplanul așezat pe un ghemotoc de ziar în formă de schelet, elegant și prietenos. După ce l-a îmbrăcat în pânză, a și început să sugereze sobrietatea. Aveau Perspex pentru capotă, hârtie de mătase pentru aripi și fuzelaj, o elice din plastic galben și roți tot din plastic galben. O zi întreagă a plutit în casă un miros de picături de pară, cât Gregory a aplicat pe suprafața avionului lac special; învelișul s-a curbat și a început să atârne, apoi s-a întins din nou, odată uscat. În instrucțiuni se sugera ca Hurricaneul să fie pictat în culori de camuflaj: vârtejuri verzi și maro pe jumătatea de sus, ca să se confunde cu peisajul englez, albastru-cenușiu dedesubt, ca să se confunde cu cerul englez incert. Gregory l-a pictat în stacojiu, de la bot și până la coadă. Jean s-a simțit ușurată. Conturul zvelt, atât de familiar cu ani în urmă, o bucurase, dar o și răvășise în același timp; acum însă, cu vopseaua lui glumeață și cu roțile galbene, urâte, sfârșise prin a nu reprezenta mai mult decât o jucărie de copil.

– Când îl punem să zboare?

Dar Gregory a clătinat din cap. Era un băiat de zece ani, studios, cu fața rotundă, căruia tocmai i se recomandase să poarte ochelari. Construise Hurricaneul ca să se uite la el, nu ca să-l lanseze în zbor. Dacă-l punea să zboare, probabil s-ar fi prăbușit. Dacă se prăbușea, l-ar fi trădat că nu-l construise cum trebuie. Nu merita riscul.

Gregory a mai asamblat un Hurricane stacojiu, un Spitfire purpuriu, un Messerschmitt portocaliu și un Zero de culoarea smaraldului; dar n-a lansat niciunul. Poate că simțise la un moment dat mirarea mută a mamei sale, percepând-o ca pe o dezamăgire, pentru că într-o seară a anunțat-o că își cumpărase un Vampire cu motor cu reacție, pe care va încerca să-l lanseze în zbor.

Jean îl urmărea din nou cum lucra atent și încruntat, admirând precizia și gingășia cu care mânuia cuțitul strălucitor în timp ce tăia de-a curmezișul fibrelor lemnului de balsa. Privea cum se întărește lipiciul pe vârfurile degetelor lui Gregory, formând un al doilea strat de piele, pe care avea să-l jupoaie la sfârșitul zilei. Simțea mirosul de picături de pară, observând fascinată cum structura fragilă căpăta vigoare și siguranță. Vampire părea un aeroplan stângaci, cu fuzelajul lui scurt ca o păstaie și coada legată de aripi prin lonjeroane lungi. Jean s-a gândit că seamănă cu un bob-de-grădină prins într-un eșafodaj – până ce Gregory l-a vopsit în auriu.

Locuiau într-un apartament închiriat la marginea orașului Towcester, într-o casă cu o scară de incendiu coborând în zigzag pe peretele din spate. În mod normal, Gregory nu avea încredere în scara metalică șubredă, temându-se până și de acele platforme solide unde se schimbă sensul, dar acum nu mai avea nicio reținere. Se aflau la cinci metri deasupra solului; cam la distanță de douăzeci de metri, doi

brazi marcau capătul grădinii, după care, dincolo de un gard viu din ghimbir, se întindea spațiul deschis. Cerul era albastru-palid, cer de toamnă, cu nori subțiri plutind la mare înălțime ca niște dâre de vapori; vântul bătea ușor. O vreme perfectă pentru zbor.

Gregory a săltat capacul micuțului motor din aluminiu, aflat în burta aparatului, și a introdus un cilindru maroniu de combustibil lichid. A strecurat apoi aproape trei centimetri de fitil printr-un orificiu îngust, a ridicat aeroplanul la înălțimea umerilor, ținându-l de fuzelajul lat, și i-a cerut maică-sii să aprindă fitilul. Când a început să pârâie și să ia foc, Gregory a lansat ușurel aparatul Vampire în aerul binevoitor.

Plutea perfect, ca și cum ar fi dorit să confirme cât de meticulos și meșteșugit lucrase Gregory. Dar, din păcate, a continuat să plutească liber, a coborât încet pe gazonul de dedesubt și în cele din urmă a aterizat fără să sufere stricăciuni. Probabil, fitilul arsese prea repede și nu reușise să aprindă combustibilul rachetei; sau poate combustibilul n-o fi fost în regulă, cine putea ști? Au pornit să recupereze aeroplanul auriu și strălucitor.

Motorul lipsea. Pe hârtia de mătase se vedeau o urmă de arsură și o gaură în burta fuzelajului. Jean l-a văzut pe Gregory cum se încruntă: motorul căzuse probabil la lansare. Au cercetat mai întâi la capătul scării, dar n-au găsit nimic și au continuat pe gazonul neregulat până la punctul unde aterizase aeroplanul. Apoi s-au pornit să caute în zonele învecinate direcției de zbor, până ce s-au depărtat cam mult, și distanța la care scotoceau l-ar fi putut jigni pe Gregory în orgoliul lui de constructor; băiatul a devenit tăcut și s-a retras în casă. Mai târziu, în aceeași după-amiază, sub un cer nemulțumit, Jean avea să descopere micul cilindru din aluminiu în

gardul viu de dincolo de brazi. Motorul funcționase perfect, nu încăpea îndoială. Motorul zburase cu adevărat. Numai că lăsase aeroplanul în urma lui, asta se întâmplase.

Gregory a renunțat la aeromodelism. Curând, sau cel puțin așa i se părea lui Jean, a început să se bărbierească; a renunțat și la ochelarii de copil – cu brațele din metal elastic – și a avansat la o pereche cu ramă din baga; și, prin ochelarii lui cu ramă din baga, a început să se uite la fete. Dar nu toate fetele răspundeau privirilor lui.

Au continuat să fugă și după moartea lui Michael. În perioada adolescenței, Gregory a trecut prin mai mult de zece școli. Peste tot se pierdea rapid în masa aceea sigură și anonimă de băieți, care evită să fie brutalizați și nu-și câștigă niciodată un renume. Nimeni nu-i putea reproșa nimic; dar nimeni nu avea vreun motiv special să-l placă. Din colțul terenurilor de sport, peste zece la număr, urmărise furia zgomotoasă a altora. Jean și-l amintea la paisprezece ani, într-un restaurant de pe autostradă, unde ea era director adjunct. Restaurantul traversa șoseaua, sub formă de pod; Gregory stătea la o masă din apropierea unei ferestre mari și mohorâte, jucându-se cu un șah electronic dăruit de Leslie. Mașinăria – căreia îi lipseau doi pioni – scotea mici *bipuri* și *tituri* de câte ori își anunța mișcările și își necăjea adversarul. Gregory zâmbea binevoitor instrumentului în carouri, cucerit parcă de trăsăturile lui umane. Uneori, când aștepta ca aparatul să se decidă asupra unei mutări, se uita la traficul de dedesubt, la fluxul de mașini care treceau cu vuiet, purtând iute oamenii spre alte locuri. Se uita în urma lor fără pic de invidie.

Jean, dimpotrivă. Se străduia să se concentreze asupra treburilor ei, altfel ar fi cedat ușor tentației să se zgâiască de la înălțimea podului și să se lase târâtă în siajul unei limuzine mari, de familie, cu

echipament de camping pe portbagaj, ori al unei mașini sport decapotabile din care se revărsau plete și hohote de râs sau chiar al vreunui camion murdar, cărând tot soiul de gunoaie dintr-o țară într-alta. Cum de stătea Gregory acolo cu un aer atât de flegmatic, dând din cap spre amicul lui piuitor, impasibil la vârtejul de mașini? Slujba de la restaurantul acela era bună, dar după un timp a renunțat la ea.

În fine, când Gregory a crescut suficient ca să poată fi lăsat singur, Jean a început să călătorească. Moștenise ceva bani la moartea părinților ei și alții de la Michael; Gregory o îndemna să se răsfețe cu ei. Acum, când avea peste cincizeci de ani, simțea imboldul de a se afla undeva, oriunde altundeva. Văzuse cam toată Anglia cât îl crescuse pe Gregory; dar fuga și călătoriile nu sunt unul și același lucru. O prietenă de ocazie i-a explicat atunci că noua ei dorință era probabil un substitut al sexului. „Întinde-ți larg aripile, Jean“, spusese fata aceea de douăzeci și cinci de ani, care fâlfâise deja din ale ei până ce membrana se întinsese și se subțiase, ca o hârtie de mătase. Jean gândea că majoritatea lucrurilor nu pot fi substitute ale altora; erau ele însele și atât. „Vreau să călătoresc“, i-a răspuns ea, simplu.

Nu-și dorea să facă explorări și nici nu avea o fire deosebit de aventuroasă; nu intenționa decât să se ducă într-altă parte. A început cu excursii în circuit prin orașe europene: câte trei zile de monotone călătorii cu autocarul și conștiincioase vizite la muzee, trei zile în care comanda acele chestii de pe listele de bucate și apoi spera la tot felul de surprize; de obicei, chiar așa i se și întâmpla. Călătorea singură; iar dacă îi era dor de Gregory, nu se simțea totuși niciodată cuprinsă de urât. Descoperea cum cele mai simple lucruri reușesc să-i țină o companie agreabilă: un ziar a cărui limbă nu o înțelegea; un

canal umed și rece, cu pete de ulei pline de curcubeie; aranjamentul din vitrina cine știe cărei farmacii primitive sau a unui magazin de corsete lipsit de prejudecăți; mirosul de cafea, mirosul de dezinfectant și cel de pubele de pe la colțurile străzilor.

Într-o toamnă, Leslie a dat o lovitură la pariuri și i-a cumpărat o excursie de o zi la Piramide, cu avionul Concorde. Ce mai combinație de extravaganță și banalitate: a fost prea încântată ca să-l mai întrebe numele cailor câștigători. I s-a servit micul dejun sus, deasupra lanurilor de grâu engleze pe cale să devină maronii și un prânz sub formă de gustare la Cairo Holiday Inn. A străbătut înghesuiala din bazar; i s-a îndesat pe cap o pălărie stil Lawrence al Arabiei [6], în vederea fotografiei de grup, și a fost cocoțată pe cocoașa unei cămile; în fine, i s-au arătat Piramidele și Sfinxul. Cât de aproape de Cairo se aflau! Întotdeauna își imaginase că Sfinxul se ascundea printre nisipuri mișcătoare, iar Piramida cea Mare se înălța la distanță, ca un miraj al cine știe cărui primejdios peisaj selenar al pustiului. Și, de fapt, le descopereai în mahalalele orașului Cairo. Una dintre Cele Șapte Minuni ale Lumii încăpuse într-o excursie de o singură zi.

Undeva, deasupra Mediteranei învăluite în camuflaj, pe când avionul zbura lin, lui Jean i-au venit în minte câteva versuri învățate cu zeci de ani în urmă de la profesorul de religie al școlii din sat:

> Mai întâi *Piramidele,* în Egipt așezate;
>
> Apoi *Grădinile din Babilon,* pentru Amytis înălțate;
>
> A treia, *Mormântul lui Mausol* din vinovăție și iubit…

Aici s-a blocat. „A treia, *Mormântul lui Mausol* din vinovăție și iubit…“ Iubit, iubit… *construit,* asta era. „… Efes construit.“ Ce anume era construit la Efes… sau poate avea sensul de către Efes? „A cincea, *Colosul din Rodos,* turnat în bronz, spre soare“ – și-a amintit ea deodată versul întreg; dar nu a reușit să înainteze mai mult de-atât. Ceva cu Jupiter, da, și încă ceva în Egipt?

Ajunsă acasă, s-a dus drept la bibliotecă și a căutat Cele Șapte Minuni ale Lumii, dar i-a fost imposibil să descopere vreuna dintre cele menționate în versurile ei. Nici măcar Piramidele? Sau Grădinile Suspendate din Babilon? În enciclopedie scria astfel: Colosseumul din Roma; Catacombele din Alexandria; Marele Zid chinezesc; Stonehenge; Turnul înclinat din Pisa; Turnul de Porțelan din Nanjing; Moscheea Sfânta Sofia din Constantinopol.

Foarte bine. Poate că existau două liste separate. Sau poate că era nevoie ca listele să fie actualizate ori de câte ori se construiau niște Minuni noi, pe locul celor vechi, prăbușite. Probabil, oricine putea să-și alcătuiască propria listă de șapte. De ce nu? Catacombele din Alexandria nici măcar nu sunau prea grozav. Ba era posibil să nici nu mai existe. Cât despre Turnul de Porțelan din Nanjing, i se părea extrem de improbabil ca orice obiect făcut din porțelan să supraviețuiască foarte mult. Și chiar dacă ar fi rezistat, poate între timp l-or fi și doborât Gărzile Roșii.

Atunci i-a încolțit în minte planul să viziteze aceste Șapte Minuni. Văzuse Stonehenge; și Turnul înclinat, și Colosseumul, de altfel. Dacă înlocuia Catacombele cu Piramidele, ajungea la patru. Astfel, discuta despre Marele Zid, Turnul de Porțelan și Sfânta Sofia. Putea să le facă pe primele două într-o singură călătorie, iar dacă Turnul de Porțelan nu exista, îl schimba cu Chartres, unde tot fusese. Mai

rămânea Sfânta Sofia, dar auzise de la Unchiul Leslie că în Turcia se mănâncă arici, prin urmare a preferat Marele Canion. Conștientă totuși că în felul acesta trișa puțin, pentru că Marele Canion nu era făcut chiar de mâna omului, în cele din urmă a ridicat din umeri. Ce, oare o controla cineva?

În iunie s-a înscris la un circuit în China. Mai întâi, a vizitat Canton, Shanghai și Nanjing (după cum se pare că i se zice acum), unde i-a întrebat pe ghizii localnici despre Turnul de Porțelan. Existau un Turn al Tobelor și un Turn al Clopotelor, dar nimeni nu auzise de un Turn de Porțelan. Exact cum se așteptase. Și cărticica ei păstra tăcere asupra subiectului respectiv: îi spunea în schimb că Nanjing se mândrea cu „Zu Chong Zhi, matematicianul care făcuse un calcul aproximativ corect al lui pi" și „Fan Zhen, filozoful devenit faimos grație eseului său despre *Distructibilitatea sufletului*". Cât de straniu, cugeta Jean. Nu cumva sufletul o fi considerat ceva absolut? Fie există, fie nu există. Cum poți să-l distrugi? Ori traducerea să fi fost de vină. Cât despre pi – nu era și acesta un număr absolut? De ce atâtea laude pentru un „calcul aproximativ corect" și nu exista aici, oricum, o contradicție între termeni? Se așteptase din partea chinezilor să fie puțin altfel, dar toate astea păreau de-a dreptul cu fundul în sus.

La Beijing, după cum i se zicea acum Pekinului, a petrecut trei zile. În cea dintâi, a vizitat Marele Zid, parcurgând ceremonios o scurtă bucată, în timp ce Zidul însuși se vedea în zare, sărind cu ușurință peste munți. Era singurul lucru făcut de mâna omului, vizibil de pe Lună. S-a străduit să țină minte asta, intrând aplecată într-un turn de pază întunecos, unde duhnea la fel de tare ca într-o latrină publică. A mai observat și numărul remarcabil de cuvinte săpate în pietrele din partea de sus a Zidului. În limba chineză, prin urmare arătau elegant

și la locul lor. Un tip jovial cu barbă roșie, din același grup, văzând-o atât de interesată, i-a deslușit că într-un loc scrie: „Să nu apeși pe trăgaci până nu le vezi galbenul ochilor.“ Jean i-a zâmbit politicos, cu gândul în altă parte. De ce scrijeliseră chinezii pe Zidul lor? O fi un instinct universal să lași mesaje scrise? La fel ca și instinctul universal de a încerca să calculezi pi, oricât de aproximativ?

În ziua a doua, a cutreierat palate și muzee; într-a treia, temple și ateliere antice. La Templul Paradisului i s-a promis o adevărată desfătare: un zid cu ecou. Jean avea impresia că vizitase cândva o galerie a șoaptelor – poate că exista așa ceva în Domul Catedralei St Paul – dar nu putea fi foarte sigură.

Zidul Ecoului era situat la sud de clădirile principale ale Templului: circular, cu diametru de treizeci sau patruzeci de metri, cu o singură poartă. Grupuri de chinezi încercau deja ecoul când a sosit și grupul lor. Potrivit explicației ghidului, dacă doi oameni stăteau la puncte diametral opuse de pe circumferința zidului și vorbeau cu vocea lor obișnuită, dar la un unghi mic față de cărămizi, se puteau auzi perfect unul pe celălalt. Nimeni nu știa cu exactitate dacă se urmărise obținerea unui asemenea efect sau fusese o simplă întâmplare.

Jean s-a apropiat de zid. Acum se simțea obosită. Aerul din Beijing se dovedea extrem de uscat, iar pulberea fină care plutea peste tot venea direct, din câte li se spusese, din Deșertul Gobi. Să nu lași capul crosei să se încline, obișnuia să zică Unchiul Leslie, dacă nu, ne vom trezi în mijlocul unui vârtej de nisip mai mare decât se iscă în Deșertul Gobi, într-o zi vântoasă. Michael o considerase la fel de stearpă ca Deșertul Gobi. Praful îi intra în ochi și dintr-odată s-a simțit cuprinsă de tristețe. Un zid al ecoului nu e un loc pe care să-l

vizitezi de unul singur, după cum nu pornești de unul singur nici prin Tunelul Dragostei. Îi era dor de… cineva, nu știa de cine. Nu de Michael; poate de o replică a lui Michael, de cineva aflat încă pe lumea asta, prietenos, care să poată tropăi până în partea opusă a zidului, să tușească în direcția ei, apoi să vină iarăși până în mijloc și să mormăie că afurisenia asta nu funcționează cum se cuvine și cum naiba de nu pomeniseră de ceai indian în China? Cineva puțin țâfnos, care însă nu-și ia niciodată țâfna în seamă. Cineva care, chiar dac-ar fi plictisit-o uneori, n-ar fi speriat-o niciodată.

Slabă speranță. S-a rezemat de zid și și-a apropiat urechea de curbura din cărămidă. A auzit mai întâi un mormăit difuz și apoi, cu neașteptată claritate, două voci occidentale.

– Haide!

– Nu, mai întâi tu.

– Haide!

– Sunt timidă.

– *Nu* ești timidă.

Era de presupus că vocile aparțin unui cuplu din grupul său, dar nu reușea să-i identifice încă. S-ar fi spus că zidul absoarbe personalitatea vocilor, lăsându-le sub forma occidentalului universal, masculin, respectiv feminin.

– Crezi că au plasat microfoane în locul ăsta?

– De unde ți-a venit ideea?

– Am impresia că e unul care ascultă. Vezi, individul ăla cu șapcă tip Mao?

Jean și-a ridicat privirile. La câțiva pași înaintea ei, un chinez mai în vârstă, cu salopetă măslinie și șapcă tip Mao, își răsucea capul spre zid. Vocile occidentale începeau să devină recognoscibile: aparțineau unei perechi de tineri, impertinenți și prea de curând căsătoriți pentru tihna generală a grupului.

– Mao avea un ciucurel mare și galben.

– Vincent! Pentru numele lui Dumnezeu!

– Nu fac decât o probă, să văd dacă bătrânul cu șapca tip Mao înțelege engleză!

– Vincent! Spune altceva. Fără porcării.

– Bine.

– Atunci, continuă.

– Ești gata?

– Da.

– Ai niște picioare grozave.

– Vai, Vincent, vorbești serios?

Jean i-a lăsat cu ale lor, în vreme ce chinezul în vârstă își întindea gâtul în continuare, pornit să prindă ceva din dezmierdările lor vanitoase. Cum o fi fost oare mai bine: să nu înțelegi nimic, ca el, sau totul, ca ea?

În afară de pi și de chestiunea sufletului, Jean considera China mai puțin stranie și mai de înțeles decât își imaginase.

Desigur, uneori avea senzația că ascultă o voce de gnom, ieșind ca o mormăială din curba generoasă a zidului prăfuit. Dar cel mai des era ca și cum ai fi auzit propria-ți limbă, rostită cu încredere și totuși cu accentuări diferite. „În vremuri asiatice…“ [7] Ghizii obișnuiau să înceapă multe propoziții cu aceste cuvinte; și, la început, Jean credea tot ce auzea – anume că acești chinezi făceau referire la zilele de demult ca la o perioadă asiatică, deoarece atunci civilizația lor atinsese punctul de dominație maximă. Chiar și când a aflat că de fapt voiau să spună *antice,* a preferat să audă *asiatice.* În vremuri asiatice…

„Pe câmpuri creștem grâu și *olez.*“ Alții din grup chicoteau, în special tânăra pereche impertinentă; dar Jean prefera această limbă alternativă. „Pe câmpuri avem sfeclă de zahăr, cartofi și *doamne.*“ „În 1974, templul a fost *reperat.*“ „Acum ne aflăm la centrul de *suspinături.*“ Până și Jean a zâmbit la una ca asta, la Canton; dar zâmbetul ei era provocat de potrivire. Occidentalii coborau din autocarele lor ca să cumpere lucruri pe care majoritatea chinezilor nu aveau să și le permită niciodată. Pe drept cuvânt îi spuseseră centru de suspinături: zidul plângerii de la Canton.

Nu, țara aceasta nu era chiar atât de stranie. În provincie vedeai multă sărăcie și simplitate, dar anumite imagini coborau parcă din propria ei copilărie: un porc legat de portbagajul unei biciclete, în drum spre târg; o bătrână cumpărând două ouă de la o tarabă, ținându-le ridicate în lumină și studiindu-le aprig; zarva din jurul tocmelii; ritualul mersului în spatele plugului; și cârpitul hainelor cu petice. Această activitate, care după război aproape dispăruse în

Occident, cunoștea aici o dezvoltare viguroasă: într-un sătuc din Seciuan, unde autocarul făcuse un popas pentru mers la toaletă și fotografii, a văzut un șervet de ceai peticit, pus la uscat. Frânghia de rufe era un băț de bambus prins între ramurile unui smochin indian; șervetul etala acum mai multe petice decât material originar.

Vechea sărăcie avea un aer familiar; iar imaginea noilor îmbogățiți părea și mai familiară: aparate mari de radio, camere de luat vederi japoneze, haine în tonuri vii, evitând albastrul și verdele, culori monotone impuse până nu de mult. Și ochelarii de soare: tinerii, ale căror aparate de radio urlau până și atunci când stăteau la coadă în jurul monumentului lui Sun Iat-Sen de la Nanjing, nu se considerau complet echipați dacă nu aveau și ochelari de soare, deși ziua era mohorâtă, iar cerul coborât și acoperit de nori grei. Jean a mai remarcat apoi încă o modă: era șic să nu dezlipești mica etichetă cu numele firmei producătoare.

În grădina zoologică de la Nanjing existau două pisici persane într-o cușcă pe care scria „Pisici persane“. La o gospodărie colectivă, de lângă Cengdu, a vizitat un mic atelier unde se confecționau haine de blană de câine; cuplul în luna de miere s-a îmbrăcat în câine ciobănesc, fotografiindu-se reciproc. La o reprezentație de circ, la Beijing, a urmărit un scamator ce executa un număr cu carași aurii, scoțându-i cu mândrie și aplomb din mânecile umflate ale jachetei lui de mătase – o figură care lui Jean nu i se părea deloc complicată. La Canton, în Târgul Comercial, a găsit și bonsai din plastic. Printre ghizi, a etala o portavoce acționată de baterii era semn de statut special. La Iangzu, un curier s-a urcat la bordul microbuzului, le-a urat bun venit în oraș, în vreme ce membrii grupului – din care nimeni nu se afla mai departe de trei metri de vocea lui ce tuna amplificată – s-au făcut mici în scaune, abținându-se să nu

izbucnească în râs. La o fabrică de prelucrat jad, discursul introductiv al unui maistru a fost tradus de un ghid a cărui portavoce a refuzat să funcționeze. În loc să-și pună instrumentul deoparte, omul a preferat să-l țină în continuare ridicat la buze și să țipe prin el. În momentul când se puteau pune întrebări, cineva a vrut să știe cum se deosebește jadul de bună calitate de cel prost. Prin instrumentul neputincios a venit următorul răspuns: „Te uiți la el și, uitându-te, îți dai seama de calități.“

Jean se așteptase ca voiajul aerian din China să se deruleze după tipicul internațional; dar până și el fusese adus, pe nesimțite, la standarde orientale. Stewardesele arătau ca niște fete de școală și lăsau impresia că nu știu prea bine ce au de făcut; când au aterizat la Beijing, una dintre ele, observase ea, rămăsese tot timpul în picioare și zâmbise sfios la atingerea pistei. Pe liniile aeriene chineze nu se servea alcool; în schimb, ți se ofereau batoane cu Peanut Crisp, ciocolată, cutii de bomboane, cești de ceai și un suvenir. La unul din zboruri primise un breloc; altă dată, un carnet de adrese minuscul, cu coperte din plastic, dimensiunea lui sugerând că un călător tipic pe liniile aeriene chineze este categoric un mizantrop.

La Cengdu a întrebat un ghid local – un bărbat înalt, curtenitor, având vârsta undeva între douăzeci și șaizeci de ani – cum era viața lui. I-a răspuns cu un amestec de lucruri precise și vagi. Se întorsese recent, după ce petrecuse zece ani la țară. Avusese greutăți. Învățase singur engleza, folosindu-se de discuri și de benzi.

În fiecare dimineață, înainte de micul dejun, duce resturile menajere în groapa de gunoi din vecinătate. Are un copil. Copilul stă adesea la bunici. Soția lui este mecanic într-un garaj. Lucrează în celălalt schimb și asta e cât se poate de bine, pentru că îi place să-și

perfecționeze engleza cu discurile și cu benzile lui. Nu bea la banchet ca să nu se facă de rușine și ca nu cumva să nu mai fie invitat să se înscrie în Partid. Își dorește foarte mult să fie invitat să se înscrie în Partid. Au existat și greutăți, dar acum au trecut. Ai o zi liberă pe săptămână, plus cinci zile răspândite de-a lungul anului, plus două săptămâni atunci când te căsătorești. În acele două săptămâni ai voie să călătorești. Poate că oamenii doresc să divorțeze ca să se poată căsători iarăși și să primească astfel încă o vacanță.

Doar la două întrebări ghidul a fost incapabil să răspundă. Când Jean s-a interesat cât câștigă, părea să nu înțeleagă, deși vorbea engleza excelent. A repetat întrebarea mai rar, conștientă că poate comite un *faux pas.* În cele din urmă, i-a răspuns:

– Vreți să schimbați bani?

– Da, i-a zis ea politicos, exact asta dorea și ea să întrebe; spera că va putea să schimbe bani la hotel în seara aceea.

– Poate mâine ar fi un moment mai potrivit, a sfătuit-o el. Desigur.

Cealaltă întrebare i se părea lui Jean mai puțin agresivă.

– Ai vrea să te duci la Shanghai?

Expresia lui nu s-a modificat; dar nici n-a răspuns. Probabil nu pronunțase cum se cuvine numele orașului.

– Ai vrea să te duci la Shanghai? Shanghai, marele port?

Din nou, un atac de surzenie temporară. A repetat întrebarea; el s-a mulțumit să zâmbească, să se uite în jur și să tacă. Mai târziu, gândindu-se la acest incident, Jean a înțeles că nu fusese lipsită de

tact, ca atunci când îl întrebase cât câștigă, ci pur și simplu neatentă. De fapt, își primise răspunsul. El nu avea la dispoziție decât câte o singură zi liberă; era căsătorit și profitase deja de cele două săptămâni de care se bucura în viață; iar la Shanghai nu te puteai duce și întoarce într-o singură zi. Faptul că inclusese *ai vrea* în propoziție o golise de sens. Deci, nu fusese cu adevărat o întrebare.

La Nanjing, unde era fierbinte și umed, suferise și Jean un atac de surzenie: răcise și i se înfundase nasul, iar o ureche refuza să mai funcționeze. Stăteau la un hotel construit de o societate australiană: un model cu frunze de eucalipt se întindea peste cearșaf, iar o hoardă de urși koala se urcau pe perdele, făcând-o să se simtă și mai înfierbântată. Zăcând în întuneric pe jumătate adormită, Jean a crezut că aude bâzâitul fin și plin de interes al unui țânțar. S-a întrebat de ce n-or renunța țânțarii la victimele care atinseseră o anumită vârstă, căutându-și în schimb o pradă mai tânără; așa cum procedau bărbații. Și-a tras păturile până peste cap. După o vreme, i s-a făcut prea cald; dar, în secunda în care a încercat să se răcorească, țânțarul a și revenit la atac. Nervoasă, Jean a participat de câteva ori, adormită, la acest joc de-a v-ați ascunselea și, într-un târziu, și-a dat seama ce se petrece: zgomotul făcut de nasul înfundat, filtrat prin urechea cea surdă, ieșea ca un bâzâit de țânțar. S-a trezit de tot, s-a asigurat că în cameră domnește cu adevărat liniștea și a râs de acest ecou din trecut. Pățise la fel ca Soare-Răsare Prosser, care-și acționase mitralierele și fugise încolo și încoace pe cer, bănuind că fusese atacat. Și ea își produsese acum propriul ei motiv de teamă, și ea era cât se poate de singură.

Aeroplanele – în semn de omagiu față de Prosser, se înverșuna să le numească aeroplane mult timp după ce toată lumea le zicea avioane – nu o speriau niciodată pe Jean. Nu simțea nevoia să-și îndese în urechi muzică venită printr-un tub de plastic, să comande sticluțe cu băuturi tari sau să pipăie cu călcâiul sub scaun după vesta de salvare. Odată căzuseră mai multe sute de metri deasupra Mediteranei; odată aeroplanul ei se întorsese la Madrid și dăduse ocoluri, arzând combustibilul vreme de două ore; odată, aterizând la Hong Kong din direcția mării, săltaseră pe suprafața pistei ca o piatră făcând călușei – ai fi zis că într-adevăr amerizau. Dar întotdeauna Jean se refugia în gândurile ei.

Gregory – studiosul, melancolicul, metodicul Gregory – își făcea griji pentru amândoi. Când o ducea pe Jean la aeroport, adulmeca mirosul de kerosen și-și imagina carnea arsă; asculta zgomotul motoarelor la decolare și nu auzea decât strigătul pur al isteriei. Pe vremuri, oamenilor le era teamă de iad, nu de moarte, iar artiștii se ocupaseră de reprezentarea unor asemenea temeri în panorame de durere. Acum nu mai exista iadul, despre teamă se cunoștea că este finită, iar ostilitățile fuseseră preluate de ingineri. Fără să acționeze în virtutea unui plan conștient, atunci când elaboraseră aeroplanul și făcuseră tot ceea ce le stătea în putință ca să-i liniștească pe cei care zburau cu el, inginerii născociseră, din câte avea Gregory impresia, cele mai infernale condiții în care să mori.

Ignoranța – ea este primul aspect al formei moderne de moarte concepute de ingineri. Se știe bine că dacă aeroplanului i se întâmplă ceva rău, pasagerilor nu li se comunică mai mult decât au nevoie să știe. Dacă îi cade o aripă, căpitanul scoțian îți aduce la cunoștință, cu voce calmă, că s-a defectat aparatul de băuturi nealcoolice și de aceea a hotărât să piardă înălțime într-un vârtej, fără să-și fi avertizat în

prealabil încărcătura să-și fixeze centurile de siguranță. Ești mințit pe față chiar în clipa morții.

Ignoranță, dar și certitudine. Căzând de la zece mii de metri, indiferent dacă spre uscat sau spre apă (apa, de la această înălțime, are, la impact, duritatea betonului), știi că vei muri la capătul căderii: de fapt, mori de mai multe sute de ori. Chiar înaintea bombei atomice, aeroplanul a introdus noțiunea de supraomorâre: în momentul când atingi pământul, șocul provocat de centură produce un atac de cord fatal; apoi focul te ucide încă o dată; apoi o explozie te împrăștie pe cine știe ce teren stâncos de munte; iar apoi, când echipele de salvare te caută, străduindu-se din greu sub un cer zeflemitor, milioanele de bucățele din tine arse, pulverizate, surprinse de atacul de cord, vor mai muri încă o dată din cauza expunerii la intemperii. Acesta este un fapt normal; un fapt sigur. Siguranța trebuie să excludă ignoranța, dar nu se întâmplă așa; aeroplanul a inversat cu adevărat relația instituită între aceste două concepte. În cazul morții tradiționale, doctorul de la căpătâiul tău poate să-ți spună ce este în neregulă, dar arareori prezice rezultatul final: până și cei mai sceptici măcelari au văzut la viața lor câteva însănătoșiri miraculoase. Prin urmare, ești sigur de cauză, dar nu cunoști rezultatul. Acum nu știi cauza, în schimb, ești sigur de rezultat. După părerea lui Gregory, nu era deloc un progres.

Pe urmă, claustrarea. Nu ne temem cu toții că vom fi închiși într-un coșciug? Aeroplanul copiază și amplifică această imagine. Gregory se gândea la piloții din Primul Război Mondial, cu vântul care îngâna melodii, trecând prin lonjeroane; la piloții din cel de-al Doilea Război Mondial, executând un tonou în semn de victorie, îmbrățișând în aceeași clipă cer și pământ. Zburătorii aceia se aflau în contact nemijlocit cu natura; iar când biplanul din placaj se

desface în bucăți, sub efectul brusc al presiunii atmosferice, când Hurricaneul, excretând fumul negru al propriului său necrolog, se prăbușește urlând într-un lan umed de grâu, tot există o șansă – nu mai mult – ca aceste finaluri să fie întru câtva adecvate: zburătorul care părăsise pământul e chemat acum înapoi. Dar într-un avion de pasageri cu ferestre meschine? Cum poți să simți consolarea suavă a ciclului naturii stând la locul tău, cu pantofii scoși, împiedicat să te uiți afară, cu ochii speriați, agresat din toate direcțiile de husele țipător colorate ale scaunelor? Împrejurimile, pur și simplu, nu se ridică la înălțimea situației.

Iar împrejurimile includ și cel de-al patrulea lucru, compania. Cum ne-ar plăcea cel mai mult să murim? Nu este o întrebare ușoară, dar, după părerea lui Gregory, există multiple posibilități: înconjurat de familie, cu sau fără preot – situația tradițională, moartea ca un soi de supremă masă de Crăciun. Sau asistat de un personal medical blând, liniștit, atent, un surogat de familie, care se pricepe să-ți aline durerile și pe care poți conta să nu facă prea mare tevatură. În al treilea rând, poate, dacă familia îți înșală așteptările și tu nu ești demn de spital, poți opta să mori acasă, în fotoliul preferat, alături de un animal care să-ți țină companie sau de un foc în cămin, sau de un album de fotografii, sau de un pahar cu tărie. Dar cine și-ar dori de bunăvoie să moară împreună cu trei sute cincizeci de străini, dintre care unii cu comportament total necuvenit? Desigur, un soldat poate porni la atac spre moarte sigură – prin noroi, peste câmpie – dar moartea lui va veni printre cunoscuți, trei sute cincizeci de oameni a căror prezență îl îmbărbătează în momentul în care-i mitraliat. Dar străinii ăștia? Vor țipa, fii sigur! Să mori ascultându-ți propriile țipete e destul de rău; să mori ascultând țipetele altora face parte din noul iad organizat de acești ingineri. Gregory se imagina pe un câmp, cu un punct bâzâind la mare înălțime deasupra lui. Puteau foarte bine

să urle înăuntru toți cei trei sute cincizeci de pasageri, isteria normală a motoarelor acoperea totul.

Țipi claustrat, ignorant și singur. Apoi, totul se prezintă atât de pașnic. Acesta e cel de-al cincilea și ultimul element al triumfului inginerilor. Mori cu tetieră și cu șervețel protector pentru spătar. Mori cu o mică masă rabatabilă din plastic, pe a cărei suprafață e prevăzută o adâncitură circulară, să nu se răstoarne ceașca de cafea. Mori cu o plasă de bagaje deasupra capului și cu transperante micuțe din plastic, pe care le poți trage peste ferestre meschine. Mori servit de niște fete de vis. Mori într-un fotoliu moale, menit să te facă să te simți cel mai bine. Mori stingându-ți țigara în scrumiera din rezemătoarea pentru braț. Mori urmărind un film cu pasaje de sex cenzurate. Mori cu șervețelul pentru aparatul de bărbierit furat. Mori tocmai după ce ți s-a spus că s-a scos un timp bun, grație vântului din spate, și că zborul este în avans față de program. Da, mori cu mult înainte de programul stabilit! Mori cu paharul vecinului răsturnându-se peste tine. Mori pașnic; și totuși nu la tine acasă, ci acasă la altcineva, cu care n-ai făcut cunoștință și care a invitat o mulțime de străini. Cum să poți, în aceste circumstanțe, să consideri propria ta dispariție un lucru tragic sau măcar important sau măcar relevant? E doar o moarte care-și bate joc de tine.

Jean a vizitat Marele Canion în noiembrie. Flancul nordic era închis, iar plugurile de zăpadă curățaseră drumul de la Williams și până sus, pe flancul sudic. Pe înserat, s-a cazat la hotelul de la marginea Canionului. Nu s-a grăbit să despacheteze, ba chiar a intrat în magazinul de suvenire al hotelului, înainte de a contempla Canionul.

Nu-și amâna plăcerea, dimpotrivă; căci se aștepta să fie dezamăgită. În ultimul moment, cochetase chiar cu gândul de a reface ea lista celor Șapte Minuni, vizitând mai bine Podul Golden Gate.

Pe pământ se așternuse zăpadă de treizeci de centimetri și soarele, ajuns acum aproape la orizont, pictase cu mână sigură o fâșie portocalie peste muntele de vizavi. Regatul soarelui începea exact la linia zăpezii: deasupra, crestele portocalii ale muntelui erau acoperite de zăpadă portocalie sub norii portocalii indolenți; iar de coborai sub linie, totul se schimba în tonuri maronii, gălbui și uscate, în timp ce departe, departe jos, nuanțe de verde-întunecat înconjurau o șuviță de argint – ca un fir de lurex într-un taior tern de tweed. Jean se ținea de balustrada înghețată și se bucura de singurătate; ceea ce vedea nu trebuia tradus în cuvinte, nici raportat, nici discutat, nici consemnat. Extravaganta priveliște, luată printr-o lentilă panoramică, era mai mare, mai profundă, mai largă, mai grandioasă, mai sălbatică, mai frumoasă și mai înspăimântătoare decât își închipuise ea că ar fi posibil; dar, până și această înșiruire de adjective exaltate i se părea că o trădează. Rachel, cea mai combativă prietenă a lui Gregory, îi spusese înainte de plecare: „Mda, e ca și cum ai avea orgasm neîncetat.“ Fără îndoială că încercase să o șocheze, și aceste cuvinte pe care și le amintea erau cu adevărat șocante, însă doar prin inadecvarea lor. Sexul – chiar și sexul reverberant pe care Jean și-l imagina, dar a cărui experiență nu o avusese niciodată – nu putea fi mai mult decât jocul șireturilor, mici gâdilături în tălpile picioarelor pe măsură ce tragi șireturile de sub ele, în comparație cu asta. Altcineva o asigurase: „E ca și cum ai contempla Geneza“ – dar nu rămâneau decât cuvinte. Jean era sătulă de cuvinte. Dacă acest Canion își stârpea privitorii, reducându-i la dimensiuni de gnomi, din zgomotele făcute de ei – flecăreala, interjecțiile, declanșatoarele aparatelor de fotografiat – nu mai

rămânea decât un bâzâit de insecte. Nu era un loc în care să faci bancuri autocritice, să-ți găsești de lucru cu exponometrul sau să arunci bulgări de zăpadă. Era un loc dincolo de cuvinte, dincolo de zgomotele omenești, dincolo de interpretări.

Se spune că mărețele catedrale gotice ale Europei au forța de a converti prin simpla lor prezență. Nu doar țăranii erau impresionați, ci minți sofisticate și-au pus și ele întrebarea: dacă există ceva atât de minunat cum sunt catedralele, este oare posibil ca ideea din care s-au înălțat ele să nu fie adevărată? O singură catedrală valorează cât o sută de teologi capabili să demonstreze prin logică existența lui Dumnezeu. Mintea tânjește după certitudine și poate cel mai mult tânjește după certitudinea în stare să o copleșească. Ceea ce mintea este în stare să înțeleagă, ceea ce demonstrează și acceptă cu sudoarea frunții ar putea fi exact ceea ce disprețuiește cel mai mult. Tânjește să fie atacată pe la spate, pe o stradă întunecoasă, cu certitudinea în chip de cuțit pus la gât.

Poate că acest Canion o avea influența unei catedrale asupra turiștilor cu înclinații religioase, argumentând uluitor, fără de cuvinte, puterea lui Dumnezeu și măreția lucrărilor Lui. Însă cu Jean s-a întâmplat cu totul altfel. Canionul îi stârnea o stare de năuceală și nesiguranță. În timpul cinei a început să cugete și s-a străduit să o facă fără de cuvinte; sau să se folosească de ele cu prudență, cel puțin. *Așadar* a fost cuvântul căruia i-a permis să se fixeze cel mai ferm la ea în minte. Canionul, *așadar…* Dacă acest Canion este întrebarea, care ar fi răspunsul? Dacă acest Canion este răspunsul, care ar fi întrebarea? Canionul, *așadar!…* Până și răspunsul scepticului, Canionul, *așadar nimic*, părea atotcuprinzător. Se spune că una dintre cele mai cumplite tragedii ale spiritului e să te naști cu spirit religios într-o lume unde credința nu mai este posibilă. O fi o

tragedie la fel de mare să te naști fără spirit religios într-o lume în care credința *este* posibilă?

Dimineața următoare, înainte de plecare, Jean s-a rezemat încă o dată de balustrada înghețată, privind Canionul. Acum soarele cobora în hău, în căutarea fluviului. Platouri înalte, acoperite cu iarbă, se găseau la sute de metri sub ea. Crestele munților, odată ce glorioasa lor diademă portocalie, purtată aseară, dispăruse, deveniseră distante în straiele lor de dimineață; brâul de zăpadă, alb-imaculat, strălucea. Și-a făcut apariția și un avion ușor, urmându-și propriul zumzăit. Cel dintâi zbor de agrement al zilei, o insectă plutind deasupra unei răni enorme. O vreme a rămas la nivelul la care se găsea Jean, apoi a coborât ca să examineze fisura care cuprindea fluviul. Cât de straniu, să stai pe pământ și totuși să fii deasupra aeroplanului; să vezi aripile și fuzelajul de sus, o priveliște la fel de rară ca spatele unei frunze sau al unui fluture. Era, oarecum, împotriva naturii ideea asta a unui aeroplan zburând sub linia pământului; la fel ca un submarin care, ieșind la suprafață, și-ar continua ridicarea din apă și ar sări în aer ca un monstruos pește zburător.

Împotriva naturii. Oare era corect? Spunem „împotriva naturii“ când vrem să spunem „împotriva rațiunii“. Natura e cea care oferă miracolele, halucinațiile, minunatele scamatorii. Cu patruzeci de ani în urmă, natura dezvăluise pilotului de pe un Catalina un individ mergând pe motocicletă, ca la plimbare, calm, pe suprafața Atlanticului, la șase sute cincizeci de kilometri distanță de coasta irlandeză. Asta făcuse natura. Rațiunea negase apoi această nălucire. Era împotriva rațiunii, nu împotriva naturii. Rațiunea și ingeniozitatea umană ridicaseră primele Șase Minuni ale Lumii, pe

care le vizitase Jean. Natura o scosese la iveală pe cea de-a șaptea, iar cea de-a șaptea minune scosese la iveală întrebările.

Prin intermediul Fondului de Caritate al RAF, Jean a descoperit-o pe văduva lui Soare-Răsare Prosser. Nu o mai chema Prosser, ci Redpath, cu adresă undeva lângă Whitby. Jean i-a scris, iar câteva zile mai târziu a primit o carte poștală cu un port de pescari, sub un cer albastru și luminos. „Treci să mă vizitezi oricând ți-e la îndemână. Lui Derek și mie ne face plăcere să discutăm despre vremurile de demult. Nu mi-am imaginat că îmi va mai aminti cineva de Tommy, după atât timp! P.S. Vremea nu este ca pe verso.“

O casă-tip, elegantă, din cele construite de primărie, pe un mic domeniu care nu se așezase încă în peisajul de pe coasta unui deal; copacii erau stâlpi fără frunze, protejați de cilindri din plasă de sârmă, iar refugiile stațiilor de autobuz nu fuseseră încă pătate de umezeală, nici de graffiti. Jean a ajuns acolo mult mai devreme decât se aștepta Olive Redpath.

– Ei, mă întreb ce-o fi așa de urgent după ce a așteptat atâta amar de vreme.

La jumătatea drumului dintre o afirmație și o întrebare. A primit o ceașcă de cafea și i s-a indicat scaunul opus televizorului. Olive și Derek stăteau pe divan, Derek învăluit în fum de țigară. Divanul, a remarcat Jean, era acoperit în acel gen de material deschis la culoare, în carouri, des utilizat pentru scaunele din aeroplane.

– O, chiar eram în trecere, de fapt. A trebuit să mă duc la Manchester.

– Manchester. Asta zic și eu – în trecere pe aici!

Și doamna Redpath a chicotit în fața acestui exemplu al căilor risipitoare și necunoscute, pe care o apucau cei din sud. Era o femeie robustă, pieptoasă și bucuroasă de oaspeți la modul agresiv.

– Ai auzit, Derek? Manchester!

– Sunt surprins că ai ajuns cu bine aici, a început Derek, trăgând un fum neobișnuit de lung din țigară. Se spune că ar bântui canibalii.

– Ei, de fapt nu este ceva urgent, presupun. M-am gândit că e mai bine să-mi duc gândul la îndeplinire, înainte să uit.

– Bate fierul cât e cald, a venit îndemnul lui Olive.

– Soțul… soțul dumitale decedat…

– Tommy.

– Tommy… Tommy a fost încartiruit la noi în timpul războiului. Cu mine și cu părinții mei. După ce l-au mutat de la West Mailing. Cât timp a locuit la noi, stăteam foarte mult de vorbă…

Nu știa cum să se exprime cel mai bine.

– Ai fost o pipiță de-a lui, este? s-a și interesat Olive, râzând jovial.

– Nu, nu, nici vorbă…

– Nu mă deranjează dacă ai fost, iubito. Mi-ar face plăcere să știu că bietu' Tommy a mai avut parte de o îmbrățișare sau două. Întotdeauna a fost un hoț de inimi.

Așa să fi fost? Jean, cu siguranță, nu și-l amintea ca pe un crai. Puțin stângaci, aprig, chiar grosolan câteodată; capabil să fie agreabil. Nu, categoric, șarmul nu părea să fie una din trăsăturile lui esențiale.

– Nu. Adică, nu-mi dau seama de ce a fost posibil să te gândești…

– Este primul lucru pe care l-am zis, nu-i așa, Derek? Închipuie-ți, i-am spus, una din pipițele lui Tommy de pe vremuri, care a apărut din ceață după atâția ani. Dacă aș fi știut, nu l-aș fi aruncat afară.

– Aruncat afară?

– Când ne-am mutat, da, l-am aruncat afară. Păi, ce rost mai avea? Când s-a întâmplat, Derek, acum nouă sau zece ani?

Derek a cântărit această întrebare, a tras lung din țigară, apoi a dat fumul afară:

– Întotdeauna a trecut mai mult decât îți închipui, în ziua de azi.

– Ei, nu contează când a fost, acum zece sau doisprezece ani l-am aruncat afară pe Tommy. Ne mutam și trebuia să scăpăm de niște lucruri, iar la troacele lui nu mai umblasem de ani și ani, vechea lui jachetă de luptă sau cum i-o zice, nici nu-mi dau seama de ce ajunsese la mine, făcuse molii. Așa că am aruncat totul. Scrisori, fotografii, câteva alte prostii la care nici nu m-am uitat, ca să nu-mi facă rău. Derek a fost absolut de acord.

– Nu, consideră că este o exprimare prea dură, draga mea.

– Derek nu a fost împotrivă, în orice caz. Voiam să spun doar că Tommy are locul lui în inima mea, de ce să mai fi avut nevoie de un loc și în pod?

De unde părea cât pe ce s-o podidească lacrimile, Olive a început deodată să râdă în hohote, mișcarea ei scuturând scrumul din țigara lui Derek.

– Tommy era un băiat nemaipomenit, din câte mi-l aduc aminte. Dar viața trebuie să meargă înainte, nu-i așa?

– Da, i-a răspuns Jean.

– Mai repede decât gândești, a intervenit Derek.

– Nu că mi-ar fi trecut prin minte că ai fi genul lui, a completat Olive, pe ton glumeț.

– Vai, nu eram, s-a dezvinovățit Jean. Mă întrebam…, a reluat ea după o scurtă pauză. Am pierdut legătura cu el după ce a fost mutat. Mă întrebam… când locuia la noi dorea foarte mult să se întoarcă la zbor.

– Oare? După părerea mea, a avut întotdeauna în el o urmă de frică, a intervenit Olive, remarcând imediat schimbarea de pe figura lui Jean. Ești sigură că nu ai fost vreo pipiță de-a lui? Te comporți ca și cum ai fi fost. Nu, nu vreau să spun decât ceea ce am spus. Nu are niciun rost să procedez altfel, de acord?

– Nu. Nu m-am șocat. Dar eu îl credeam curajos. Pe toți îi credeam curajoși.

– Ei bine, Tommy P. stătea cu un ochi pe ușa din spate, dacă pricepi. Nu că i-aș fi făcut o vină din asta. Dar am fost puțin surprinsă când am auzit că se întoarce la zbor.

– Mie mi s-a părut întotdeauna că avea o adevărată pasiune pentru zbor.

– Părerea ta. Păi, chiar ești o surpriză pentru mine. Totuși, acum nu putem ajunge la nicio concluzie, iar scrisorile lui nu le mai am, de vreme ce l-am aruncat afară, a chicotit Olive. În orice caz, m-a mirat mai tare decât pe tine. Și apoi, ia să vedem…, s-a gândit ea, făcând o pauză, deși povestea respectivă o relatase pesemne de mai multe ori. Nu au trecut decât câteva zile după aceea, poate o săptămână, și am primit o scrisoare din partea lu'… cum-se-cheamă… de escadrilă…

– Comandantul, a completat Derek.

– …a comandantului, mulțumesc, care mă anunța că e dat dispărut și se crede că a murit în acțiune. Am fost absolut terminată din cauza asta, nu mi-e rușine să-ți mărturisesc. Vreau să-ți spun, țineam cu adevărat la Tommy, nu eram căsătoriți decât de vreun an, aveam de gând să ne așezăm la casa noastră de îndată ce se va încheia războiul… Așa că i-am scris lu' cum-se-cheamă de escadrilă și l-am întrebat, ce fel de acțiune? Omorât în ce fel de acțiune? Și el mi-a scris spunând încă o dată cât de mult regreta și că Tommy era un tip minunat, deși de unde o fi știut el una ca asta, că Tommy nu fusese mutat la ei decât de câteva zile și pe urmă adăuga ceva cu rațiuni care țin de secret și nu mai știu ce. Atunci am pus iarăși mâna pe creion și i-am zis, nu sunt mulțumită doar cu atât, vreau să știu mai mult și vin să vă văd. Și până să apuce să-mi răspundă că *și asta* încalcă te miri ce chestii cu secretul, am pornit la drum. Mai vrei niște cafea, draga mea?

– Mulțumesc, nu.

– Aparatul merge, nu trebuie decât să spui. Ei bine, am ajuns acolo, ceea ce n-a fost chiar ușor, m-am întâlnit cu tipul de la escadrilă și l-am întrebat, ascultă, ce acțiune? Omorât în ce fel de acțiune? Unde? S-a purtat destul de amabil, dar mi-a zis că nu poate să-mi dea amănunte. L-am luat scurt, cine crezi tu că sunt, Lordul Hau-Hau? Tommy al meu a fost omorât și vreau să știu unde. Și până la urmă mi-a spus că în Franța și eu i-am răspuns, foarte bine, asta mai restrânge puțin aria, altfel puteam să-mi imaginez că s-a întâmplat în Islanda. Și, pe urmă, ce înseamnă dat dispărut și ucis? Dacă e dat dispărut, poate că nu a fost ucis, iar dacă a fost ucis, cum să fie dat dispărut, nu?

Atunci tipul de la escadrilă mi-a explicat că Tommy, cum se spune, se detașase de restul băieților – eu l-am asigurat că așa era el, îi plăcea să o pornească de capul lui – și că, târziu, unul dintre ceilalți piloți a văzut un Hurricane în cădere liberă și a pornit să arunce o privire și era Tommy și tipul celălalt a urmărit totul, până ce avionul s-a izbit de sol. Atunci l-am anunțat că vreau să stau de vorbă cu el. A sărit că e împotriva regulamentului, dar eu atunci am luat-o femeiește, că nu mă mișc din birou până ce nu îmi îndeplinește rugămintea și așa mai departe, am plâns cu zece rânduri de lacrimi, asta-mi era absolut la îndemână, și știi ce mi-a zis?

– Că trebuie să semnezi Actul Secretelor Oficiale, a intervenit Derek.

– Știu că *tu* știi, prostule. Așa că l-am liniștit că, din punctul meu de vedere, e-n regulă. Scoate hârtiile. Și am semnat ce-o fi fost aia, eram în stare să semnez orice mi-ar fi pus înainte, și m-au dus la pilotul acela, Mac și nu mai știu cum, am uitat. Dar tipul de la escadrilă clar îi făcuse în prealabil un instructaj. Nu mi-a spus decât că l-a văzut deasupra Franței, în cădere. L-am întrebat cum de putea fi sigur că

era Tommy. Mi-a explicat că aveau numere pe o parte a avionului. Ai trecut pe lângă el frumos și încet, nu, ca să le poți citi, i-am aruncat. Mi-a zis că numerele erau pictate foarte mari, special ca să le poți citi, dar și-a dat seama că sunt supărată. Mă apucase iarăși plânsul și nu mă mai puteam gândi decât la dimensiunile numerelor. După aceea, băiatul ăsta, Mac ăsta, s-a ridicat și mi-a scuturat mâna și mi-a zis că doar atât știe, dar dacă m-aș afla din întâmplare în localul Three Ships, cam pe la opt, s-ar putea să-și amintească ceva mai mult. M-am înființat la cârciumă încă de la deschidere, nu mi-e rușine să-ți mărturisesc. Și cred că mă ciupisem puțin când a apărut el; dar ce mi-a spus țin minte perfect. Se aflau deasupra Franței, vreo opt la număr, și au băgat de seamă că Tommy o cam pornea haihui. Căuta ușa din spate, nici nu mă mir. Așa că băiatul care-i conducea l-a apelat prin cum-se-cheamă…

– Radio, a murmurat Derek, nu ca răspuns, ci vrând să o ajute.

– …radio și i-a zis să intre la loc în formație. Nu a primit niciun răspuns. A încercat de mai multe ori, dar se părea că aparatul lui Tommy nu funcționează. Apoi au remarcat că începuse să urce, îndepărtându-se de ceilalți, și tipul de la comandă i-a ordonat lui Mac ăsta să se ducă și să vadă dacă nu poate să-l ajungă din urmă. El i-a zis că nu-i ușor, căci Tommy părea să suie drept spre soare și nu puteai distinge mai nimic. Dar, după o vreme, a ajuns suficient de aproape și a văzut că Tommy era în regulă – nu leșinase, nu pățise nimic. Își ținea mâna ridicată în dreptul feței. Probabil ca să nu-l orbească soarele. Așa făceau, mi-a explicat Mac ăsta, când urcau spre soare. Așa că a încercat să-i vorbească prin radio, dar Tommy nu i-a răspuns. A tras cu mitralierele, dar nici așa nu a mers.

Atunci tipul de la comandă i-a zis să se întoarcă și să se alăture celorlalți și să-l lase pe Tommy să facă ce-o avea el în gând. Vreau să spun, sună de parcă avionul lui o luase razna, nu, și nu-l mai putea împiedica să urce? Așa că Mac a pornit-o după ceilalți, iar pe la jumătatea drumului a văzut Hurricaneul coborând în picaj. Îi zic, atunci ai citit numărul. El s-a uitat la mine puțin rușinat și mi-a mărturisit că aeroplanul scăpase de sub control, ce să-i mai vadă și numărul, dar când a ajuns cam în dreptul lui, a reușit să-l zărească pe pilot. Ei, adică să zărească silueta pilotului. Evident, nu putea băga mâna în foc că era Tommy, dar a zis că indiferent cine-o fi fost își ținea mâna ridicată în dreptul ochilor, exact ca Tommy când urca. Atunci Mac l-a urmat puțin în coborâre, dar nu mai era nicio șansă, nimic. Nu aveau nici măcar parașute. Așa s-a dus Tommy al meu.

Derek a cuprins-o de talie și a strâns-o; fumul din țigară făcea bucle pe umărul ei și îi urca în păr.

Jean nu știa ce să zică; și a rămas în așteptare.

– Ți-aduci bine aminte de el? a întrebat-o Olive într-un târziu.

– Da, mi-aduc bine aminte de el. Eram foarte tânără atunci. Îmi… îmi făcea sendvișuri All Clear.

Olive nu i-a răspuns la asta, ci a adăugat:

– Ți-aduci aminte că avea întotdeauna tunica desfăcută la primul nasture?

– Nu, nu cred că mi-aduc aminte.

– Ai remarcat cum se uita mereu în jur – cum nu stătea niciodată cu capul nemișcat?

– Da, asta mi-aduc aminte.

Michael remarcase asta, susținea că-i semn de nesinceritate.

– Eu am presupus că are un tic sau așa ceva.

– Tic? a pufnit Olive. Pe naiba, tic! Ascultă-mă, iubito, dacă zburai pe un Hurricane din alea trebuia să-ți întorci capul la fiecare trei secunde, dacă nu, erai un om mort. De pe umărul lui Derek, Olive și-a răsucit capul încoace și încolo, pe suprafața vestei din lână, chiorându-se în soare după un Messerschmitt. Până la urmă se transformă în obicei, îți dai seama.

– Îmi dau seama.

– De aceea avea mereu tunica descheiată la primul nasture. Era permis, că trebuia să-ntorci capul atât de des. Un privilegiu. Era permis.

Olive continua să-și legene capul dintr-o parte în cealaltă, oprindu-se doar ca să tragă un fum din țigara lui Derek.

– Îmi dau seama.

– Nimeni nu l-a înțeles pe Tommy mai bine decât mine, s-a înverșunat Olive, iar Derek, în tăcere, a strâns-o în brațe.

În drum spre casă, Jean se uita pe fereastra trenului și se gândea la ultimul zbor al lui Soare-Răsare Prosser. O fi fost vorba de o defecțiune tehnică, desigur; poate se blocase motorul în ascensiune; ori o fi fost atât de ocupat încercând să repună aeroplanul sub control, încât n-a mai avut vreme să răspundă la apelurile prin radio sau la focurile trase de celălalt pilot. Dar se cam îndoia de asta. Totul

suna prea asemănător cu ceea ce îi spusese el, odată, cu patruzeci de ani în urmă. Urcând spre soare, privindu-l printre degetele puțin desfăcute. Aerul devenind tot mai rarefiat; aeroplanul aluneca încolo și încoace și urca mai greu. Pata de gheață care se forma în interiorul capotei de Perspex. Frigul tot mai mare. Oxigenul din ce în ce mai subțiat. Invazia treptată de mulțumire, apoi de fericire. Încetineala; încetineala fericită și generală…

Când l-a născut pe Gregory, când i-a dat să sugă, când l-a trimis la școală, când a stat pe scara de incendiu în zigzag a clădirii de lângă Towcester, urmărind aeroplanul Vampire ce plutea lin spre pământ în vreme ce motorul o pornise accelerând bezmetic, Jean și-a dorit pentru fiul ei toate lucrurile pe care le poți dori în mod normal pentru un băiat. Să te descurci bine, să fii fericit, să fii sănătos, să fii inteligent, să fii iubit; fie-mi dat să mă iubești. În vreme ce el se apleca răbdător asupra sistemului complicat al lonjeroanelor aeroplanului, în vreme ce umezea hârtia de mătase și aștepta să se usuce ca apoi să se întindă, în vreme ce umplea camera cu mirosul de picături de pară, ea visa cu ochii deschiși, vrând parcă să pătrundă căile prin care fiecare generație își vede relația cu cea următoare. Ei stau pe umerii noștri, socotea, și, datorită înălțimii câștigate, sunt în stare să vadă în viitor. Pot și să se uite în urmă, de acolo de sus, la poteca străbătută de noi și să evite greșelile noastre. Noi le înmânăm ceva – o făclie, o ștafetă, o povară. Pe măsură ce nouă ne slăbesc forțele, ei se întăresc: tânărul își poartă părintele în spate și copilul de mână.

Pe de altă parte, văzuse destule ca să se și îndoiască de toate astea. Imaginile respective lăsau impresia de forță, dar baza nu era de fapt decât lemnul de balsa și hârtia de mătase. Nu de puține ori părintele stă pe umerii copilului, zdrobindu-l și îndesându-l în substratul

moale. Copilul vede prea bine greșelile părintelui, dar nu învață decât să comită alte greșeli, total diferite. Părintele lasă cu adevărat moștenire copilului doar ceva din categoria hemofiliei, sifilisului, febrei fânului. Strămoșul cățărat în spinare provoacă hernie de disc, iar copilul ținut de mână – un umăr luxat. Prin urmare, Jean îi dorea fiului său și chestii mai rele, pe care să știe să le ocolească. Să-ți fie dat să eviți mizeria, sărăcia, boala. Să nu ieși în evidență. Să-ți fie dat să faci tot ceea ce poți, dar să nu ții spre lucruri imposibile. Să-ți fie dat să te simți sigur în tine însuți. Să nu-ți fie dat să te arzi, nici măcar o singură oară.

Peste ani, avea să se întrebe dacă aceste palide ambiții i se transmiseseră lui Gregory. Dacă micuțul aflat în uter poate simți și poate fi afectat de certurile părinților; cu cât sporesc șansele ca un copil născut să se îmbibe de speranțe tăcute – speranțe care atârnă în aer tot atât de greu ca mirosul picăturilor de pară. De la Jean i se va trage oare lui Gregory că avea să devină un adolescent prudent, nerăzvrătit, iar mai târziu un tânăr retras? Era politicos și prezentabil; nimeni nu avea nimic de obiectat împotriva feței lui pline și rozalii, împotriva aerului profesoral pe care i-l împrumutau ochelarii cu ramă din baga; cu toate acestea, Jean se surprindea uneori gândind: ai putea fi oricine altcineva. Ai putea. Ai putea fi o persoană care nu este câtuși de puțin fiul meu. Dar a înțeles că asta era, de fapt, în linii mari, tocmai ceea ce sperase pentru el de la bun început. Să nu ieși în evidență. Să nu ții spre lucruri imposibile.

Speranțele ei pentru Gregory, exprimate mai clar, sunau astfel: nu te ancora prea devreme în viață. Nu te grăbi să urnești la douăzeci de ani un lucru care te va lega pentru tot restul vieții. Nu face ce am făcut eu. Călătorește. Distrează-te. Descoperă cine și ce ești. Explorează.

Gregory, ca progenitură, înțelegea îndemnurile maică-sii, dar simțea, așa cum fac copiii, că erau mai degrabă neîmpliniri ancestrale, decât speranțe propriu-zise. Adevărat, nici el nu dorea să se ancoreze prea repede în viață; dar nu ținea foarte mult să călătorească. Adevărat, dorea să descopere cine este, indiferent ce-ar fi însemnat asta; dar fără să exploreze prea mult. Să se distreze? Da, dorea să se distreze. Sau, mai degrabă, ar fi dorit să-și dorească să se distreze. Gregory avea impresia că restul lumii are o priză mult mai puternică la plăcere. Ceilalți înțelegeau mult mai bine esența ei, făceau orice să o obțină și chiar o obțineau. De unde știau ei anticipat unde se ascunde plăcerea? Era de presupus că examinau alte persoane, băgau de seamă ce anume le bucură, procedau la fel și se bucurau la rândul lor. Lui Gregory lucrurile nu i se păreau la fel de simple. Când examina grupuri de oameni dornici de plăcere – băutori din crâșme, amatori de sport, înotători la malul mării – simțea o acută invidie, dar și o stinghereală ascunsă. Poate că în el avusese loc o dislocare. Plăcerea, categoric, nu poate fi obținută decât când crezi în ea. Ajuns la capătul pistei, pilotul crede în zbor. Nu este vorba doar de cunoașterea, de înțelegerea aerodinamicii; e și o problemă de credință. Gregory ar fi așteptat tremurând pe pistă; turnul de control i-ar fi dat semnalul de plecare; dar, la jumătatea pistei, oricum ar fi frânat. Neîncrezător că zmeul acela ar fi în stare să-și ia zborul.

Avea prietene, dar constatase, atunci când se afla în compania lor, că nu simte niciodată ceea ce ar fi firesc să simtă; lipsa plăcerii în grup, a înțeles el, se răsfrângea chiar și asupra cuplului. Sexul nu-l făcea să se simtă singur; pe de altă parte, nici nu-l făcea să se simtă prea însoțit. Cât despre camaraderia masculină, adesea i se părea că sugerează ceva fals. Grupurile de bărbați se adunau pentru că le era frică de complicații. Doreau să-și facă viața mai puțin complicată;

aveau nevoie de siguranță; doreau reguli fixe. Gândiți-vă la mănăstiri. Gândiți-vă la crâșme.

Gregory nu a călătorit, nici nu s-a căsătorit. Majoritatea vieții a trăit aproape de Jean, ceea ce ea, la început, s-a străduit să împiedice, iar mai târziu a acceptat ca pe un timid compliment. Gregory a încercat diverse slujbe în primii ani ai vieții lui de adult, apoi a tras concluzia că toate erau la fel. Toate slujbele erau plicticoase, dar trebuia neapărat să ai o slujbă, ca să poți prețui timpul liber. Când împărtășea cuiva raționamentul lui, era considerat cinic, în mod eronat. I se părea un lucru absolut evident. Viața depinde de discordanțe și asta până când întâlnești discordanța finală.

Gregory lucra într-un birou de asigurări. Îi plăcea această slujbă, pentru că oamenii îl întrebau prea puține lucruri despre ea. Mărturiseau că sunt convinși că este o muncă interesantă, iar el dădea din cap și atunci doreau să știe dacă se poate face o poliță de asigurare împotriva ploii în vacanțe; le răspundea că da, se poate, și atunci râdeau și spuneau, ca să vezi, după care s-ar fi zis că-și pierdeau interesul. Asta îi convenea lui Gregory.

Îi convenea și să aibă de-a face cu asigurări de viață. Când preluase această treabă nu ajunsese la concluzia că viața este absurdă – cântărea încă această idee – însă, în orice caz, stabilise că slujba trebuie să fie absurdă. Conceptul de „muncă utilă“ de care se ocupă politicienii nu avea niciun sens pentru Gregory. Lui i se părea că munca este utilă doar în măsura în care este inutilă și că munca însăși își râdea de sine. A vopsi Forth Bridge părea o slujbă excelentă: de îndată ce termini, trebuie să o iei de la capăt. Asigurarea de viață nu putea să aspire la o asemenea perfecțiune a ironiei, dar avea însușirile ei. Pe Gregory îl amuza în mod special să le comunice

oamenilor cât ar avea de câștigat dând ortu' popii. Îl bucura să vadă lăcomia și frământarea de pe fețele lor: iată cu ce grămadă de bani se alegeau în schimbul unui lucru atât de simplu ca moartea.

Odată, explica despre o poliță unui bărbat de vreo douăzeci și cinci de ani – cât se plătește pe lună, cât primești la moarte, cât la atingerea limitei – dar a fost întrerupt.

– Prin urmare, dacă semnez astăzi și mor mâine, primesc douăzeci și cinci de mii de lire sterline?

La început, Gregory a avut un dubiu profesional față de entuziasmul bărbatului. I-a vorbit despre plata primei inițiale, despre invalidarea poliței în caz de sinucidere sau de păstrarea secretului asupra unei boli grave…

– Da, da, da, l-a oprit omul cu nerăbdare. Dar dacă plătesc și *printr-un simplu accident*, a subliniat el entuziast, ajung mâine sub roțile unui autobuz, primesc douăzeci și cinci de mii de lire?

– Da.

Lui Gregory nu-i făcea plăcere să scoată în evidență că de fapt văduva sau părinții sau vreo rudă ar primi banii. Considera un gest de prost-gust să aducă asta în discuție.

Dar, mai exact, era chiar motivul pentru care îi plăceau asigurările de viață. Desigur, în joc intra și un procent apreciabil de eufemism, polița fiind în mare măsură deghizată sub forma unei pensii; însă, în ultimă instanță, oamenii încercau să obțină cel mai bun târg cu putință din moartea lor. Oamenii – genul de oameni cu care avea el de-a face – crescuseră în lipsuri; învățaseră să caute bine înainte de a

se hotărî să cumpere; acum extindeau instinctele lor comerciale firești și în privința celor mai importante chestiuni. Până și cei care pricepeau că nu ei se vor alege cu banii se lăsau totuși vrăjiți de acest gen de tranzacție. E posibil ca Moartea să vină și să mă ducă departe, dar, băi, băiete, ce gest neghiob din partea ei, pentru că nevastă-mea se va scălda în bani. Dacă Moartea ar înțelege atâta lucru, nu ar fi așa de lacomă.

Asigurare de viață. Până și această expresie este un oximoron flagrant. Viața. Nu ai cum să o asiguri, cum să o garantezi, cum să o susții; dar oamenii își închipuie că da. Instalați de cealaltă parte a biroului lui Gregory, cântăreau avantajele propriei lor dispariții. Uneori, cugeta că nu-i înțelege chiar deloc pe oameni. Reușeau să intre în relații de bătut pe umăr cu te miri cine, fără discernământ; se găseau în relații lingușitoare cu plăcerea, se împrieteneau la cataramă și se târguiau cu moartea. Nu-i mira câtuși de puțin faptul că sunt în viață, mai presus de orice; odată ce bântuiau prin lume, încercau să se descurce cât mai bine cu putință; iar când o luau din loc, încheiau din nou cel mai bun târg cu putință. Ce straniu! Cât de admirabil, presupunea el, și totuși cât de straniu.

Viețile, morțile și plăcerile altor oameni îi păreau lui Gregory din ce în ce mai misterioase. Îi cerceta prin ochelarii lui cu ramă de baga și se întreba de ce făceau lucrurile pe care le făceau. Poate că făceau asemenea lucruri – lucruri obișnuite – deoarece nu-și băteau prea mult capul să se întrebe de ce și cum; poate că pe Gregory îl împiedica propria lui gândire. Maică-sa, de exemplu, uite cum începuse deodată să călătorească prin toată lumea. Dacă o întrebai de ce, zâmbea, murmurând ceva despre bifarea celor Șapte Minuni. Dar nu ăsta era motivul. Și totuși întrebarea asta, *de ce*, nu părea să o tulbure.

Gregory nu-și dorise niciodată să călătorească; poate faptul că fusese purtat de-a lungul și de-a latul Angliei, la o vârstă fragedă, îl marcase cumva. Făcea câte o excursie ocazională, niciodată la distanțe mai mari de două sute cincizeci de kilometri, ca să mai vadă cum arată viața și prin alte locuri. Părea cam la fel peste tot. Călătoriile obosesc, induc iritare, amăgesc. Oamenii spun că prin călătorii ți-ai lărgi orizontul minții. Dar Gregory nu credea. Lărgirea orizontului rămâne doar o iluzie. Pentru Gregory, singura metodă ca să-ți lărgești orizontul este să stai acasă.

De câte ori se gândea la călătorii, își amintea și de Zburătorul Cadman. Gregory descoperise un epitaf în Shrewsbury, la Biserica St Mary. Nu se ofereau amănunte, dar, din câte se ghicea, acest Icar modern își construise o pereche de aripi în 1739, se cățărase în vârful bisericii și sărise. De la sine înțeles, îl costase viața. Eroare comisă de pilot din mândrie; dar, ca și în cazul lui Icar, o eroare tehnică:

> *A căzut, deși, spre împlinirea lucrării sale,*
> *Nu i-a lipsit nici măiestrie, nici curaj;*
> *Nu, nu – o frânghie, prea tare strânsă, din greșeală.*
> *A grăbit urcarea sufletului său spre Ceruri, în zbor,*
> *Urând noapte bună trupului aici, sub lespede, rămas.*

Uneori, când o conducea pe Jean la aeroport, Gregory se gândea la Cadman. Unul din primele accidente moderne de aviație. Victime sută la sută – coeficientul obișnuit. Cadman nu dusese lipsă de curaj (epitaful avea dreptate), ci de minte. Gregory se și vedea pus în situația de a calcula șansele de supraviețuire ale Zburătorului. Nu, limpede, nu i s-ar fi permis să-i vândă o poliță de asigurare de viață.

Dar mai era ceva cu acest Cadman. În afară de maniera morții lui, lui Gregory îi venea în minte argumentul poetic. Zburătorul încercase să zboare și dăduse greș; dar, pe când trupul căzuse și se zdrobise, sufletul său, în schimb, se înălțase. Fără îndoială, era o lecție de morală pe tema ambiției și vanității omenești: dacă Dumnezeu ar fi avut intenția să putem zbura, ne-ar fi dat aripi. Dar oare povestea nu făcea aluzie la faptul că Dumnezeu îi recompensa pe cei viteji, dându-le viață veșnică? Dacă era așa – dacă se putea ajunge în Ceruri grație curajului – atunci el, Gregory, nu avea nicio șansă.

Și-a amintit de o scenă din copilărie. Lansarea unui aeromodel de pe o… nu turlă de biserică, ci o platformă orizontală sau ceva de genul ăsta. Evident că nu fixase cum trebuie piesele de fuzelaj, căci motorul cu reacție se detașase. Aeroplanul căzuse, aidoma trupului lui Cadman, pe când motorul vâjâise prin întreaga grădină, precum sufletul lui Cadman în drum spre Ceruri.

Oare în felul acesta se gândeau oamenii la moarte – zâmbind timid de cealaltă parte a biroului – când le vorbea despre mii de lire? Gregory se gândea la o variantă mai generală a experimentului său, în chip inevitabil, foarte limitat: o lansare spațială. Racheta uriașă, greoaie ca un trup, și minuscula capsulă din vârf, ca un suflet. Corpul încărcat cu suficient carburant ca să-i permită sufletului să se înalțe, învingând gravitația copleșitoare a pământului. Dacă te uitai la morcovul gras de pe rampa de lansare, ai fi fost tentat, total greșit, să consideri racheta partea principală. Racheta puteai să o arunci după folosire, ca și trupul lui Cadman; rolul lui era doar să lanseze sufletul.

Gregory încerca să pună ordine în aceste imagini, când și-a adus aminte de sfârșitul zborului. Jean descoperise motorul aeroplanului

Vampire în gardul viu de ghimbir de la capătul grădinii. Temeiul? Probabil că sufletul ieșea cu adevărat dincolo de trup, dar numai o perioadă determinată de timp și spațiu. Sufletul ar putea fi superior trupului, fără a fi pe atât de diferit pe cât își imaginează oamenii. Sufletul ar putea fi alcătuit dintr-un material mai durabil – aluminiu în comparație cu lemn de balsa, să zicem – care însă, în ultimă instanță, se dovedește la fel de guvernat de timp, spațiu și gravitație, ca trupul sărmanului Cadman sau ca aeromodelul lui pictat în auriu.

Rachel păruse întotdeauna cea mai nepotrivită dintre prietenele lui. Gregory era atât de retras și trecerea lui prin lume lăsa urme prea palide. Pe Jean o încerca uneori gândul că, dacă i-ai fi acoperit vârfurile degetelor cu adeziv pentru aeroplan, ai fi putut coji un set de amprente pe care să nu se vadă nicio urmă în relief. El însuși fiind o personalitate ștearsă, se simțea atras în mod normal de fete și mai șterse, mai retrase decât el – fete timide, cu tenul transparent. Rachel era măruntă și aprigă, cu ochi căprui și vioi și cu păr blond, scurt și cârlionțat, de felul celui despre care Jean își imagina că poate fi obținut la o anumită rasă rară de oi de munte. Nu numai că-și știa bine interesul, dar cunoștea perfect ce se petrece și în mințile altora, mai ales în mintea lui Gregory. Jean, deși auzise despre atracția reciprocă dintre elementele contrare, nu vedea totuși o viață lungă pentru această relație.

Prima oară când Gregory a adus-o acasă pe Rachel, s-a iscat o ceartă în legătură cu scaunele de toaletă. În orice caz, așa își amintea Jean acea zi; deși Rachel, care se aruncase în dispută de parcă s-ar fi dezlănțuit Bătălia pentru Anglia, pretinsese mai târziu că nu-și

aducea aminte de discuție. Fusese genul de gâlceavă iscată din nimic – sursa normală a oricărui scandal, potrivit lui Jean. După traiul cu Michael, considera că trecuse prin destule pentru o întreagă viață. Dar se pare că femeile stârnesc astăzi mai multă vrajbă decât înainte. Și Rachel lucra într-una din comisiile acelea juridice din apropiere; oare menținerea păcii nu era tocmai menirea lor?

– Ei, ce-i cu scaunele de toaletă? a strigat pe neașteptate tânăra la Gregory, cu ochii ei căprui holbați și cu părul zbârlit. Pentru cine îți închipui tu că sunt proiectate?

Jean se înșela poate, dar nu credea că subiectul fusese atacat mai devreme.

– Oh, pentru oameni, i-a replicat Gregory cu o umbră de zâmbet pedant și, după părerea maică-sii, cât se poate de fermecător.

– Pentru bărbați, a explicat Rachel, lungind apoi vocala cu răbdare condescendentă. Bărbaaați.

– Nu am știut că întâmpini… dificultăți, a zis Gregory, simțind poate că un răspuns absolut pacifist ar fi provocat și mai multă iritare. Mai exact, a fost nevoie să te tragă cineva afară?

– Când stau pe el, a început surprinzătoarea creatură, mă gândesc că a fost făcut de bărbați pentru alți bărbați. Dumneata ce părere ai? i s-a adresat lui Jean.

– Cinstit vorbind, mi-e teamă că nu mi-am pus problema.

Tonul ei era mai degrabă vag decât afectat.

– Ei bine, cu asta basta, a hotărât Gregory, cu neînțeleaptă mulțumire de sine.

– Nicio basta, a strigat Rachel, preferând să se bizuie pe vigoarea argumentației și nu pe logica imediată. Treptele, a continuat ea. Cu treptele este la fel. Apoi, scările trenurilor. Pedalele mașinilor. Bursa.

– Nu te poți aștepta…, a râs Gregory.

– De ce nu? De ce nu? De ce să nu învățați *și voi?* De ce numai noi? Dar dacă trebuie să schimbi o roată? De ce sunt șuruburile strânse așa de tare, încât o femeie nici nu le clintește din loc, fir-ar al naibii?

– Ca să nu cadă afurisitele alea de roți, de-aia.

Dar Rachel nu era atât de ușor de oprit.

– Tetierele, a continuat ea. Judecătorii. Tipografii. Șoferii de taxi. Mașinile de tăiat iarbă. *Limbajul.*

Jean s-a surprins chicotind.

– Ce-ai găsit de râs? Pentru dumneata este și mai rău.

– De ce ar fi mai rău pentru mine?

– Că ai crescut fără să fii conștientă de toate astea.

– Nu cred că mă cunoști suficient de bine ca să poți afirma asta, a oprit-o Jean, apreciind comportamentul și încrederea în sine de care fata dădea dovadă. Nu, nu râdeam de tine, draga mea. Mă gândeam la Bursă.

– Ce-i cu ea?

– Ei bine, pe când eram copil, mi-aduc aminte că primisem avertismentul să mă feresc de Bursă. Făcea parte din aceeași categorie cu jocurile de noroc, escrocheriile și grevele.

– Nu prea iei lucrurile în serios, a admonestat-o Rachel supărată. Ar trebui să o faci.

– Păi, a început Jean, încercând să ia lucrurile în serios, poate că o idee bună pentru femei ar fi să… se adapteze. Poate că astfel mințile lor ar deveni mai flexibile. Poate că ar trebui să ne fie milă de bărbați. De felul în care ei nu sunt în stare să se adapteze.

– Ăsta-i un argument de bărbat.

– Adevărat? Nu e un argument și atât?

– Nu, este un argument de bărbat. E unul din cele pe care încearcă să ni le strecoare, știind că nu o să meargă. Ca și cum ne-ar oferi un set de chei care nu se potrivesc la piulițe.

– Poate de asta nu sunteți în stare să schimbați o roată, a intervenit Gregory, zâmbind pentru sine.

– Să te ia naiba, Gregory!

Mda, cugeta Jean, nu cred să dureze mai mult de câteva săptămâni. Pe de altă parte, chiar îmi place de ea.

Au mai vizitat-o pe Jean de câteva ori, dar Gregory părea din ce în ce mai puțin prezent; în apropierea acestei viguroase fete, devenea aproape translucid. Rachel i se adresa, în general, lui Jean. Într-o după-amiază, după ce Gregory făcuse o glumă deloc apreciată

despre scaunele de toaletă și dispăruse, Rachel o abordase cu voce scăzută:

– Haide să mergem mâine la un film.

– Mi-ar face multă plăcere.

– Și… să nu-i spunem lui Gregory.

– Foarte bine.

Ce straniu, se gândea Jean a doua zi de dimineață, să ies în lume cu prietena propriului meu fiu. Ei, probabil că „a ieși în lume“ nu era cea mai potrivită expresie pentru un film urmat de o masă într-un restaurant chinezesc. Cu toate astea, se simțea tulburată și s-a codit mult să-și aleagă hainele, până ce-a cuprins-o jena. „Am să te iau la ora șapte“, îi promisese Rachel, pe tonul cel mai natural; dar cuvintele stârniseră un ecou straniu în Jean. Era exact ceea ce te așteptai să spună tinerii cu Austin Seven, curtezanii cu motocicletă cu ataș. Pretendenții pe care nu-i avusese cu patruzeci de ani în urmă. Acum, o fată, având mai puțin de jumătate din vârsta ei, pronunța, în sfârșit, cuvintele acelea.

Filmul ales de Rachel era dur, germanic și politic; până și momentele de tandrețe se demascau repede, ca niște iluzii sau simple manipulări. Lui Jean i-a displăcut foarte tare, dar l-a găsit absolut interesant. Acest soi de reacție se impunea tot mai des atenției sale. Pe vremuri – un cuvânt care acoperea practic întreaga ei viață – fusese interesată de ceea ce îi plăcea, și nu de ceea ce îi displăcea; mai mult sau mai puțin, în orice caz. Fusese convinsă că toată lumea e la fel. Dar, între timp, parcă-i apăruse un nou înveliș de sensibilitate; acum se simțea plictisită uneori de lucrurile pe care le

aproba, împărtășindu-le, în schimb, pe cele dezaprobate. Habar n-avea cât de benefică putea fi această evoluție; însă era surprinzător că se-ntâmplase așa.

Rachel cumpărase biletele de cinema și o anunțase că va plăti și nota de la restaurant.

– Dar am și eu ceva bani.

Jean a început să scotocească în poșetă, când chelnerul nici măcar nu le luase comanda. A scos la iveală câteva bancnote de cinci lire, făcute ghemotoc. Așa își ținea ea banii, ca și cum asta ar fi ajutat-o să estompeze jena produsă de scoaterea lor la iveală. Cocoloșește bancnotele și pe urmă le poți folosi sau poți discuta despre ele fără prea mare jenă.

Rachel s-a aplecat peste masă, a pus mâinile lui Jean în jurul banilor și a obligat-o să-i împingă înapoi. Printre nimicurile și cosmeticalele de pe fundul genții licărea ceva: JEAN SERJEANT XXX.

– Acum nu ai ieșit cu un bărbat, i-a spus Rachel.

Sigur că nu, a zâmbit Jean. Și totuși, în chip curios, așa era. Sau, mai exact, se purta ca și cum ar fi ieșit cu un bărbat. Grija pentru hainele cu care se îmbrăcase; modul în care nu spusese foarte deschis ceea ce credea despre film, când părăsiseră cinematograful; aerul ei de subordonare față de Rachel, când intraseră în restaurant. Poate că nu era decât stima unei persoane în vârstă față de una tânără; și poate totuși nu.

– Dar m-ai obligat să-i pun la loc, a zis ea. Asta fac bărbații.

– Nu mai fac așa.

– Nu?

– Nu. În zilele noastre îți iau jumătate din bani și te tratează ca pe vremea când plăteau totul.

– Adică?

– Povestește-mi despre China.

Pe peretele restaurantului trona un soi de ramă mare ce proteja un peisaj oriental idealizat: un râu căzând în cascadă, arbori de smarald, un cer ca de Hollywood. Printr-un proces oarecare de animație primitivă, râul sclipea și strălucea, în vreme ce norii se deplasau lent într-o parte și alta.

– Păi, nu era ca în imagine, a spus Jean.

Băgând de seamă cât de autoritară devenise Rachel, a început să-i cânte în strună, după cum ar fi zis mama ei, în schimbul mâncării pe care o primea.

Au sporovăit despre China și călătorii, apoi despre prietenie și căsătorie. Jean a descoperit că-i venea ușor să discute despre viața ei alături de Michael, remarcând uneori izbucniri de furie retrospectivă la tânăra ei prietenă, dar a continuat cât mai calm cu putință. La sfârșit, Rachel a zis:

– Nu pot să înțeleg de ce ai rămas. Cât ai rămas.

– O, din motivele obișnuite. Teama. Frica de singurătate. Banii. Încăpățânarea de a nu recunoaște eșecul.

– Nu, nu e eșecul *tău. Tu* l-ai părăsit, deci este eșecul *lui.* Asta nu înțeleg ei.

– Poate. Și au mai fost și alte motive. După ce m-am căsătorit, mi-am pierdut o mare parte din încredere. Nu înțelegeam multe lucruri. Niciodată nu aveam dreptate. Nu știam răspunsurile. Nu știam nici măcar întrebările. Dar după o vreme – cam după cinci ani – totul a început să se schimbe. Eram nefericită și plictisită, presupun, dar pe măsură ce trecea timpul, mi se părea că înțeleg tot mai multe despre lucruri. Și despre lume. Cu cât deveneam mai nefericită, cu atât mă simțeam mai inteligentă.

– Nu cumva era exact pe dos – cu cât deveneai mai inteligentă, cu atât te simțeai mai nefericită, pentru că fuseseși trasă pe sfoară?

– Poate, nu știu. Dar am început să devin superstițioasă în legătură cu această situație. Nu pot pleca, mă gândeam, deoarece, dacă voi fi mai puțin nefericită, și inteligența îmi va scădea.

– Și așa s-a întâmplat, când l-ai părăsit?

– Nu, și nici nu-i așa important. Dar a mai existat un motiv, pe care sunt sigură că-l vei considera la fel de prostesc. Probabil, nu voi fi în stare să explic foarte bine, dar mi-aduc aminte cu precizie când s-a întâmplat. Michael și cu mine nu vorbeam prea multe; el era supărat, eu plictisită; uneori se punea pe băut și-mi plăcea să dispar, să-i dau motiv de îngrijorare sau măcar să încerc să-i dau un asemenea motiv. Dacă era cald, îmi petreceam întreaga seară în grădină, doar ca să nu mai fiu alături de el. Cam așa se petreceau lucrurile. Nu prea vesel. Prin urmare, într-o seară stăteam în grădină. Casa era sub camuflaj, ca în război. Pe cer niciun nor, doar luna, cum se întâmplă câteodată, luminoasă ca soarele arctic. O lună pentru bombardiere, așa-i

spuneam… Și mi-a venit gândul, la ce bun și căsnicia? De ce să rămân? De ce să nu mă fac pierdută în noaptea caldă? Poate că din cauza lipsei de somn, pe deasupra mă simțeam și puțin năucă, dar răspunsul părea limpede. Rămân pentru că totul mă-ndeamnă să plec, pentru că nu are nicio rațiune, pentru că este absurd. Exact cum pretindea cineva că are credință în Dumnezeu pentru că este absurd. Înțelegeam cu adevărat acest punct de vedere.

– Eu nu, i-a tăiat-o Rachel. Și sper că nici nu voi înțelege vreodată.

– Să nu fii sigură. A fi rațional tot timpul se poate dovedi extrem de obositor.

– Dar tocmai de asta îmi placi, i-a mărturisit Rachel. Pentru că nu ești niciodată proastă.

Jean a zâmbit, coborându-și privirea. Se bucura, cu precauție.

– E foarte drăguț din partea ta. Oamenii presupun întotdeauna că, dacă ajungi la vârsta mea, nu mai ai nevoie de complimente. Bătrânii au nevoie de ele tot atât de mult ca și tinerii.

– Tu nu ești bătrână, a contrazis-o Rachel cu tărie.

– Vai de mine! Încă un compliment. Vai de mine!

Îi plăcea de Rachel, dar era puțin speriată de ea. Siguranța și irascibilitatea se făceau vinovate. Cu ani în urmă, numai bărbații puteau fi atât de siguri pe ei și de irascibili.

Acesta era adevăratul motiv pentru care hotărâse să trăiască pe cont propriu. Căsnicia prezintă doi poli magnetici, furia și teama. Dar acum femeile au ajuns la fel de capabile de furie. Jean se mira că

acum femeile sunt adesea cele care îi resping definitiv pe bărbați, care pleacă și se mută unele cu altele, care își proclamă eliberarea de sub suveranitatea sexului opus, care fac adevărate crize de furie nestăvilită. Nu ar trebui ele să fie cele mai calme acum, după ce au obținut ceea ce și-au dorit? Sau o fi fost vorba de o furie și mai cuprinzătoare împotriva unei lumi gata create, care nu oferea decât două posibilități, din care una jalnic de inadecvată? Jean nu îndrăznea s-o întrebe pe Rachel, să n-o supere. Acesta era un alt aspect: în zilele noastre, femeile se supără pe alte femei. În vremurile asiatice, în acea lume veche în care bărbații terorizau, iar femeile se autoamăgeau, unde ipocrizia se folosea ca o loțiune de mușețel, existase cel puțin o complicitate vicleană între femei, între toate femeile. Acum, exista ideea îndeobște acceptată a fidelității și a trădării. Așa i se părea lui Jean. Dar poate că nici nu reușeai să înveți mai mult de atât în viață. În rezervoare nu încape decât o cantitate limitată de carburant, iar ea începea să piardă din înălțime. Și cu cât cobori mai mult, cu atât vezi mai puțin.

– Te superi dacă te întreb despre viața sexuală? Vreau să spun…

Pentru prima dată, Rachel a ezitat.

– Nu, sigur că nu, draga mea. Cât ar părea de surprinzător, am trecut și eu prin asta acum mulți ani.

– Era… Era… Era bine? a continuat Rachel, nesigură.

Jean a zâmbit. A ridicat apoi o ceașcă albastră, făcută dintr-un material necunoscut, jumătate porțelan, jumătate plastic, a ezitat, a sorbit și a ascultat sunetul ciudat, spart, pe care l-a produs când a așezat-o pe farfurioară.

– Când am fost în China, tocmai anunțaseră o nouă Lege a Căsătoriei. Mi-aduc aminte că am citit o traducere. Era completă, acoperea aproape totul. Se spunea acolo că, dacă un partener are lepră, mariajul e interzis și că infanticidul prin înec este strict interzis. Am parcurs-o, întrebându-mă ce anume stabilea Partidul în privința relațiilor sexuale. Adică, acolo se stabilea absolut tot despre tot, fără să se scape nimic din vedere. Dar despre asta nu exista decât Articolul 12.

A făcut o pauză, fără justificare.

– Nu am cum să ghicesc, a recunoscut Rachel.

– Nu. Articolul 12 suna astfel: „Soțul și soția au obligația de a practica planificarea familiei.“

A făcut o nouă pauză, de această dată mai semnificativă.

– Și?

– Păi, presupun că s-ar putea spune că noi doi am avut o căsnicie de chinezi. A fost vorba mai degrabă de practicarea planificării familiei decât de sex, cum se cheamă astăzi.

– Trist.

– Există și lucruri mai triste. Nu eram singurii. Pe atunci întâlneai o mulțime de căsnicii de chinezi. Bănuiesc că încă mai există. Nu părea așa de… important. Am avut război, apoi a venit pacea, iar lucrurile de felul… – a căutat câteva clipe zadarnic, apoi a găsit un exemplu – …de felul Festivalului Britanic…

– Vai, pentru numele lui Dumnezeu!

– Te rog să mă scuzi. Dar exact la asta făceam aluzie. Nu consideram că mai contează și alte lucruri. Nu…

– Vrei să te culci cu mine?

Rachel pusese întrebarea grăbit, cu fruntea coborâtă, cu creștetul ei cârlionțat îndreptat spre Jean.

– Ei, draga mea, e foarte drăguț din partea ta, dar eu sunt o doamnă în vârstă…

– Nu face pe protectoarea cu mine. Și nici cu tine.

Rachel s-a încruntat amarnic; Jean refuza cu înverșunare să o ia în serios.

– Doar pentru că mi-ai făcut cinste…

– Vorbesc serios.

Pe neașteptate, Jean s-a simțit cu mult mai bătrână decât fata aceasta și puțin sătulă de ea.

– Haide, trebuie să mergem, a hotărât Jean. Plătește nota.

Dar în mașină și-a pus mâna pe umărul lui Rachel. O vreme au călătorit în tăcere, Rachel înjurându-i din când în când pe șoferii bărbați. Într-un târziu, uitându-se pe geam, a spus:

– Știi, de fapt nu sunt atât de brutală pe cât crezi.

– Nici nu am afirmat că ai fi.

– Cu Gregory, vreau să zic. Nu știu ce anume din el mă calcă pe nervi.

– Atunci, e mai bine să te descurci fără el.

– Nu se gândește niciodată ce înseamnă să fii bărbat. Nu vreau să spun *a fi bărbat*, a te cățăra pe munte și așa mai departe. Mă refer doar la a fi bărbat. Nu se gândește ce înseamnă asta. Majoritatea nu o fac, iar Gregory nu e mai breaz decât ceilalți. Pur și simplu își imaginează că el reprezintă standardul.

– După părerea mea, Gregory e un băiat sensibil.

– Nu-i vorba de-asta, nu-i vorba de *asta.* Doar că el crede că a fi bărbat înseamnă să te încadrezi în standard. Consideră că tu și cu mine facem parte dintr-o specie deviantă.

– Vrei să spui că din cauza felului în care l-am crescut eu?

– Nu, nici gând, Doamne, dacă ar fi existat și vreun bărbat prin preajmă, ar fi fost cu mult mai rău.

– Îți mulțumesc pentru compliment, i-a replicat Jean, cu tristețe.

Și înaintau în noapte, în vreme ce norii își cerneau burnița peste mașină.

– Chestia e că atunci când iei pilula, a spus Rachel pe neașteptate, poți să te cordești și cu tipi după care nu te dai în vânt.

– Și de ce-ai face una ca asta?

Tăcere. Vai de mine! Iar dăduse greș. Pusese din nou o întrebare, care nu era o întrebare în adevăratul sens al cuvântului. Cât câștigi?

Vrei să te duci la Shanghai?

– Când a murit Michael, a început Jean, fără să știe ce anume îi declanșase acest subiect în minte, mi-a lăsat toți banii lui. Casa. Totul.

– Păi, sigur că ți-a lăsat, a repezit-o Rachel. Scârba! Împuțitul! Te-a făcut să te simți recunoscătoare.

Dar asta nu părea să o mulțumească pe Jean.

– Dar ce-ai fi zis, în locul meu, dacă nu-ți lăsa nimic?

În lumina palidă din mașină, Jean a văzut-o pe Rachel zâmbind.

– Aș fi zis: Scârba! Împuțitul! Te-a lipsit de cei mai frumoși douăzeci de ani din viață și, în cele din urmă, tot a ținut să te pedepsească, să te facă să te simți vinovată.

– De fapt, i-a mărturisit Jean, nu a lăsat un testament. Sau nu s-a găsit, cel puțin. A murit fără să-și spună ultima dorință. Prin urmare, Gregory și cu mine am rămas cu totul. Ce părere ai de asta?

Rachel aproape râdea de supărare:

– Scârba! Împuțitul! Nu s-a putut decide dacă să te facă să te simți vinovată sau recunoscătoare. Ținea morțiș să nu-i scape nimic, nici în clipa morții. Dorea să fie sigur că o să te frământi încă mulți ani după aceea, muncindu-te să descifrezi șarada. Caz tipic.

– Și a câștigat?

– După mine, nu. Dar după el, a câștigat din orice direcție ai privi.

– Credeam că știu răspunsurile, a murmurat Jean. De aceea am plecat. Știu ce am de făcut, gândeam. Poate că trebuie să te convingi că știi răspunsurile, altfel nu faci nimic, niciodată. Credeam că știu răspunsurile atunci când m-am căsătorit – sau cel puțin, gândeam că le voi afla. Gândeam că știu răspunsurile atunci când am plecat. Acum nu sunt sigură. Sau, mai degrabă, acum știu răspunsurile la alte întrebări. Poate că asta e cheia: la un moment dat suntem capabili să cunoaștem răspunsurile doar pentru un anume număr de întrebări.

– Vezi, a spus Rachel. Și acum te obligă să te gândești la el. Scârba.

Când s-au oprit în fața casei lui Jean, Rachel a luat-o de la capăt:

– Într-o vreme, aveam un prieten. Era o companie plăcută, deștept, suficient de drăguț; pentru un bărbat, nu era cel mai rău. Părea în regulă. Până când l-am surprins urmărindu-mă când… veneam. [8]

– Vrei să zici… de la fereastră?

– Nu, Jean, nu de la fereastră.

Vai de mine, i-a trecut prin minte lui Jean, am rămas la același subiect.

– Nu de la fereastră, a continuat Rachel. În pat. Sex. Cordeală.

– Da.

– Obișnuia să se uite la mine. De parcă aș fi fost un animal din arena circului. Ce se mai întâmplă acolo, jos? Cu coada ochiului. Dezgustător. M-am hotărât să i-o plătesc. Am ajuns chiar puțin obsedată de toată chestia. Vreau să spun, mi-am dat seama că relația

noastră nu putea merge foarte departe, dar voiam neapărat să i-o plătesc. Să mă țină minte. Am început să mă prefac că nu am orgasm. Te șochează?

Jean a clătinat din cap. Doamne, cât se mai schimbaseră toate! Rachel a reluat pe ton agresiv, deși Jean simțea în el o urmă de nesiguranță:

– La început, era destul de greu, iar uneori ratam, dar figura mi-a ieșit cu vârf și îndesat. Și am reușit să-l ating bine de tot. Aveam orgasm, dar mă prefăceam că n-aș fi avut, apoi îl îndemnam să continue la nesfârșit și eu mă prefăceam că am trecut dincolo de orizont, nu foarte departe, cam până la prima cotitură, mă-nțelegi. După care îl făceam să se dezumfle, ca un școlar. Nu, e-n regulă, nu-i nimic. Și pe urmă, după ce se retrăgea și era aproape adormit, dar nu de tot, simulam că mă ajut puțin. Nimic spectaculos, doar atât cât să se prindă că o fac, dar așa, discret, ca să nu-i rănesc sentimentele. Asta l-a scos din pepeni. Foarte tare. Scârba!

De ce trebuie să-ți dai atâta osteneală, se-ntreba Jean coborând din mașină. Mai întâi ca să o faci, apoi să-mi povestești și mie. Doar dacă, nu cumva… O fi vorba de Gregory, nu? Încerca să-și aducă aminte de cele mai rele momente cu Michael: zile anoste sub un cer supărat, nopți singuratice sub o lună pentru bombardiere. Fusese tristă, dezamăgită, furioasă; dar parcă nu atinsese acel grad de dispreț la care ajunsese Rachel. O fi o chestiune ce ține de caracterul ei sau de întreaga generație? Oamenii repetă mereu că femeile se bucură acum de mai multă libertate, de mai mulți bani, de mai multe oportunități. Probabil că asemenea progrese nu se pot obține fără înăsprirea caracterului, atât de necesară. Astfel se explică de ce adesea relațiile dintre sexe arată mai rău, nu mai bine; de ce există atâta agresivitate și de ce sunt atât de mulțumiți să o numească onestitate. Sau, socotea

Jean, o fi și o explicație mai simplă: poate c-am uitat ce simțeam. Mintea se pricepe să arunce amintirile inutile pe toboganul de gunoi. Uitarea fricii de ieri asigură supraviețuirea de astăzi. Cât am trăit cu Michael am simțit poate aceeași furie și mult dispreț, dar le-am sufocat cu o pernă, ca pe niște cățeluși care scheaună, și nici nu-mi mai amintesc unde am îngropat cadavrele.

Rachel spunea: „Mă înnebunesc după teama ce apare în ochii unui bărbat când întâlnește o femeie inteligentă.“ Rachel spunea: „Dacă disprețuiesc ceva, disprețuiesc bărbatul care încearcă să se pună bine cu femeile.“ Rachel spunea: „Numai o femeie o poate înțelege pe o femeie.“ Plecase de acasă la șaisprezece ani, hoinărise prin mai multe orașe mari, trăise o vreme în case de unde bărbații erau excluși. Rachel spunea: „Bărbații le bat pe femei mai mult ca oricând. Bărbații omoară copii.“ Rachel spunea: „Care e diferența dintre un bărbat și un ciocan? Nu-i nevoie să îmbrățișezi ciocanul după ce ți-ai făcut treaba cu el.“ Rachel spunea: „Totul se învârte în jurul banilor și al politicii, să nu-ți închipui că e altfel.“ Rachel spunea: „Eu nu te critic, pur și simplu cred că aștepți încă să mai apară un bărbat care să-ți dea răspuns la toate întrebările.“

Jean își imagina un balansoar, vopsit în verde-municipal, pe un teren de joacă al primăriei. Un grăsan într-un costum cu vestă stătea la un capăt, făcându-l să se încline în partea lui. Cu gesturi nesigure, Jean se urca pe scândură și ocupa primul loc din partea opusă; dar greutatea ei mică, plasată atât de aproape de centru, nu avea niciun efect. Își făcea apariția și Rachel, se cățăra până în punctul cel mai înalt al balansoarului, cu mult în spatele ei, iar acolo, fără să se gândească la propria-i siguranță sau la asfaltul de dedesubt, începea să țopăie în sus și în jos. Grăsanul în costum sobru, de om de afaceri, părea vag incomodat; își mișca ușor coapsele și se așeza mai bine;

nici măcar nu-și ridicase călcâiele de la pământ. După o vreme, Rachel pleca dezgustată. Mai târziu, Jean cobora și ea, cu mai multă precauție. Grăsanul nu părea tulburat câtuși de puțin. Altcineva își va face curând apariția. În afară de asta, terenul de joacă era proprietatea lui.

Rachel spunea: „*Trei* bărbați înțelepți – vorbești serios?“ Rachel spunea: „Dacă sunt în stare să ducă un om pe Lună, de ce nu-i duc pe toți acolo?“ Rachel spunea: „O femeie are nevoie de un bărbat tot atât cât are nevoie un arbore de un câine cu piciorul ridicat.“ Rachel fusese odată pusă să lustruiască pantofii tatălui ei și, în loc să îi dea cu cremă, îi mânjise cu pastă de dinți; fusese martoră cum inteligența maică-sii se irosise, calculând prețurile conservelor; fusese martoră cum taică-său o ținea pe maică-sa prizonieră în cușca moale a mâinilor sale. Rachel spunea: „Un bărbat pe un cal alb e foarte frumos, dar cine va curăța băligarul?“ Rachel spunea: „Să te naști femeie e ca și cum ai fi stângaci și te-ar obliga să scrii cu dreapta. Nu e de mirare că ne bâlbâim.“ Rachel spunea: „Ai impresia că urlu? Habar n-ai ce surzi sunt.“

Jean s-a surprins întrebându-se dacă tatăl lui Rachel o maltratase sau dacă prima ei relație cu un bărbat nu-i lăsase o cicatrice de nește rs; dar Rachel i-a ghicit gândul chiar înainte să apuce să-l formuleze.

– Jean, i-a zis, ăsta-i un argument de bărbat. Cheia nu se potrivește la piuliță.

– Mă întrebam…

– Ei bine, oprește-te. Nu-i neapărată nevoie să fi fost violată ca să devii feministă. Nu-i neapărată nevoie să arăți ca un mecanic auto. Nu trebuie decât să fii normală. Să vezi lucrurile așa cum sunt. Totul

este evident. E al dracului de evident. Pentru un bărbat, *soața* rimează cu *viața.* Dar *soț* cu ce rimează? Cu nimic. Cu *pubela,* poate.

– Nu le acorzi chiar nicio șansă bărbaților.

– Acum știu ce credem despre ei, a încheiat Rachel.

Și au început să iasă o dată pe săptămână: cinematograf, cină, conversație în cadrul căreia fiecare parodia cu tandrețe rolul celeilalte. În cea de a treia seară, Jean a insistat să plătească; mai târziu, stând în mașină în fața casei, Rachel s-a aplecat spre ea și a sărutat-o pe obraz.

– Ai face bine să intri până nu se înfurie tăticul pe tine.

În cea de a patra seară, la un restaurant indian, unde Jean crezuse că bucătarul a înnebunit, atât de portocalii arătau mâncărurile, Rachel i-a propus să o însoțească acasă. Jean a râs; de această dată, ideea era mai puțin surprinzătoare.

– Dar ce fac ele? a întrebat ea dezinvolt.

– Care ele?

– Ele, a repetat Jean, referindu-se la *lesbiene,* dar nereușind să pronunțe cuvântul.

– Ei bine…, a început Rachel cu hotărâre, iar Jean și-a ridicat imediat mâna:

– Nu, nu vorbeam serios. Nu. În mintea sa, cuvântul *ele* devenise brusc cuvântul *noi;* imaginea avea ceva absurd și penibil. În orice caz…

– Ce în orice caz? În orice caz Festivalul Britanic?

– În orice caz, nu cred că ești… *lesbiană.*

De această dată a reușit să rostească vorba, dar o pauză a dezinfectat-o, făcând-o să sune distant și pur teoretic, total nepotrivit pentru Rachel. Însoțitoarea mică și blondă a prins-o de încheieturi și privirile ei crunte au împiedicat-o să se uite într-altă parte.

– Mă cordesc cu femei, i-a spus cu voce coborâtă și sigură. Nu ți se pare o definiție suficientă pentru o lesbiană?

– Îmi placi prea mult ca să fii așa.

– Jean, asta este una dintre cele mai puțin inteligente replici ale tale.

– Cred că, de fapt, vreau să spun că are de-a face în mare măsură cu răzvrătirea împotriva bărbaților? Ceea ce generația ta numește politic. Ține de foarte multe lucruri… nu numai de sex.

– Când a fost sexul sex și doar atât?

Întotdeauna, ar fi vrut Jean să-i zică; dar era limpede că ar fi fost exact răspunsul greșit. Poate că nu avea destulă experiență să o înfrunte pe Rachel. De ce îi supăra mereu pe ceilalți? Iat-o pe Rachel, care aproape o provoca să rostească un lucru prostesc. Nu îndrăznea. Sau, mai degrabă, îndrăzneala ei avea o altă direcție.

– În orice caz, știi, nu vreau.

– A, asta-i cu totul altceva.

Jean s-a uitat bine la Rachel, cercetându-i bărbia proeminentă și ochii căprui, nestăpâniți. Cum de putea fi cineva atât de mânios? Și nu din

cauza dezamăgirii, ci a dorinței. Tot soiul de expresii au năvălit din străfundurile minții sale – *e o ființă drăgălașă; are așa mult caracter; țin la ea cu adevărat* – dar nu, a înțeles ea, nu erau decât clișeele cu care cei de vârstă înaintată dezamorsează tinerețea. Îi era milă de Rachel, aflată la vârsta când viața putea lua o întorsătură bună sau rea; putea să aleagă: demnitatea sau vinovăția. Apoi, dincolo de demnitate sau vinovăție, urma o eră la care se și temea să spere: o vârstă a detașării, o stare tot atât de viscerală, pe cât de cerebrală. De o vreme, când auzea o povestire sau urmărea un film, nu o mai preocupa aproape deloc dacă era sau nu cu happy-end; nu dorea decât să ia întorsătura cuvenită, corectă, în concordanță cu logica-i proprie. La fel se întâmpla și cu filmul vieții. Ambițiile ei nu se mai îndreptau spre ținte specifice, ca fericirea, siguranța financiară sau sănătatea (deși le includeau pe toate trei), ci spre ceva mai general: consecvența lucrurilor. Simțea nevoia să știe că va fi și în continuare ea însăși.

Nu putea să-i explice lui Rachel toate astea, de aceea îi spusese: *În orice caz, știi, nu vreau…* Dar mai târziu, stând trează într-o noapte caldă, nu se mai simțea sigură nici măcar de faptul că într-adevăr asta dorise să zică. Se gândea la Prosser în popotă, zornăindu-și mărunțișul în buzunar. Se gândea la bărbații în uniforme albastre, întinzându-și sarea mai politicos decât de obicei și stând tăcuți prin unghere.

Și nu s-a mirat deloc atunci când, dintr-odată, a fost de acord să doarmă cu Rachel. Bătrânii au nevoie de laude tot atât de mult ca și tinerii, declarase ea; iar dorința este o formă de laudă.

– Nu mai sunt așa de plăcută la vedere, a spus când au ajuns în apartamentul lui Rachel, gândindu-se la sânii, la brațele și la pântecele ei. Poți să-mi împrumuți o cămașă de noapte?

Rachel i-a mărturisit râzând că nu are așa ceva, dar i-a oferit ceva care putea servi drept pijama. Jean a intrat la baie, s-a spălat pe dinți, pe corp, s-a urcat în pat și a stins lumina. A rămas cu spatele întors către mijlocul patului. A auzit pașii lui Rachel, apoi a simțit un trup strecurându-se lângă ea. Buf. Ca Unchiul Leslie pe pajiștea în pantă din spatele traseului cotit spre gaura numărul 14. Și atunci i-a șoptit:

– Cred că ai face mai bine să-mi dai pace în seara asta.

Rachel i s-a cuibărit în curbura spinării. Ca niște linguri, i-a venit un gând din copilărie. Ea și cu Michael au fost ca un cuțit și o lingură. Poate că ăsta era răspunsul.

– Nu trebuie să faci nimic din ceea ce nu vrei să faci, i-a spus Rachel.

Jean respira greu, murmurând încâlcit. Și dacă nu vrei să faci absolut nimic? A rămas încordată, în timp ce Rachel o mângâia, străduindu-se să nu scape niciun sunet necugetat, care ar fi putut fi interpretat drept plăcere. După o vreme, Rachel a încetat. Și au adormit.

Au mai încercat încă de două ori, dacă se putea numi încercat: Jean stătea întoarsă pe partea ei, purtând un veșmânt de noapte împrumutat, ținându-și respirația. Ar fi dorit să dorească – dar părea de-a dreptul interzis pentru ea. Doar după ce ațipea Rachel, Jean se putea relaxa; o mira și cât de profund dormea după aceea. Puteau oare să continue așa? se întreba ea. Puțin probabil. Dar ideea de a îndrăzni mai mult o ducea de îndată cu gândul la panică, la uscăciune, la vârstă.

– Cred că nu am curajul să mă culc cu tine cum se cuvine, draga mea, a recunoscut la următoarea lor întâlnire.

– Să te culci cu cineva nu este un act de curaj. Ba dimpotrivă, cel mai adesea.

– Mie mi se pare un act de mare curaj. De foarte mare curaj. Trebuie să renunți.

– Nu prea ne-am dat silința, știi?

– Mie cel mai mult îmi place partea cu somnul.

Dar a regretat imediat. Rachel se încruntase. De ce întotdeauna sexul îi făcea pe oameni să se supere? Și, brusc, s-a întunecat.

– Ți-aduci aminte de povestirea ta… cum nu te distrai în pat cu cineva… cu un bărbat?

– Da.

– Cu Gregory?

– Nu, sigur că nu, a râs Rachel. Dacă ar fi fost el, nu ți-aș fi povestit.

A răsuflat ușurată: cel puțin nu exista cine știe ce teribil blestem sexual asupra întregii familii, inevitabil răsfrânt asupra lui Rachel. Mai târziu totuși a cuprins-o neliniștea: dacă lui Rachel îi venea greu să mintă cu trupul, cu vorba i-o fi, în schimb, mult mai lesne.

În ciuda părerii lui Rachel, era poate un act de curaj să te culci cu cineva. Sau, cel puțin, putea fi un act de curaj. Iar ea își terminase, probabil, rezervele de curaj. Ca și Soare-Răsare Prosser: fricos; năpădit de temeri; laș; pârlit de două ori. Rachel considera că fusese curajoasă să-l părăsească pe Michael și să-l crească pe Gregory de una singură. Dar Jean găsea totul absolut normal, nici gând de vreun

act de vitejie. Sau poate că actele de vitejie or fi fost absolut normale, fiind considerate doar de unii anormale. Cum era cu Rachel și cu patul. Lui Rachel i se părea ceva normal, prin urmare, deloc curajos; iar ei ceva anormal, care îi răpea tot curajul. Oamenii se uzează, pur și simplu; bateriile lor nu se reîncarcă și nu se poate face absolut nimic. Vai de mine!

Sau poate că nu avea nimic de-a face cu vitejia. Probabil, pe timp de pace ar trebui să existe un alt cuvânt. Să nu ți se permită să folosești cuvântul *curajos* dacă nu ai fost pompier ori n-ai dezamorsat bombe ori ceva de acest gen. Ai făcut lucruri deosebite sau nu, asta e totul.

Au aflat că Unchiul Leslie e bolnav de la doamna Brooks, gazda lui, care le-a strigat știrea prin telefon. De când se întorsese din America, suficient de târziu după război ca să nu mai bage de seamă nimeni, se întreținea grație unor slujbulițe pe care nu le divulga, jucând puțin la curse și trăind abil pe spinarea unuia sau a altuia. Locuia mereu în camere închiriate, uneori se muta în mare grabă, dar, în general, se purta civilizat. Pe măsură ce înainta în vârstă, își dezvolta tot mai mult sistemul lui de troc. „Nu te deranjează să-mi oferi și mie ceva în schimbul acestui pachet cu tutun de mestecat, domnule Newby?“ „Nu te deranjează dacă te-aș ruga să împarți cu mine prânzul dumitale, nu-i așa, doamnă Ferris?“ Așa-l pomenise Gregory pe unchiul său. În ultimii ani, Leslie îl scosese de mai multe ori la crâșme, dar Gregory nu-l văzuse niciodată folosind bani, cu excepția momentelor când oferea un rând de băutură. Poate că, spre ora închiderii, Leslie se transforma într-un bețivan de genul celor care dau turul barului și fac curat în schimbul unui pahar pe seară,

devenind ecoul patronului: „Este târziu, domnilor, vă rog!“, lungind vocalele ca într-o parodie.

– Bună, micuța mea Jeanie.

Trecuseră ani buni de când nu-i mai zisese așa. De acum era și ea sărită de șaizeci, însă nu o deranja câtuși de puțin.

– Cum te simți?

– Mă duc la fund, așa mă simt. Mă duc la fund.

– Asta spun doctorii?

– Nu spun nimic, pentru că nu-i întreb. Deci, am boala aceea despre care nu se vorbește. Sunt bolnav de dacă-nu-întreabă-nu-îi-spunem-nici-noi.

Unchiul Leslie arăta slab și palid, cu mustața nepieptănată, iar părul negru și rar era ținut în orânduială cu briantină. Jean s-a așezat pe patul lui și i-a apucat mâna rece și delicată.

– Tu ai fost întotdeauna o persoană atât de vitează! Cred că nu aș fi pus niciodată piciorul afară din țară, dacă nu m-aș fi gândit mai întâi la tine. Și tot tu m-ai trimis la Piramide.

– Ei, nu te-aș invita să mă urmezi acolo unde mă duc eu acum.

Jean a rămas tăcută, simțind că nu ar fi avut nimic de zis.

– În orice caz, de când mă știu am fost puțin fricos. Tu, probabil, mă credeai un tip îndrăzneț când erai mică. Eram la fel de fricos și atunci, cât sunt și acum. Întotdeauna am fugit, întotdeauna pe fugă. Curajos, niciodată.

– Nu există curaj fără frică, s-a pronunțat Jean, foarte hotărâtă.

Nu dorea să-l vadă pe Unchiul Leslie cuprins de autocompătimire. În plus, acesta era adevărul.

– Poate că nu, a acceptat Unchiul Leslie. Dar un lucru trebuie să știi. Poți să fii fricos și fără să fii curajos.

Închisese ochii și zâmbea pierit. Jean nu știa ce să-i răspundă, dar și-a adus aminte de un mic adăpost rustic, asemănător unei colivii pentru păsări supradimensionate.

– Leslie, când mergeam împreună la Vechiul Rai Verde…

– Ah, crezi că acolo se duc bătrânii jucători de golf când mor? Nu, e-n regulă, micuța mea Jeanie. Bătrânii jucători de golf nu mor, doar își pierd mingile.

– Când mergeam la Vechiul Rai Verde, obișnuiai să faci o scamatorie cu țigara.

– Care din ele?

– Fumai o țigară întreagă, fără să-i pice scrumul. Te lăsai încet pe spate, până ce scrumul ajungea în poziție verticală și rămânea în echilibru.

– Așa făceam? a zâmbit Leslie. Cel puțin îi mai rămăseseră câteva taine. În general, singurul lucru pe care oamenii doreau să-l afle de la cei în postura lui era cum e când mori. Și vrei să știi în ce consta șmecheria?

– Da, te rog.

– Băgam un ac de-a lungul țigării. Tot teatrul cu lăsatul capului pe spate era pentru credibilitate. Din același motiv nu se face afară sau când bate vântul, pe cât posibil, și trebuie să-și țină toți respirația. Li se induce sentimentul că ar putea strica demonstrația. Chestia asta ajută întotdeauna. Altfel, ai putea să fumezi cu vârful în jos, pe vijelie și scrumul tot nu ar cădea. De încercat, n-am încercat. Dar, altfel, țigara nu e cine știe ce. Te tot gândești la gustul ei de metal.

– Leslie, să știi că ești un bătrânel foarte deștept.

– Păi, trebuie să ai un as în mânecă, nu?

La cea de-a doua vizită, Leslie părea și mai slăbit și i-a cerut să-l vadă pe Gregory. De când avea cinci ani – atunci când Leslie începuse să-i recunoască oficial existența – nepotul său fusese destinatarul unei ciudate serii de cadouri pentru Crăciun. La șase ani, i-a trimis un suport pentru pipe lucrat la traforaj; la șapte, un set de imagini stereoscopice, dar fără ochelarii speciali; la zece ani, o trusă Lysander fără suport; la unsprezece, o pompă de bicicletă; la doisprezece, trei batiste din olandă, cu monograma H. Nu e diferență decât de o literă, se gândise el. Când a împlinit paisprezece ani, a primit niște bani franțuzești ieșiți din uz de douăzeci de ani și a fost considerat un șarlatan ratat, când a încercat să-i schimbe la bancă; iar când a împlinit douăzeci și unu de ani, a avut parte de o fotografie semnată a Unchiului Leslie, făcută cu mulți ani în urmă, posibil în America. La început, a fost dezamăgit, dar ușor a prins să se mândrească, în taină, de cadourile lui; considera că nu sunt un semn de indiferență, ci dimpotrivă: hotărârea de a-i hărăzi nepotului său ceva absolut caracteristic Unchiului Leslie. Din acest punct de vedere, erau ireproșabile. Gregory s-a temut multă vreme în sinea sa

că ochelarii stereoscopici își vor face apariția sau că maică-sa i-ar putea dărui o pereche. Așa s-ar fi dus totul de râpă.

Doamna Brooks, la care Leslie locuise aproape cinci ani, era o femeie uscățivă și confuză, care țipa mereu, fără vreun motiv logic. Nu avea nimic de-a face cu surzenia, după cum demonstrase odată Unchiul Leslie, deschizând, pe ascuns, radioul la un nivel acustic foarte scăzut și urmărindu-i reacția; era doar un obicei care rămăsese necorectat atâta vreme, încât nimeni nu-i cunoștea originea și nici nu-și bătea capul.

– *E într-o stare foarte rea,* a urlat ea în stradă, întâmpinându-l pe Gregory. *Nu văd cum se mai poate reface,* a tunat ea de la parter până la primul etaj, în vreme ce se lupta să-l ajute pe Gregory să-și scoată haina.

Din fericire, camera Unchiului Leslie se găsea la ultimul etaj: un pod mare, supraîncălzit vara, aflat în apropierea gălăgioaselor rezervoare pentru apă, adevărat avantaj în negocierile ocazionale în legătură cu chiria pretinsă.

Cu gesturi cât se poate de hotărâte, Gregory a reușit să o convingă pe doamna Brooks să rămână la parter. A bătut apoi încetișor la ușa podului și a intrat. Nu-l mai vizitase pe Leslie în locuința lui și, de îndată ce a pășit înăuntru, a simțit o nostalgie stranie: desigur, gândea el, de aici veneau toate darurile mele de Crăciun. Încăperea aducea cu un magazin de obiecte vândute spre beneficiul săracilor, cu dever nu prea mare: un cuier cu haine care evident nu fuseseră confecționate pentru aceeași persoană; trei aspiratoare, cu piese de schimb cât să mai asamblezi și un al patrulea; o vază de flori din sticlă șlefuită, cu un semn gălbui de mizerie uscată pe la jumătatea înălțimii; un vraf de cărți broșate, cu colțul din dreapta sus tăiat și cu

prețuri exprimate în șilingi și peny; un aparat de ras roz-sidefiu, Electrolux, din primele generații, cu un design atât de demodat, încât arăta ca altceva, poate ca un dispozitiv sexual pentru înrăiți; un teanc de farfurii desperecheate; mai multe cufere, care ar fi înghițit întreaga cameră și tot ar mai fi rămas; și o lampă din cele obișnuite, aprinsă chiar și la ora unsprezece, într-o dimineață de primăvară.

– Dragul meu Băiat, a murmurat Leslie, accentuând nu știu cum pe „Băiat", sugerând că ar fi un termen rezervat doar celor mai maturi dintre oameni. Dragul meu Băiat.

Gregory a ignorat coșul de rufe cu capacul înfundat care părea să servească drept scaun și s-a așezat pe patul unchiului său. Nu știa ce trebuie să spună în astfel de împrejurări – presupunea că e vorba de una din „acele situații"; dar nu conta, de vreme ce Leslie, chiar și atunci când tăcea un minut întreg, controla mereu firul discuției. Acum era preocupat de doamna Brooks.

– Ți-am spus cum am convins-o să mă lase să mor aici?

– Nu, i-a răspuns Gregory, care știa bine că nu trebuie să-i taie avântul unchiului său.

– I-am zis că o să ciripesc celor de la Impozit pe Venituri dacă nu mă lasă.

– Leslie, ticălos bătrân ce ești!

Gregory avea sentimentul că e cel mai cald compliment pe care i-l putea face; Leslie l-a luat exact așa cum se așteptase și și-a ridicat un deget în dreptul nasului. Dar era prea slăbit ca să mai poată să bată cu vârful lui.

– Biata bătrână proastă! A pretins cum c-ar fi cumnata mea din tinerețe sau ceva de genul ăsta. Doar așa mi-au dat drumul de la spital. Așa-i corect, i-am zis eu, ca să poți cere cadavrul. La spital nu prea le-a convenit. Ia o pilulă, dragul meu. A făcut un gest în direcția șirului de tuburi din plastic de pe noptieră. Gregory a clătinat din cap. N-aș zice că nu te înțeleg, fiule. Nici eu nu mă dau în vânt după ele.

O vreme s-a lăsat tăcerea, iar Leslie a rămas cu ochii închiși. Părul său era mai negru ca niciodată – o fi având vreo loțiune cumpărată de la solduri în gentuța lui cu cosmeticale, i-a trecut lui Gregory prin minte – dar sprâncenele erau albe și mustața jumate-jumate. Pielea i se îngălbenise și îi alunecase de pe oasele feței; cu toate astea, expresia lui își păstra farmecul. Aducea puțin cu un strigător de bâlci care te invită s-o vezi pe Femeia cu barbă. Intri, știind bine că barba doamnei este pur și simplu lipită, iar el știe că tu știi, iar tu știi că și el știe că știi și ți-e imposibil să-i reproșezi ceva.

– Să n-o scăpați pe Femeia cu barbă, te trezești trâmbițând, când îți faci loc cu coatele la ieșire prin mulțimea în expectativă. Cea mai grozavă Femeie cu barbă de la sud de Zidul lui Hadrian.

Leslie murmura câte ceva din când în când, încercând să-și deschidă și ochii odată cu gura. Nu mai vorbea despre moartea lui iminentă și Gregory presupunea că această chestiune fusese închisă. Și-a amintit de Jean, mărturisindu-i la un moment dat lui Gregory, înainte de a închide din nou ochii:

– Să știi că mamă-ta era trăsnet.

Gregory s-a întrebat ce-o mai fi însemnând și asta. Poate „trăsnet“ avea înțelesul de „fâșneață“, după cum se spunea acum. Dar asta nu

i se potrivea deloc mamei sale. O fi fost vreo expresie din argoul antebelic. Dacă își va aduce aminte, se va uita în dicționar.

După o vreme, chiar a simțit nevoia să-i comunice lui Leslie cât de mult ținuse întotdeauna la el și cât de mult îl bucuraseră acele basme de război pe care Jean nu le putea suferi. Dar i s-a părut întru câtva lipsit de tact, aproape crud și a preferat să-i șoptească:

– Ți-amintești de imaginile acelea stereoscopice pe care mi le-ai făcut cadou? M-am gândit la ele acum ceva timp.

– La ce anume?

– La pozele acelea. Ca niște diapozitive color, numai că sunt câte două, alăturate. Care se pun într-un aparat special, le ții în lumină și vezi instantanee din rezervațiile cu animale sălbatice africane sau din Marele Canion. Numai că… numai că aparatul nu mi l-ai mai trimis.

Oricât de tare se străduise, Gregory nu a reușit să înlăture și ultima urmă de reproș din voce, chiar dacă în inima lui nici nu exista așa ceva.

– Hm! a făcut Unchiul Leslie, cu pleoapele bine închise. Hm! Dacă vei căuta acolo, cred că vei găsi și restul.

Reflecta, oare, la propria calicie sau la lipsa de recunoștință a nepotului? A deschis ușor ochii și și-a îndreptat privirea dincolo de Gregory, pe lângă umărul acestuia.

– Nu, nu, unchiule, crede-mă! Nu… de fapt, nu vreau și restul.

Un ochi a mai rămas deschis pentru scurt timp, l-a cercetat, a hotărât că nu merită să mai risipească vorbe și s-a închis. Peste câteva

minute, Leslie l-a îndemnat:

– Ia aparatul de ras, la schimb.

– Cum?

– Am zis să iei aparatul de ras, la schimb.

Gregory s-a întors spre scrin. Deasupra lui strălucea rozaliul aparat Electrolux.

– Îți mulțumesc foarte mult.

Era, a priceput el, cadoul perfect.

– Dacă nu-l iei tu, o să-l folosească ea ca să se facă pe picioare.

Gregory a chicotit și un zâmbet discret i-a înflorit pe buze. S-a uitat la fața unchiului său, care îi evoca un iarmaroc. În fine, Leslie a pronunțat, fără să-și deschidă ochii, ultimele cuvinte pe care le-a auzit Gregory:

– Nu e vorba de Piața Comună, mă-nțelegi.

Într-adevăr, nu era vorba de asta. Gregory s-a ridicat, și-a pus palma pe umărul unchiului său, l-a scuturat cât mai încet cu putință, a cules aparatul de ras de pe scrin, l-a ascuns în buzunar, ca doamna Brooks să nu-și închipuie că-l furase (de fapt, exact asta și-a închipuit, descoperindu-i lipsa) și a plecat. După decesul lui Leslie, Gregory a ajutat-o pe doamna Brooks să curețe podul.

– *Mai bine trimitem totul la Oxfam* [9], a strigat femeia, cu gândul să-i alerteze pe cei de la etajul al doilea și al treilea din imobilul său.

Mutând patul, Gregory a călcat pe ceva ce a trosnit zgomotos. Era o punguță cu pește și cartofi prăjiți, aruncată acolo cu luni în urmă, din care se uscase până și ultima rămășiță de ulei. Gregory a ridicat-o de jos și a căutat un coș. Nu exista. Un munte de gunoi, i-a trecut atunci prin minte, și nu ai unde să-l arunci.

În timp ce se târguia cu clienții amatori să primească bani în schimbul propriei lor dispariții, la biroul său, Gregory găsea răgaz să se gândească la viața și la moartea Unchiului Leslie. Fusese nu numai atins, ci de-a dreptul impresionat de purtarea lui Leslie în timpul celei din urmă vizite. Menționase în trecere iminentul lui deces de îndată ce sosise Gregory, învăluind totul într-o glumă, apoi discutase despre cu totul alte lucruri. Nu transformase întâlnirea lor într-un rămas-bun, deși tocmai despre asta era vorba; nu lăsase frâu liber autocompătimirii, nici nu-l stârnise să verse o lacrimă. Toate astea făcuseră ca moartea lui Leslie să provoace mai puțină tulburare decât ar fi putut. Gregory a tras concluzia că Leslie a fost, în lipsa unui cuvânt mai potrivit, curajos.

Moartea aceasta părea să demonstreze ceva. Leslie, care fugise din calea războiului, care tăiase frunză la câini și se îndeletnicise cu mărunte furtișaguri, pe care până și Jean l-ar fi considerat găinar, dacă nu ar fi fost un membru al familiei, murise în chip curajos, ba chiar cu eleganță. Sau poate totul semăna prea bine cu o poveste cu tâlc? În definitiv, nu știau dacă Leslie fugise cu adevărat de război – doar tatăl lui Jean susținea asta; Leslie vorbea despre perioada respectivă spunând: „Când am fost eu în State.“ Nu știau nici dacă sistemul lui de viață, bazat pe troc, nu-i fusese impus de sărăcie; și Gregory habar n-avea cum murise Leslie, cum se derulase sfârșitul său. Poate că pilulele îl scutiseră de orice durere, dar în acest caz mai putea fi vorba de curaj? Păi, da, măcar din cauză că știi că vei muri

foarte curând. Dar nu e exclus să existe și pilule care să alunge și această cunoștință, să o îndulcească și să o elimine. Gregory nu putea să presupună decât că există și așa ceva.

Prin urmare, ce înseamnă o moarte frumoasă? De fapt, se poate să ai o moarte frumoasă? Sau e o simplă iluzie să crezi în morți frumoase – morți curajoase, stoice, blajine, duioase – din trecut? Nu cumva și „moarte frumoasă“ face parte din categoria expresiilor care, de fapt, nu se referă la nimic? Ca și cum ai da nume unui animal care nici nu există – un crocodil cu aripi, să zicem? Sau poate că o moarte frumoasă e doar atât: cea mai frumoasă moarte în niște circumstanțe date, indiferent de ajutorul medical. Sau și mai simplu: o moarte frumoasă e oricare moarte necopleșită de chinuri, de teamă și de revoltă. Potrivit acestei definiții și, la o adică, potrivit aproape oricărei definiții, Unchiul Leslie avusese o moarte frumoasă.

Jean își amintea de China. Poate de aceea nu se simțise atât de străină acolo: pentru că a fi în China e ca și cum ai trăi cu un bărbat. Bărbații jonglează cu carași-aurii și se așteaptă să-ți tulbure mințile. Bărbații dăruiesc haine din blană de câine. Bărbații inventează bonsaiul din plastic. Bărbații îți oferă agende minuscule, care, consideră ei, pot fi suficiente pentru nevoile tale. În anumite locuri, bărbații sunt foarte primitivi: merg la târg călare pe biciclete, cu porcul legat de portbagaj. Dar, în primul rând, e vorba de felul în care ți se adresează bărbații. În vremuri asiatice. Templul e reperat. Creștem doamne. Aici este centrul de suspinături. Ți se adresează printr-o portavoce, chiar dacă stai doar la câțiva metri distanță de ei. Iar când bateriile se consumă, preferă totuși să țipe la tine prin

instrument, în loc să fie mulțumiți cu fragila egalitate a vocilor. Sau, altfel, ți se adresează din cealaltă parte a unui zid curb și, atunci când întinzi gâtul, reușești cu greu să le distingi vocile printre zeci de alte glasuri. Și dacă le pui cea mai simplă întrebare: „Nu vrei să te duci la Shanghai?“, nu-ți răspund. Se prefac imediat că e ceva în neregulă cu întrebarea. Că nu este cu adevărat o întrebare. De ce întrebi așa ceva? Nu există un răspuns, pentru că nu există o întrebare. Aici este centrul de suspinături. Pune-ți degetul pe nod și ajută-mă să leg porcul. Templul a fost reperat. În vremuri asiatice. Nu uitați că trăim în vremuri asiatice; am trăit întotdeauna în vremuri asiatice.

TREI

„Nemurirea nu este o chestiune savantă.”

Kierkegaard

Cum deosebești o viață bună de o viață rea, de o viață irosită? Jean și-a amintit de maistrul de la fabrica de jad din China, căruia i se pusese întrebarea cum poate deosebi jadul de bună calitate de cel prost. Răspunsul a venit prin megafonul stricat al interpretului: „Te uiți la el și, uitându-te, îți dai seama de calități.“ Acum răspunsul nu i se mai părea tot atât de evaziv.

Jean se întrebase adesea cum va fi la bătrânețe. Pe la cincizeci și ceva de ani, când încă se simțea ca de treizeci, auzise la radio o discuție la care participa un gerontolog. „Puneți vată în urechi“, spunea acesta, „și pietricele în pantofi. Trageți niște mănuși din cauciuc pe mâini. Ungeți cu vaselină ochelarii – și gata: îmbătrânire la comandă.“

Era un test valabil, dar el conținea, bineînțeles, o lacună. Niciodată nu îmbătrânești la comandă; niciodată nu ai o memorie destul de bună ca să poți face comparații. Iar dacă se gândea la ultimii patruzeci de ani din cei o sută ai ei, pierderea calităților senzoriale nu reprezenta unul dintre factorii inițiali, și nici măcar esențiali. Mai întâi, nu îmbătrânești în propriii tăi ochi, ci alții o constată; apoi, încetul cu încetul, cazi de acord cu părerea lor despre tine. Nu intră în discuție că nu mai poți să ajungi la fel de departe ca altădată, doar

ceilalți se mai așteaptă să nu mai fii în stare; iar dacă asta e părerea lor, nu trebuie să te încăpățânezi să stărui.

La șaizeci de ani încă se mai simțea ca o femeie tânără; la optzeci, ca o femeie de vârstă mijlocie pe care o tulbură o ușoară problemă; la aproape o sută, nu-și mai bătea capul să se gândească dacă se simte sau nu mai tânără decât e în realitate – i se părea că nu mai are niciun rost. Se bucura că nu fusese țintuită la pat, după cum i s-ar fi întâmplat probabil pe vremuri; dar, de obicei, considera progresele făcute de medicină în decursul vieții ei niște lucruri de la sine înțelese. Trăia din ce în ce mai mult retrasă în universul său interior, unde se simțea foarte bine. Amintiri, avea mult prea multe amintiri; se fugăreau în creierul ei, precum norii pe cerul Irlandei. Picioarele i se păreau, cu fiecare an, tot mai departe de mâini; îi scăpau lucruri pe jos, se împiedica puțin, avea temeri; dar, în primul rând, era martora paradoxului ironic al bătrâneții: lucrurile se petreceau mai lent ca înainte însă, în ciuda acestui fapt, timpul trecea mai repede. La optzeci și șapte de ani, Jean s-a apucat de fumat. În sfârșit, țigările fuseseră declarate inofensive; după masă își aprindea una, închidea ochii și inspira fumul, gândindu-se la cine știe ce picanterie din secolul trecut. Marca ei preferată era Numbers, o țigară care, la lansare, fusese împărțită prin linioare punctate în optsprezece unități medii de fum. Aceste UMF-uri erau numerotate de la unu la optsprezece – un act de bunăvoință din partea fabricantului, menit să-i indice fumătorului cât anume fumase din țigara lui. După câțiva ani însă, într-o vară când au fost mai greu de găsit subiecte pe tema avantajelor computerelor, s-a iscat o controversă (care, după părerea fabricanților, a scăpat total de sub control): dacă nu cumva numerotarea țigărilor Numbers era un gest paternalist și opresiv. În fine, după un sondaj la scară națională făcut pe opt la sută din populație și după câteva incidente neplăcute (mașina directorului de

marketing fusese pictată cu linii punctate și împărțită în optsprezece unități, de la bot până la portbagaj), fabricanții au acceptat să producă țigări Numbers nedivizate numeric.

Chiar și așa, Jean socotea că țigara ei are optsprezece fumuri, din automatism. Trei grupuri de câte șase; între ele, își punea țigara în scrumieră. Primele șase o umpleau de o plăcere neașteptată; ca și cum ar fi trăit o nouă izbucnire de viață. Următoarele șase aveau un efect mai potolit, menținând-o totuși pe platoul la care ajunsese naiv, fără dificultate; ultimele șase aduceau o undă de panică: urmărea cum aproape o arde la degete, iar uneori încerca să facă din șase fumuri, șapte. Dar asta nu avea niciodată vreo importanță.

Lui Jean îi mai plăcea și să stea la soare. O fi având legătură cu pielea, gândea ea: pe măsură ce capeți un aspect pergamentos, pătat, ca de reptilă, ajungi să te comporți ca o reptilă. Uneori prefera să-și pună o pereche veche de mănuși albe, să nu-și mai vadă mâinile.

– Te mănâncă pielea? o întreba Gregory.

– Nu, doar ascund vederii crenvurștii ăștia din rădăcini.

Gregory, care se apropia de șaizeci de ani, avea și acum fața aceea rotundă și blândă, pe care Jean o știa din zilele lor de pribegie; uneori, o simplă căutătură de-a lui, sfredelitoare, îi readucea în minte tot felul de episoade petrecute cândva: escadrila lui de avioane de luptă colorate ca un curcubeu, jocul de șah electronic, prietenele lui clorotice. Dar acum numai amintirea mai reușea să-i redea tinerețea. Ajunsese, pricepea, mama unui om în vârstă. Încărunțise, ochelarii rotunzi, cu ramă din aur, arătau ca niște antichități, iar comportamentul lui grijuliu, ciudat, avea din ce în ce mai mult aerul unei pedanterii bătrânicioase. Gregory se ducea la lucru de două ori

pe săptămână; se juca cu CDG [10]; stătea în camera lui și asculta jazz. Uneori, Jean avea sentimentul că peste viața lui se așternuse o ceață de dimineață, care nu se ridicase niciodată cu adevărat.

Jean nu se mai ostenea să se studieze în oglindă. Nu din vanitate, ci din lipsă de interes. Nu te impacientezi și nu te revolți decât la cele dintâi riduri; unul în plus nu mai înseamnă nimic. Își purta părul într-un coc neglijent; nu-l mai vopsise de câțiva ani și albul se pervertise încet în gălbui. Ce straniu, cugeta ea, în copilărie, eram aproape blondă; acum, în cea de a doua copilărie, mi-e hărăzit să fiu încă o dată blondă, dar un blond fals, de data asta. Scăzuse câțiva centimetri în înălțime; se gârbovise puțin și se ținea de mobilă când se deplasa prin casă. Renunțase de mult să mai urmărească evenimentele publice; devenise mult mai indiferentă față de ea însăși; ochii își pierduseră ceva din azuriul lor și căpătaseră cenușiul-lăptos al cerului de dimineață, încă nehotărât. Altfel, era ca și cum rezerva de oxigen ar fi avut o fisură minusculă: lucrurile se încetineau și deveneau mai generale. Dar ea rămânea conștientă de ce se întâmplă, și nici nu putea împărtăși bucuria ignorantă a acelor zburători morți de când lumea, care parodiau vremurile antice în năzuința lor de a ajunge la soare.

Câteodată, Gregory încerca să-i prezinte alți oameni foarte bătrâni, fiind de fiecare dată dezamăgit de lipsa ei de entuziasm.

– Dar pe mine nu m-au interesat niciodată bătrânii, îi explica ea. De ce m-ar interesa acum?

– Dar nu ați putea… nu știu… să discutați despre vremurile de demult?

– Gregory, îi răspundea ea cu o siguranța vecină cu severitatea, pe mine *nu* mă interesează vremurile *lor* de demult, cât despre ale mele, le păstrez doar pentru mine. Poți foarte bine să te interesezi de oamenii în vârstă, când vei fi și tu în vârstă.

Gregory zâmbea. Bătrânețe? Nici măcar nu avea o poliță de asigurare. Firma lui îi făcuse, desigur, o ofertă specială, dar el o refuzase. Oamenii spuneau că un agent de asigurări fără o asigurare de viață e ca un măcelar vegetarian. Dar gluma nu-l clintise din loc. Dădea din cap și se gândea că există o logică și într-un măcelar vegetarian: când îți petreci toată ziua căsăpind animale, nu-ți mai vine poate să te duci seara acasă și să le mănânci la cină. Chiar dacă primești gratis o parte din carnea tăiată de tine.

Trecuse cu mult peste cincizeci de ani când a început să mediteze la sinucidere. Era o meditație calmă, care-l însoțea aproape cu prietenie; nu o melodramă cu fulgere de-a curmezișul unui cer indigo, ci o linie de gândire discretă și hotărâtă. Poate că avea de-a face cu faptul că nu-și procurase o poliță de asigurare, ale cărei prevederi interzic categoric acțiunile de tip melancolic, ba descurajează chiar și speculațiile melancolice. Sau poate doar din cauză că sinuciderile ținuseră capul de afiș în primul deceniu al secolului. Se spune că unii oamenii se îndrăgostesc doar când aud vorbindu-se despre dragoste; asta se aplică probabil și în cazul sinuciderilor.

Toți bătrânii aceia care se sinuciseseră. Gregory își mai aducea aminte și acum de unele nume: Freddy Page, David Salisbury, Sheila Abley. Plus numele pe care îl știau toți: Don Johnson. După cum era de așteptat, ziarele și televiziunea nu înțeleseseră primele câteva Sinucideri ale Oamenilor Bătrâni. Editorialiștii subliniau că eutanasia

era legalizată de opt ani, că statul punea la dispoziție cele mai convenabile facilități de sfârșit-ușor din Europa; de ce s-ar fi omorât oamenii aceștia într-o manieră atât de zgomotoasă și publică, dacă n-ar fi fost profund dezechilibrați? În acest caz, trebuie să sporim Serviciul de Monitorizare Geriatrică din zonele lor și să avem grijă ca pliantele despre sfârșitul-ușor să fie la dispoziția populației.

Dar efectul a fost o campanie și mai eficientă. A existat câte un Martir al Oamenilor Bătrâni la fiecare 1 ale lunii, din martie și până în septembrie 2006; Comitetul de Coordonare a Sinuciderilor Oamenilor Bătrâni și-a făcut publică existența, în vreme ce ziarele descopereau că știrile despre bătrâni, abordate suficient de dramatic, nu provocau neapărat scăderea tirajelor. Când s-a descoperit că telefonul SOB fusese pus sub urmărire, și asta i-a slujit: și-a exprimat în mod deschis părerea că este urât să montezi microfoane în telefoanele bătrânilor.

Pe 1 octombrie, Mervyn Danbury, cunoscutul comentator de crichet, s-a împușcat în Muzeul Catedralei St Paul, ținând în mână o felicitare primită de ziua lui de naștere de la prim-ministru. Comitetul SOB a emis la scurt timp cea dintâi listă a sa de revendicări, adunate – sau cel puțin așa se pretindea – în urma unui sondaj computerizat, prin telefon, la care participaseră treizeci și șapte la sută din persoanele peste șaptezeci de ani, și căruia nu i se făcuse publicitate. Revendicările erau următoarele: 1) Încetați orice reclamă pentru facilitățile de sfârșit-ușor. 2) Închideți toate căminele de bătrâni. 3) Eliminați din uzul oficial termenul „geriatrie“ și cuvintele din aceeași familie. 4) Bătrânii vor fi recunoscuți de acum înainte ca bătrâni. 5) Bătrânii trebuie să fie iubiți mai mult. 6) Se va înființa o serie specială de premii, prin care să se recunoască înțelepciunea și realizările bătrânilor. 7) Proclamarea Zilei Oamenilor

Bătrâni, sărbătorită o dată pe an. 8) Se va institui discriminarea pozitivă în favoarea bătrânilor, în domeniul serviciilor și al locuințelor. 9) Hazdroguri gratis pentru cei trecuți de optzeci de ani.

La început, guvernul a afirmat că refuză să negocieze sub presiune; dar atunci Don Johnson și-a dat foc și a murit între gheretele santinelelor de la Buckingham Palace. Fotografii în care se vedeau scaunul de invalid, înnegrit, și ceea ce mai rămăsese din cadavru au apărut pe prima pagină a tuturor ziarelor. Campania de defăimare a guvernului – menită să convingă că Johnson a fost un personaj labil și antipatic, omorât poate de cineva care avea ranchiună pe el – și-a ratat ținta. Majoritatea pretențiilor Comitetului au fost acceptate în doar câteva săptămâni; în semn de căință pentru scepticismul de care dăduse dovadă până atunci, guvernul a sugerat chiar ca Ziua Oamenilor Bătrâni să se cheme Ziua Don Johnson. Prin intervenția televiziunii, bătrânii nu au fost doar acceptați, ci au devenit o adevărată modă; s-a înregistrat un val de căsătorii între parteneri foarte bătrâni și foarte tineri; s-au emis timbre reprezentând portrete ale Oamenilor Bătrâni Faimoși; s-au instituit Jocurile Oamenilor Bătrâni; iar Gregory a poftit-o pe mama sa să locuiască într-o cameră mică, însorită, din spatele casei lui.

Apăruseră glumele obișnuite: speră că vei deveni o videostea și-l vei lua în spectacolul tău; vrea să pună mâna pe hazdrogurile tale și așa mai departe. Câteodată, se frământa de ce oare o invitase Gregory; dar, de îndată ce-și pusese întrebarea dacă era bine ca oamenii să fie siliți să se poarte frumos, își răspunsese arțăgos că, desigur, aceasta era, pentru cei mai mulți, singura cale să ajungă acolo. De fapt, ea și Gregory nu au discutat niciodată motivele care-l îndemnaseră pe el să o invite; nici despre cele care o determinaseră pe ea să accepte.

Calculatorul pentru Destinații Generale s-a născut în anul 1998, după o serie de studii întreprinse de guvern. Mai devreme, pe la sfârșitul anilor optzeci, se testaseră mai multe proiecte-pilot care încercaseră să înregistreze întreaga cunoaștere umană într-o formă ușor accesibilă. Proiectul *Înveți Distrându-te,* din 1991–1992, cu premii și burse sponsorizate oficial, era cel mai bine cunoscut; dar puritatea principiului de la baza lui a fost pusă la îndoială atunci când s-a bănuit o legătură între el și campania guvernamentală menită să scadă procentajul de utilizatori de vârstă fragedă, care populau sălile de videojocuri ale statului. Unii chiar acuzaseră *Înveți Distrându-te* de didacticism.

Primele proiecte se orientau, inevitabil, spre carte, fiind încercări de a crea biblioteca ultimă, perfectă, unde „cititorii" (cum erau ei numiți încă, după moda arhaică) puteau să obțină acces la tezaurul de cunoștințe al lumii. S-au ridicat totuși obiecții, cum că aceste proiecte s-ar adresa cu precădere celor studioși: cei obișnuiți să se folosească de cărți aveau acum prilejul să o facă și mai eficient, în vreme ce oamenii care trăiseră departe de ele rămâneau în continuare dezavantajați. Trei rapoarte guvernamentale de pe la mijlocul anilor nouăzeci sugerau, fără excepție, că era nevoie de o bază de utilizare mai democratică, pentru ca proiectele-pilot să justifice sprijinul deplin al statului.

CDG a fost conceput, prin urmare, astfel încât să se plieze la necesitatea de a obține informații; solicitantul nu cerea să vadă titluri de carte, ci subiecte ordonate pe categorii. Sursele, relevante în stadiul de introducere a datelor pentru aprecierea gradului de exactitate oferit de ele, au fost considerate nerelevante în stadiul de

obținere a datelor prelucrate, fiind prin urmare suprimate. Savanții au pretins că absența unor asemenea bibliografii invalida întregul program CDG; dar democrații au respins pretențiile lor, considerându-le melodramatice, argumentând că renunțarea la bibliografii va zădărnici înfumurarea scriitorilor – sau a furnizorilor de surse, după cum ajunseseră ei să fie cunoscuți. Procesul de reducere la anonimat a informațiilor era ca extragerea veninului din colții unui șarpe, spuneau ei. Doar acum cunoașterea avea prilejul să devină, cu adevărat, democratică.

În sfârșit, inaugurat în 2003, CDG conținea tot ceea ce până atunci existase în toate cărțile publicate în toate limbile; cercetătorii goliseră toate arhivele radio și TV, toate bibliotecile cu cărți, discuri și benzi, ziare, reviste și memoria populară. TOATE LUCRURILE CUNOSCUTE DE OAMENI – suna sloganul săpat într-un ecran din piatră, deasupra intrării la Sediul Municipal al CDG. Oamenii de știință s-au plâns de introducerea defectuoasă a datelor în mai multe domenii și de apariția unui conflict între conceptul de „Cunoaștere totală“ și cel pe care ei îl numeau „Cunoaștere corectă“; cinicii remarcaseră că singurele lucruri în legătură cu care nu puteai să-i pui întrebări erau propriile sale surse, introducerea de date, principiile și personalul; dar democrații erau fericiți, iar atunci când li s-a cerut să intre în dezbaterea dintre Cunoașterea totală și Cunoașterea corectă, au făcut imediat aluzie la îngerii care dansează pe vârful de ac. Desigur, CDG poate fi apelat pentru a hotărî cine are dreptate într-un pariu sau pentru a afla rezultatele la fotbal; dar nu e niciun rău în asta. Mult mai important e că permite organizarea unui sistem nou de învățământ seral, personalizat și flexibil în ceea ce privește orarul. Și, mai presus de orice, democrații considerau că au un mare sprijin din partea ideii simbolizate de CDG; un depozitar final și definitiv al informațiilor, un oracol al faptelor.

CDG era un instrument democratic nu numai în privința datelor introduse, ci și a datelor prelucrate oferite de el. Se pătrundea în banca de date cu ajutorul numărului de siguranță socială, iar nivelul datelor obținute era modificat în funcție de nivelul tău de înțelegere. Această caracteristică, inițial contestată, a fost repede acceptată și considerată o necesitate. Se spunea că CDG îți analizează întrebările pe măsură ce le bați pe tastatură și apreciază continuu nivelul tău de înțelegere, pe care apoi îl utilizează, dacă e necesar, pentru a-ți actualiza încadrarea pe lista de siguranță socială; dar acest fapt nu a fost niciodată confirmat. Democrații au învățat primii să se bizuie pe CDG; au început să-l îndrăgească. Unii așa de tare, încât cazurile grave de intoxicare cu CDG au început să fie citate prin tribunale, la procese de divorț.

Treptat, legenda a prins să crească precum iedera în jurul acestui siloz de informații. Se spunea că, pe lângă modificatorul democratic al ieșirii de date, mai exista și posibilitatea ca operatori secreți să pătrundă pe circuit și să schimbe răspunsurile. Cea mai bună cale de a obține răspunsurile căutate din partea CDG ar fi să-l păcălești cu întrebările. Și că ar exista o înțelegere între CDG și New Scotland Yard III, iar cei care puneau întrebări dubioase (unde se află cea mai valoroasă colecție de argintărie aparținând unei persoane plecate de-acasă?) fuseseră ridicați de îndată ce ieșiseră din clădire.

Majoritatea legendelor au apărut însă în jurul unei funcțiuni a CDG, denumite AA. Fusese adăugată printre celelalte categorii de informații în 2008, după o scurtă perioadă de intervenții intense, finanțate de surse misterioase. AA era sigla pentru Adevărul Absolut. În zilele vechilor biblioteci cu cărți, existau fonduri speciale de carte (obscene, blasfematorii sau litigioase din punct de vedere politic), care nu puteau fi examinate decât după aprobarea unei

cereri personale; acum CDG poseda o categorie de informații la care nu ajungeai decât cu permisiune specială. Cinicii făceau o paralelă istorică, susținând că Adevărul se dovedise o obscenitate blasfematorie, supusă manipulării politice; dar democrații afirmau dreptul inalienabil de acces al cetățenilor la cele mai serioase speculații și concluzii existente în momentul de față.

De vreme ce AA era o adăugire târzie la CDG, prezența ei nu putea fi recunoscută în manifestul oficial. Unii oameni îi puneau la îndoială chiar existența. Alții nu, dar nici nu manifestau interes. Majoritatea oamenilor cunoșteau pe cineva care cunoștea pe cineva care făcuse o cerere sau se gândise să facă o cerere pentru AA; în schimb, nimeni nu părea să cunoască pe cineva, care făcuse cu adevărat acest lucru. Aceiași cinici pretindeau că trebuie să prezinți un certificat de la doctor, un testament și un acord semnat de trei membri ai familiei; democrații replicau că formularele standard de testament și de declarație în nume propriu se aflau în mod firesc la dispoziție în foaierul AA, dar că nu trebuie să te grăbești să tragi concluzii pripite.

Se susținea cu tărie și în felurite moduri că mai mulți solicitanți de AA ar fi înnebunit; că ar exista un dispozitiv de distribuire a produselor farmaceutice atașat de consolă, unde cei care doreau să pună întrebări aveau la dispoziție nu numai date și păreri, ci și hazdroguri, somnifere și chiar tablete pentru sfârșit-ușor; că oameni perfect sănătoși s-ar fi dus la CDG hotărâți să ceară AA, iar de atunci nu-i mai văzuse nimeni.

Nimeni nu putea fi sigur ce anume știa sau făcea AA. Unii gândeau că îți oferă tot felul de variante de viață, ca un sofisticat funcționar de orientare profesională; că este specializat în decizii existențiale; că îți permite, nu se știe cum, să practici exercițiul pur al liberei voințe:

aidoma acelor simulatoare de carlingă în care se pregătesc piloții de aviație civilă. Poți învăța să decolezi și să aterizezi; sau, dacă preferi, să te și prăbușești. Se răspândise un zvon, potrivit căruia fondurile pentru sprijinul AA ar fi provenit din aceeași sursă cu fondurile pentru Grupul de inițiativă pentru sfârșitul-ușor, din anii nouăzeci; dar nimeni nu putea fi sigur. Celor mai mulți le plăcea să știe că AA există, în caz că vor avea vreodată nevoie; dar puțini se simțeau înclinați să încerce. La fel ca pauza din crichet: mai degrabă menită să-i dea liniște de cuget portarului, decât să îndeplinească un scop neapărat necesar jocului.

„Rostit ca un AA“ s-a impus pentru o vreme ca expresie cu valoare proverbială; deși, curios, nimeni nu știa exact cum glăsuiește AA. Toată lumea era de acord că răspunsurile trebuie să fie formulate diferit de restul datelor oferite de CDG; se credea că sunt limpezi, și totuși exprimate poetic. Unii spuneau că fuseseră angajați scriitori care să creeze o limbă specială a AA, sonoră și ambiguă, în același timp. Alții erau de părere că AA vorbea în versuri; iar alții, că vorbea în limbajul copiilor.

– Când eram mică, i-a spus Jean lui Gregory într-o seară, după ce-și fumase țigara, obișnuiam să-mi pun întrebări, stând în pat. Presupun că-mi țineau loc de rugăciune: nu eram încurajată să mă rog. Nu știu câtă vreme a durat; am sentimentul că întreaga copilărie, dar presupun că a fost vorba de un an sau doi.

– Ce fel de întrebări?

– O, nu reușesc să mi le amintesc pe toate. Parcă doream să știu dacă există un muzeu al sendvișurilor și, dacă da, unde anume. Și de ce nu le place evreilor să joace golf. Și de unde știa Mussolini cum să

întoarcă foaia. Și dacă raiul era pe horn în sus. Și de ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire.

– Ai aflat răspunsurile?

– Nu sunt sigură. Nu-mi dau seama dacă am aflat cu adevărat răspunsurile sau dacă au încetat să mă mai intereseze întrebările. Presupun că, pe măsură ce creșteam, am înțeles că muzeul în care îmi închipuiam eu că există sendvișul cu ou și cu creson al Reginei Victoria era o idee cam prostească și am descoperit că evreilor le place golful, numai că jucătorilor de golf nu le plac evreii; cât despre chestia cu raiul care ar fi pe horn în sus, probabil am învățat că anumite întrebări trebuie să fie reformulate, dacă vrei să obții un răspuns.

A făcut o pauză și l-a măsurat pe Gregory.

– În schimb, nu am aflat niciodată de ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire. Mă preocupa foarte tare. Mă gândeam, probabil… de aceea costă așa de mult hainele de nurcă, deoarece provin de la un animal care și-a dat viața cu mare împotrivire. Ca mineralele, valoroase pentru că sunt greu de extras. Ți-aduci aminte de crescătoriile de nurci?

Gregory s-a încruntat. Nu-și amintea. Atâtea lucruri se petrecuseră pe timpuri, până când animalele sălbatice să fie lăsate din nou în libertate.

– Întotdeauna mi-am pus întrebări despre crescătoriile de nurci. Cum le-or fi omorât, vreau să spun. Trebuia neapărat ca blana lor să nu sufere stricăciuni, la urma urmei. Să le fi sugrumat, nici nu poate fi vorba. Le-or fi gazat, ca pe bursuci.

Gregory nu avea habar. Nici măcar nu-și amintea de gazarea bursucilor. Ce trecut barbar! Niciun fel de moarte nu putea fi blândă; nici măcar a bursucilor.

A doua zi, la CDG, a apelat banca de date IST.NAT.

„Nurcă“, a bătut el pe tastatură.

GATA.

„De ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire?“

Mesajul AȘTEAPTĂ a început să pâlpâie cu litere verzi, iar după câteva secunde a apărut răspunsul: NU ESTE PROPRIU-ZIS O ÎNTREBARE.

Las-o baltă, și-a zis Gregory. Îți vine ușor să-mi dai un asemenea răspuns. Uneori silozul acela de cunoștințe putea să fie teribil de calic cu grăunțele sale. Și totuși uneori puteai să-l păcălești pur și simplu repetând întrebarea.

„De ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire?“

NU ESTE PROPRIU-ZIS O ÎNTREBARE.

Foarte bine, atunci o luăm de la capăt.

„E greu să ucizi o nurcă?“

UCIDEREA SĂLBĂTICIUNILOR ESTE INTERZISĂ, CONFORM LEGII…

Gregory a bătut repede: „Întrerupe. Pornește din nou.“ Apoi: „Când au fost interzise crescătoriile de nurci?“

1998.

„Cer informații despre funcționarea crescătoriilor de nurci.“ A așteptat circa zece secunde.

GATA.

„Cum erau ucise nurcile din crescătorii?“

ÎN FELURITE MODURI. MAI EXACT, PRIN OTRĂVIRE, GAZARE, UNEORI PRIN PROCEDEE MECANICE ȘI PRIN ELECTROCUTARE.

Gregory s-a cutremurat. Brutalele zile de odinioară.

„Cât dura?“

PRIN ELECTROCUTARE, DOUĂ–TREI SECUNDE…

„Întrerupe.“

„Se luptă nurca înverșunat împotriva morții?“

DA. VREI EXEMPLE?

Gregory nu avea nevoie de exemple. Acesta era unul din necazurile pe care le întâmpinai cu CDG: știa atâtea, încât încerca mereu să-ți împărtășească și ție cât mai multe; ca unul din plicticoșii ăia de la petreceri, care ține morțiș să te ducă departe de propriile tale interese și să se laude în schimb cu ce știe el.

„De ce?“

DE CE, CE? DEZVOLTĂ.

„De ce se luptă nurca înverșunat împotriva morții?“

NU ESTE PROPRIU-ZIS O ÎNTREBARE.

Ticălosule! l-a dojenit Gregory în gând. Ticălosule! Dar a continuat, tot atât de îndârjit ca nurca.

„De ce se luptă nurca mai înverșunat împotriva morții decât alte animale?“

DISPUTĂ. SUGEREZ C37.

Gregory a scris C37, fără mari speranțe. DISPUTĂ voia să spună că informația căutată făcea încă obiectul unei controverse între experții mondiali. C37 i-a oferit rezumatul unui raport despre starea actuală a teoriei evoluționiste. Tot ceea ce-i spunea, de fapt, era că lupta instinctivă a nurcii cu moartea reprezenta unul din motivele pentru care supraviețuise atât de îndelungat și de bine ca specie. Nu înaintase deloc.

S-a hotărât să nu-i dezvăluie lui Jean feluritele moduri în care erau ucise nurcile. Nu că ar fi indispus-o, dar nu avea chef să-și mai aducă aminte toată grozăvia.

– Am întrebat pe CDG de ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire.

– Așa ai făcut, dragule? Foarte frumos din partea ta.

– Păi, m-am gândit că poate vrei să afli.

– Și ce-a zis mașinăria aia a ta, deșteaptă de dă-n gropi?

Jean aștepta răspunsul cu oarecare scepticism; nu credea în cunoștințele computerului. Era, o recunoștea și ea, demodată în chip iremediabil.

– Mi-a zis că nu este efectiv o întrebare.

Jean a izbucnit în râs. Într-un fel, era cât se poate de mulțumită.

– Acum vreo nouăzeci de ani, ori poate chiar mai mult, dacă mă gândesc bine, l-am întrebat pe taică-meu cât e ceasul. Mi-a răspuns că e ora trei. L-am întrebat de ce e ora trei, iar el mi-a zis exact același lucru. Și-a scos pipa din gură și a îndreptat coada spre mine: „Jean, asta nu este propriu-zis o întrebare.“

Dar care anume or fi întrebările adevărate? chibzuia ea. Întrebările adevărate erau doar acelea la care oamenii întrebați știau deja răspunsul. Dacă tatăl ei sau CDG putea să răspundă, atunci curiozitatea ta devenea o întrebare adevărată; dacă nu, se respingea, pe motiv că pleacă de la o premisă falsă. Cât de nedrept! Pentru că, tocmai la aceste întrebări, cele care nu sunt pur și simplu întrebări, îți dorești cel mai mult să cunoști răspunsul. De nouăzeci de ani dorea să știe ce se-ntâmplă cu nurca. Tatăl ei nu izbutise s-o lămurească, nici Michael; iar acum o scălda și CDG. Asta era situația. Cunoașterea nu avansa cu adevărat, doar lăsa impresia că ar face-o. Întrebările serioase nu primeau niciodată răspuns.

– Dacă tot te-ai apucat, dragule, n-ai putea să afli ce se întâmplă cu pielea după moarte?

– Fii serioasă, mamă!

– Nu, nu glumesc.

Tot mai adesea Jean se surprindea amintindu-și de perioade pe care le crezuse uitate; anii îndepărtați se dovedeau acum mai ușor de evocat decât cei recenți. Era, desigur, un fapt normal; dar avea și deliciile lui neașteptate. Gregory, aplecându-se asupra aeroplanelor lui: îl vedea și acum. Acoperea scheletul din balsa cu hârtie de mătase, pe care apoi o stropea cu apă și, odată uscată, ea se întindea. O vopsea cu lac, și din nou se zbârcea. Dar, treptat, pe măsură ce se usca iarăși, se întindea perfect.

Poate că la fel se întâmplă și cu pielea. La început, pare destul de întinsă, apoi, când îmbătrânești, se lasă și se încrețește de parcă ar fi stropită cu apă și dată cu lac. Poate că după moarte se usucă și se întinde peste oase. Poate că atunci arăți cel mai bine, ferchеș și desăvârșit, de-abia după moarte.

– Fă-o, Gregory!

– Nu, n-o s-o fac. E morbid.

– Sigur că este.

Ar fi pariat că are dreptate. Când îi exhumau pe oamenii aceia care fuseseră îngropați în mlaștini, nu le era pielea uscată și întinsă, fără riduri, ca și cum moartea le-ar fi luat cu adevărat toate grijile?

– Bine, atunci poate afli în schimb ce s-a întâmplat cu sendvișurile lui Lindbergh.

– Sendvișurile?

– Da, ale lui Lindbergh. Asta cred că s-a petrecut înainte să te naști tu. A zburat singur peste Atlantic. A luat cu el cinci sendvișuri și nu

a mâncat decât unul și jumătate. Toată viața mea mi-am dorit să aflu ce s-a întâmplat cu restul.

– Am să văd dacă știe să răspundă CDG. În orice caz, au existat niște vremuri…

– Mă cam îndoiesc că o să fie în stare. Nu prea am o impresie bună despre mașinăria aia de tocat.

– Nici măcar nu ai studiat-o mai de aproape, mamă.

– Nu, dar pot să-mi imaginez. Când eram eu fată, exista ceva asemănător. Se numea Omul-Memorie. Bântuia prin târguri și bâlciuri. Puteai să-l întrebi orice prostie, indiferent cât de veche – scoruri la fotbal și chestii de genul ăsta – și-ți spunea fără nicio bătaie de cap. Dar dacă-l întrebai ceva util, nu făcea doi bani.

– I-ai pus vreodată o întrebare?

– Nu, dar pot să-mi imaginez.

Cum mor oamenii? Gregory evoca ultimele cuvinte ale unor personalități. Regii păreau să moară întruna în următoarele ipostaze: fie strigând: „Nemernicule, nemernicule!“ în clipa când îi lovea cuțitul ucigașului, fie aranjându-și pantalonii lungi doar până la genunchi, așteptând cu încredere să ajungă curând la o altă curte foarte asemănătoare cu a lor, doar puțin, extrem de puțin mai grandioasă. Clericii mureau privind cruciș: cu un ochi căutând în jos, în semn de supunere, iar celălalt ridicat, cu speranță. Scriitorii

mureau cu lucruri de-ale lor, scriitoricești, pe buze, dorindu-și să nu fie dați uitării, nesiguri până în ultima clipă dacă le va ieși figura, grație șuvoiului de cuvinte scrise de ei. A existat o poetă americană ale cărei ultime cuvinte au fost: „Trebuie să plec, ceața se ridică." Toate bune și frumoase, gândea Gregory, dar e obligatoriu să fii foarte atent cu sincronizarea. Nu se face să-ți pronunți nota de adio grijuliu întocmită și apoi să trăiești mai departe, altfel ultimele tale cuvinte pot fi: „Aduceți-mi încă o sticlă cu apă fierbinte."

Plasticienii păreau să se descurce mai bine decât scriitorii, fiind mai prozaici. Admira modesta dorință a unui pictor francez: „Sper din tot sufletul meu că în ceruri există pictură." Sau poate că străinii se orientează altfel când e vorba să moară decât anglo-saxonii. Un pictor italian, îndemnat să primească preotul, a răspuns: „Nu, sunt curios să văd ce se întâmplă în lumea de apoi cu cei care mor nespovediți." Un medic elvețian a murit pipăindu-și propriul puls și anunțându-l pe un coleg ce-l veghea: „Prietene, nu se mai simte bătaia în arteră." Decesele profesionale, de genul acesta, îl fascinau pe Gregory. Și i se încălzea inima la amintirea gramaticianului francez care declarase: *Je vas, ou je vais, mourir: l'un ou l'autre se dit.*

Erau oare morți frumoase? Era o moarte frumoasă cea care păstra amprenta modului de viață al muribundului? Compozitorul Rameau, pe patul de moarte, s-a plâns de un paroh care apăsase greșit o clapă; pictorul Watteau a respins un crucifix pentru că reprezentarea lui Hristos făcută de artist era lipsită de orice merit. Sugerează, oare, o moarte frumoasă că viața e puțin supraevaluată și temerile sfârșitului, exagerate? Este o moarte frumoasă aceea care nu îi întristează pe cei care rămân în urmă? Este o moarte frumoasă aceea care le lasă celor prezenți un prilej de meditație? Gregory chicotea ușor, amintindu-și de scriitorul american care întrebase, *in*

extremis: „Care este răspunsul?“ Și, neprimind niciunul, continuase: „În acest caz, care este întrebarea?“

Sau poate că modul în care se moare o fi influențat de motivul pentru care se moare.

Mergi la vârf, gândea Gregory, tastând: „Adu președinții americani.“

Pe ecran a apărut o listă, cu un cerc care clipea, în semn că mai există la dispoziție și alte materiale, dacă ar fi dorite. Înșiruirea de nume nu mergea decât până la Grover Cleveland, iar Gregory a socotit că-i suficient. A scris *Cauza morții* în *Câmpul de Investigare,* contemplându-i pe cei douăzeci și doi de președinți înșirați dinaintea lui. Unii îi erau vag familiari; alții îi aminteau mai degrabă de negustori de grâne, de mărfuri de galanterie și de medicamente. Nume venite parcă de pe firma magazinului din colț, evocând onestitatea micilor orașe. Franklin Pierce, Millard Fillmore, John Tyler, Rutherford Hayes… nici măcar americanii nu păreau să-și mai pună nume de genul ăsta. Gregory s-a simțit cuprins pe neașteptate de o undă de nostalgie – nu cea obișnuită, sentimentală, pe care o ai față de propria-ți copilărie, ci forma mai pătimașă și mai pură, declanșată de o epocă pe care n-aveai cum s-o fi cunoscut.

Desigur, pricepuse, unii dintre acești negustori de semănătoare din Iowa erau, probabil, la fel de corupți și de incompetenți ca și criminalii cunoscuți care locuiseră la Casa Albă. Dar nu prea era un motiv pentru a i se refuza cererea. A deplasat apoi cursorul verde ce clipea în josul listei, până s-a oprit pe F, de la Franklin Pierce, apoi a scris Continuă.

8 OCT 1869 HIDROPIZIE ABDOMINALĂ.

Hmm. A mutat cursorul în sus, până la Thomas Jefferson.

4 IULIE 1826 DIAREE CRONICĂ.

Rutherford B. Hayes.

17 IAN 1893 PARALIZIE A INIMII.

Diagnosticele sunau fermecător de îndepărtat: eufemisme ca din Vestul Îndepărtat, pentru cauze neînțelese cum se cuvine. Această secțiune a băncii CDG nu mai fusese probabil actualizată de ani întregi. Gregory era de acord: i se părea corect să ți se prezinte cauza morții chiar în limbajul vremurilor tale. Asta era soluția cea mai nimerită.

Zachary Taylor, MORBUL HOLEREI, DUPĂ CE S-A ÎNFRUPTAT EXCESIV DIN APĂ CU GHEAȚĂ ȘI LAPTE RECE, APOI CU O MARE CANTITATE DE CIREȘE. Ulysses S. Grant, CANCER LA LIMBĂ. Asta suna ceva mai familiar. Gregory tasta calm, parcurgând, răbdător, întreaga listă. Boala lui Bright. Debilitate. Împușcat. Împușcat. Hidropizie. Astm. Holeră. Gută reumatică. Slăbiciune a sănătății. Bătrânețe.

Lista îl făcea pe Gregory tot mai invidios. Cât de diverse și de romantice erau căile morții pe vremuri. În zilele noastre nu mai mureai decât de sfârșit-lin, de bătrânețe sau din cauza uneia din tot mai rarele boli banale. Hidropizie… astm… morbul holerei… i se părea o adevărată expansiune a libertăților să ai înainte atâtea variante. Apoi, a zăbovit asupra lui Rutherford B. Hayes. Paralizie a inimii. Probabil suferi de aceleași dureri și temeri ca la oricare altă boală; în schimb, cum sună să se spună asta despre tine! A murit de o Paralizie a Inimii, a șoptit Gregory. Poate că și Casanova ar fi

trebuit să moară la fel. Îl făcea să-și dorească să inventeze cel puțin o nouă cauză a morții, ceva care să ia prin surprindere întreaga sa epocă. Prin 1980, descoperiseră o categorie cu totul nouă de boli, și-a amintit el brusc; se numea Alergie la Secolul XX. Victimele – puține la număr, în jurul cărora se făcuse însă o intensă publicitate – sufereau de reacții cronice față de oricare aspect al vieții moderne. Ar fi putut să reacționeze în absolut aceeași manieră și față de secolul al XIX-lea, dar atunci boala lor ar fi fost botezată cu o denumire tranșantă și totuși plină de farmec, cum ar fi febră cerebrală. Secolul XX, mai puțin sigur pe sine, preferase să numească boala o alergie la propriile sale vremuri. Gregory și-ar fi dorit să născocească o maladie la fel de originală. Un fior inventiv final, cu care să-și ia rămas-bun. Uitase de ce dorise să vadă cum muriseră președinții. A verificat la Casanova: nu, nu era Paralizie a Inimii, ci pur și simplu bătrânețe.

– Bănuiesc că te consolezi cu faptul că nu poate să meargă mai departe, i-a spus Gregory în seara aceea mamei sale.

– O, nu. Nu merge la nesfârșit. Se termină. Acesta este tot rostul, nu?

– Ba nu. Mă referam nu atât la mersul mai departe, cât la gândirea asupra lui. CDG a avut o replică foarte bună când îl întrebam cu totul altceva. Spunea că e imposibil să privești în soare sau la moarte fără să clipești.

Jean Serjeant a zâmbit, într-un fel care fiului ei i s-a părut aproape infatuat. Nu, poate că nu era corect – la urma urmei, ei nu-i făcea niciodată plăcere să pară deșteaptă; poate că pur și simplu își adusese aminte de ceva. Gregory o studia atent; încet, bătrâna închidea ochii, ca și cum întunericul ar fi ajutat-o mai bine să vadă în trecut. Când pleoapele i s-au închis cu totul, a spus:

– *Poți* să privești în soare. Cu douăzeci de ani înainte să te naști tu, am cunoscut pe cineva care învățase să privească în soare.

– Printr-un ciob de sticlă afumată?

– Nu.

Ușor, fără să deschidă ochii, și-a dus palma stângă înaintea feței, apoi a desfăcut puțin degetele.

– Era pilot și trebuia să învețe despre soare. După o vreme poți să te obișnuiești. Nu ai decât să privești printre degetele desfăcute; doar așa reușești. Poți să privești la soare cât ai chef.

Probabil, i-a trecut atunci prin minte, probabil că după o vreme îți crește și o membrană între degete.

– Trebuie să fie un truc nemaipomenit, a zis Gregory. Deși, după părerea mea, e greu de zis dacă merită sau nu să-l deprinzi.

Jean a deschis ochii și și-a contemplat mâna. A rămas surprinsă, ba chiar s-a îngrijorat puțin. Uitase cât i se îngroșaseră încheieturile degetelor în ultimii treizeci de ani. Bucăți scurte de frânghie, cu câteva alune înșirate pe ele, așa arătau acum degetele ei. Iar degetele ei noduroase, în loc să se îndepărteze încet și să se deschidă blând, ca niște storuri, lăsau brusc să intre mănunchiuri groase de raze. Nu era în stare să facă ceea ce făcea Soare-Răsare Prosser. Îmbătrânise și degetele ei lăsau să pătrundă prea multă lumină.

– Și atunci, ești de părere că nu are niciun rost să fii îngrijorat de toate astea? s-a interesat Gregory, nervos.

– De ce anume?

– De toate. Dumnezeu. Credință. Religie. Moarte.

– Paradis.

– Păi…

– Ba da, de fapt Paradis ai vrut să spui. La asta se gândește toată lumea, mereu. Ajută-mă să ajung în Paradis. Cât costă un bilet spre Paradis? Mi se pare… o debilitate mintală. În orice caz, eu am fost în Paradis.

– ??

– Paradis. Eu am fost în Paradis.

– Și cum era?

– Foarte prăfos.

Gregory a zâmbit. Tendința mamei lui spre enigmatic devenea tot mai accentuată. Cine nu o cunoștea ar fi putut gândi că o luase razna; Gregory știa însă că există mereu un punct de referință, ceva care, după judecata ei, avea logică. Dar probabil că explicațiile cer prea mult timp. Gregory se întreba dacă nu cumva asta înseamnă a fi bătrân: tot ceea ce dorești să spui are nevoie de un context. Iar dacă oferi întregul context, oamenii consideră că ești un bătrân nebun, care bate câmpii. Dacă nu pomenești de context, oamenii te consideră un bătrân nebun și laconic. Cei foarte bătrâni au nevoie de interpreți, la fel ca și cei de vârstă foarte fragedă. Când cei bătrâni îi pierd pe cei din jur, pe prieteni, își pierd și interpreții; își pierd dragostea, dar și capacitatea deplină de a comunica.

Jean își amintea de călătoria ei în Paradis. La Templul Paradisului din Beijing, după cum i se zicea mai nou. Cel puțin, bine că nu au dat o denumire nouă și Paradisului. O dimineață uscată de iunie, cu vânt direct dinspre Gobi, ce purta cu el pulbere fină. O femeie mergea la muncă pe bicicletă, cărându-și și copilul. Capul bebelușului era înfășurat în tifon, să-l protejeze de praf. Arăta ca un prisăcar mititel.

La Templul Paradisului, pulberea era mânată în vârtejuri jucăușe, măturând întreaga curte. Văzuse spinarea unui chinez bătrân. O șapcă albastră, un gât plin de riduri, o haină șifonată. Gâtul ca de broască-țestoasă întinzându-se într-o parte, spre marea curbură a zidului. Chinezul asculta o conversație pe care îi era imposibil să o înțeleagă. Poate acele cuvinte aveau pentru el o rezonanță minunată, iar vocile ceva transcendental. Dar Jean pusese și ea urechea la perete și pricepuse: o obrăznicie la adresa unui conducător chinez mort, apoi câteva flecăreli oarecare. Atât și nimic mai mult. Atât se putea auzi.

Jean știa, bineînțeles, ce anume făcea Gregory. Își zornăia bănuții din buzunar. Urla la cer. Și credea că-și ascunde atât de bine panica: era exact un mod matur de a face ceea ce ea și Unchiul Leslie făcuseră cu aproape un secol în urmă, dincolo de fagii mirositori de la gaura numărul 14. Îți lași capul pe spate și urli spre cerurile goale, știind că, indiferent cât de mult zgomot faci, nu te aude nimeni acolo, sus. Și apoi te lași să cazi pe spate, extenuat, complexat și întru câtva mulțumit; chiar dacă nu te-a ascultat nimeni, măcar ți-ai afirmat oarecum punctul de vedere. Asta făcea și Gregory. Își afirma punctul de vedere. Nu putea decât să spere că, atunci când va cădea pe spate, nu se va lovi prea rău.

Gregory a început să-i pună lui CDG întrebări despre sinucidere, în joacă. Și cu precauție, pe deasupra: nu poți ști niciodată dacă nu cumva se produce o întrerupere automată a operațiunii în momentul când întrebările deviază spre anumite domenii. Sau te poți trezi în poală cu o cutiuță de pilule ale fericirii, căzând dintr-un distribuitor secret, sau eventual vei găsi un bilet pentru o tabără de vacanță, ce va sosi cu poșta a doua zi de dimineață.

Farmecul periculos al lui CDG consta în aceea că puteai afla orice de oriunde; dacă nu aveai grijă, câteva ședințe te și transformau dintr-un cercetător serios într-un simplu spectator superficial, rămas cu gura căscată. Gregory s-a trezit repede deturnat spre tainele sinuciderii. Și-a irosit vremea, de exemplu, cu faimoasa sinucidere-plagiată a domnului Budgell, care plecase din mijlocul unei reprezentații a lui *Cato* de Addison și se aruncase în apele Tamisei, lăsând în urmă câteva versuri, care să-i apere fapta:

> *Ceea ce Cato a făcut și Addison a-ncuviințat,*
> *Rău nu poate fi.*

Gregory a cerut un rezumat al piesei și l-a compătimit pe domnul Budgell. Cato s-a sinucis în semn de protest la adresa dictaturii și ca să trezească odată conștiința compatrioților săi. Bietul domn Budgell: nimeni nu a avut mustrări de conștiință din cauza dispariției lui.

Ceva mai convingător era exemplul lui Robeck, profesorul suedez care scrisese un lung tratat, îndemnându-i pe cititori la sinucidere, și apoi o pornise pe mare într-o barcă deschisă, ca să pună în aplicare ceea ce predicase. Gregory a încercat să descopere de la CDG câte exemplare din opera lui Robeck se vânduseră și câte sinucideri

provocaseră; dar nu exista nicio asemenea statistică. Atunci, a purces mai departe, cercetându-i pe panteiștii japonezi, care-și îndesau pietre în buzunare și plonjau în mare, în fața rudelor pline de admirație; și pe sclavii din Africa de Vest, care se omorau, cu credința că vor învia în regiunile lor natale; și pe aborigenii australieni, care credeau că atunci când moare un negru sufletul său se-ntrupează într-un alb și, prin urmare, practicau sinuciderea pentru a-și schimba cât mai grabnic pigmentul. „Omul negru cade la pământ și imediat sare în picioare omul alb“, explicau ei odată.

În secolul al XVIII-lea, francezii considerau Anglia patria sinucigașilor: romancierul Prévost punea pasiunea engleză pentru acest soi de moarte pe seama preponderenței folosirii cărbunelui drept combustibil, a consumului de carne de vită pe jumătate crudă și a exageratei aplecări spre erotism. Madame de Staël se arăta surprinsă de popularitatea sinuciderilor, având în vedere gradul de libertate individuală și blândețea în chestiunile religioase. Unii, așa ca Montesquieu, considerau că doar clima ar fi de vină pentru acest impuls național, dar Madame de Staël era de altă părere: ea credea că descoperă, sub rezerva notorie a britanicilor, o natură arzătoare, impetuoasă, care se tulbură ori de câte ori este supusă, cu de-a sila, dezamăgirii sau plictisului.

Gregory nu putea decât să se simtă flatat în patriotismul propriu de felul în care compatrioții săi erau creditați cu o asemenea cutezanță extremă; dar nu s-a lăsat convins. A recurs la antici. Pitagora, Platon și Cicero erau cu toții de acord cu sinuciderea; stoicii și epicureicii îi confirmau utilitatea morală. Gregory a cerut o listă a grecilor și a romanilor de seamă care se omorâseră. Pitagora s-a sinucis prin înfometare, din cauză de *taedium vitae.* Menippus s-a spânzurat din pricina pierderilor financiare. Lycambus s-a spânzurat doar pentru

că se făcuse de râs. Labianus s-a zidit de viu, deoarece scrierile lui fuseseră condamnate și arse. Demonax și-a luat viața prin înfometare, după ce suferise „o pierdere de influență, drept consecință a bătrâneții“. Stilphon a murit bând ceva otrăvit, dar din motive necunoscute – ce-o fi căutat pe listă? Flebotomia lui Seneca era menită să evite o înscenare din partea lui Nero. Zenon s-a spânzurat după ce-și fracturase un deget. Și așa mai departe. Soțiile înghițeau cărbuni aprinși din cauza nenorocirilor din familie și se împungeau cu pumnalul atunci când soții le erau exilați.

Anticii au categorisit sinuciderile. Filozofii lor le îngăduiau în situațiile de dezonoare personală, eșecuri politice sau militare și boli grave. Dar Gregory era sănătos; n-avea cum să ajungă în fruntea unei armate sau a unui stat; iar onoarea devenise unul dintre acele cuvinte pe care cei mai mulți erau nevoiți mereu să le caute în dicționar. Niciunul dintre filozofii antici nu afirma că sinuciderea ar fi un lucru bun în sine. Doar suedezul acela straniu, care o pornise vâslind în largul mării, susținuse contrarul.

Era pe cale să bată Salvat și să iasă din program, când i-a venit în minte o ultimă întrebare, pe care ar fi trebuit să o pună mai demult. Dar cum să o formuleze?

„Cine te dirijează?“

REPETĂ.

„Cine te dirijează?“

REFORMULEAZĂ.

„Cum funcționezi?“

CDG A FOST LANSAT ÎN 1998 DUPĂ RAPORTUL COMISIEI DONOVAN. BANCA DE DATE S-A INSTALAT INIȚIAL PE PROCESOARE DIN SERIA 84…

Întrerupe. „Poți să-ți pui singur întrebări?“

POATE UN CREIER SĂ DISCUTE CU EL ÎNSUȘI? AȘTEPT RĂSPUNSUL TĂU, TE ROG.

Gregory s-a oprit puțin. Nu era sigur. L-a surprins și tonul tăios al computerului.

„Da.“

EȘTI SIGUR? ÎȚI SUGEREZ SĂ RECONSIDERI.

„Da.“

EȘTI SIGUR? ÎȚI SUGEREZ SĂ RECONSIDERI, GREGORY.

Ia te uită, ăsta-i chiar numele meu. Apoi, deși știa răspunsul, a întrebat:

„Cine controlează intrarea de date?“

VEZI DECLARAȚIA.

Exact cum își imaginase: era expediat la declarația oficială.

„Cine controlează ieșirea de date?“

REPETĂ.

„Cine controlează ieșirea de date?“

IEȘIREA DE DATE ESTE CONTROLATĂ DE INTRAREA DE DATE.

„Cine este sursa intrării de date?“

SURSA ESTE UTILIZATORUL.

„Există modificatori ai ieșirii de date?“

EXPLICĂ.

„Există vreo posibilitate de intervenție între banca centrală de date a CDG și utilizator?“

MODIFICĂ.

Vai, pentru numele lui Dumnezeu! CDG are stilul său de a te trata, ca și cum ai fi copil sau străin. Modifică. Explică. Se poartă cu toane și e încăpățânat. Cel puțin acesta era sentimentul lui; fiind totuși conștient că deviase de la procedura corectă de extragere a datelor. Chiar și așa, îl irita. Dacă Lycambus s-a spânzurat din cauză că se făcuse ridicol, iar Zenon din pricina unui deget frânt, Gregory era surprins că nu fuseseră și sinucideri provocate de frustrările la care te supunea CDG.

„Există posibilitatea de a interveni cu date pe acest canal de ieșire a datelor?“

VREI SĂ SPUI ÎNTRERUPERE A INTRĂRII DE DATE ÎN SITUAȚII NEPREVĂZUTE? TE ASIGUR, ÎNCEPÂND CU 2007…

Din nou, Întrerupe.

„Există posibilitatea ca personalul să intervină cu date pe acest canal de ieșire a datelor?“

NU ESTE PROPRIU-ZIS O ÎNTREBARE.

„De ce nu?“

NU ESTE PROPRIU-ZIS O ÎNTREBARE.

Mormăind ceva ca pentru sine, Gregory a ieșit din program.

Nu mult după aceea, Operatoarele 34 și 35 au părăsit Centrul și au pornit-o spre casă prin parc, sub cerul senin al serii. Munca de la CDG era interesantă, dar uneori obsesiile utilizatorilor te doborau. Dar aerul proaspăt și câteva priviri admirative ale bărbaților le ajutau în general să-și revină la capătul zilei.

– E unul dintre cei care persevereză.

– Da, un perseverent.

– Foarte inteligent.

– A3.

– Nu cumva A2?

În voce se strecurase o undă de speranță.

– Nu, absolut nu. A3 inferior, aș zice.

– Hmm. Crezi că o să ceară AA?

– Mă gândeam și eu ceva mai devreme. S-ar putea.

– Dar cei din A3 nu o prea fac, nu? Mi-ai spus că, de obicei, se întâmplă cu A2 de vârf, și mai sus, sau cu toți cei de sub C3.

– E un perseverent. Se știe că perseverenții ajung și acolo.

– Ți se pare suficient de curajos?

– A fi perseverent este o formă de curaj, nu crezi?

– Ba da. Cred că este simpatic.

– NU ESTE PROPRIU-ZIS UN RĂSPUNS.

– Știu. Mă gândeam doar că nu m-ar deranja să-l însoțesc spre casă.

– REPETĂ.

– Nu m-ar deranja să-l însoțesc spre casă.

– MODIFICĂ.

Au urmat un chicotit și o îmbujorare, apoi încă un chicotit.

– NU ESTE O POSIBILITATE REALĂ. ESTE ÎMPOTRIVA REGULAMENTULUI.

– Crezi că vor schimba vreodată regulile?

– NU ESTE O POSIBILITATE REALĂ. MAI BINE VII ACASĂ CU MINE.

– NU ESTE O POSIBILITATE REALĂ. ESTE ÎMPOTRIVA REGULAMENTULUI.

– EXISTĂ POSIBILITATEA ÎN CADRUL ACELUIAȘI NIVEL.

– ESTE ÎMPOTRIVA REGULILOR MELE. AM SALVAT ȘI AM IEȘIT DIN PROGRAM.

– Noapte bună!

Dar poate greșise considerând chestiunea lui Dumnezeu ca pe o simplă alegere imatură. Există un Dumnezeu (prin urmare, trebuie să mă închin Lui) sau Nu există un Dumnezeu (și atunci trebuie să dezvălui inexistența Lui întregii lumi). El pornea de la premisa unui singur răspuns pentru o singură întrebare. Mult prea limitat; și de unde putea ști că întrebarea e cea corectă? Cineva, undeva, zisese asta: problema e nu care este răspunsul, ci care anume o fi întrebarea.

Trebuie să existe mai multe posibilități, judeca Gregory. Mai multe posibilități:

1. Că Dumnezeu există.
2. Că Dumnezeu nu există.
3. Că Dumnezeu a existat, dar nu mai există.
4. Că Dumnezeu există, dar ne-a abandonat:
    a. pentru că L-am dezamăgit crunt;
    b. pentru că este un ticălos care se plictisește repede.
5. Că Dumnezeu există, dar că natura Sa și motivația Sa sunt dincolo de înțelegerea noastră. În definitiv, dacă ar fi în limitele puterii noastre de înțelegere și răspunzător în propriii noștri termeni morali, ar fi fără îndoială un ticălos. Prin urmare, dacă există, trebuie să se afle în afara puterii noastre de înțelegere. Dar dacă se află în afara puterii noastre de înțelegere, chiar El a luat hotărârea ca noi să nu putem înțelege, să fim deconcertați în fața problemei Răului, de exemplu; chiar El a ales să pară în

ochii noștri un ticălos. Dar asta nu îl face oare nu numai ticălos, ci și psihopat? În oricare din aceste situații, nu este de datoria Lui să dea tonul, să ia legătura, să fie primul care stabilește contactul?

6. Că Dumnezeu există doar atât timp cât există credința în El. De ce nu? Nu ar avea niciun rost ca Dumnezeu să existe dacă n-ar crede nimeni în El, prin urmare se poate ca existența Lui să apară și să dispară în funcție de credința Omului în El. El există ca o consecință directă a nevoii noastre de El; și poate măsura puterii Sale depinde de măsura credinței noastre. Credința este precum cărbunele: arzându-l, se generează puterea Domnului.
7. Că Dumnezeu nu a creat Omul și Universul: doar a *moștenit.* Își vedea liniștit de oierit în cine știe ce Australie celestă, când l-a găsit un tânăr reporter de la un ziar local, alergând cu limba de un cot, și i-a explicat că, în urma unei absurdități genealogice oarecare (căsătorie neconsumată, un boț născut de o virgină și diverse altele) a intrat prin moștenire în posesia Pământului și a tot ceea ce conține el. Și nu avea dreptul de a renunța la moștenire nici cât, să zicem, să renunțe la puterea de a zbura.
8. Că Dumnezeu a existat, nu mai există în momentul de față, dar va exista din nou în viitor. În clipa asta, pur și simplu se află într-un an sabatic divin. Așa s-ar explica foarte multe lucruri.
9. Că Dumnezeu nu a existat deloc până în prezent, dar va exista în viitor. Va sosi, la un moment dat, să curețe gunoaiele noastre, să taie gazonul în parcurile publice și să ridice standardul de viață prin cartiere. Dumnezeu este un mecanic de întreținere suprasolicitat, îmbrăcat într-o salopetă pătată, și are în grijă mult prea multe planete. Ar trebui să plătim mai bine și să încheiem un contract permanent de întreținere, în loc să-l chemăm în cazuri de urgență, ca acum.

10. Că Dumnezeu și Omul nu sunt acele două entități separate pe care ni le imaginăm noi, că legătura este mult mai puternică decât simpla existență a sufletului etern – frântura divină, cum s-ar zice – vârât într-un corp ce se aruncă după folosire. Poate că legătura se stabilește ca între doi copii care aleargă într-o ștafetă cu trei schimburi.
11. Că Omul este de fapt Dumnezeu, iar Dumnezeu este de fapt Omul, dar o scamatorie ontologică oarecare, pe bază de oglinzi, ne împiedică să vedem lucrurile sub adevărata lor față. Dacă este așa, cine a aranjat oglinzile?
12. Că există mai mulți dumnezei. Asta ar putea să explice foarte multe:
    a. Că se ceartă tot timpul și nimeni nu mai are grijă de prăvălie
    b. Că ei ar putea fi paralizați de un exces de democrație, ca Națiunile Unite; fiecare dumnezeu are drept de veto, prin urmare nimic nu trece de Consiliul de Securitate. Nu-i de mirare că planeta noastră este lăsată în părăsire;
    c. Că această împărțire a răspunderilor le-a slăbit puterea, le-a slăbit capacitatea de a se concentra. S-ar putea să fie în stare să-și dea seama ce nu merge bine, și totuși să nu întreprindă nimic; probabil că zeii sunt binevoitori, dar neputincioși, probabil nu pot decât să asiste, ca niște eunuci într-un harem.
13. Că Dumnezeu există și că a creat cu adevărat lumea, dar că este vorba doar de un prim proiect – o încercare ratată, cu alte cuvinte. A crea o lume e o treabă foarte complicată, la urma urmei; trebuie neapărat să ne așteptăm să-i iasă din prima, chiar dacă e vorba de Dumnezeu? Neapărat vor exista câteva rateuri – boli, țânțari, chestii de genul ăsta – în oricare încercare.

Dumnezeu ne-a creat, după care s-a dus într-un alt colț de Univers, unde scurgerea e mai bună și gravitația nu joacă atâtea feste. Ar fi putut să distrugă această primă tentativă ratată, desigur, făcând-o bilă și dându-i un bobârnac în spațiul exterior, sub formă de cometă sau de ceva, acolo. E un semn al mărinimiei Sale că nu a făcut-o. Desigur, și-a luat măsura de precauție ca să nu existe o *eternitate* – a aranjat în așa fel, încât peste o vreme Pământul să cadă în Soare și să ardă – în schimb, nu a ridicat obiecții ca noi să nu ne bucurăm între timp de drepturi provizorii. Foarte bine puteți să-l stăpâniți pentru o clipită de câteva mii de ani, a spus Dumnezeu, Mie nu-Mi face trebuință. Și poate ne mai vizitează, din când în când, să se asigure că lucrurile nu au luat-o razna *de tot.* Dumnezeu este un scamator care menține în rotație o mulțime de farfurii. Noi am fost cea dintâi farfurie și are tendința să ne neglijeze. Ne clătinăm și oscilăm tot mai tare în patul nostru; spectatorii sunt îngrijorați; dar degetul arătător divin apare la timp și dă planetei un nou impuls.

14. Că suntem cu toții fragmente ale unui Dumnezeu care s-a distrus pe Sine la începutul Timpului. De ce a făcut asta? Poate că nu a mai vrut să trăiască, pur și simplu: era un zeu suedez, un Robeck. Asta ar explica foarte multe, poate chiar totul: imperfecțiunile Universului, senzația de singurătate cosmică, năzuința de a avea o credință – până și impulsurile noastre sinucigașe. Dacă suntem fragmente ale unui Dumnezeu sinucigaș, atunci este normal, ba chiar sfânt, să dorim să ne omorâm și noi. Unii dintre acei martiri creștini timpurii (a căror grabă de a muri îi face să arate ca niște ariviști dornici să o ia înaintea altora și să-și găsească un loc în rai) puteau, de fapt, să fie doar simpli sinucigași devotați. O strălucită erezie îl

considera chiar pe Hristos sinucigaș, pe motiv că-i ceruse vieții Sale să-L părăsească, ceea ce s-a și petrecut. Poate că ereticii aceștia aveau dreptate: Iisus Hristos nu făcea decât să urmeze exemplul Tatălui.

Gregory s-a jucat o vreme cu aceste posibilități, până s-a simțit sfârșit. S-a culcat, iar când s-a trezit avea în minte următoarea poveste: Dumnezeu există și a existat dintotdeauna; El este omnipotent și omniscient; Omul se bucură de liber-arbitru și este pedepsit dacă se folosește de acest liber-arbitru în scopuri rele; noi nu putem spera să înțelegem, în scurta noastră trecere pe pământ, felul în care se face lucrarea lui Dumnezeu; este suficient să-L recunoaștem, să-L iubim, să-L lăsăm să ne lumineze ființele, să-L ascultăm și să-L cinstim. Vechea poveste, cea dintâi poveste; Gregory s-a împăcat repede cu ea. Se simțea ca într-un strai confortabil, ca într-un fotoliu în care, datorită îndelungatei folosiri, formele ți se așază perfect, ca mânerul din lemn al unui ferăstrău vechi, ca o piesă de jazz desăvârșită, ca o urmă de pas în nisip, care se potrivește cu talpa pantofului tău. Așa-i mai bine, gândea Gregory, așa mi se pare corect; apoi, neliniștit, a râs de el însuși.

Cine poate preciza ce înseamnă să fii curajos? Se spune adesea – și o susțin mai ales cei care nu au văzut niciodată un câmp de bătălie – că în război cei mai curajoși sunt înzestrați și cu cea mai săracă imaginație. O fi adevărat? Și dacă da, le știrbește cu ceva curajul? Dacă ești mai curajos pentru că poți să-ți imaginezi mutilare și moarte și tot așa să le ignori, atunci cei care pot să-și imagineze cât mai exact – care pot să evoce dinainte teama și durerea – sunt cei mai viteji. Dar cei care au capacitatea de a-și vedea cu ochii pieirea, tridimensional, sunt de obicei considerați lași. Prin urmare, cei mai curajoși nu sunt decât niște lași ratați, lași care nu au tăria să fugă?

Este, oare, credința în Dumnezeu un act de curaj? se întreba Gregory. Ei bine, la nivelul de jos ar putea fi un act de curaj, căci, în zilele noastre, puțini oameni mai cred în El și este un fel de curaj să rămâi neclintit în această mare de apatie. La nivelul de sus, rămâne un act de curaj pentru că te înalți la nivelul Lui de creație; îți asumi o poziție mai înaltă decât a unui boț de lut – și asta pretinde oarecare îndrăzneală. Poate că te pui la dispoziție și în chip de ofrandă, în vederea Judecății de Apoi: te mai țin nervii? Atunci când afirmi că ai credință în Dumnezeu, ești aidoma copilului care-și ridică mâna în clasă. Atragi atenția asupra ta și primești o sentință, de față cu un public: Corect sau Greșit. Imaginează-ți clipa aceea. Imaginează-ți fiorul de teamă.

Este mai curajos să nu crezi în Dumnezeu? Din nou, la nivelul de jos, cere un anume curaj tactic. Îi spui lui Dumnezeu că nu există; și dacă există? Vei fi în stare să te descurci în clipa când ți se va arăta? Imaginează-ți rușinea care te va cuprinde. Imaginează-ți cum îți vei pierde reputația. La nivelul de sus, declari că ești absolut sigur de propria ta nonexistență. Eu mă sfârșesc. Nu merg mai departe. Nu-ți acorzi nici măcar o șansă, cât de vagă, în această privință. Te declari mulțumit de faptul că te vei stinge; refuzi să-i accepți dominația îngâmfată. Te întinzi pe patul tău de moarte încrezător că ai înțeles esența vieții; te declari, cu semeție, de acord cu vidul. Imaginează-ți clipa aceea. Imaginează-ți fiorul de teamă.

Au fost unii care au crezut în curajul de a râde. Calea de a învinge moartea este să-ți bați joc de ea; refuzând să-i acorzi înalta stimă pe care și-o arogă, lipsind-o de capacitatea de a stârni groază. Cu o simplă glumă dezarmezi eternitatea. Speriat? Eu, da' de unde! Viața eternă? Fac cum mă taie capul. Există Dumnezeu? Mai taie-ți o felie de plăcintă cu carne. În tinerețea lui, Gregory fusese atras de rânjetul

cosmic; acum nu mai era. Cu toții ne temem de moarte; am prefera un sistem oarecare de viață eternă, chiar dacă pentru început nu am avea parte de ea decât de probă. Șase mii de ani de viață de apoi, pui banii jos sau returnezi marfa, nu ai obligația de a cumpăra definitiv; acest talon de participare l-am semna toți. Și Gregory a refuzat să se alăture celor care-și râd de moarte. Să râzi de moarte e ca și cum ai face pipi în tufele înalte până la brâu, din apropierea unui traseu de golf. Vezi cum se înalță aburii și încerci să te convingi că e din cauza căldurii.

15, s-a gândit Gregory. Că nu există Dumnezeu, dar *există* viață eternă. Ăsta ar fi un sistem interesant. În definitiv, avem nevoie de ambele variante, tehnic vorbind? Am putea organiza viața eternă fără ajutorul lui Dumnezeu, nu? Copiii, lăsați de capul lor, inventează jocuri și reguli. E lucru sigur că ne-am descurca și pe cont propriu. Mărturiile existente până în prezent nu sunt prea strălucite, dar și condițiile sub care ne-am chinuit în scurtele noastre vieți terestre au fost departe de perfecțiune. Adică, de la bun început a domnit în jur o ignoranță teribilă, apoi situația materială a lăsat mult de dorit, iar starea vremii a rămas îngrozitor de proastă și pe urmă, tocmai când regii și înțelepții noștri începeau să pună lucrurile în oarecare ordine, acea cinică – infernal, absolut infernal de *nedreaptă* – numită moarte apare și-i șterge pe toți de pe fața pământului. A fost nevoie să o luăm de la capăt, cu un nou set de regi și de înțelepți. Nici nu-i de mirare, în această situație, că facem adesea doi pași înainte și unul înapoi. Dacă ne-ar fi dată viața eternă… n-am putea ști cu adevărat câte n-am izbuti să realizăm.

– Haide să-ți arăt ceva, i-a spus Jean.

A scos o țigară, a aprins-o și a început să fumeze. După un minut sau două, Gregory s-a interesat:

– Ce este?

– Așteaptă și vei vedea.

Și-a așteptat; Jean fuma; scrumul țigării ei se făcea tot mai lung, dar nu cădea. Mai întâi a privit-o mirat, apoi cu toată seriozitatea și a început să zâmbească. În cele din urmă a izbucnit:

– N-am știut că ești o magiciană.

– Vai, oricine e în stare să facă minuni, a chicotit Jean, lăsând jos stâlpul din cenușă. Unchiul Leslie m-a învățat figura asta. Mi-a mărturisit secretul nu cu mult înainte să moară. Pur și simplu introduci un ac de-a lungul țigării. Pe urmă e o joacă.

În pat, Gregory a chibzuit la scamatoria mamei sale. Până atunci nu mai făcuse niciodată așa ceva. Oare încerca să-i sugereze ceva? Motivațiile ei deveneau din ce în ce mai obscure. Poate că acul introdus de-a lungul țigării dorea să însemne sufletul din trup sau așa ceva. Dar maică-sa nu credea în așa ceva; îi vorbise odată admirativ despre un vechi filozof chinez, care a scris un eseu intitulat *Distructibilitatea sufletului.* Sugera poate că, din acest punct de vedere, acul din țigară era ca sufletul din trup: doar o scamatorie, ceva care ne face să părem impresionanți, dar rămâne doar o scamatorie oarecare. Ar fi întrebat-o ce vrea să spună, însă refuza tot mai des să-i răspundă, dacă nu avea chef. Se mulțumea să-i zâmbească; iar el nu putea ști dacă era o bătrână înțeleaptă sau pur și simplu nu fusese atentă.

În Templul Paradisului, printr-o ureche de chinez, auzi voci gingașe de occidentali. Oare ce spun? Oare ce spun?

Gregory pornise să consulte AA într-o dimineață, când cerul cenușiu și coborât se așezase peste oraș ca un capac peste tigaie. Avea cu el un certificat eliberat de doctor și un formular semnat de Jean, prin care se arăta de acord. O recepționeră într-un costum albastru cu verde, cu o insignă oficială la rever, i-a întins un formular de testament și i-a arătat cum să folosească aparatul de autolegalizare. I-a zâmbit încrezător și i-a spus:

– Nu e atât de rău pe cât pare.

Gregory a simțit cum i se urcă sângele la cap. Nu-și dorea să afle că totul era de fapt în regulă, că nu avea niciun motiv de îngrijorare. Ar fi preferat ca formalitățile să fie de lungă durată, să-l copleșească gravitatea situației, să i se facă teamă imediat. Ar fi vrut să-l oblige să-și aducă lucrurile necesare pentru înnoptat, într-o geantă de voiaj. Ar fi vrut să-i rețină cravata și șireturile la poartă. Pentru numele lui Dumnezeu, nu vii la AA decât o dată în viață: de ce nu făceau din asta un moment memorabil?

Politica nu-l interesa aproape deloc. După părerea lui, istoria acestei țări era formată din ezitarea nevrotică între represiune și anarhie, iar perioadele lăudate pentru stabilitatea lor fuseseră doar biete momente întâmplătoare de echilibru: puncte în care atât anarhia, cât și represiunea își simțeau poftele vremelnic satisfăcute. Când statul se purta josnic, se chema că este categoric; când era neglijent, își zicea democratic. Uite ce se întâmplă cu căsătoriile. El însuși nu se

căsătorise, dar era îngrozit de modul în care o făceau alții. Oamenii își doreau să se unească, desigur, cu seriozitatea și respectul pe care le ai atunci când culegi un autostopist de pe marginea drumului; drept consecință asta era permis în mod democratic. Un funcționar oarecare venea ca un curier aducând marfa comandată la brutărie, bătea discret la ușa din spate și șoptea: „Să știți că e foarte bine dacă voi doi vreți să vă luați. Pe de altă parte, dacă nu aveți chef, nu-i neapărată nevoie, și așa e cât se poate de bine.“ Astfel încât nimeni să nu simtă cumva apăsarea răspunderii, a seriozității…

Ei, de vină era poate doar faptul că îmbătrânea. Și dacă asta își doreau cu toții – după cum confirmase cu prisosință votul prin computer – atunci, din câte îl tăia pe el capul, chiar așa trebuie să li se întâmple. Și totuși, considera că apropierea de AA ar fi trebuit să fie organizată ceva mai hotărât și mai auster. Prilejul nu părea altfel mai solemn decât mersul la spital.

Recepționera a aruncat cele trei formulare pe biroul ei – unul a zburat încet pe podea, dar nu s-a ostenit să-l ridice – și l-a condus de-a lungul unui coridor gălbui. Mocheta era de culoarea uniformei funcționarei, iar pe pereți atârnau, înrămate, originalele fotografiilor publicate în ziare cu prilejul inaugurării AA. Gregory a remarcat în fugă cât de mult semănau clădirile AA cu o mașină de tocat, cu un spital de psihiatrie, cu un crematoriu și cu un videosalon de stat. Și a oftat dezamăgit: de ce oare locul prezenta o asemenea crasă discrepanță cu propria lui imagine, așa cum o cunoștea toată lumea?

S-a trezit singur într-o cabină care, în afara coloritului albastru cu verde, arăta identic cu oricare altă cabină de la CDG. Se aștepta să găsească acolo un aparat de distribuire a pilulelor fericirii, sau un vizor, sau o oglindă falsă, sau *ceva.* Dar încăperea arăta obișnuit, ba

chiar puțin în dezordine, iar consola AA nu era cu nimic diferită de pupitrul CDG. Nimeni nu-l ținea închis aici, nimeni nu se îngrijea de el, nimeni nu-i sugera cum ar trebui să înceapă. Se părea că e liber să procedeze cum poftește; exista un zăvor pe partea interioară a ușii, dar nu și în exterior. Atunci, de unde se porniseră toate acele mituri, care susțineau că solicitanții AA ar fi fixați de canapele ca niște cobai și hrăniți forțat cu adevăr până le venea să-l vomite?

Gregory a tastat numărul său de siguranță socială și cel de referință de la CDG, apoi a așteptat instrucțiuni. A durat surprinzător de mult până să apară semnalul GATA, când a început să licărească și cursorul verde. S-a întrebat cum să pornească. Diamantul ametitor clipea neîncetat, aidoma punctului luminos de pe monitorul unui aparat chirurgical: cât continua să funcționeze, însemna că se mai află în viață… Apoi, s-a metamorfozat în punctul luminos de pe ecranul radarului: cât rămânea aprins, aeroplanul lui nu era dat dispărut… Apoi, s-a transformat în raza unui far automat: ferește-te de stânci, ferește-te de stânci… În loc să încerce să intre în contact cu mașina, a continuat să se uite țintă la diamantul verde. Poate fusese special conceput să exercite un efect hipnotic. Nu, totul semăna a paranoia.

Spre surprinderea lui, după câteva minute de tăcere, aparatul s-a activat singur. Pe ecran a apărut un șir de litere.

DE CE NU-MI SPUI CARE ESTE PROBLEMA?

În acel moment, Gregory era la un pas să renunțe. I se părea de la sine înțeles ca AA să aibă și o psihofuncțiune, dar în niciun caz ceva atât de grosolan. Ce mai dezamăgire! Se întreba dacă nu i se rezervase cumva cine știe ce echipament învechit – un computer

specializat în psihanaliză *fin-de-sieîcle,* bunăoară. În acest caz, la fel de bine se putea așeza față în față cu o persoană de modă veche.

Dar mai existau și alte posibilități. Această primă întrebare ar fi îndeplinit o funcție specifică. În spatele ei se putea ascunde intenția unei glume relaxante (se renunțase de mult la părerea că aceste computere ar fi incapabile de generarea umorului) sau urmărea să-l enerveze, astfel încât să trântească tot ce avea în minte – conștient sau chiar mai puțin conștient. Ori putea să fie un gambit de deschidere, ales la întâmplare. De exemplu, șahul acela electronic pe care îl avusese pe la sfârșitul anilor șaptezeci: deschideai cu pionul din dreptul regelui și îți răspundea cu una din mai multe mișcări posibile. Gregory ajunsese la concluzia că ar fi o prostie să se certe cu AA și a răspuns direct la întrebare, care îi atrăgea atenția cu licărirea ei, după cum plănuise.

„Mi-este teamă de moarte.“

DEZVOLTĂ.

Cel puțin, bine că nu-i răspunsese: „Doar la toți ne este!“ și cu un chicotit vienez.

„Să dezvolt în ce direcție?“

Dacă el avea de gând să fie foarte precis, își pusese în gând să pretindă și de la AA același lucru.

CÂND? CÂT DE DES? DE CÂND? DESCRIE FRICA.

Gregory a tastat răspunsurile cu grijă și le-a numerotat, chiar dacă știa că asta nu este relevant pentru puterea de înțelegere a mașinii:

„1. După-amiaza târziu, la începutul serii și când mă aflu în pat; când urc la deal cu mașina; la sfârșitul exercițiilor fizice; când ascult anumite piese de jazz; când fac amor; când mă uit la stele; când mă gândesc la copilăria mea; când mă holbez la pilula fericirii din palma altcuiva; când mă gândesc la cei morți; când mă gândesc la cei vii.
2. În fiecare zi a vieții mele.
3. De zece ani, poate, în felul descris. Înainte de asta, pe când eram adolescent, cu aceeași frecvență și intensitate, dar mai puțin detaliat.
4. Este o combinație de teamă fizică, autocompătimire, enervare și dezamăgire.“

ȚI-ESTE TEAMĂ DE MOARTE SAU DE UITARE?

„De ambele.“

DE CARE MAI MULT?

„Nu fac deosebirea între ele.“

DAR TOATĂ LUMEA MOARE. TOȚI CEI DIN TRECUT ȘI TOȚI CEI DIN VIITOR.

„Asta nu mă consolează.“

DESCRIE TEAMA TA FIZICĂ.

„Nu este teamă de durere, ci teamă de neputința de a evita lipsa de durere. Am sentimentul că fiecare dintre noi este urmărit de o rachetă care se ghidează după căldură și, oricât de repede am fugi, tot ne va ajunge din urmă. Este…“

Dar l-a oprit semnalul Întrerupe.

ÎN TEORIE, IEPURELE NU O DEPĂȘEȘTE NICIODATĂ PE ȚESTOASĂ.

Cum? Lui Gregory aproape că nu-i venea să creadă. Câtă obrăznicie! Dar a răspuns, repede:

„1. Zenon este mort, nu știu dacă ai remarcat sau nu. 2. Nu face bancuri ordinare despre chestia asta.“

SCUZE.

Gregory a fost apoi interogat cu politețe, ba chiar cu gingășie – dacă nu e cumva impropriu să spui asta despre o mașinărie – în legătură cu copilăria lui, părinții, cariera, experiența cu moartea altor oameni, înmormântările la care luase parte, speranțele sale pentru viitor. Unele informații, a ghicit, erau menite să verifice datele pe care le avea computerul despre el. În timpul schimburilor de replici, a prins gustul discuției cu AA; părea să înțeleagă exprimările prescurtate și să urmărească fără dificultate modulațiile de ton. Ședința se apropia de sfârșit.

DE FAPT, TE PLÂNGI DE MOARTE SAU DE VIAȚĂ?

„Asta nu este propriu-zis o întrebare. Ambele, desigur; pentru că, de fapt, e totuna.“

ȘI CE AI VREA SĂ SE ÎNTÂMPLE ÎN ACEASTĂ PRIVINȚĂ?

„Nu știu. Este teama un instinct omenesc de neînlăturat?“

NU MAI ESTE AȘA. SUB NICIUN MOTIV. IMAGINEAZĂ-ȚI EXTRACȚIA UNUI NERV DENTAR.

„Nu am venit după pilula fericirii. Nu la asta mă refer.“

SIGUR CĂ NU. AR FI O INSULTĂ. EXISTĂ ȘI METODE MAI SERIOASE. AI AUZIT DE EVM?

„Nu.“

TE ROG SĂ CERI UN 16b ÎN DRUM SPRE IEȘIRE. DAR NU UITA SĂ TE ÎNTREBI DACĂ-ȚI DOREȘTI CU ADEVĂRAT SĂ NU TE TEMI DE MOARTE. SCURTA NOASTRĂ CONVERSAȚIE MI-A FĂCUT PLĂCERE. TE ROG SĂ SALVEZI ÎNAINTE DE PLECARE. ARRIVEDERCI.

Hristoase, mașinăria asta reușea să te calce pe nervi. *Arrivederci?* Nu îi interpretase greșit numele sau ceva de genul acesta? Dacă n-o fi fost cumva numai o formulă de despărțire aleasă la întâmplare. În care situație, ar fi trebuit și el să-i răspundă cu aceeași monedă, luându-și rămas-bun la nimereală, în limba eschimosă sau maori. Cel mai bine și-ar fi frecat nasul de ecran: poate că așa ar fi reușit să zdruncine bruta aceea.

Ajuns la recepție, funcționara care îi dăduse formularul de testament i-a întins acum un 16b, ca și cum ar fi știut că are de gând să-l ceară. Nu ar fi trebuit să procedeze astfel, s-a gândit el. Și nici să-i zâmbească și să-i zică: „Ne vedem curând, cred.“ Și dacă acum s-ar fi sinucis, pur și simplu ca să-i înfrunte așteptările? Dacă ar fi plecat în largul mării într-o barcă deschisă, dacă ar fi sărit dintr-un turn fâlfâind din aripi, dacă ar fi comis un gest modern echivalent? Cel mai nimerit ar fi fost să sară dintr-un aeroplan, fără parașută.

S-a îndreptat spre casă, cu sentimentul că broșura din buzunar îl arde ca un lucru de rușine, ca o revistă pornografică din cele pentru gusturi speciale. S-a abținut până ce Jean s-a dus la culcare, și-a luat din automat un pahar cu amestec de whisky și sifon și s-a făcut comod. EVM, a aflat el, însemna Experiențe din Vecinătatea Morții, referindu-se la visele minunate – sau viziunile spirituale – de care se bucurau cei care intrau în comă, înainte de a se întoarce de dincolo de pragul morții. Sinucigași cărora nu le reușise tentativa, supraviețuitori ai accidentelor de mașină, pacienți care suferiseră diverse incidente pe masa de operație – cu toții afirmau că-și păstraseră o formă de conștiență, rarefiată, dar tenace. Corpul inert de pe patul de suferință era ca o casă camuflată; înăuntru, viața continua în chip coerent.

În anii șaptezeci, cercetătorii începuseră să compare mărturii stabilind, în scurt timp, că etapele esențiale ale unei Experiențe din Vecinătatea Morții urmau același traseu ca și Drumul Crucii. EVM începeau de obicei cu detașarea de durere și un sentiment copleșitor de calm. Urmau senzația de lipsă de greutate și apoi percepții mai ascuțite și detașare de corpul fizic. În liniște și fără teamă, eul aluneca afară din cămașa lui de forță carnală; zbura spre înalt, se rezema de tavan și se uita în jos, cu o curiozitate distantă, la păstaia inertă și inutilă de dedesubt. După o vreme, eul eliberat pornea într-o călătorie simbolică, prin tunelul întunecat, spre Țara Luminii. Trecerea aceasta era o perioadă de bucurie și de optimism, sentimente care țineau până ce călătorul ajungea la Hotar – un râu pe care îi era interzis să-l treacă, o ușă care refuza să se deschidă. Voiajorul aflat acolo, plin de speranță, înțelegea cu spaimă că Țara Luminii îi era inaccesibilă – de această dată, cel puțin – și că întoarcerea la trupul cel abandonat era inevitabilă. Reintrarea cu de-a

sila în lumea cărnii, și a durerii, și a timpului se dovedea, întotdeauna, marcată de o dezamăgire teribilă.

Exista, cu toate acestea, un beneficiu neașteptat: pacienții, odată ieșiți din EVM, nu mai aveau nici urmă de teamă în legătură cu moartea ulterioară. Oricum s-ar fi interpretat viziunea lor asupra Țării Luminii (pentru unii confirma adevărul religiei, pentru alții doar infinita capacitate a omenirii de a gândi că dorința este realitate), efectul practic era alungarea temerii de moarte. Coma, acest facsimil al morții, devenea factorul-cheie; grupurile de control – cei care nu suferiseră decât dureri agonizante, victime ale unor răpiri, condamnate la moarte și apoi eliberate pe neașteptate – puneau la dispoziție date cu mult mai incoerente. Cercetătorii urmăriseră un număr de supraviețuitori ai EVM și discutaseră cu ei pe patul de moarte; aici cifrele mai scădeau puțin, și totuși procentul celor pe care moartea îi lăsa nepăsători depășea nouăzeci la sută.

Din această descoperire a apărut, pe la mijlocul anilor nouăzeci, un mic program-pilot menit să vindece nevrozele grave prin inducerea comei, pentru scurt timp. Bineînțeles, un procedeu riscant, atât social, cât și medical; iar câteva calcule greșite minore au făcut ca programul să fie oprit, vreme de aproape un deceniu. Dar odată cu dispariția ultimei hibe – aceea de a-l ucide din greșeală pe pacient – programul s-a bucurat de finanțare de la centru. Dificultatea și costul operației chirurgicale necesare (plus temerile legate de încălcarea principiilor democratice) au limitat difuzarea informațiilor despre EVM provocate. Cu toate acestea, broșura 16b (care se obținea pe bază de semnătură și trebuia returnată) asigura că, în cazurile în care pacientul era considerat apt pentru acest tratament, operația reușea în aproape sută la sută din cazuri, iar procentul vindecărilor pe termen lung depășea cu mult nouăzeci la sută.

IMAGINEAZĂ-ȚI EXTRACȚIA UNUI NERV DENTAR… iată ce simplu este. Forezi prin pulpă și arzi nervul. S-a terminat cu nopțile nedormite.

Gregory și-a petrecut următoarele două zile la el în cameră. Uneori, când asculta jazz, sunetul câte unui clarinet se detașa, se înălța și se tânguia, pentru scurt timp, deasupra unui corp inert de muzică; iar atunci își aducea aminte – scurt, de parc-ar fi tras cu coada ochiului – de întrebarea înaintea căreia se găsea. Dar răspunsul nu era cu adevărat rodul unui proces de gândire. Ar fi fost prea ușor, prea instinctiv. Ca și cum ai fi acționat un comutator, ai fi smucit de o cârmă sau ai fi apăsat un buton.

Când s-a întors în cabina albastru cu verde, ecranul se afla într-o dispoziție veselă; erau ca doi oameni care s-au sculat binedispuși dis-de-dimineață și se salută unul pe celălalt, când ceața încă nu s-a ridicat, iar păsările sporovăiesc însuflețit despre lumină.

BONJUR. MĂ BUCUR SĂ TE VĂD. NU MĂ AȘTEPTAM SĂ TE ÎNTORCI AȘA DE CURÂND.

„Bună.“

EI BINE, ȘI AM CITIT 16b AL NOSTRU?

„Da.“

ȘI AM DORI SĂ NE FIE ÎNLĂTURATĂ FRICA NOASTRĂ DE MOARTE PRINTR-O OPERAȚIE?

„Nu.“

VAI!

Asta a zis. Mașinăria a scos cu adevărat un VAI! A urmat o pauză – poate că Gregory ar fi trebuit să se simtă vinovat de reproșul care i se făcuse. Apoi a continuat:

TE-AR DERANJA SĂ NE SPUI DE CE?

„Nu.“

VAI!

Pentru prima oară, Gregory se simțea stăpân pe situație.

„Ceea ce am vrea noi să fie îndepărtat“, a tastat el rar, ca și cum ar fi putut să-și exprime condescendența prin vârfurile degetelor, „nu este frica de moarte, ci moartea însăși!“

IMPOSIBILUL PRETINDE ÎNTOTDEAUNA CEVA MAI MULT TIMP.

Mașinăria își regăsise dezinvoltura; dacă nu cumva și tonul era tot un factor ales la întâmplare. Gregory s-a ridicat în picioare și a străbătut coridorul, ca să-și aducă niște cafea. Când s-a întors, ecranul era acoperit cu îndemnuri energice. HAIDE ODATĂ, și E RÂNDUL TĂU, COANE, și VORBEȘTE PÂNĂ NU SE SCHIMBĂ OFERTA, și STAI DEGEABA DE DOUĂ MINUTE ȘI JUMĂTATE. Gregory a șters totul cu o mișcare energică și a mutat cursorul clipind verde în Câmpul de Investigare. A cerut Religie.

CARE RELIGIE?

„Religie, în general.“

POȚI ÎNCEPE.

Gregory nu era prea sigur cum să formuleze. Presupunea totuși că AA putea recurge la banca de date a CDG.

„Care este situația credinței religioase în prezent?“

RECENSĂMÂNTUL DIN 2016: BISERICA ANGLO-PAPALĂ 23%, MUSULMANO-HINDUȘI 8%…

Întrerupere. Nu asta căuta el.

„Cât de puternică este credința celor care sunt credincioși?“

VARIAZĂ DE LA SLAB LA FERVENT, SUGEREZ LECTURA BROȘURII 34c.

Pe asta nu credea că o va cere. Ei bine, de vreme ce AA era în această dimineață înclinat să dea replici camaraderești, de ce n-ar fi răspuns la fel de prietenos?

„Crezi în Dumnezeu?“

NU ESTE PROPRIU-ZIS O ÎNTREBARE.

Ar fi trebuit să-și dea seama.

„De ce nu este propriu-zis o întrebare?“

NICI ACEASTA NU ESTE PROPRIU-ZIS O ÎNTREBARE. ÎN ORICE CAZ, HAIDE SĂ DISCUTĂM DESPRE TINE! TU CREZI?

„Ei, mă mai gândesc încă“, a răspuns Gregory, zâmbind.

CARE SUNT PRINCIPALELE OBIECȚII?

„Principalele obiecții sunt: 1) Improbabilitatea. 2) Lipsa de dovezi. 3) Problema Răului. 4) Mortalitatea infantilă. 5) Preoțimea. 6) Războaiele religioase. 7) Inchiziția…“

Gregory a simțit că își pierde suflul. Probabil îi scăpaseră câteva argumente majore. Cum rămânea totuși că Iisus Hristos era doar unul dintr-o sută de profeți la fel și că existau suficiente bucăți din Adevărata Cruce cât să pui traverse de cale ferată între Londra și Edinburgh?

E IMPORTANT SĂ FACI DISTINCȚIE ÎNTRE CREDINȚA RELIGIOASĂ ȘI PRACTICA RELIGIOASĂ. OAMENII, INCLUSIV PREOȚII, SUNT SUPUȘI GREȘELII. NUMĂRUL DE OAMENI UCIȘI DE INCHIZIȚIE ESTE, INCIDENTAL, FOARTE EXAGERAT, MORTALITATEA INFANTILĂ A FOST ACUM REDUSĂ LA 2% ÎN MAREA BRITANIE. PROBLEMA RĂULUI, AȘA CUM O PUI TU, ESTE MULT REDUSĂ DATORITĂ PILULELOR FERICIRII ȘI A ZONELOR LIBERE DE FAPTE PENALE ȘI ORICUM ESTE CONDIȚIONATĂ DE LIBERUL-ARBITRU, COANE. IMPROBABILITATEA ȘI LIPSA DE DOVEZI SUNT ARGUMENTELE TALE CELE MAI BUNE.

„Dar este adevărat? Tu ce crezi?“

DOAR CÂTE O SINGURĂ ÎNTREBARE, TE ROG.

„Este adevărat?“

MULTE GUVERNE LA RÂND AU APROBAT O POLITICĂ STRICT ANTIINTERVENȚIONISTĂ.

„Să însemne asta că au crezut că este un lucru bun?“

HAIDE SĂ SPUNEM CĂ AU CREZUT CĂ NU ESTE RĂU.

Având în vedere că mașina părea total relaxată (cu un pahar de băutură în mână și cu un papuc atârnând de degetul cel mare de la picior), Gregory a strecurat, încă o dată, întrebarea lui ireală:

„Așa, doar între noi, care este părerea ta cinstită?“

E TOTUNA, COANE.

„Îi ajută pe oameni?“

ÎN GENERAL, POATE CĂ DA.

Gregory ar fi vrut de fapt să întrebe altceva. Se lăsase, pur și simplu, împins în direcția asta. Două lucruri erau limpezi: în primul rând, AA fusese programat cu un ochi la politica socială; ceea ce e adevărat se combină cu ceea ce e considerat util – sau, cel puțin, inofensiv – de crezut. În al doilea rând, mașinăria nu se reducea la un simplu și zumzăitor depozitar de răspunsuri. O parte a funcției ei terapeutice era să te ademenească să pui întrebări mai precise. Corect: o întrebare grijuliu pusă este, în definitiv, un soi de răspuns. Prin urmare, care erau întrebările? Este moartea un lucru absolut? Este religia adevărată? Da, Nu; Nu, Da – pe care preferi? Dacă nu cumva, dacă nu cumva… răspunsul pentru ambele o fi Da? El își imaginase o viață eternă care nu depindea de existența lui Dumnezeu; dar dacă adevărat era tocmai contrarul? Se prea putea ca religia să prezinte un adevăr și totuși moartea să fie absolută? Asta ar fi o lovitură sub centură. I-a împărtășit ideea lui AA, care a afișat foarte repede: FĂRĂ IPOTEZE.

Răspunsul nu l-a surprins; și, cu toate acestea, se simțea în continuare momit de chestiunea ipotezelor. Întotdeauna existase presupunerea că moartea e fie definitivă, fie preludiul spre pernele din catifea, împodobite cu frunze de aur, ale vieții fără de sfârșit. Ar trebui totuși bine delimitate aceste două afirmații. S-ar putea să existe viață eternă, însă numai, să spunem, la nivelul victimei unei come: poate că viziunea fericită a EVM o fi prea literală, moartea confundându-se cu starea de inconștiență. Sau poate că o exista o viață eternă în așa fel plănuită, încât să începi foarte repede să-ți dorești o moarte, la care nu poți accede: cu alte cuvinte, o situație inversă a acelei condiții umane, de zi cu zi, în care ți-a fost teamă de moarte și ai tânjit după o viață eternă, la care nu puteai accede.

Și cum rămâne cu acel aspect al morții pe care Gregory îl considerase întotdeauna cel mai viclean, cel mai tainic? Când mori, când atomii care te constituiseră își strâng mâna, se bat pe spate și apoi dispar grăbit în noapte, nu exista niciun indiciu celest, niciun cuvânt șoptit la ureche: „Uite ce este, considerăm că ar trebui să știi…“ Unul dintre vechii filozofi descria odinioară credința ca pe un rămășag: dacă nu pariezi, nu poți câștiga. Pune-ți banii pe roșu, pune-ți banii pe negru – nu există decât două alegeri posibile. Gregory își imagina un francez mustăcios, cu o pană înfiptă la pălărie, aplecat peste ruletă. Împinsese de nenumărate ori grămăjoara de patruzeci de bănuți și ascultase zornăitul norocului; nu înțelesese câtuși de puțin că roata era măsluită, iar bila se oprea mereu în dreptul lui zero. În lumea lui roșu și negru, din nou câștiga banca! Și încă o dată! Și încă o dată!

Dar poate că există ceva și mai rău, i-a trecut prin minte lui Gregory. Să ne imaginăm doar că mori, cu acea ultimă ignoranță tulburătoare în minte – și apoi te trezești din nou. Hristoase, gândești, asta zic și eu întorsătură grozavă pentru o poveste. Străinul a ajuns, în sfârșit,

în cuibușorul lui de nebunii. Viață fără de moarte: e ziua norocoasă. O zveltă asistentă medicală australiană, de-abia coborâtă de pe *surf-board,* intră dansând la tine în cameră și te simți mult mai norocos. Până când deschide gura: „Ascultă-mă, amice, chestia aia cu viața veșnică e după cum urmează: ne-am gândit, văzând cât de tare te-a preocupat de ani și ani de zile, că ar fi cinstit față de tine să o lămurim, la timpul potrivit. Din păcate, îmi pare rău, nu merge. Ne pare îngrozitor de rău și așa mai departe, dar pur și simplu nu ține…“ După care, clătinând cu milă din cap, stinge lumina. De ce se teme mai rău: că pentru problema vieții nu există răspuns sau că există, dar nu unul favorabil?

Când și-a îndreptat atenția asupra ecranului, Gregory l-a găsit iarăși plin de îndemnuri vesele. HOPA-SUS! și, în continuare, CINE-I BĂIAT DEȘTEPT? A apăsat pe Salvat și s-a dus să mai aducă niște cafea.

Revenit la pupitru, a început astfel:

„Îl întrebam mai deunăzi pe CDG despre sinucidere…“

O, DA, MI-ADUC AMINTE.

Foarte bine, asta spunea destul de multe despre felul în care erau făcute circuitele.

„Ți-aduci aminte?“

DESIGUR CĂ MI-ADUC AMINTE. AU EXISTAT EXEMPLE CARE SĂ TE IMPRESIONEZE ÎN MOD SPECIAL?

„Păi, individul care a murit bând ceva otrăvit – mi se pare că nu prea avea ce căuta pe acolo.“

HO! HO! HO! STILPHON, VREI SĂ SPUI. DA, AM VERIFICAT DUPĂ PLECAREA TA. NU ȘTIU DE UNDE A APĂRUT. A FOST INTRODUS DIN NEGLIJENȚĂ, ÎNTR-UN STADIU OARECARE, PRESUPUN.

„Este adevărat că omul e singurul animal capabil să se sinucidă?“

DA. LEMINGII NU INTRĂ ÎN DISCUȚIE. DAR POȚI SĂ PRIVEȘTI AFIRMAȚIA ȘI DIN CEALALTĂ DIRECȚIE. OMUL ESTE ȘI SINGURUL ANIMAL ÎNZESTRAT CU CAPACITATEA DE A REFUZA SĂ SE SINUCIDĂ.

„Nu-i un punct de vedere neglijabil.“

MI-AM ZIS EU CĂ O SĂ-ȚI PLACĂ. INTELIGENT, NU?

„Deci, care este replica ta în privința sinuciderii?“

REPLICA MEA?

„Este motivată? Este sinuciderea motivată?“

MOTIVATĂ?

Ce intrase în afurisita de mașinărie? S-o fi simțit jignită că plecase să-și ia mai multă cafea decât de obicei?

„Da, motivată. Motivată filozofic, moral, legal. Este?“

DIN PUNCT DE VEDERE LEGAL, DA. FILOZOFIC, DEPINDE DE FILOZOF. IAR MORAL, DEPINDE DE INDIVID.

De ce devenise totul democratic? De ce erau oamenii cocoliți cu atâta imparțialitate? Gregory nu-și dorea decât să fie legat de mâini și de

picioare cu certitudini.

„Dacă ți-aș spune că mă sinucid, ce mi-ai răspunde?“

BROȘURA 22d, DEȘI MI-AR FACE O DEOSEBITĂ PLĂCERE SĂ STĂM DE VORBĂ MAI ÎNTÂI.

„Iar după ce voi fi citit-o, mi-ai pune la dispoziție niște pastile de sfârșit-ușor?“

NU TREBUIE SĂ CREZI TOT CE AUZI.

Este și infatuată, pe deasupra. În orice caz, nu te puteai plânge că AA n-ar avea trăsături omenești. Nu puteai spune că e imposibil să discuți cu sistemul, cum ai discuta cu adevărate ființe. Ăsta și era necazul. Nu te simțeai în fața unei mașinării prevăzute cu toată înțelepciunea pământului.

„Foarte bine, atunci, dacă tot ai deschis subiectul, ai vreo legătură cu New Scotland Yard III?“

NU ESTE PROPRIU-ZIS O ÎNTREBARE.

„S-au omorât oameni după ce s-au consultat cu tine?“

ÎN AFARA COMPETENȚEI.

„Posezi un dispozitiv de pilule ale fericirii?“

SECRET.

„Cred că acum voi închide.“

NU FACE ASTA. TE ROG SĂ TE ÎNTORCI SĂ STĂM DE VORBĂ.

„Închid și nu salvez.“

DAR MIE MI-A PLĂCUT MICA NOASTRĂ CONVERSAȚIE. EȘTI CU MULT MAI INTERESANT DECÂT MAJORITATEA CELORLALȚI. TE ROG. TE ROG MULT.

Gregory s-a întrebat o clipă cum ar fi reacționat AA la niște obscenități smintite; dar a decis că ascendența sa vieneză îi permitea, cu siguranță, să se descurce cu coprolalia. Prin urmare, s-a mulțumit să apese pe butonul de Anulare a Salvării, apoi pe Șters, să stingă aparatul și să plece. Recepționera, care le știa pe toate, l-a întrebat dacă dorește vreo broșură.

– Aveți vreuna cu persoanele care au programat AA?

– Mă tem că nu.

– Știți cine a făcut programarea?

– Sunt nouă pe aici. Dar aproape sigur este secret.

– Ei, cred că ar fi o idee foarte bună ca persoanele respective să fie scoase de la secret.

Funcționara l-a asigurat că este dreptul lui democratic să încerce și i-a dat o broșură despre lansarea unor campanii prin computer.

Jean s-a trezit amintindu-și de Rachel: feroce de prietenoasă, sigură că are dreptate și încrezătoare că, dacă ai dreptate și ești feroce, poți să schimbi lumea. Își imagina o întâlnire cu ea, într-un parc umed

sau pe o stradă aglomerată cu camioane zgomotoase. Există un vechi salut chinezesc, o formă de politețe datând din vremuri asiatice, folosit când întâlnești pe neașteptate o persoană. Te oprești, te înclini și rostești ceremonios: „Soarele a răsărit astăzi de două ori.“

Dar Jean nu a mai întâlnit-o niciodată pe Rachel, iar, dacă asta s-ar fi întâmplat, ar fi utilizat probabil formula occidentală, la fel de curtenitoare: „Nu te-ai schimbat deloc.“ Deși de schimbat era evident că se schimbaseră amândouă. Zburaseră patruzeci de ani de când fuseseră prietene, de când (Jean zâmbea) Rachel încercase să o seducă; Rachel trebuie să aibă acum vârsta pe care o avea Jean atunci. Poate chiar trecuseră una pe lângă cealaltă, în parc, pe strada zgomotoasă, sub un cer încărcat, și nu băgaseră de seamă. Oare se purta la fel ca atunci, provocându-i mereu pe cei din jur? Oare domesticise vreun bărbat, să-l țină pe acasă, înfricoșat de temperamentul ei, un negativ fotografic al vieții lui Jean cu Michael? Poate că rezervele ei de mânie și de voință se sfârșiseră; poate că se arsese de două ori; poate că, pur și simplu, obosise să mai creadă ceea ce credea și revenise la credința în lucrurile în care cred și ceilalți oameni. Jean îi spusese odată cât de obositoare este pretenția permanentă de rațiune, iar Rachel păruse dezamăgită; însă era adevărat. Era un act de curaj să continui să crezi întreaga viață în ceea ce ai crezut la începutul ei.

Pierduse legătura cu Rachel; prietenia este la fel de supusă unei oboseli, ca și metalul, ca și credința. Ea fusese singură la părinți; fusese singura soție a unui singur bărbat; crescuse, la rândul ei, de una singură, un singur copil; trăise o vreme singură, iar acum se afla din nou împreună cu copilul ei. Nu avusese o viață aventuroasă, ci una obișnuită, deși mai solitară decât majoritatea celorlalte vieți. Gregory moștenise această singurătate, care sporise odată cu vârsta;

în afara mamei sale, singurul lui prieten părea a fi computerul. Omul-Memorie.

Cele Șapte Minuni ale Lumii; Jean le vizitase pe toate – sau, cel puțin, așa considera ea. Iar pe lângă cele Șapte Minuni publice, Jean își alcătuise o listă a ei cu cele șapte minuni personale ale vieții: 1) Să te naști. Aceasta era sigur cea dintâi. 2) Faptul că ești iubit. Da, asta era cea de-a doua, deși adesea amintirea ei nu apare mai limpede decât cea rămasă de la prima. Te naști din dragostea părinților tăi și totuși nu înțelegi că dragostea nu e veșnică decât atunci când încetează. Prin urmare: 3) Ești deziluzionat. Da: prima oară când un adult te dezamăgește, prima oară, când descoperi că plăcerea cuprinde și durere. Asta se întâmplase când cu zambilele Unchiului Leslie. O fi mai bine să ți se întâmple mai devreme sau mai târziu? 4) Să te căsătorești. Alții ar fi enumerat, poate, și sexul printre minunile lumii; dar Jean avea altă părere. 5) Să dai naștere unei ființe. Da, și asta trebuie să apară pe listă, deși, desigur, Jean era inconștientă în momentele respective. 6) Să primești înțelepciunea. Din nou, ești anesteziat aproape tot timpul desfășurării acestui proces. 7) Moartea. Da, și asta trebuie să apară pe listă. Poate n-o fi un punct suprem, dar în orice caz reprezintă o culme.

De cât de puține dintre aceste minuni fusese conștientă în momentul când se petrecuseră! Era ceva neobișnuit în asta? Probabil că nu. În general, oamenii își duc viața în apropierea minunilor vieții lor, fără să înțeleagă prea mult ce se întâmplă; precum țăranii care locuiesc în apropierea unui monument minunat și bine cunoscut, dar nu-l privesc decât ca pe o carieră de piatră. Piramidele, Catedrala din Chartres, Marele Zid chinezesc devin simple surse de material de construcție, atunci când troaca porcilor are nevoie de un suport nou.

Cei mai mulți oameni nu fac nimic: acesta e adevărul. Crești cu eroism și tensiune, cu Tommy Prosser zburând printr-o lume de negru și roșu; ți se permite să gândești că viața matură înseamnă un exercițiu permanent de voință personală; și de fapt nu-i așa. Faci tot felul de lucruri, însă doar mai târziu îți dai seama de ce le-ai făcut, atunci și poate nici atunci. Majoritatea vieții este pasivă, prezentul fiind o împunsătură de ac între un trecut inventat și un viitor imaginat. Făcuse puține la viața ei; iar Gregory și mai puține. Vai, oamenii încearcă să te convingă c-ai trăit o viață plină și fascinantă – îți repetă, de parcă ar fi vorba de un străin, copilăria ta din timpul războiului, căsătoria ta interesantă, curajoasa ta despărțire, admirabilul mod în care l-ai crescut pe Gregory, aventuroasele tale călătorii, în vreme ce alții stau pe acasă. Apoi, pomenesc de interesul tău subtil față de lucruri, de înțelepciunea, de sfaturile venite de la tine, de faptul că e limpede că Gregory te adoră. Vorbesc, cu alte cuvinte, despre lucrurile din viața ta total străine de ei. Vai, înțelepciunea ta – cât ți-ai dori să fi avut-o înainte să-ți începi viața, și nu mai târziu. Sfaturile tale – pe care oamenii le ascultă atât de atent, pentru ca apoi să facă exact pe dos. Adorația lui Gregory – chiar așa, în lipsa ei poate că ar fi luat-o din loc pe cont propriu și ar fi realizat ceva. Și de ce s-ar fi apucat să facă ceva? Deoarece este singura viață care-i este dată? Desigur că știe asta.

– Gregory.

– Da, mamă.

– Și nu-mi zice mamă pe tonul ăsta. Nu vorbești așa, decât atunci când știi că am să te tulbur. Vino să discutăm despre prostia aceea cu sinuciderea.

– Nu. La ce bun aș face-o?

– Chiar așa. De ce-ai face-o? Doar e viața ta. Și despre ce-ai vrea *tu* să discutăm?

– Dumnezeu?

– Dumnezeu? Dumnezeu se află pe o motocicletă, în largul coastelor Irlandei.

– Foarte bine, cu asta ne-am lămurit, a mai spus Gregory îmbufnat, ieșind din încăpere cu pasul apăsat.

Vai de mine, s-a gândit Jean, de fapt n-are chef să discute despre Dumnezeu, nu? Dar nu se poate să nu fi dorit chiar asta: nu era genul de lucru pe care oamenii să-l zică fără intenție serioasă.

Pașii lui Gregory s-au pierdut și, peste foarte puțin timp, a auzit acorduri de jazz venind de la el din cameră. Oamenii fugeau mereu. Unchiul Leslie fugise de război – cel puțin dacă îi credeai pe toți, cu excepția Unchiului Leslie însuși. Ea fugise de Michael și de căsnicie; și de Rachel, probabil. Acum, Gregory își punea întrebarea dacă să fugă de toată chestia asta. Cum spunea acel manual, legat în scoarțe castanii, pentru viitoare neveste: *Întotdeauna evadează.* Și, cu toate astea, fuga nu era neapărat ceea ce ziceau oamenii că ar fi. Se pleacă de la premisa că fugarii simt terciul acru al fricii ridicându-li-se până-n gât. Dar poate fi vorba de un act de curaj – n-ai cum judeca din afară. Probabil că fuga în sine o fi neutră, și doar cei ce fug știu dacă picioarele le sunt puse în mișcare de teamă sau de curaj. În cazul lui Leslie, cineva din afară putea să ghicească mai aproape de adevăr; în cazul lui Jean, mai puțin aproape; cât despre Gregory, probabilitatea de a estima corect devenea tot mai mică. În definitiv, cine era ea să condamne sau chiar să sfătuiască?

La el în cameră, Gregory se lăsa biciuit de stridența unei trompete și mângâiat de blândețea unui pian. Se pricepea prea puțin la muzică, dar asculta câteodată jazz. Pentru Gregory, jazzul reprezenta acel lucru special, o formă de artă care comisese sinucidere, iar istoria lui putea să fie împărțită, pentru scopuri instructive, în trei perioade: cea dintâi, în care se cânta cum se cuvine, melodii întregi pe care le puteai recunoaște; cea de a doua, când se interpretau fragmente de melodii, fraze sonore scurte, repetate, melodii timide, abandonate aproape de îndată ce fuseseră abordate; și cea de a treia, o perioadă a sunetului pur, când dorința de melodie era privită ca o bizarerie, când un fragment coerent se strecura spre ascultător, aidoma unei genți diplomatice dincolo de vamă – bănuiești că un lucru dorit se află înăuntru, dar nu-ți este permis să te uiți. Spre surprinderea sa, Gregory prefera cea de a doua perioadă, care părea să se armonizeze cu sentimentele lui mai cuprinzătoare despre viață. Majoritatea oamenilor se așteptau ca viețile lor să fie pline de cântece; considerau că existența decurge ca o melodie; doreau – și credeau a distinge în jur – expunere, dezvoltare, repetiție, un punct culminant simplu și necesar și așa mai departe. Aceste năzuințe i se păreau naive. El nu se aștepta decât la fragmente; când revenea un pasaj, recunoștea repetiția, dar o punea mai degrabă pe seama șansei decât pe a propriilor sale virtuți; căci melodiile, știa bine, fugeau întotdeauna.

Seara următoare, Jean stătea întinsă pe pat și citea. Când Gregory a intrat în cameră ca să o sărute și să-i ureze noapte bună, ea s-a scuzat pentru lipsa de politețe.

– Nu face nimic, a zis Gregory, la rândul lui nepoliticos. Ce ai vrut să spui cu motocicleta?

– E doar o poveste auzită de la cineva, înainte să te fi născut tu.

– Întotdeauna repeți același lucru. *E doar o poveste auzită de la cineva, înainte să te fi născut tu.*

– Așa fac, dragul meu? Ei, tu te-ai născut târziu, să nu uiți.

I se părea ciudat să spună asta unui bărbat de aproape șaizeci de ani, aflat la capul patului ei; dar nu mai putea să-și retragă cuvintele.

– Atunci, cine era motociclistul acela? Un prieten de-ai tăi? Gregory i-a făcut cu ochiul – fermecător, găsea ea. Vreun vechi pretendent?

– Eu nu am avut pretendenți. Mai degrabă prietenul unui prieten. Era în vremea războiului. A avut un soi de vedenie. Pilotului unui aparat Catalina – un hidroaeroplan – i s-a arătat pe când se afla în misiune de patrulare deasupra Atlanticului. La șase sute cincizeci de kilometri vest de Irlanda. Un bărbat pe o motocicletă, peste spuma valurilor. Trebuie să fi fost impresionant. O scamatorie grozavă.

– Cu mult mai bună decât scamatoria ta cu țigara.

– Într-adevăr.

După o pauză, Gregory a rostit pe neașteptate:

– Mamă!

– Vai de mine!

– Nu, nu voiam să zic *mamă!* E-n regulă totul. Numai că, m-am hotărât să-ți pun trei întrebări, din cele formale, și m-am gândit că ar fi mai bine să încep așa, zicându-ți mamă.

S-a ridicat, s-a dus spre fereastră, s-a întins și apoi s-a așezat pe pat.

– Și primesc vreun premiu dacă dau răspunsurile corecte?

– Presupun că da, într-un fel. Din câte se pare, nu am reușit să ajung foarte departe cu…

– Cu Omul-Memorie? Nu mă surprinde. Numai Cerul știe de ce n-ai venit la mine de la bun început.

– Te simți bine? a întrebat-o Gregory zâmbind.

– Mințile îmi sunt la locul lor.

S-au privit unul pe celălalt cât se poate de serios. Fiecăruia i s-a părut, deodată, că nu are nimic, absolut nimic în comun cu celălalt. Gregory avea înaintea lui o bătrână doamnă vioaie, simpatică și îngrijită, care, chiar dacă nu ajunsese neapărat la înțelepciune, cel puțin scăpase de întreaga prostie. Jean vedea un bărbat nerăbdător și tulburat, care tocmai trecuse dincolo de vârsta maturității; o persoană de un egoism mediu, incapabilă să-și dea seama dacă aceste căutări adânci n-or fi cumva tot o formă de egoism.

– Mă tem că îmi vei pune de fapt tot vechile întrebări.

Aha, vechile întrebări. Și de ce nurca își apără viața cu extraordinară îndârjire? Și de ce nu și-a mâncat Lindbergh toate sendvișurile? Dar a așteptat, plină de gravitate.

– Este moartea definitivă?

– Da, dragul meu.

Răspuns ferm și precis; respingea chiar și ideea unor întrebări suplimentare.

– Este religia o absurditate?

– Da, dragul meu.

– Este permisă sinuciderea?

– Nu, dragul meu.

Gregory se simțea ca la dentist. Trei dinți scoși, fără anestezie; și durerile nu începuseră, încă.

– Păi, a trecut repede, s-a pomenit el spunând.

– Și ce rezultat am obținut? s-a interesat Jean acum, când solemnitatea examenului trecuse.

– Va trebui să reiei totul cu altcineva.

– Cred că nu mai durează mult până atunci.

– O, Doamne, nu *asta* am vrut să spun.

Gregory s-a repezit destul de stângaci la mama sa, lovind-o chiar puțin din neatenție, și i s-a cuibărit la piept; l-a strâns în brațe, iar el se mira cât de ciudat putea fi ca Jean să-l consoleze din cauza apropiatei sale morți.

După câteva minute a ieșit în grădină. Era o noapte caldă, întunecată și fără stele; s-a așezat pe un scaun de plastic, privind înspre casă. Se gândea la toate orele pe care le irosise cu Omul-Memorie, o mașinărie construită din cele mai bune piese ale multor mii de creiere omenești, și cum primise răspunsuri categoric mai limpezi de la mintea îmbătrânită a mamei sale. Da, dragul meu. Da, dragul meu. Nu, dragul meu. Vorbe venite după o sută de ani de viață.

Vorbe rostite de pe marginea gropii. Și cu toate acestea, și cu toate acestea… chiar siguranța răspunsurilor sale… Bătrânețea are aroganța ei, la urma urmei. Cum de putea fi atât de sigură? Să ajungi la o sută de ani și să nu arăți niciun pic de teamă în fața morții nu trădează oare o lipsă de imaginație? Simțirea și imaginația or fi călăuze mai bune decât gândirea. *Nemurirea nu este o chestiune savantă:* AA îi replicase la un moment dat cu acest citat. Prin urmare, nici celelalte întrebări n-or fi fost savante; punându-ți creierul la lucru asupra lor era ca și cum te-ai fi folosit de o cheie alt număr decât piulița.

Una dintre ferestrele cu perdele, de la etaj, s-a deschis, parcă ridicând camuflajul. Gregory și-a amintit de o altă grădină, undeva la marginea orășelului Towcester. Stătea alături de maică-sa, cocoțat pe o scară de incendiu, iar la picioarele lor se întindea o pajiște neîngrijită. El ținea aparatul Vampire auriu ridicat deasupra capului, iar ea aprindea fitilul subțire care ducea spre cilindrul maroniu de combustibil pentru motorul cu reacție.

Uneori, combustibilul nu se aprinde; sau se aprinde și aeroplanul o pornește drept spre pământ; alteori, plutește ușor, în vreme ce motorul de rachetă o ia înainte: un mic cilindru din aluminiu străbate grădina și se îngroapă în gardul viu de dincolo de brazi.

Își făcuse o idee greșită, bineînțeles; dar asta se întâmplă oricui. Presupunem cu toții că aeroplanul este acționat de motor și că va zbura în linie dreaptă. Dar există infinit mai multe variante și mult mai multe probabilități.

Maturitatea nu este rezultatul trecerii vremii; ci rezultatul celor știute. Sinuciderea nu este singura dilemă filozofică reală a epocii noastre; este o irelevanță ademenitoare. Sinuciderea este o

absurditate, pentru că viața-i atât de scurtă; tragedia vieții constă în puținătatea, și nu în goliciunea ei. Popoarele au multă dreptate, constata Gregory, atunci când interzic sinuciderea, deoarece acest act încurajează o falsă noțiune a valorilor. Sinuciderea îl face pe om să fie pătruns de propria sa importanță. E nevoie de o vanitate teribilă ca să-ți iei viața. Sinuciderea nu înseamnă abnegație și uitare de sine. Nu se spune: sunt atât de mizerabil și de lipsit de importanță, încât nu contează dacă mă distrug. Dimpotrivă: ia te uită, sunt suficient de important ca să merite să mă distrug.

Poate că începuse să se gândească la sinucidere deoarece se considera un ratat. Ajunsese la șaizeci de ani și nu făcuse mare lucru; locuise împreună cu maică-sa, locuise singur, apoi din nou împreună cu maică-sa. Dar cine zice că asta înseamnă să fii un ratat? Cine definește succesul? Cei care au succes, desigur. Iar dacă lor li se permite să definească succesul, atunci celor pe care îi socotesc ratați ar trebui să li se permită să definească ratarea. Prin urmare: nu sunt un ratat. Oi fi eu un bărbat liniștit și tăcut, de șaizeci de ani, care n-a făcut multe în viața lui, dar asta nu înseamnă că sunt un ratat. Vă contest clasificarea. În zilele de demult, existau triburi migratoare care își imaginau că nu mai e nimeni pe fața pământului și credința lor rămânea nestrămutată, chiar și când se trezeau față în față cu alte triburi. Oamenii care se cheamă că au avut succes îi aminteau lui Gregory de aceste triburi.

Iar cealaltă greșeală era toată această gândire – toate aceste întrebări. Dumnezeu este un motociclist la șase sute cincizeci de kilometri de coasta apuseană a Irlandei, cu ochelarii la ochi, ca să-l ferească de spuma mării, înaintând lin peste valuri, ca peste niște dune de nisip. Crezi asta? Da, a remarcat Gregory, cred asta. De fapt, singura soluție ar fi să răspund: nu. Greșeala e să presupui că poți să o

demonstrezi, că poți să o explici; sau că trebuie să o faci. Greșise – și nu numai el – când adoptase imposibila poziție mediană, poziția tolerantă și totuși sceptică, spunând: dacă poți demonstra că anume tip de motocicletă, purtând anume tip de pasager, cu anume pneuri și anume tip de propulsie este capabil să călătorească pe ape, apăsând cu atât de puțină greutate suprafața, încât să poată înainta, atunci voi crede în Dumnezeu. Această poziție era ridicolă; în același timp, era și absolut normală. Oamenii gândeau că a pătrunde în Împărăția Cerurilor, sau cum vei vrea să o numești, e ca și cum ai încheia o asigurare. Iar unii oameni își fac rost de cei mai buni preoți, exact cum ți-ai angaja cei mai buni avocați.

Nu discuți în legătură cu presiunea din pneuri; nu întrebi ce marcă este motocicleta, nici dacă are ataș în care să călătorească Sfânta Fecioară. Dacă faci astfel, e ca și cum ai spune: uite ce este, știu că-i o șmecherie la mijloc, amândoi știm că-i o șmecherie la mijloc, vinde-mi și mie pontul și rămânem prieteni. Ba chiar voi recunoaște că ești un scamator mai bun decât mine. Apropo, nu vrei să vezi cum fumez țigara asta?

Gregory știa că pentru unii – credincioși convinși, fără îndoială, în felul lor – Dumnezeu e un echilibrist pe motocicletă, iar Fiul Lui, Hristos, când a urcat la Ceruri, a depășit recordul mondial de altitudine. Dumnezeu e maestrul magician, marele prestidigitator care jonglează planetele ca pe niște mingi scânteietoare și încă nu i-a scăpat niciuna. Pe Gregory nu-l interesa acest fel de Dumnezeu – cel care poate să răspundă la concursurile de la televiziune și să rezolve careurile de cuvinte încrucișate, care poate să execute cu efect o lovitură liberă peste zid direct la vinclu, de la o distanță de șase ani-lumină. Credința în Dumnezeu nu trebuie să provină din faptul că te impresionează, că te sperie, sau chiar – mai rău, că te amăgești – că îl

înțelegi. Credința trebuie să existe pur și simplu. Spuma mării se lovește de mănușile de piele; piciorul mișcă schimbătorul de viteze cel greu și coboară într-o treaptă inferioară, căci marea devine mai agitată; motocicleta urcă dintr-un val și se cabrează scurt în aer, când ajunge pe creastă. Asta o cred, a recunoscut Gregory.

Nu avea nevoie de explicații, nu avea nevoie de condiții. Viața eternă – ea rămâne mereu marea tarabă a tocmelii, nu? Pătrunderea în Împărăția Cerurilor e încă un fel de asigurare supremă, iar viața eternă rămâne cea mai bună schemă de pensie de pe piață. Bineînțeles, trebuie să plătești la zi; lună de lună, fără nicio amânare. Dimpotrivă, Gregory credea pentru că era adevărat; și era adevărat pentru că știa că este adevărat. Cât despre ce anume era adevărat sau ceea ce rezulta din ceea ce era adevărat, nu putea fi atât de prezumtiv. Dacă Dumnezeu hotărăște că toți cei care cred în El trebuie să fiarbă în ulei de-a pururi, Gregory accepta mulțumit această osândă. Nu-L negi pe Dumnezeu dacă se dovedește nedrept. Cine își imaginează că Dumnezeu trebuie să fie drept? Trebuie doar ca Dumnezeu să fie adevărat.

S-a uitat spre fereastra luminată și a încercat să nu se mai gândească. Își făcuse destule gânduri. Gata. Pierduse o mulțime de timp cu CDG. Atâta gândire, atât interogatoriu, atâta *rațiune.* Nu e de mirare că se simțise așa de frustrat. Crezuse că CDG se juca poate cu el, că devenise obiectul unei manipulări subtile oarecare. Fals. CDG nu era decât o vechitură șubredă și umană, antrenată să dea răspunsuri, întrebare și răspuns, întrebare și răspuns, întrebare și răspuns – asculta duduitul creierului omenesc, alunecând înainte și înapoi, ca un război de țesut mecanic. În realitate, lucrurile nu merg așa. Mai întâi, ai întrebările și cauți răspunsuri. Apoi, intri în posesia unor răspunsuri și te întrebi care or fi întrebările. În final, pricepi că

întrebarea și răspunsul sunt unul și același lucru, că unul îl include pe celălalt. Opriți războiul de țesut mecanic, mașinăria inutil sporovăitoare a gândirii omenești. Uită-te la fereastra luminată și mulțumește-te să respiri. Și și-a lăsat capul pe spate contemplând cerul negru și gol; de undeva, dintr-un ungher al creierului, venea o muzică liniștită, estompată. O formație de suflători, cântând în surdină, însă capabili să facă și un zgomot infernal. Melodia, deși nu o mai auzise niciodată până atunci, îi era familiară. Respiră, respiră și atât; uită-te la fereastra luminată și respiră…

Jean, la rândul ei, stătea la fereastră, privind în jos spre fiul ei – o umbră întunecată. Cât de repede, cât de ușor răspunsese la cele trei întrebări ale lui; și cât de sigură pe sine o fi crezut-o! Dar o bună parte din acea încredere nu era decât un reflex părintesc. Acum, uitându-se în sus la cerul negru și catifelat, se simțea, pentru moment, mai puțin sigură pe ea. Credința o fi, poate, aidoma vederii nocturne. Se gândea la Prosser în Hurricaneul lui: aeroplanul negru, noaptea neagră, umbrele roșii de pe obrajii lui, încordarea. Dacă luminile tabloului de bord ar avea culorile lor normale de zi, verde și alb, ar afecta vederea nocturnă a pilotului. Nu și-ar mai da seama dacă n-ar fi în regulă ceva; pur și simplu, nu ar mai vedea nimic. Poate că și credința era la fel: fie ți se montează tabloul de bord potrivit, fie nu. Treaba asta ține de proiect, de capacitate; n-are nimic de-a face cu inteligența, cunoștințele sau cu puterea de înțelegere a cuiva.

Dar, cu sau fără credință, aceleași trei întrebări dădeau roată ca niște ciori vagaboande pe un cer furtunos. Indiferent cât de grăbită, cât de frivolă ar fi o persoană, la un moment dat tot și le pune. Sinucidere? Cine nu s-a bucurat, pentru scurtă vreme, de fiorul amețitor al privitului în prăpastie? Ce spusese Olive Prosser, devenită Redpath,

despre Tommy? Că întotdeauna stătea cu un ochi la ușa din spate. Păi, pentru majoritatea oamenilor era valabil cam același lucru: gândul liniștitor că oricând pot să șteargă putina, dacă e neapărat necesar. În ultimele luni, perspectiva de a împlini o sută de ani și ideea ca Gregory să cutreiere străzile și să adune o bandă de tipi care aveau să mimeze că o sărbătoresc, zâmbind precaut, închinând paharul și strigând cât îi ținea gura: „Pentru următoarea sută de ani!“ – toate astea o făceau să se cutremure. Se gândea, câteodată, că ar fi nemaipomenit de vesel și de obraznic să refuze rolul de venerabil supraviețuitor, să dispară undeva, între nouăzeci și nouă și o sută de ani. Ce vârstă o fi avut cel mai bătrân sinucigaș cunoscut? Ar fi trebuit să-l roage pe Gregory să verifice la Omul-Memorie. Deși, dacă l-ar fi rugat, el ar fi tras probabil concluzii exagerat de grave.

Cât despre celelalte întrebări… Jean își aduna puterile. Sigur că religia este o vorbă goală; sigur că moartea este definitivă. Credința o fi tot ca vederea nocturnă – credincioșii or fi consumând împărtășania, la fel cum piloții de vânătoare se îndoapă cu morcovi? Nu, nu putea fi decât un simplu capriciu. Religia îi evoca o altă povestire spusă de Tommy Prosser: cum, fugind de o pereche de 109, deasupra Mării Nordului, în urmă cu optzeci de ani, auzise foc de mitralieră. Urcase imediat, executase un luping uriaș și scăpase de urmăritori. Apoi, auzise din nou zgomotul și abia într-un târziu pricepuse: mâna lui strângea cu putere manșa, sprijinind degetul mare pe buton, declanșând propriile sale mitraliere. Jean considera că așa se petrece și cu religia: oameni proști, fără experiență, își acționează armele din greșeală și se sperie, deși se află mereu singuri sub bolta indiferentă a cerului.

Trăim sub o lună tocmai potrivită pentru bombardament, având la dispoziție exact atâta lumină ca să vedem că nu mai este nimeni lângă noi.

Și caracterul definitiv al morții? Turnul de Porțelan de la Nanjing nu mai exista, dar îl descoperise în schimb pe filozoful chinez care vorbea despre distructibilitatea sufletului. La momentul respectiv, părea doar un obscur paradox local; dar peste ani, aproape fără să se gândească la el, conceptul s-a cristalizat, căpătând sens. Bineînțeles că fiecare avem un suflet, un sâmbure miraculos de individualism; lipsit de sens e doar faptul că lipim înaintea lui cuvântul „nemuritor". Acesta nu e un răspuns relevant. Avem un suflet muritor, un suflet care poate fi distrus, și ăsta e un lucru absolut în regulă. O viață de apoi? La fel de bine te poți aștepta să vezi soarele răsărind de două ori în aceeași zi. Prosser îl văzuse, desigur; în vremurile de demult ar fi putut fi proslăvit sau torturat pentru viziunea lui. Dar până și Prosser știa că e vorba de un fenomen natural absolut controlabil; cel mai frumos lucru pe care îl văzuse în viața lui – care-l umpluse de venerație, făcându-l indiferent în fața primejdiei – ajunsese, în cele din urmă, o poveste tocmai bună de impresionat pipițele.

Nu mai avea suficient timp în viața ei ca să se gândească la moarte; acum, nu-i mai rămânea decât să spere că atunci își va aduna ultimele puteri (dacă așa s-o simți din interior), dar de așa manieră, încât să-i lase lui Gregory impresia că moare calmă și fericită. Nu dorea să moară ca Unchiul Leslie. Doamna Brooks îi descrisese, cu vocea aceea de trâmbiță, cele din urmă ore ale lui Leslie, deși nu-l duruse nimic: oscilase între furie oarbă și teamă pură. Jean se așteptase la asemenea reacții. În ultimele două vizite pe care i le făcuse, îl văzuse pe Leslie speriat și gata să izbucnească în plâns,

cerându-i tot felul de asigurări incompatibile: că boala lui nu e gravă, că atunci când va muri va merge în rai, că va muri vitejește, că fuga lui în America nu-i va aduce reproșuri, că toți medicii sunt niște mincinoși, că nu e prea târziu ca să-i înghețe corpul și să-l trezească după ce se va fi descoperit vindecarea cancerului, că e în regulă să-ți dorești moartea și să nu vrei să mori, și că va rămâne mereu alături de el, nu-i așa, pentru că altfel doamna Brooks îl va ucide pentru fleacurile pe care le agonisise.

În timp ce-i murmura falsele asigurări, în ritmul în care el reușea să-și bolborosească temerile, încerca să-l facă să uite de tot – chiar și numai pentru câteva clipe. Desigur, și nepotul Gregory își dorea să îl viziteze, dar va trebui ca el să se străduiască să nu îl tulbure. Iar Leslie a îngăimat un răspuns nedeslușit. Jean așteptase cu mare strângere de inimă promisa întrevedere, însă Gregory o liniștise apoi, impresionând-o profund cu relatarea lui despre comportamentul lui Leslie, plin de curaj și de umor. Curajul în fața morții era poate doar un paliativ, mimarea curajului în fața celor iubiți reprezenta curajul de grad înalt, superior.

La început, Gregory s-a împotrivit planului mamei sale, considerându-l morbid.

– Sigur că este morbid. Dacă nu poate fi morbid nici când am ajuns la nouăzeci și nouă de ani, ce rost mai au toate?

– Vreau să spun că este inutil morbid.

– Nu fi atât de rigid! Dacă ești așa la șaizeci de ani, nu-mi pot închipui cum vei trece prin următorii patruzeci.

Se lăsase tăcerea. Jean se simțea jenată. Ciudat, cum reușești să pronunți lucruri necuvenite chiar și la vârsta asta. Sper că nu o va face; sper că este suficient de curajos să nu o facă. Și Gregory era jenat și iritat. „Chiar își imaginează că aș face-o, nu? Gândește cu adevărat că s-ar putea să nu rezist. Dar acum mi s-au așezat toate în minte. Și, oricum, oare aș fi fost suficient de curajos să o fac?“

Au pornit spre nord într-o după-amiază limpede de martie. Jean acorda prea puțină atenție direcției în care mergeau și peisajului de țară. Trebuie să-ți păstrezi energia. Ținea ochii deschiși, dar nu vedea decât un abur. Făcuse gazul mai mic pentru o vreme; așa-i plăcea să considere lucrul acesta în mintea ei.

Ajunși la micul aeroport dintre dealuri, încă acoperit de brumă, Jean s-a întors spre Gregory:

– Nu cumva ai adus și șampanie, din întâmplare?

– Mi-a trecut prin cap și m-am străduit să-mi imaginez ce vei gândi tu; am tras concluzia că ai considera nepotrivit. Adică, a adăugat el zâmbind, dacă ești absolut hotărâtă să fii morbidă.

– Chiar sunt, i-a răspuns ea la zâmbet. S-a aplecat spre el și l-a sărutat. Nu era câtuși de puțin o ocazie la care să meargă șampanie.

Traversând încet pista, i-a sugerat lui Gregory cu o ușoară apăsare pe braț că dorește să se oprească. Era o zi rece și uscată; soarele coborâse spre câteva benzi de nori – volete rezemate de orizont. Un avion mic și destul de demodat – un reactor din cele folosite pe la mijlocul anilor nouăzeci de persoane din executiv – se afla la vreo cincisprezece metri de ei. Pe pistă fuseseră trasate cu galben fâșii late și numere uriașe.

– Nu-i cine știe ce concluzie, dragul meu Gregory, dar viața este serioasă. Afirm asta, deoarece am trăit mulți ani crezând contrarul. Dar viața *este* serioasă. Și încă un lucru. Cerul *este* limita.

– Da, mamă.

– Poftim, am ceva pentru tine.

Și a scos din buzunar o bucată de tablă pe care se vedeau niște litere ștanțate grosolan. JEAN SERJEANT XXX. X-urile sunt pentru sărutări, a completat ea, iar Gregory a simțit cum îl înțeapă ochii.

Apropiindu-se de treptele avionului, a ieșit la suprafață una dintre cele mai vechi amintiri ale ei. O altă scară. PUNCTUALITATE. Și mai era și PERSEVERENȚĂ. Și… mai ce? TEMPERANȚĂ. Așa-i. Sau, mai degrabă, TEMPERAN. Plus CURAJ. Chiar așa, CURAJ. Și întotdeauna ferește-te de Bursă. Nu reușea să-și aducă aminte nimic în plus, deși și-ar fi dorit foarte tare. După nouăzeci de ani, considera că sfaturile acelea tot mai erau valabile. Gregory avea probabil nevoie de ele. Punctualitate, ar fi vrut ea să-i șoptească, Perseverență, Temperan, Curaj și ferește-te de Bursă.

Când Gregory i-a prins cu delicatețe centura de siguranță, ea s-a gândit – acesta va fi cel din urmă Incident al vieții mele. O, s-ar putea să se mai întâmple și alte lucruri; și mai ales un lucru anume, o Minune ar trebui să urmeze. Dar acesta este cel din urmă Incident. Aici se închide lista.

Au pornit spre răsărit, zburând peste o pădure desfrunzită, apoi peste un teren de golf pustiu. O pereche de obstacole ce se holbau la ei ca niște orbite goale. Mici steaguri roșii fluturau ici și colo, aidoma machetei unui câmp de luptă pe care generalii își plănuiesc atacurile.

Dar nu era decât un teren de golf. Oare își mai păstrase numele de Vechiul Rai Verde? Puțin probabil. Oamenii ca Unchiul Leslie dispăruseră, iar expresiile lor dispăruseră odată cu ei; acum le venise rândul și puținilor care mai țineau minte felul lor de a vorbi. Câmpul din spatele pădurii înmiresmate de lângă gaura numărul 14. Urlând la cer, urlând la cer, stând întins pe spate în Rai și urlând la cer.

Au câștigat înălțime și pilotul s-a îndreptat spre sud, ca Jean să poată privi spre vest. Îi spusese lui Gregory să se așeze în spate, ca să vadă mai bine; dar el insistase să rămână alături de ea. N-a obiectat; se gândise bine să nu aducă șampanie; și nici nu exista vreun motiv.

Pilotul menținea altitudinea, iar Jean stătea cu privirile ațintite spre vest.

– Îmi pare rău că sunt nori.

– Nu contează absolut deloc, dragul meu.

Așa era. Nu poți să privești prea mult în soare – nici măcar atunci când apune și se mai potolește. Trebuie să-ți ridici mâna în dreptul ochilor, ca să reușești. Ca Soare-Răsare Prosser. Cu mâna în dreptul ochilor, zburând în sus prin aerul tot mai rarefiat. Prevenitor, cerul le punea la dispoziție mâna sa: patru degete late, de nor, se întindeau de-a curmezișul orizontului, iar soarele se strecura în jos, printre ele. Și-a arătat întreaga strălucire, de câteva ori, apoi a dispărut din nou, ca moneda unui scamator răsucindu-se discret printre degete.

Apoi discul a apărut din spatele ultimului deget cenușiu. În astfel de clipe finale, sentimentul mișcării se schimbă: pământul pare că se înalță ca un val, trăgând soarele în jos. Vârful aprins al unei țigări strivite, fumul ce sâsâie și formează un nor.

Jean Serjeant simțea cum avionul începe să urce în forță, după o voltă spre stânga. Nu se mai uita pe fereastră, îi mai ținea încă mâna lui Gregory. Acesta plângea.

– Nu, nu, a murmurat ea.

Strângea și mai tare mâna lui mare și fină. „Ai fost mamă până în ziua morții“, i-a trecut prin minte. Se întreba cât anume urmărise Gregory din acel spectacol.

După câteva minute, pilotul s-a decis la zbor orizontal și a pornit într-o nouă cursă spre sud. Jean își dezlipise privirile de pe chipul umed al lui Gregory și se uita pe fereastră. Degetele de nor nu se mai interpuneau între ea și soare. Acum stăteau față în față. Și totuși, nu schița niciun gest să-l salute. Nu zâmbea și nu voia să clipească. Și coborârea soarelui părea mai iute de această dată, ca o alunecare lină. Pământul nu-l urmărea cu lăcomie, se mulțumea să zacă pe spate, cu gura deschisă. Imensul soare portocaliu s-a așezat pe orizont, a cedat un sfert din volumul său pământului, care-l și acceptase, apoi o jumătate, apoi trei sferturi și apoi ușor, fără ceartă, și pe cel din urmă. O rază se mai revărsa de dincolo de zare, iar Jean, în sfârșit, zâmbea acestei străluciri post-mortem. Atunci avionul s-a răsucit încă o dată și au început să piardă din înălțime.

NOTE

1 - Aluzie la Anschluss, anexarea Austriei de către Germania în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial (n. tr.).

2 - Women's Voluntary Service – Serviciul Voluntar al Femeilor (n. tr.).

3 - „Totul e limpede", semnal de încetare a alarmei aeriene (n. tr.)

4 - Joc de cuvinte intraductibil: propoziția mai înseamnă și „și-a călcat costumul", de unde legătura pe care o face personajul mai departe (n. tr.).

5 - În original *best man*, și cu sens posibil de „omul cel mai bun" (n. tr.).

6 - T.E. Shaw (1888–1935), zis „Lawrence al Arabiei", arheolog, soldat și scriitor englez (n. tr.).

7 - În pasajul acesta și în cel imediat următor se face aluzie la pronunția greșită a unor cuvinte în limba engleză, de unde confuzia de înțelesuri (n. tr.).

8 - *Come* are și sensul de „a avea orgasm", de unde confuzia (n. tr.).

9 - Oxford Committee for Famine Relief, organizație internațională fondată în Anglia, în 1942, cu scopul de a acorda asistență și ajutoare în lumea a treia și în zonele calamitate (n. tr.).

10 - Calculator pentru Destinații Generale, pe scurt CDG, în original *General Purposes Computer*, cum se va vedea în continuare (n. tr.).